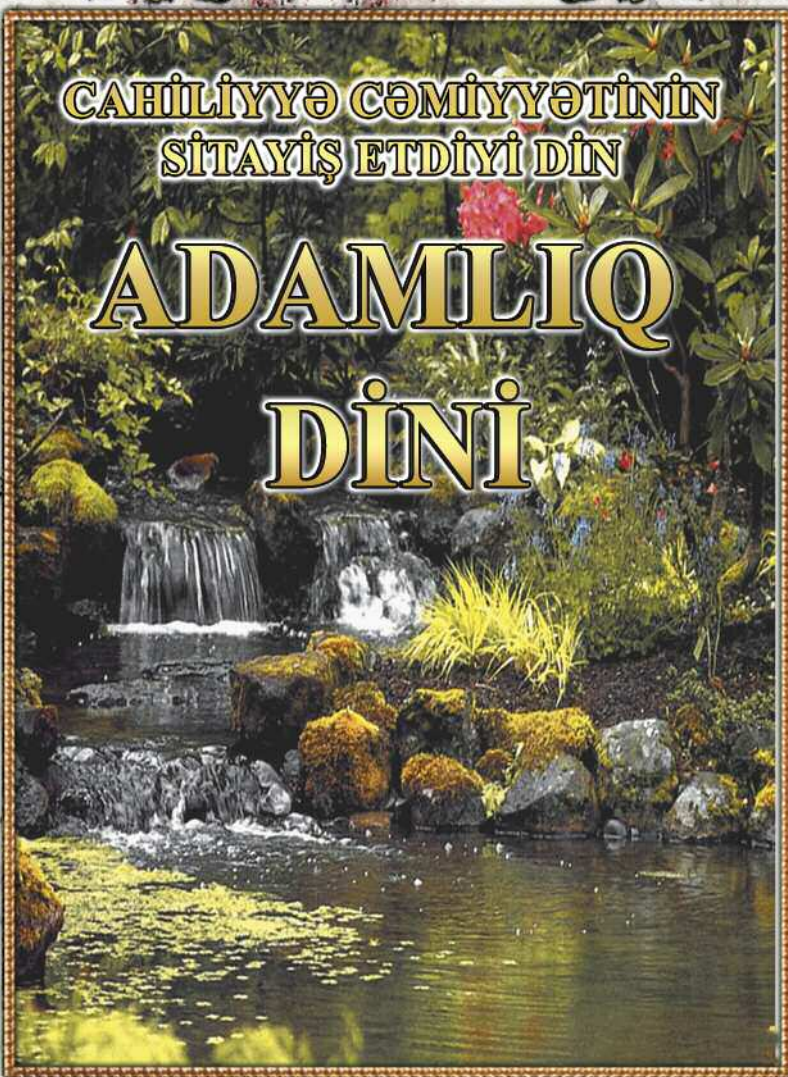

الله
رسول
محمد

CAHİLİYYƏ CƏMİYYƏTİNİN
SİTAYIŞ ETDİYİ DİN

ADAMLIQ DİNİ

HARUN YƏHYA
(ADNAN OKTAR)

İnsanların bir çoxunu özləri fərquində olmadıqları halda, təsiri altına almış batil bir din vardır. Bu, özünü açıq büruzə verməyən gizli bir dindir. Heç bir yazılı qaydası yoxdur. İnsanların hərəkət və davranışlarını, düşüncələrini təsiri altına alır. Bir çox insanlar fərquində olmadan həyatları boyu bu batil dinin qaydalarını tətbiq edir, bu batil dinin əmr və qadağalarına görə yaşayırlar.

Bu batil dinin qanunları ilə yaşayan insanlardan soruşduqda: “Mən müsəlmanam”, -və ya: “Mən xristianam”, -deyə bilərlər. Dinsiz, hətta ateist də ola bilərlər. Lakin hər biri, əslində, bu gizli dinin mənsubudur.

Bu din başlanğıcda insanlara bütöv şəkildə təklif edilmir. İnsanlar bu batil dini dünyaya gəldiklərindən etibarən aldıkları təlqinlərin nəticəsində mənimsəyirlər. Buna görə, hərəkət, düşüncə, rəftar, hətta mikalarının belə bu batil dindən qaynaqlandığını dərk etməzlər.

Bu batil din ona bağlananlara hədəf olaraq adam olmağı göstərir. Adam olmaq bu batil dinin dəyər mühakimələrini mənimsəmək, qaydalarını, qadağalarını və davranış formalarını tətbiq etmək, xüsusiyyətlərini üzərində daşımaq deməkdir. Cəmiyyətdə qəbul edilmək, mühakimə olunmamaq, müəyyən bir mövqeyə çatmaq üçün adam olmaq şərtidir.

Bu batil din adam olmağın dinidir. Biz də buna qısa olaraq “Adamlıq dini” adını veririk.

MÜƏLLİF HAQQINDA: Harun Yəhya imzasından istifadə edən Adnan Oktar 1956-cı ildə Ankarada anadan olub. 1980-ci illərdən bəri imani, elmi və siyasi mövzularda bir çox əsər yazıb. Bununla yanaşı, müəllifin təkamülçülərin saxtakarlıqlarını, iddialarının əsassızlığını və darvinizmin qanlı ideologiyalarla qaranlıq əlaqələrini üzə çıxaran çox mühüm əsərləri var.

Müəllifin bütün əsərlərindəki orta məqsəd Quranın təbliğini dünyaya çatdırmaq, beləliklə, insanları Allah'ın varlığı, birliyi və axirət kimi əsas imani mövzular üzərində düşünməyə sövq etmək və inkarçı sistemlərin əsassız təməllərini və batil əməllərini nümayiş etdirməkdir. Belə ki, müəllifin bu günə qədər 73 müxtəlif dilə tərcümə edilən 300-dən çox əsəri dünya səviyyəsində geniş oxucu kütləsi tərəfindən oxunur. Harun Yəhya Külliyyatı, Allah'ın izni ilə XXI əsrdə dünyadakı insanları Quranda tərif edilən hüzur və sülhə, doğruluq və ədalətə, gözəllik və xoşbəxtliyə aparmağa səbəb olacaqdır.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

اللَّهُ
رَسُولُ
مُحَمَّدٍ

CAHİLİYYƏ CƏMİYYƏTİNİN
SİTAYİŞ ETDİYİ DİN

ADAMLIQ DİNİ

Harun Yəhya (Adnan Oktar)

YAZIÇI VƏ ƏSƏRLƏRİ HAQQINDA

Harun Yəhya təxəllüsündən istifadə edən yazıçı Adnan Oktar 1956- cı ildə Ankarada anadan olmuşdur. İbtidai və orta təhsilini Ankarada almışdır. Daha sonra İstanbul Memar Sinan Universitetinin İncəsənət fakültəsində və İstanbul Universitetinin Fəlsəfə bölməsində təhsil almışdır. 1980- ci illərdən bu yana imani, elmi və siyasi mövzularda bir çox əsər hazırlamışdır. Bununla yanaşı, yazıcının təkamülçülərin saxta- karlıqlarını, iddialarının əsassızlığını və darvinizmin qanlı ideologi- yalarla olan qaranlıq əlaqələrini ortaya qoyan çox əhəmiyyətli əsərləri vardır.

Harun Yəhyanın əsərləri təxminən 30.000 şəklində olduğu cəmi 45.000 səhifəlik külliyyətdir və bu külliyyat 73 fərqli dilə tərcümə edilmişdir.

Yazıcının təxəllüsü inkarçı düşüncəyə qarşı mübarizə aparan iki peyğəmbərin xatirəsinə hörmət olaraq adlarını yad etmək üçün Harun və Yəhya adlarından götürülmüşdür. Yazıçı tərəfindən kitabların üz qabığında Rəsulullahın (s.ə.v) möhürünün olmasının simvolik mənası isə kitabların məzmunu ilə əlaqədardır. Bu möhür Qurani- kərimin Allah'ın son kitabı və son sözü, Peyğəmbərimizin (s.ə.v) xatəmül- ənbiya olduğunun rəmzidir. Yazıçı bütün yayımlarında Qurani və Rəsulullahın sünnəsini özünə rəhbər etmişdir. Bu surətlə, inkarçı düşüncə sistemlərinin bütün təməl iddialarını bir- bir ortadan qaldırmağı və dinə qarşı yönələn etirazları tam susduracaq son sözü söyləməyi əsas almışdır.

Böyük hikmət və kamal sahibi olan Rəsulullahın möhüründən bu son sözü söyləmək niyyətinin duası olaraq istifadə edilmişdir.

Yazıcının bütün işlərindəki ortağ hədəf Quranın təbliğini dünyaya çatdırmaq, beləliklə, insanları Allah'ın varlığı, birliyi və axirət kimi təməl imani mövzular üzərində düşünməyə sövq etmək və inkarçı sistemlərin əsassız təməllərini və azgün təbiiqlərini gözlər önünə çəkməkdir.

Necə ki, Harun Yəhyanın əsərləri Hindistandan Amerikaya, İngiltərədən İndoneziyaya, Polşadan Bosniya- herseqovinaya, İspaniyadan Braziliyaya, Malayziyadan İtaliyaya, Fransadan Bolqarıstana və Rusiyaya qədər dünyanın əlavə bir çox ölkəsində

sevilrək oxunur. İngilis, fransız, alman, italyan, ispan, portuqal, urdu, ərəb, alban, rus, boşnaq, uyğur, İndoneziya, Malay, benqal, serb, bolqar, Çin, Danimarka və İsveç dili kimi bir çox dilə tərcümə edilən əsərlər xaricdə geniş oxucu kütləsi tərəfindən izlənilir.

Dünyanın dörd tərəfində fəvqəladə təqdir toplayan bu əsərlər bir çox insanın iman etməsinə, bir çoxunun da imanında dərinləşməsinə vəsilə olur. Kitabları oxuyub araşdıran hər kəs bu əsərlərdəki hikmətli, dolğun, asan aydın olan və səmimi üslubun, ağıllı və elmi yanaşmanın fərqlində olar. Bu əsərlər sürətli təsir etmə, qəti nəticə vermə, etiraz və təkzib edilə bilinməyən xüsusiyyətləri daşıyır. Bu əsərləri oxuyan və üzərində ciddi şəkildə düşünən insanların artıq materialist fəlsəfəni, ateizmi və digər azğın görüş və fəlsəfələrin heç birini səmimi olaraq müdafiə etmələri mümkün deyil. Bundan sonra müdafiə etsələr də, ancaq romantik inadla müdafiə edəçəklər. Çünki fikri dayaqları aradan götürülmüşdür. Dövrümüzdəki bütün inkarçı cərəyanlar Harun Yəhya külliyyatı qarşısında fikirlə məğlub olmuşlar.

Şübhəsiz, bu xüsusiyyətlər Quranın hikmət və ifadə təsirliliyindən qaynaqlanır. Yazıçı bu əsərlərə görə öyünmür, yalnız Allah'ın hidayətinə vəsilə olmağa niyyət etmişdir. Bundan başqa, bu əsərlərin çap və nəşrində hər hansı bir maddi qazanc güdülmür.

Bu həqiqətlər göz önünə gətirildikdə insanların görmədiklərini görmələrini təmin edən, hidayətlərinə vəsilə olan bu əsərlərin oxunmasını təşviq etməyin də çox əhəmiyyətli xidmət olduğu ortaya çıxır.

Bu qiymətli əsərləri tanıtməyin yerinə insanların zehinlərini bulandıran, fikri qarışıqlıq meydana gətirən, şübhə və tərəddüdləri aparmaq və imanı qurtarmaq üçün güclü və iti təsir olmadığı ümumi təcrübə ilə sabit olan kitabları yaymaq isə əmək və zaman itkisinə səbəb olar. İmanı qurtarmaq məqsədindən çox, yazıçının ədəbi gücünü vurğulamağa yönələn əsərlərdə bu təsirin əldə edilə bilməyəcəyi məlumdur. Bu mövzuda şübhəsi olanlar varsa, Harun Yəhyanın əsərlərinin tək məqsədinin dinsizliyi yox etmək və Quran əxlaqını yaymaq olduğunu, bu xidmətdəki təsir, müvəffəqiyyət və səmimiyyətin açıq şəkildə göründüyünü oxucuların ümumi qənaətidən anlaya bilərlər.

Bilmək lazımdır ki, dünyadakı zülm və qarışıqlıqların, müsəlmanların çəkdiyi əziyyətlərin təməl səbəbi dinsizliyin fikri hakimiyyətidir. Bunlardan xilas olmağın yolu isə dinsizliyin fikirlə məğlub edilməsi, iman həqiqətlərinin ortaya qoyulması və Quran əxlaqının insanların qavrayıb yaşaya biləcəkləri şəkildə izah edilməsidir. Dünyanın gündən-günə daha çox büründüyü zülm, fəsad və qarışıqlıq mühiti diqqətə alındığında bu xidmətin mümkün qədər sürətli və təsirli şəkildə edilməsinin lazım olduğu aydındır. Əks halda, çox gec ola bilər.

Bu əhəmiyyətli xidmətdə öndərliyi üzərinə götürən Harun Yəhya külliyyatı Allah'ın izni ilə 21-ci əsrdə dünya insanlarını Quranda təsvir edilən hüsur, sülh, düzgünlük, ədalət, gözəllik və xoşbəxtliyə daşımağa vəsilə olacaq.

OXUCUYA

- Bu kitabda və digər işlərimizdə təkamül nəzəriyyəsinin süqutuna xüsusi yer ayrılmasının səbəbi bu nəzəriyyənin hər cür din əleyhdarı olan fəlsəfənin təməlini meydana gətirməsidir. Yaradılışı və dolayısıyla Allah'ın varlığını inkar edən darvinizm 150 ildir ki, bir çox insanın imanını itirməsinə və ya şübhəyə düşməsinə səbəb olmuşdur. Buna görə də, bu nəzəriyyənin yalan olduğunu gözlər önünə gətirmək əhəmiyyətli imani bir vəzifədir. Bu əhəmiyyətli xidmətin bütün insanlığa çatdırılması isə zəruridir. Bəzi oxucularımız ola bilər ki, yalnız bir kitabımızı oxumaq imkanı tapa bilər. Bu səbəblə, hər kitabımızda bu mövzuya xülasə də olsa yer ayrılması uyğun hesab edilmişdir.
- Qeyd edilməsi lazım olan başqa bir xüsüs də bu kitabların məzmunu ilə əlaqədardır. Yazıçının bütün kitablarında imani mövzular Quran ayələri yönündə izah edilir və insanlar Allah'ın ayələrini öyrənməyə və yaşamağa dəvət edilir. Allah'ın ayələri ilə əlaqədar bütün mövzular oxucuda heç bir şübhə və ya sual buraxmayacaq şəkildə açıqlanmışdır.
- Bu mövzuda istifadə edilən səmimi, sadə və səlis üslub isə kitabların hamı tərəfindən rahat başa düşülməsini təmin edir. Bu təsirli və sadə izah sayəsində kitablar “bir nəfəsə oxunan kitablar” ibarəsinə tam uyğun gəlir. Dini qəti şəkildə rədd edən insanlar belə bu kitablarda bildirilən həqiqətlərdən təsirlənir və yazılanların doğruluğunu inkar edə bilmirlər.
- Bu kitab və yazıçının digər əsərləri oxucular tərəfindən şəxsən oxuna biləcəyi kimi, qarşılıqlı söhbət şəraitində də oxuna bilər. Bu kitablardan istifadə etmək istəyən bir qrup oxucunun, kitabları bir yerdə oxumaları mövzu ilə əlaqədar öz təfəkkür və təcrübələrini də bir-birlərinə ötürmək baxımından faydalıdır.
- Bununla belə, yalnız Allah'ın razılığı üçün yazılan bu kitabların tanınmasında və oxunmasında iştirak etmək də böyük xidmətdir. Çünki yazıçının bütün kitablarında isbat və razı salıcı yön son dərəcə güclüdür. Bu səbəblə, dini izah etmək istəyənlər üçün ən təsirli üsul bu kitabların digər insanlar tərəfindən də oxunmasının təşviq edilməsidir.
- Kitablarm arxasına yazıçının digər əsərlərinin təqdimatının əhəmiyyətli səbəbləri vardır. Bu sayədə kitabı nəzərdən keçirən şəxs yuxarıda yazılan xüsusiyyətləri daşıyan və oxumaqdan xoşlandığını ümid etdiyimiz bu kitabla eyni xüsusiyyətlərə sahib daha bir çox əsərin olduğunu görər, imani və siyasi mövzularda faydalana biləcəyi zəngin bir qaynağın mövcudluğuna şahid olacaq.
- Bu əsərlərdə digər bəzilərinə görülən, yazıçının şəxsi qənaətlərinə və şübhəli qaynaqlara əsaslanan izahlara, müqəddəsata qarşı lazım olan ədəb və hörmətə diqqət yetirilməyən üslublara, şübhəli və həmçinin incidici yazılara rast gələ bilməzsiniz.

Bu kitabda istifadə edilən ayələr Ə. Musayevin tərcümə etdiyi

Qurani-kərim kitabından götürülmüşdür.

İÇİNDƏKİLƏR

Yaradılış həqiqəti	8
Giriş	31
Haqq dinə qarşı olan adamlıq dini	33
Adam olmaq	35
Adamlıq dini mənsublarının psixologiyası və davranış formaları	40
1- Süni münasibət və davranışlar	41
2- Danışiq pozuntusu	55
3- Lağ etmək	64
4- Laqeydlik	66
5- Zalımlıq	69
6- Əsəbiləşdirmək üsulları	70
7- Yeni fikirlərə və tənqidə qarşı olmaq	74
8- Qonaqlara münasibət	77
9- Adamlıq dinində yaşlılıq psixologiyası	79
10- Adamlıq dinində ayrılıq seçkilik	81
11- Adamlıq dinində dost seçmə meyarları	85
12- Öz mənfəətini axtarmaq	86
13- Yaltaqlıq	93
14- Adamlıq dinində dalaşqan üslub	94
15- Cavanlıq psixologiyası	95
16- Qurana uyğun olmayan hörmət anlayışı	98
Adamlıq dinində məktəbli psixologiyası	101
Adamlıq dinində eşqbazlıq psixologiyası	108
Adamlıq dinində evlilik psixologiyası	117
Adamlıq dinində qadın psixologiyası	127
Adamlıq dinində iş psixologiyası	149
Nəticə	181
Əlavə bölmə: Təkamül yalanı	185

A scenic landscape featuring a pond with a waterfall in the foreground. A small kitten is perched on a rock on the right side of the waterfall. The background shows a green lawn, trees, and a building. The scene is framed by pink roses in the top-left and bottom-left corners. The title "YARADILIS HƏQIQƏTİ" is written in large, golden, 3D-style letters across the center of the image.

YARADILIS HƏQIQƏTİ

Foklar sürü halında yaşayır. Necə olur ki, sürünün içində ana fok balasını tanıyır? Digər bir çox canlı kimi, ana fok da doğuşdan sonra balasını qoxulayır, toxunur. Bu sayədə balasının qoxusunu tanıyır və onu başqa balalarla heç vaxt qarışdırmır. Allah hər canlıyı ehtiyacı olan xüsusiyyətləri ilə yaradandır.

www.unludarwinistyanlar.com

**Qeybin açarları (Allah` ın) yanındadır. Onları
ancaq O bilir. (Allah) suda və quruda nə varsa
bilir. Yerə düşən elə bir yarpaq yoxdur ki, onu
bilməsin. Yerin zülmətləri içində elə bir toxum,
yaş- quru elə bir şey yoxdur ki, açıq- aydın
kitabda olmasın! (Ənam surəsi, 59)**

Böyümə hormonu bədəndə hansı nahiyələrin böyüməli olduğunu bilir. Bədən də hormonu tanıyaraq lazımı reaksiyanı verir. Böyümə hormonu sümüyə çatdığında sümük dərhal böyüməyə başlayır. Körpənin bədəninin mütənasib şəkildə böyüməsi də Allah' ın bu hormonu vəsilə etməsi sayəsindədir.

www.yaratilismuzesi.com

Ana ayı yuvanın tavanını 75 sm və ya 2 m qalınlıqda hörür. Tədqiqatçılar yuvalardakı istiliyi ölçmüş və çox maraqlı bir vəziyyətlə qarşılaşmışlar. Çöldəki istilik - 30 dərəcə olarkən, yuvadakı istilik 2 ya da 3 dərəcədən az olmamışdır. Bütün bunları qütb ayısına öyrədən hər şeyi bilən üstün güc sahibi Allah`dır.

Göylərdə və yerdə nə varsa, Allah` ı təqdis edib şəninə təriflər deməkdədir. O, yenilməz qüvvət sahibi, hikmət sahibidir! Göylərin və yerin hökmü Onun əlindədir. Dirildən də, öldürən də Odur. O, hər şeyə qadirdir!
(Hədid surəsi, 1- 2)

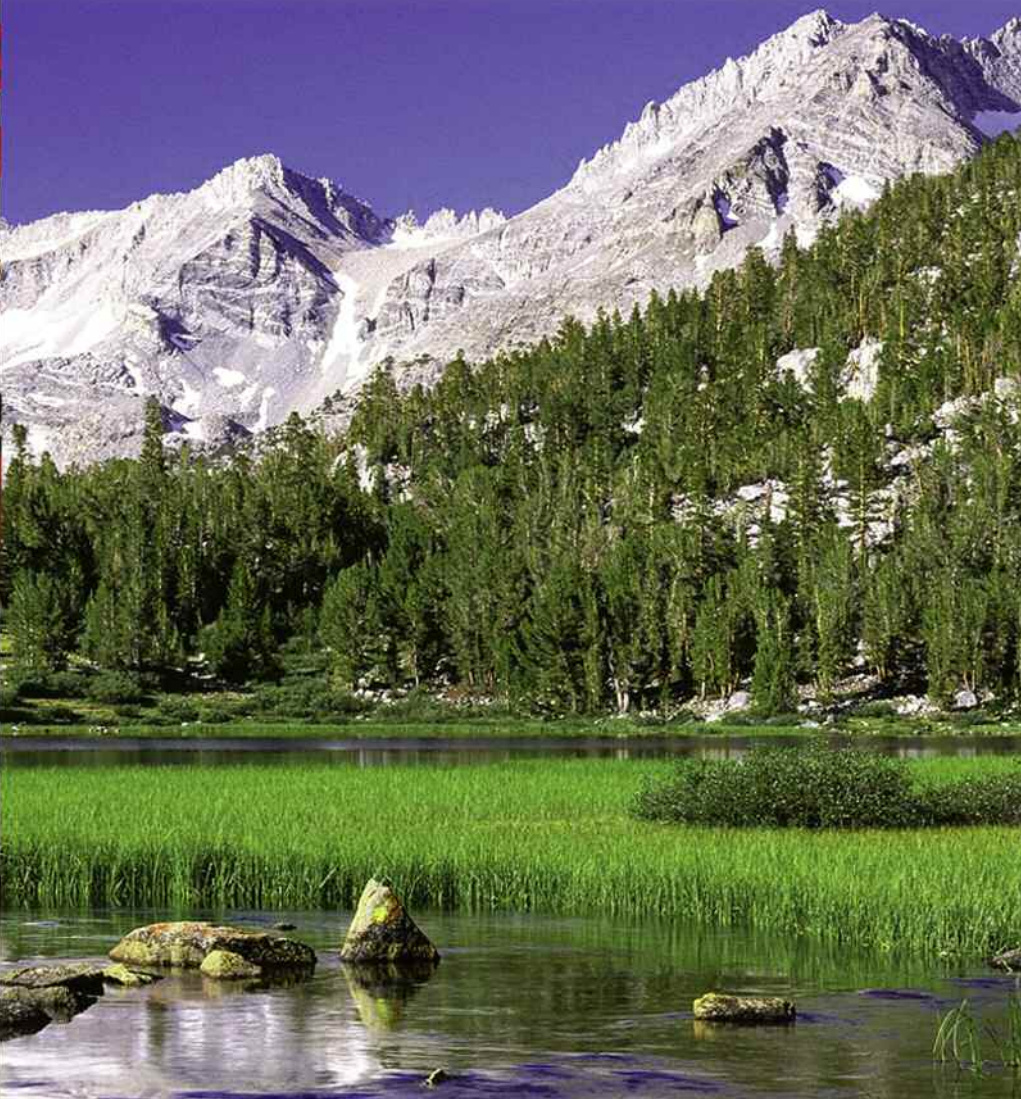

İnsan bədənində hər gün çoxlu sayda mikrob daxil olur. Bu mikroblar immun sisteminin ilk mərhələsində təsirsiz hala gətirilir. Ancaq bəzi mikrob və viruslar bədənimizə daxil olaraq həyati təhlükə meydana gətirə bilər. Hər insanın sahib olduğu immun sistemi Allah'ın rəhmətinin bir dəliliidir.

**Heç yaradan yaratmayana bənzəyərmimi?!
Məgər düşünmürsünüz?!
(Nəhl Surəsi, 17)**

www.darwinnedenyandil.com

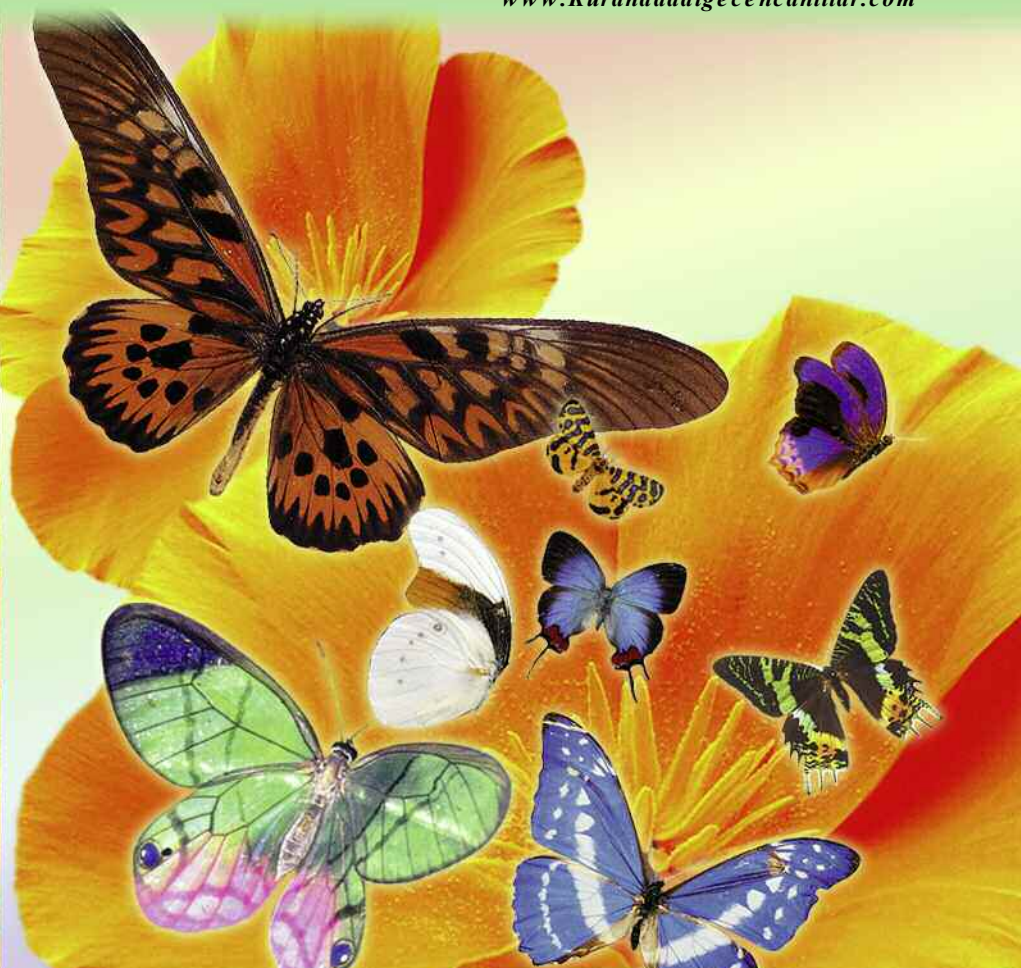
İnsan burnunda 1000- ə qədər dəyişik qoxu qəbuledicisi vardır. Bu sayədə 10000- dən çox fərqli qoxunu qəbul edə bilərsiniz. Məsələn, bananı, almanı və ya portağalı iylədiyinizdə o qoxunu qəbul etməyizi təmin edən molekullar qoxu qəbulediciləri ilə birləşir və meyvələrə aid kodu meydana gətirir. Yaddaşınızda çoxdan var olan bu kod iylədiyiniz meyvənin hansı olduğunu sizə təkrar xatırladır. Allah insan bədənində yaratdığı mükəmməl sistemlə bizə yaratma sənətini tanıdır.

www.yenibilgiyenikonu.com

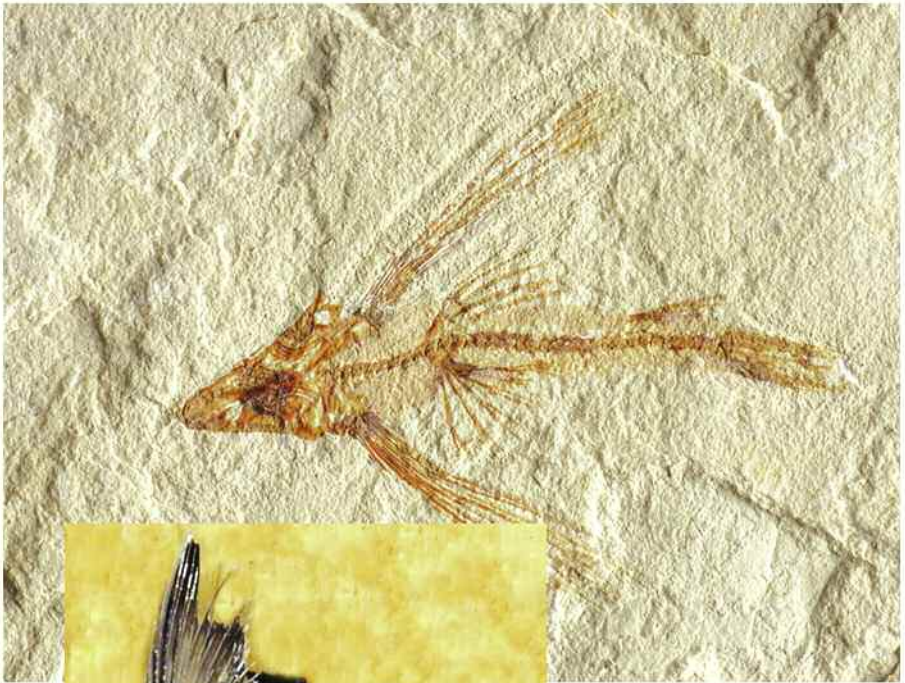

Kainatdakı nizamlanmanı təmin edən xüsuslardan biri də simmetriyadır. Təbiətdə gördüyümüz hər hansı bir obyekt, məsələn, toxum, meyvə və ya yarpaq araşdırıldıqda simmetriyanın varlığı dərhal görünür. Kəpənəklərin hər iki qanadında da eyni rəng tonu və eyni naxış vardır. Bir qanadda olan naxış digər qanadda da eynilə mövcuddur. Canlılardakı bənzərsiz nizam və möhtəşəm sənət Allah'ın üstün yaratmasıdır.

www.Kurandaadigecencanlilar.com

Uçan balıqlar quyruq üzgəcinin çox sürətli hərəkəti ilə sudan çıxan və müəyyən bir məsafə uçduqdan sonra yəni-
dən yavaş- yavaş suya düşən balıqlardır. 100 milyon ildir
ki, ən kiçik bir dəyişikliyə belə uğramayan bu balıqlar
təkamülçülərin canlıların mənşəyi və tarixi haqqındakı
bütün iddialarını yerlə bir edir.

Uçan balıq
Dövr: Mezozoy erası,
Trias dövrü
Yaşı: 95 milyon il
Tapıldığı yer: Liviya

Müasir dövrdə yalnız iki soyunu davam etdirən mərsin balıqları həmişə mərsin balığı olaraq mövcud olmuşdur. Başqa bir canlıdan törəməmiş, başqa bir canlıya da çevrilməmişlər. Bu həqiqəti təsdiq edən qalıq tapıntıları digər bütün canlılar kimi, mərsin balıqlarının da təkamül keçirmədiklərini söyləyir.

Mərsin balığı
Dövr: Mezozoy
erası, Trias
dövrü
Yaşı: 144 - 65
milyon il
Tapıldığı yer:
Çin

Dağdağan ağacı orta böyüklükdə, təxminən 10- 25 metr uzunluğundadır. Tapılan bütün dağdağan fosilləri bundan on milyonlarla il əvvəl yaşamış nümunələrinin müasir nümunələri ilə tamamilə eyni olduğunu göstərir. Bu eynilik təkamül iddiasını puç bir edir.

Dağdağan yarpağı
Dövr: Kaynozoy erası,
Paleogen dövrü
Yaş: 45 milyon il
Tapıldığı yer: Green
River, Wyoming, ABŞ

Fosil qeydləri digər canlılar kimi, bitkilərin də hər hansı bir təkamül prosesindən keçmədiyini isbat etmişdir. 300 milyon il əvvəl yaşamış ayıdöşəyi otları istər görünüş, istərsə də quruluş baxımından bugünkülərin tamamilə eynisidir. Bu eynilik təkamülü əsassız edir və yaradılışın elmi və açıq həqiqət olduğunu ortaya qoyur.

Ayıdöşəyi (qıjı)
Dövr: Paleozoy erası,
Daş kömür dövrü
Yaş: 300 milyon il
Yer: İngiltərə

Buğumayaqlılar fəsiləsinə daxil olan Amerika qılıncquyruğu (*Limulus polyphemus*) Chelicerata (xeliserilər) yarım-tipinə daxildir və hörümçək və əqrəb tipinə daha yaxındır. Şəkildə verilən 150 milyon il yaşındakı Amerika qılıncquyruğu fosili yaradılışın açıq bir həqiqət olduğunu, təkamülün heç bir zaman yaşanmadığını bir daha təsdiq edir.

Amerika qılıncquyruğu

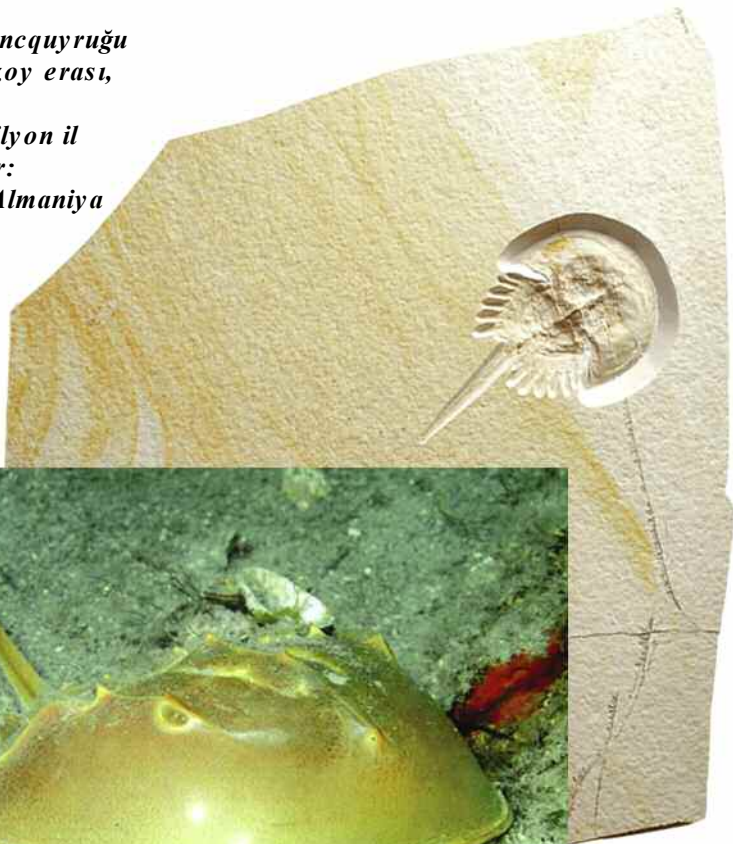
Dövr: Mezozoy erası,

Yura dövrü

Yaşı: 150 milyon il

Tapıldığı yer:

Solnhofen, Almaniya

Bundan 100 milyon il əvvəl yaşayan skatların (Rajiformes) sahib olduqları bütün xüsusiyyətlərə hazırda yaşayan skatlar da malikdir. Bunun mənası isə vatozların 100 milyon il keçməsinə baxmayaraq, heç dəyişmədikləri, yəni təkamül keçirmədikləridir.

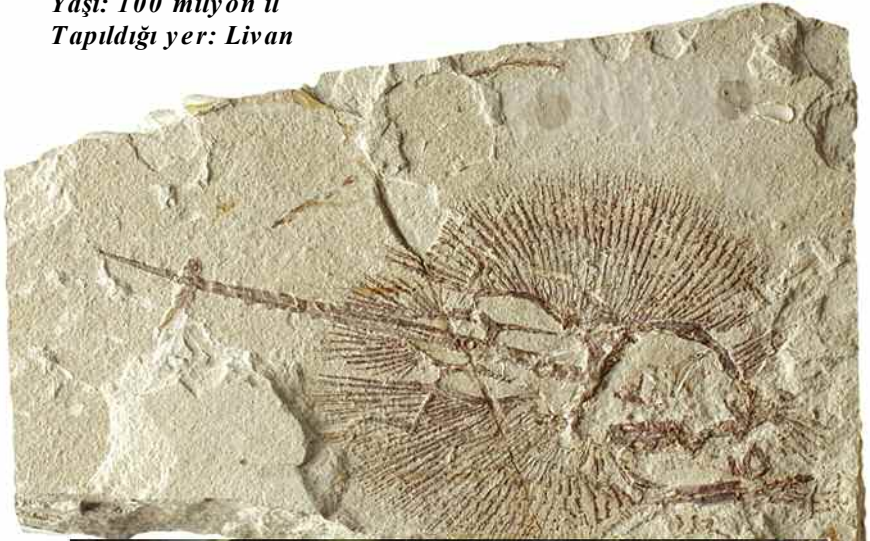
www.proteinolusumu.com

Skat (Rajiformes)

Dövr: Mezozoy erası, Trias dövrü

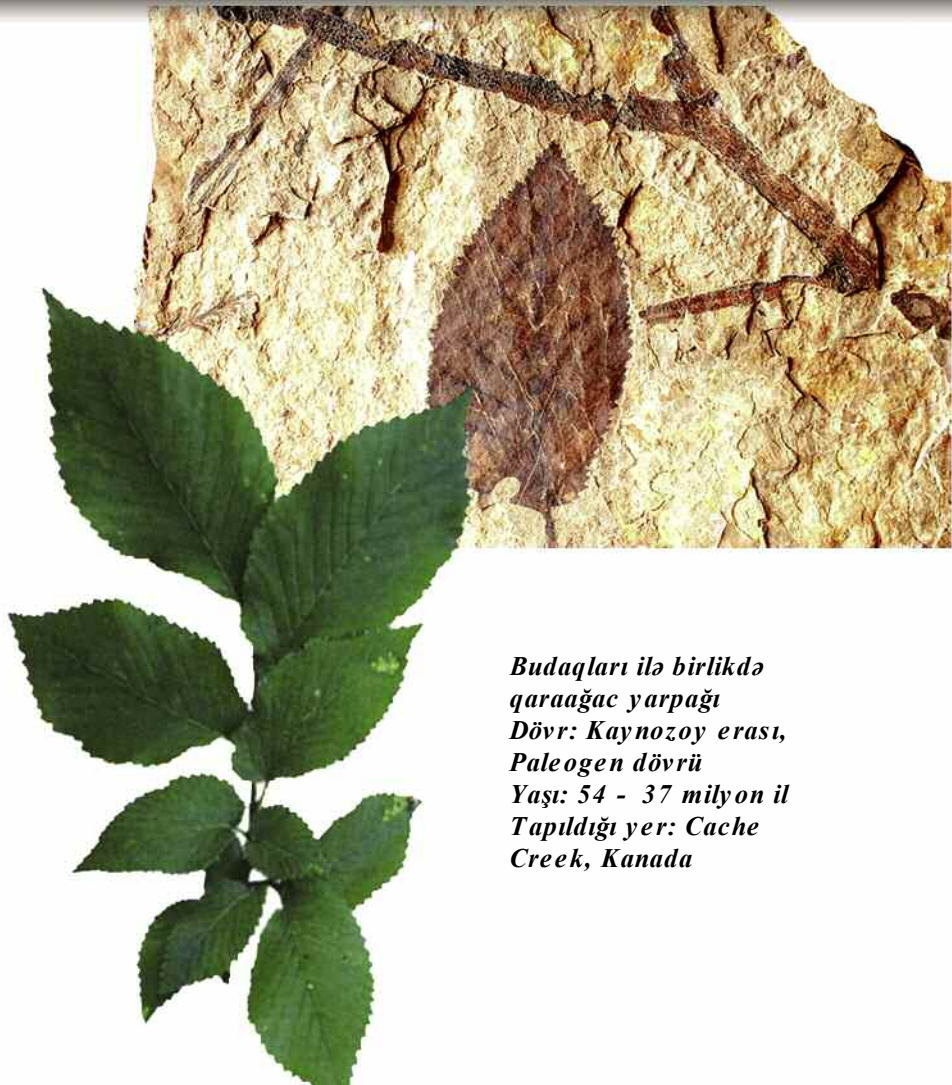
Yaşı: 100 milyon il

Tapıldığı yer: Livan

Əldə edilən saysız fosil nümunələri hər bitkinin özünəməxsus xüsusiyyətlərlə yaradıldığını və bu günə qədər dəyişmədiyini göstərir. Bu həqiqəti sübut edən tapıntılarından biri də şəkildə verilən 54 - 37 milyon illik budaqları ilə birlikdə qaraağac yarpağı fosilidir.

www.darwinistpanik.com

*Budaqları ilə birlikdə
qaraağac yarpağı
Dövr: Kaynozoy erası,
Paleogen dövrü
Yaşı: 54 - 37 milyon il
Tapıldığı yer: Cache
Creek, Kanada*

Darvinistlər canlıların fasiləsiz olaraq dəyişdiklərini, yəni təkamül keçirdiklərini söyləyirlər. Fossilər isə canlıların yaradıldıqları andan etibarən heç dəyişmədiklərini göstərir. Bunun mənası isə açıqdır: canlılar təkamül keçirməmiş, uca Allah tərəfindən yaradılmışdır.

www.unludarwinistyanlar.com

Aydöşəyi (qij)
Dövr: Paleozoy
erası, Daş kömür
dövrü
Yaş: 300 milyon il
Yer: İngiltərə

Donqar ağcaqanadlar (Phoridae) milyonlarla ildir eyni quruluşdadır. 45 milyon illik ənbər də bu həqiqətin dəlillərindəndir. Əgər canlı 45 milyon ildir ən kiçik dəyişikliyə belə uğramamışdırsa, o canlının təkamül keçirdiyindən bəhs etmək yersizdir. Fosillər təkamülçülərin yalan danışdıqlarının ən mühüm göstəricisidir.

*Donqar ağcaqanad
(Phoridae)*

*Dövr: Kaynozoy erası,
Paleogen dövrü*

Yaşı: 45 milyon il

Tapıldığı yer: Rusiya

Qalıqların göstərdiyi kimi, hazırda yaşayan böcək növlərinin hamısı yaradıldıkları andan etibarən bu günkü qüsursuz quruluşlarına malikdir, mərhələlərlə inkişaf etməmiş və heç zaman dəyişikliyə uğramamışlar. Bu həqiqətin dəlillərindən biri də şəkildə verilən ənbər içindəki 50 milyon illik bitki birəsidir. (Homopteran)

Bitki birəsi (Homopteran)

Dövr: Kainozoy erası, Paleogen dövrü

Yaşı: 50 milyon il

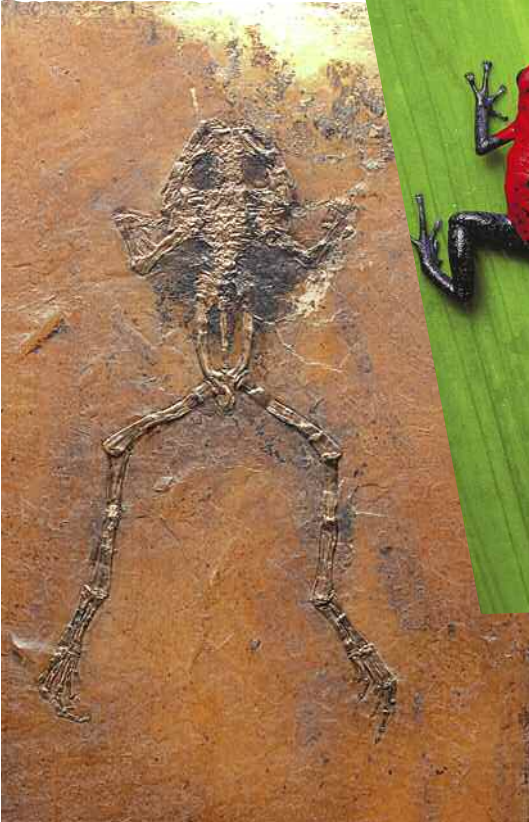
Tapıldığı yer: Polşa

Pelobatidae fəsiləsinə daxil olan bu qurbağa cinsinin bir qismi arxa ayaqları ilə torpağı qazaraq torpağın içində, bir qismi də suda yaşayır. Bu heyvanlar birdən ortaya çıxmışlar, yəni yaradılmışdılar və ilk ortaya çıxdıqları andan bu günə heç bir təkamül keçirməmişlər.

www.guncelhaber.org

Dövr: *Kaynozoy
erası, Paleogen
dövrü*
Yaşı: *50 milyon il*
Tapıldığı yer:
Messel, Almaniya

Ən qədim çanaqlı bağa fosilləri təxminən 200 milyon il əvvə-
lə aiddir və o dövrdən bu günə kimi bu canlılarda heç bir dəyi-
şiklik olmamışdır. Şəkildə verilən 37 - 23 milyon illik çanaqlı
bağa fosili də mükəmməl xüsusiyyətləri ilə hazırda yaşayan
çanaqlı bağalardan fərqli olmadığını göstərir.

www.yaratilismuzesi.com

*Hazırkı çanaqlı
bağalarla və
milyonlarla il
əvvəlki çanaqlı
bağalar
arasında heç
bir fərq yox-
dur.*

*Şəkildə 37- 23 milyon illik
çanaqlı bağa fosili*

ADAMLIQ DINI

Giriş

İnsanların çoxunu fərqində olmadan öz təsiri altına salmış batil bir din vardır. Bu, özünü bürüzə verməyən, gizli bir dindir. Heç bir yazılmış qaydası yoxdur. Adı da yoxdur. Lakin insanların hərəkət və davranışlarını, düşüncələrini təsiri altına salır. İnsanların çoxu fərqində olmadan həyatları boyu bu dinin qaydalarını tətbiq edir, bu dinin əmr və qadağalarına görə yaşayırlar. Bu batil din İslam, xristianlıq və ya yəhudilik deyil. Bu batil dinin qanunları ilə yaşayan insanlardan soruşduqda: “Mən müsəlmanam”, - və ya: “Mən xristianam”, -deyə bilirlər. Bəziləri də dinsiz, hətta ateist də ola bilərlər. Lakin hər biri, əslində, bu gizli dinin mənsubudur.

Bu batil din başlanğıcda insanlara bir din kimi tanındılmır. İnsanlar bu dini dünyaya gəldiklərindən etibarən aldıkları təlqinlər nəticəsində mənimsəyirlər. Buna görə də hərəkət, düşüncə, hətta mimikalarının belə bu dindən qaynaqlandığını düşünməzlər.

Bu batil din ona bağlananlara ilk olaraq ”adam” olmağı öyrədir. Adam olmaq bu dinin dəyər və mühakimələrini mənimsəmək, qayda və davranış tərzlərinə əməl etmək və həmin dinin xüsusiyyətlərinə yiyələnmək deməkdir. Cəmiyyət tərəfindən qəbul edilmək, mühakimə olunmamaq, müəyyən bir mövqə qazanmaq üçün adam olmaq vacibdir. Biz bu dinə qısa olaraq “Adamlıq dini” adını veririk. Adamlıq dini insanları səmimiyyətsizliyə, süni və məcburi davranışlara sürükləyir. Bu batil dinə tabe olan insanların çoxu olduqları kimi rahat və təbii davrana bilmirlər. Yaşadıqları mühitə uyğun olduğunu dü-

şündükləri davranış və hərəkətlərdən, mimikalardan istifadə edir, hər rola girə bilirlər. Və buna rəğmən özlərinin son dərəcə təbii və normal həyat yaşadıqlarını zənn edirlər.

Bu batil sistem, nəticədə, özünə belə səmimi ola bilməyən, saxta şəxsiyyətə malik olan insan modellərini ortaya çıxarır. Hər cəhətdən çətin olan şeytani bir dinin cəmiyyətin bütün təbəqələrini təsiri altına salmasının ən mühüm səbəbi yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi, adının olmamağıdır. Bu şeytani dinin mənsuqları dinlərini mühakimə etməyi, tərک etməyi, ya da dəyişdirməyi ağıllarının ucundan belə keçirmirlər. Çünki yaşadıkları sistemin bir din olduğundan xəbərsizdirlər. Təbii olduqları sistemi həyatın həqiqətləri, dəyişilməyən qaydaları olaraq görməyi də bir fəzilət kimi zənn edirlər.

İnsan yaşadığı bu halı tərک etmədikcə, adamlıq dinindən qopub ayrılmaıqca İslamı əsl mənası ilə qavrayıb yaşaya bilməz. Çünki İslamın əsas şərtlərindən biri səmimiyyət və təbiilikdir. İnsanın İslamı yaşaması və bilavasitə əsl xoşbəxtliyi tapması ancaq Allah'a, özünə və digər insanlara qarşı son dərəcə səmimi olması ilə mümkün ola bilər. İman ancaq səmimiyyətin üzərinə qurulur. Adamlıq dininin təsirindən xilas olmaq üçün isə, əvvəlcə, bu şeytani dini təsvir etmək lazımdır. Bu kitabın məqsədi də budur. Növbəti səhifələrdə adamlıq dininin xüsusiyyətlərini təfərrüatı ilə araşdıracağıq.

Oxucudan istənilən bu batil dinin xüsusiyyətlərini araşdırarkən özünü nəzərdən keçirməsidir. Çünki hər nə qədər qəbul etmək istəməsə də, adamlıq dininin hər kəsin üzərində müəyyən bir təsiri olur. İnsan həyatının hər anına müdaxilə edən bu dindən xilas olmaq üçün, əvvəlcə, diqqət və səmimiyyət lazımdır.

Haqq dinə qarşı olan adamlıq dini

Peyğəmbərimiz (s.ə.v) “Din nədir?” sualına cavab olaraq: “Getdiyiniz yoldur”, -cavabını vermişdir. Bu cavab mövzunu ən hikmətli şəkildə nəticələndirir. Din insan və cəmiyyətin bütün dəyərlərini, əxlaqını, həyat tərzini ehtiva edir. Məsələn, “Yusif” surəsinin 76-cı ayəsindəki “din” sözü bu mənədadır:

(Yusif doğma) qardaşının yükündən əvvəl onların yüklərini axtarmağa başladı, sonra su qabını qardaşının yükündən çıxartdı. Biz Yusifə belə bir tədbir öyrətdik. Yoxsa padşahın dininə görə, o, qardaşını tutub öz yanında saxlaya bilməzdi. Allah'ın istədiyi isə müstəsnaadır. Biz istədiyimiz kimsəni dərəcələrlə yüksəldərik. Hər biləndən üstün bir bilən də vardır! (Yusif surəsi, 76)

Quranda inkar edənlərin də bir dinə mənsub olduqları müxtəlif ayələrdə xəbər verilir. Məsələn, firon hz. Musa haqqında qövmünə belə demişdir:

Firon dedi: “Buraxın mənə Musanı öldürüm, qoy o da Rəbbini çağırınsın. Doğrusu, mən onun sizin dininizi dəyişdirəcəyindən və yer üzündə fitnə-fəsad törədəcəyindən qorxuram”. (Mömin surəsi, 26)

Başqa ayələrdə də kafirlərin rəsulların gətirdiyi haqq dinə qarşı batil dinlərinə bağlılıqları belə izah edilir:

Onlar öz içərilərindən özlərinə qorxudan bir peyğəmbər

gəlməsinə təəccüb etdilər və kafirlər belə dedilər: “Bu, yalançı bir sehrbazdır! Əcaba, o, tanrıların hamısını bir tanrını edir? Bu, doğrudan da, çox təəccüblü bir şeydir. Onların əyanları çıxıb gedərək belə dedilər: “Gedin öz tanrılarınıza möhkəm olun. İstənilən şey budur. Biz bunu sonuncu dində də eşitməmişik. Bu, ancaq bir uydurmadır. (Sad surəsi, 4-7)

Yazılanlardan aydın olduğu kimi, hər insanın bir dini vardır. Allah'ın dininə tabe olmayanlar, hətta özünü ateist olaraq adlandıranlar belə, əslində, dinsiz deyildirlər, batil bir dinin mənsubudurlar. Bu dinlərin bir qismi müasir dövrdə din olaraq tanınmaya bilər. Ancaq Quranda ifadə edildiyi kimi, hamısı bir dindir. Məsələn, marksizm də batil dindir, çünki bu ideologiya bir qisim insanların getdikləri yoldur. Marksistlər Marksın ortaya qoyduğu düşüncə sistemini mənimsəmiş, onun düşüncəsini qəbul etmişlər. Dünyanı onun qoyduğu meyarlara görə qiymətləndirirlər. Necə mövcud olduqlarını və ölümün nə olduğunu da Marksın (və Engelsin) elmdən kənar məntiqlərinə əsaslanaraq açıqlayırlar. Qısacası marksizmə inanır, həyatlarını ona görə yaşayır və hadisələri ona görə qiymətləndirirlər.

Marksizm yalnız bir nümunədir. Ona bənzər yüzlərlə fərqli din (yəni fəlsəfə, düşüncə sistemi və s.) ola bilər. Marksizmə tamamilə zidd olan ideologiyalar da dindir. Təbii ki, bütün bu dinlər batil dinlərdir və əsasən də insanları Allah'ın yolundan azdırmaq məqsədilə ortaya çıxmışdır.

Burada ən mühüm nöqtə budur: dünyada ideologiyası, fəlsəfəsi nə olursa olsun, haqq dindən uzaqlaşmış insanların tabe olduqları yeganə batil bir din vardır. Bu din də girişdə qeyd etdiyimiz və ana xətlərini vurğuladığımız “adamlıq dini”dir. Və şeytanın insanları haqq dindən azdırmaq və uzaqlaşdırmaq üçün istifadə etdiyi ən hiyləgər və ən təsirli silahlarından biridir.

Adam olmaq!

“Hər şeydən əvvəl adam ol!”

“Adam olsaydın, bunlar başımıza gəlməzdi!”

Bu sözləri həyatımız boyu dəfələrlə eşitmişik. Xüsusilə də gənclik illərində böyüklərimizin istəmədikləri, bəyənmədikləri bir şeyi söylədiyimizdə və ya etdiyimizdə...

Bu sözü istifadə edən insan üçün adam olmaq hər şeydən önəmlidir. Adam olmaq cəmiyyət tərəfindən qəbul olunmuş bir anlayışa, mədəniyyətə və davranışa sahib olmaq, müəyyən sifətləri üzərində daşımaqdır. Bu dəyərlər sistemi forma və qaydaları ilə cəmiyyətin böyük əksəriyyəti tərəfindən qəbul edilir və tətbiq olunur. Bu qaydaların haradan meydana gəldiyi, nə dərəcədə doğru olduğu isə müzakirə edilmir və yanlışları mühakimə olunmur. Çünki cəmiyyətin böyük əksəriyyəti tərəfindən qəbul edilən bu sistemi sorğu-sual etmək və ona zidd olmaq geniş bir kütlənin hədəfi olmaq təhlükəsi deməkdir.

Doğru olduğuna qəti şəkildə inanılan bu sistem yalnız müəyyən cəmiyyətlərə xas bir xüsusiyyət olaraq qiymətləndirilməməlidir. Bu sistem istər şərqdə, istərsə də qərbdə hər növ mədəniyyətin olduğu mühitdə özünəməxsus bir inanc sistemi olaraq varlığını davam etdirir. Qadağa və tövsiyələri ilə sanki öz başına, müstəqil bir din -adam olmağın dini- halında tətbiq olunur: adamlıq dini.

Adam olmaq müsəlman olmaqdan, Allah'a inanmaqdan, gözəl əxlaqlı olmaqdan, hətta insan olmaqdan ayrı bir anlayışdır. Allah'ın

Quranda bildirdiyi davranış və əxlaqın bu dində qətiyyəti yoxdur. Onsuz da adamlıq dini Quran əxlaqının əsl mənadə yaşanmadığı mühitlərdə meydana gəlir və inkişaf edir. Cəmiyyətdə, xüsusilə diqqət mərkəzində olan kəslər adamlıq dinini çox yaxşı öyrənən və yaşayan kəslərdir.

Burada Quranda tövsiyə edilən əsas əxlaq prinsiplərini və adamlıq dininin bunlara tamamilə zidd olan səhv məntiqini vurğulamaqda fayda vardır. Quranda bütün insanların Allah'a qarşı məsul olduğu bildirilir. Buna görə, insan yalnız Allah'ı razı etməklə məsuldur və başqa insanların təqdiri, ya da razılığı üçün çalışmamalıdır. Quran əxlaqını yaşayan mömin **“Məgər Allah Öz bəndəsinə kifayət deyilmi?! Onlar isə səni Ondan qeyriləri ilə qorxudurlar. (Zumər surəsi, 36)”** və yol göstərici və yardımçı olaraq **“Rəbbinin sənə bir rəhbər, bir mədədkar olması kifayət edər! (Furqan surəsi, 31)”** ayələrinə görə düşünür və yaşayır. Bütün həyatı Rəbbimizi razı etmək məqsədinə yönəlmişdir. Dinin əsası da budur. Quranda Hz. İbrahimdən bu günə qədər gələn haqq dinin xüsusiyyətinin bütün həyatın Allah'a həsr edilməsi olduğu xəbər verilir. Bir ayədə belə buyrulur:

De: “Şübhəsiz, Rəbbim məni doğru yola, həqiqi dinə, bətdən haqqa tapıman və müşriklərdən olmayan İbrahimin dininə yönəltdi!” De: “Mənim namazım da, ibadətım də, həyatım və ölümüm də aləmlərin Rəbbi Allah üçündür!” (Ənam surəsi, 161-162)

İnsanın həyatdakı əsas məqsədinin Allah'ın razılığı olması, digər insanlarla olan əlaqələrini də, şübhəsiz, kökündən dəyişdirir. Bir az əvvəl ifadə etdiyimiz kimi, insanın digər insanlara qarşı müstəqil bir məsuliyyəti yoxdur. Amma Allah digər insanlara qarşı necə münasibət göstərməyin lazım olduğunu Quranda bildirmişdir. Allah'a qarşı duyulan məsuliyyət digər insanlara qarşı da ən şəfqətli, ən mərhəmətli, ən ədalətli, ən dürüst davranışı təmin edir. Ayələrdə

möminlərin bu dünyagörüşü belə təsvir edilir:

Onlar elə kimsələrdirlər ki, verdikləri sözü yerinə yetirər və dəhşətli gündən qorxarlar. Onlar öz iştahaları çəkdiyi halda, yeməyi yoxsula, yetimə və əsirə yedirərlər. “Biz sizi ancaq Allah rızasından ötrü yedirdirik. Biz sizdən nə bir mükafat, nə də bir təşəkkür istəyirik. Həqiqətən, biz Rəb-bimizdən, çox sərt, çətin gündən qorxuruq!” (İnsan surəsi, 7-10)

Ayələrdən də aydın olduğu kimi, möminlərin digər insanlardan qarşılıq gözləmək kimi bir davranışları yoxdur. Bu, möminə çox güclü və möhkəm bir xarakter qazandırır. Mömin hər mühitdə doğru olanı, yəni Allah'ın əmrlərini yerinə yetirir. Nə kimsədən təqdir gözləyir, nə də kimsədən çəkinir. Yalnız Allah'ın razılığını istəyir. Necə ki, Allah Quranda möminləri **“qınayıcının qınamasından qorxmayanlar. (Maidə surəsi, 54)”** olaraq adlandırır. Bu səbəblə, möminin hadisələr və insanlar qarşısında xüsusiyyət və davranışı heç bir şəkildə dəyişmir. Nə özünə verilən vəzifəyə görə öyünür, nə də çətinliyə görə ümitsizliyə qapılır. Quranda möminlərin bu sabit xarakterinə tez-tez diqqət çəkilir, mal-mülkə sahib olduqları zamankı davranışları ilə çətinlik və yoxsulluq içindəki davranışlarının eyni olduğu ayələrdə bildirilir. Çünki mömin özünə verilən hər cür nemət (mülk, iqtidar, vəzifə və s.) və ya çətinliyin (insanlar tərəfindən qınanmaq, zülmə uğramaq, yoxsul qalmaq, həbs edilmək və s.) Allah'dan gəldiyinin və bütün bunların sınanmaq üçün yaradılmış imtahan olduğunun şüurundadır.

Buna qarşılıq adamlıq dini Allah'ı lazımı kimi təqdir etməyən, Allah'ın razılığı yerinə insanların razılığını qazanmağa çalışsın, axirət həyatı yerinə dünyadan mədət uman insanların dinidir. Bu şeytani dində insanlar bir-birlərinə qarşı məsul olduqlarını düşünürlər. Digər insanları razı salmaq, digər insanların razılığını qazanmaq, cəmiyyətdə müəyyən mövqe qazanmaq həyatlarının ən vacib məqsədidir.

Buna görə də möminlərin əksinə, adamlıq dininin mənsubları hadisələr və insanlara görə dəyişən xüsusiyyətə malik olurlar. Başqa ifadə ilə desək, adamlıq dini uyğunlaşma dinidir. Yerinə, zamanına, adamına görə davranış, baxış və səs formalarını tələb edir. Səmimiyyət və təbiilik bu batil dində yeri olmayan anlayışlardır. Bu batil inanca görə, insanlar cinsinə, yaşına, hadisələrə, malik olduqları mövqeyə görə davranmalıdırlar.

Qadınlar cəmiyyətin özləri üçün qoyduğu qaydalarla yaşamalı, kişilər və uşaqlar da özlərinə verilən rolları oynamaladırlar. Əgər şagirddirsə, adamlıq dini qaydaları şagirdin özünü necə aparmasını tələb edirsə, elə də davranmalıdır. Məmur, həkim, müəllim və işçi üçün də eyni qaydalar tətbiq edilir. Adamlıq dininin mənsubları yaşadıqları cəmiyyətdə sahib olduqları mövqeyi özlərində şəxsiyyət kimi formalaşdırır və bu şəxsiyyətin tələb etdiyi kimi davranırlar. Halbuki, möminin şəxsiyyətini inancı şəkilləndirir, əvvəldə də ifadə etdiyimiz kimi, cəmiyyətin özünə olan münasibəti, olduğu mövqə bu şəxsə heç bir təsir göstərmir.

Adamlıq dininin yaşandığı cəmiyyətdə yaşayan insana bu əxlaq və şəxsiyyət avtomatik olaraq yerləşir və bu batil dinin qaydaları dərhal tətbiq olunmağa başlayır. Cəmiyyətdə etibarlı şəxs olmağın, üstün olmağın yolları bu davranışlardan keçir.

Növbəti səhifələrdə adamlıq dininin mühitə, yaşa, ictimai və mədəni vəziyyətinə, cinsinə görə insanlara öyrədilən davranış və danışıq formalarını, psixologiyalarını araşdıracağıq. Bu həyat tərzinin Quran əxlaqına zidd olduğunu ayələri oxuduqca görəcəyik. Bu şəkkildə, şeytanın batil dinlərindən biri olan adamlıq dininin İslamdan uzaq bir insana həyatının hər dövründə necə hökm etdiyi ortaya çıxacaq.

Adamlıq dininə görə adam olmaq
(Cənab Adnan Oktarın “Kanal 35”-dəki (İzmir)
canlı reportajı, 2009-cu il 18 yanvar)

Adnan Oktar: Adamlıq dini insanlar arasında vardır. Məsələn: “O, adam balasıdır”, -deyirlər; baxırınsınız ki, hərəkətləri son dərəcə sünidir, danışmaları, mimikaları aktyor kimidir. İnsanı utandıracaq qədər sünidir, danışmaları sünidir, üslubu sünidir, yəni səmimi deyildir. Bunlarla əlaqədar yüzlərlə mimika, yüzlərlə üslub vardır. Məsələn, biri gəlir: “Neçə vaxtdı sizi gözləyirdik, haralarda idiniz?” -deyərək, çox süni üslubdan istifadə edir. Halbuki, insana səmimi olaraq çox darıxdığını, çox sevdiyini söyləyə bilər, yəni çox açıq şəkildə söyləyər. Oradakı süniliyə nə ehtiyac var? Bu, adamlıq dinidir, mən bunu izah edirəm.

Sünilik insanı yorur. Təbiilik çox gözəldir, səmimiyyət çox gözəldir, səmimi sevmək çox gözəldir, səmimi ifadələr çox gözəldir. Onun üçün Allah: “Səmimi olan qullarım xilas olar”, -deyir, şeytandan Allah’a sığınırım. Səmimiyyətin zövqü ilə süniliyin arasında müsəlman seçim etsə, Quranda bir hökm olmasa belə, insan dərhal təbii olanı seçər. Çünki təbii insan çox gözəldir, təbii bir qadın hara, süni qadın hara, elə deyilmi?

Adamlıq dinindəki ortağ psixologiya və davranış formaları

Adamlıq dininin həyat fəlsəfəsi və qaydaları Quran əxlaqına tamamilə zidd olan batil bir inancdan qaynaqlanır. Bu şeytani inanc insanın bütün həyatına hakim olan, cəmiyyətdə də təbii görünən bir düşüncə tərzidir. Quranın bir çox yerində pis əxlaq modeli olaraq təsvir edilən davranış və hərəkətlər adamlıq dinini yaşayan kəslər tərəfindən çox vaxt üstünlük olaraq qəbul edilir.

Bu batil din qaydalarının hakim olduğu bir həyat tərzidir. Cəmiyyət böyük qismi atalarından miras qalmış bəzi qaydalara sahibdir. Bu qaydalar isə: **“Biz atalarımızı bir din üzərində gördük və biz də onların ardınca getməkdəyik!” – dedilər. (Zuxruf surəsi, 23)** - deyən inkarcı cəmiyyətlərə bənzər şəkildə, sanki ilahi bir hökm kimi qorunur.

Bu qaydalardan kənara çıxmaq elə də asan olmur. Yemək mədəniyyətindən, yatmaq vaxtlarına, sevgi və hörmət göstərmək tərzindən, dost seçiminə, qonaq qəbul etmə qaydasına qədər, həmişə daha əvvəldən təyin olunmuş qaydalara görə yaşayırlar. Bu batil dini seçən hər kəs cəmiyyətin böyük əksəriyyəti tərəfindən qəbul edilən ortağ bir üslubu və davranışı mənimsəmək məcburiyyətindədir. Hətta bu davranışları ustalıqla icra etmələri üstünlük olaraq qəbul edilir. Seçimlər Allah'ın razılığına görə deyil, adamlıq dininin qoyduğu haqq olmayan ölçülərə görə edilir. Bu düzgün olmayan yanlış anlayış

adamlıq dininə tabe olanlarda xarakter və davranış pozuntularına səbəb olur. Aşağıda bunların ən çox nəzərə çarpanlarını əsas başlıqlarla araşdıracağıq.

1- SÜNİ MÜNASİBƏT VƏ DAVRANIŞLAR

İslam dinindəki təbiilik və səmimiyyət əvəzinə adamlıq dinində səmimiyyətdən tamamilə uzaq, hər biri xüsusi olaraq seçilən və zamanla xarakterin bir hissəsinə çevrilən sünİ münasibət və davranışlar vardır.

Adamlıq dininə mənsub olan insan səhv düşüncənin nəticəsi olan bu sünİ hərəkət və mimikaları, səmimiyyətsiz üslubu ilə ilk baxışda özünü büruzə verir. Bu sünİ hərəkət və davranışların hər biri diqqəti cəlb etmək, özünü göstərmək, mənfəət güdmək və s. kimi müəyyən məqsədlər üçün istifadə edilir.

Eyham vurmaq

Adamlıq dinində hisslərin çox vaxt danışıq yolu ilə deyil, baxış və davranışlarla ifadə edilməsi əsasdır. Bunun səbəbi, insanın keçirdiyi bir çox duyğunu açıq şəkildə bildirməyi qüruruna sığdırmamasıdır. Buna görə, duyğularını eyhamlı hərəkət və davranışlarla bildirir. Bu davranış pozuntuları adamlıq dini mənsublarının əsas şəxsiyyət tərzini təşkil edir. Əsəbiləşmək, qısqaqmaq, etinasızlıq, heyranlıq kimi hisslər bəzən belə hərəkətlərlə ətrafa bildirilir.

Əsəbiləşdikdə qapıları çırparaq bağlamaq, hirsələndiyini büruzə verəcək baxışlarla baxmaq, cavab vermədən yoluna davam etmək, əsəbi olduğunu bildirmək üçün səs tonunu mümkün olduğu qədər azaltmaq adamlıq dini insanın ətrafındakılara göstərdiyi davranışların bəziləridir. Ümumiyyətlə, açıq və səmimi üslubun yerinə eyhamlı bildirişlər seçilir.

İslam dinindəki əsilzadəliyin yerinə adamlıq dinində davranış-

larda bəsitlik hakimdir. Dostlar arasındakı mübahisədə əsəbiləşib üzünü çevirmək, susub danışmamaq, qapını çırparaq çıxmaq, birdən-birə arxasını çevirib insanlardan uzaqlaşmaq, üzünü turşutmaq və bunu müəyyən bir müddət davam etdirmək kimi səssiz etirazlar, gülünəcək şeylərə qəsdən gülməmək, soruşulan suallara eşitdiyi halda cavab verməmək və ya səhv cavablar verib qarşı tərəfi bezdirmək kimi bəsit və bayağı hərəkətlər bunlardan bir neçəsidir.

Üstünlük etmək və alçaltmaq

Adamlıq dininin mənsubları gün ərzində davamlı olaraq bir-birlərinə qarşı üstünlük etməyə, dayanmadan qarşı tərəfi alçaltmağa çalışırlar. Çünki ancaq qarşı tərəfi əzdləri təqdirdə yüksələcəklərini düşünürlər.

Əsəbi görünmək, çox məşğul və özünü kiminsə hərəkətinə dözə bilmirmiş kimi göstərmək iş yerinin sahibi və ya yuxarı vəzifədəki şəxslər tərəfindən öz işçilərinə, əmrində işləyənlərə qarşı edilir. Qarşı tərəfi adam yerinə qoymadığını bildirən hərəkətlər etmək də adamlıq dinində məqbul sayılır. Bir neçə nəfərin yanında danışarkən yalnız müəyyən şəxslərə xitab edərək, onlara baxaraq danışmaq, müəyyən kəsləri sanki o mühitdə yox saymaq adamlıq dininin alçaldıcı davranışlarındandır. Qarşısındakının maraqlandığını bildiyi bir mövzunu ona baxmadan yanındakılara izah etmək də tez-tez təkrar olunan hərəkətlərdəndir.

Qarşısındakı bir mövzu haqqında danışarkən üzünə baxmadan əlindəki işlə məşğul olmağa davam edib, mümkün olduğu qədər maraqlanmırmış kimi davranmaq, soruşduğu suala eşitdiyi halda cavab verməmək adamlıq dinində mənlik əlaməti olaraq görülür və üstün olmağın yollarından biri olaraq qəbul edilir. Maraqlanmırmış kimi davranmaq bir alçaltma üsulu olaraq həyatın hər mərhələsində böyük bir etina ilə tətbiq olunur. Məsələn, salam verilən şəxs olmaq üçün adam olmaq çox mühümdür. İlk salam verənin qarşı tərəf olmasına

diqqət göstərilir. Salamı eşitməzliyə vurmaqdan qarşı tərəfi hörmətdən salmaq metodu olaraq istifadə edilir. Halbuki, Quranda bildirilən əxlaq çox fərqlidir:

Sizə salam verildiyi zaman onu daha gözəl alın və ya (eynilə sahibinə) qaytarın! Şübhəsiz, Allah hər şeyi hesaba alandır. (Nisa surəsi, 86)

Bəzi süni hərəkət və davranışlarla digər insanlardan üstün olmaq, öz qüsurlarını örtməyə çalışmaq, ancaq Allah və axirət inancına tam olaraq sahib olmayan kəslərdə görünən yanlış düşüncə pozuntusudur. Allah'ı lazımı kimi təqdir etməyən adamlıq dininin mənsubları yalnız Allah'a güvənib Allah'dan başqa heç bir şeydən qorxmayan möminlərin əksinə, daima qorxu, etibarsızlıq, narahatlıq içərisindədirlər. Digər insanlardan aşağı səviyyəyə düşmək, əzilmək, nəzərə alınmaq kimi narahatlıqlar bu insanların gündəlik həyatında mühüm bir problemdir. Buna görə də daxilən buna qarşı öz ağıllarına görə müdafiə sistemi qururlar. Bu, onların ən zəif nöqtələrindən biridir. Bu zəifliklərini örtmək məqsədilə “ən yaxşı müdafiə hücumdur” kimi yanlış bir məntiqlə hərəkət edirlər.

**Adamlıq dinini yaşayan insanların
davranış pozuntuları: təkəbbür**
(Cənab Adnan Oktarın “Kanal 35”-dəki (İzmir)
canlı reportajı, 2009-cu il, 1 fevral)

Adnan Oktar: İnsanlarda təkəbbür vardır, fironlarda, Nəmrüddə də vardır. “Mənəmlik” deyilən bir şeydir təkəbbür. O, bütün vücudu bürüdüyündə insan havalanır. Şüuru qapanır, şeytanlaşır. Bu, dəc-

calların, fironların və Nəmrudların xüsusiyyətidir. Bəzən insanlarda da olur bu. Yəni o bədən artıq idarəsini itirir, adam qürurdan və özünü bəyənmişlikdən havalanır. Onu idarə edə bilməzsən, ondan sonra şüuru sanki tamamilə qapanır. “Sırf ənaniyyət hakim olur”, - deyir Səid Nursi, yəni bütün vücud ənaniyyətə qapılır özünü bəyən-məkdən. Təkəbbürdən havalanır, hər şeydə özünü bəyənir, hər fikri-nin doğru olduğunu düşünür. Vardır belə tiplər, bilmirəm, heç rast gəldinizmi? Yəni çox biliklidir, hər şeyi ən yaxşı o bilir, ən ağıllı odur, ən gözəl danışan odur, hər hadisənin ən doğru diaqnozunu o qoyur, özündən üstün varlıq tanımaz. Halbuki, Allah deyir, şeytandan Allah’a sığınırım: “Hər biləndən daha üstün bir bilən vardır”. Amma ona görə, ən yaxşı bilən odur.

Diqqəti özünə cəlb etmək

İctimai mühitdə insanların diqqətini çəkmək, varlığını onlara hiss etdirmək, özünü sübut etmək məqsədilə müraciət edilən süni hərəkət və davranışların ən nəzərə çarpanlarını belə sadalaya bilərik:

Olduğu mühitə zidd davranışlarla fərqli görünməyə, özünə xüsusi bir önəm verməyə çalışmaq, şən, səmimi bir mühitdə ciddi və ağır davranmaq, az danışmaq, ya da ciddi, sərt olmalı mühitdə lazımsız hərəkətlər etmək... Hadisələrə normadan çox reaksiyalar verərək və ya həddindən artıq laqeyd qalaraq diqqəti cəlb etməyə çalışmaq. Daxilən narahat olduğu halda, bir hadisəni son dərəcə normal qarşılamış kimi davranmaq. Davranışlarda anidən dəyişikliklər göstərmək, gülərkən birdən mənasız şəkildə ciddiləşmək və ya sakit ikən birdən şənlənmək, qəhqəhə çəkmək. Normal danışarkən bir anda səs tonunu yüksəltmək və ya həddindən artıq sakit bir səsle danışmağa başlamaq. Bu zaman üz mimikalarında və əl-qol hərəkətlə-

rində də eyni tərzdə davranmağa başlamaq. Fərqli dayanmaq və ya oturmaq. Bununla da diqqəti üzərində saxlamağa çalışmaq. Birindən diqqət görəndə qədər yaxınlıq göstərməmək, daha sonra maraqlanmaq, özünə səmimi davranan, yaxınlıq göstərənlərə qarşı laqeyd yanaşmaq, özünə üz verməyəndə, aşağı baxana, diqqət göstərməyənlərə yaltaqlanmağa, diqqətini çəkməyə çalışmaq...

İctimai mühitdə diqqəti cəlb etmək üçün istifadə olunan üsullardan bəzilərini də belə sıralaya bilərik:

Özünü məşğul imiş kimi göstərmək, xəstə, narahat, ya da çətin bir vəziyyətdə imiş kimi görünmək, qəsdən səhv etmək, problem çıxarmaq, görmədiyi bir şeyi görmüş kimi izah etmək... Ona maraqlı göstərilməyən mühitdə diqqət çəkmək üçün və ya hər kəsdən daha fərqli və özəl bir diqqət görmək məqsədilə xüsusi hərəkətlər etmək də bu üsullarından biridir. Bu davranışların hamısında da bəhs olunan adam aktyorluq edərək buna nail olmağa çalışır. Bəzi nümunələr verməli olsaq:

Elə olmadığı halda, təəccüblənmiş, əsəbiləşmiş, sevinmiş, bəyənməmiş kimi davranmaq, bunları bildirən mimika və hərəkətlər etmək. Qaşlarını çatmaq, qaşqabağını tökmək, eyhamlı baxmaq, dodaqlarını büzmək, gözlərini süzmək və s... Etiraz edirmiş kimi hərəkətlər etmək, məsələn, birinin özü ilə eyni fikirdə olduğu halda, bir mövzuda qəsdən müxalif çıxmaq kimi...

Hamının bildiyi bəzi xüsusiyyətlərə sahib olduğu halda, bunlardan bəhs etməyib başqalarının bu haqda danışmasını gözləmək. Bu xüsusiyyətlərindən bəhs edilincə təvazökarlıq edirmiş kimi görünmək, bununla da bəhs edilməyən başqa üstünlüklərinin olduğunu, amma “təvazökarlıqdan söyləmir” təəssüratını yaratmaq.

Mənfəət axtarmaq

Əslində, səmimiyyətsiz hərəkətlərin əsas səbəblərindən biri insanlardan gözlənilən müxtəlif mənfəətlərdir. Sevmədiyi, lakin mən-

fəət umduğu birinə onu bəyənməmiş kimi görünməyə çalışmaq, ona yaltaqlıq etmək, hər fürsətdə özünü bəyəndirməyə cəhd etmək, müdirinə qarşı saxta sədaqət və hörmət göstərmək, şərtlər dəyişdikdə isə gözünü qırpmadan vəfasızlıq etmək adamlıq dini mənsublarına görə adi davranışlardır.

Lovğalanmaq

Bilin ki, dünya həyatı oyun-oyuncaq, bərbəzək, bir-birinizin qarşısında öyünmək və mal-dövləti, oğul-uşağı çoxaltmaqdan ibarətdir. Bu elə bir yağışa bənzəyir ki, onun yetişdirdiyi bitki əkinçilərin xoşuna gəlir. Sonra o quruyar və sən onun saralıb-solduğunu, daha sonra çör-çöpə döndüyünü görürsən. (Dünya malına aldananları) axirətdə şiddətli əzab, (dünya malına uymayanları isə) Allah'dan bağışlanma və razılıq gözləyir. Dünya həyatı aldanışdan başqa bir şey deyildir. (Hədid surəsi, 20)

Yuxarıdakı ayədə adamlıq dininin mühüm bir xüsusiyyəti olan öyünmə və lovğalanmanın insanlar arasında nə qədər geniş yayıldığını göstərir. İslam dinində həyatın ən böyük məqsədi Allah'ın razılığını, adamlıq dinində isə insanların razılığını qazanmaqdır. Bu səbəblə, adamlıq dinində öyünmək həyatı əhəmiyyət daşıyır. Ətrafdakılar tərəfindən bəyənilən, təqdir edilən və ya qibtə edilən insan olmaq hər şeydən daha əhəmiyyətlidir. Bu batil dində insanlar ətrafdakılar üçün geyinir, danışır, evini dizayn edir, peşə seçir və ya kitab oxuyurlar. Etdikləri hər işdə ən böyük hədəfləri insanların razılığını qazanmaqdır. Məsələn, kitabxanaya gedib bir kitab seçərkən ən maraqlandıqları mövzuya deyil, ən çox satılan kitaba baxırlar. Hansı kitabı oxuduqlarında daha üstün və dəbə daha uyğun olacağını düşünürlər. Çünki burada kitab oxumaqda məqsəd ədəb, məlumat və

ya özünü təkmilləşdirmək deyil, ətrafındakılara danışıacaq mövzu tapa bilməkdir.

İnsanların çoxu uşağını tərbiyə edərkən onun səbirli, imanlı, mərhəmətli və ya cəmərd bir insan olması üçün deyil, səhv olsa belə, ətrafındakı insanlar tərəfindən xoş qarşılanan xüsusiyyətlərə sahib olması üçün cəhd edirlər. Məsələn, ən prestijli məktəbə qoymağa çalışır, qabiliyyəti olmadığı halda, piano dərsinə göndərir, qürurlu bir uşaq yetişdirməyin xoş görünəcəyinə inanırlar. Çünki adamlıq dinində uşaq çox əhəmiyyətli göstəriş səbəbidir. Uşağın yaxşı kollecdə oxuması, bir neçə xarici dil bilməsi, gözəl olması, yaxşı geyinməsi, yoldaşlarının arasında məşhur olması və ya qabiliyyətli olması ata və ananın etibarını baxımından çox əhəmiyyətlidir. Belə ki, adamlıq dini söhbətlərində ata-analar uşaqlarının nə qədər təvazökar, nə qədər şəfqətli və ya nə qədər həlim olduqlarını deyil, insanların qibtə edəcəkləri bu tip xüsusiyyətlərini söyləməyi seçirlər. Bu səbəblə də uşaqlarının əxlaqı ilə deyil, görünüşü ilə maraqlanırlar.

Lovğalanmaq səbəblərindən bir başqası da dəbdəbəli evə sahib olmaqdır. İnsanlar ev seçərkən öz rahatlıqlarından çox ətrafdakı insanların dünyagörüşünə əhəmiyyət verirlər. Hansı mühitdə və neçə mərtəbəli olmasının, mənzərənin görüntüsünün, neçə kvadrat metr olmasının da etibarlarını artıracığını düşünürlər. Evin içini də tamamilə ətrafın dünyagörüşünə görə dizayn edirlər. Başqa rəngi xoşlasalar belə, dəbdə olan rəngi seçir, kreslolar narahat olmasına baxmayaraq, sırf bahalı və dəbdəbəli olsun deyə alır, heç bəyənmədikləri döşəməyə yalnız məşhur bir memarın işlədiyini deyə bilmək üçün dözmək məcburiyyətində qalırlar. Vaxtlarının çoxu bu evin içində keçdiyi halda, sırf bu qədər pul verdikləri qonaq otağı köhnəlməsin deyə qonaq gəlmədikdə bu otağa addımlarını belə atmırlar. Hətta bəzi insanlar mebellərin üzərini örtüb, özləri içəridə kiçik bir

otaqda otururlar. Yəni evin yarısını özünü göstərməyə, yarısını da yaşamağa ayırırlar.

Öyünmək insanlar üçün elə böyük həvəsidir ki, ən yaxın gördükləri insanlara belə mütləq özlərini göstərmək istəyirlər. Bunun üçün ən yaxşı üsullardan biri də evə dəvət etməkdir. Gələn insanları görmək istədikləri üçün deyil, yalnız lovğalanmaq üçün dəvət edirlər. Qonaqlığın hər incəliyi bu məqsədə uyğun olaraq hazırlanır. Yeməklər belə ləzzətlərinə görə deyil, varlı görünmək xüsusiyyətlərinə görə seçilir. Burada məqsəd qonaqların bu yeməkdən ləzzət alması deyil, bu yeməyə xərclənən pula qibtə etməsidir. Belə bir məclisdə hər kəs bir-birinin paltarına, ayaqqabısına, çantasının markasına, mebellərə, taxılan ləl-cavahirlərə və ya istifadə etdiyi ətirlərə baxır.

Məclisə gələnlərin bütün danışmaları özünü nümayiş etdirmə yarışını xatırladır. Danışmalarında hər kəs bir mövzuda özünü göstərmək niyyətindədir. Qadınlar xarici ölkələrə etdikləri səyahətlərdən, getdikləri ölkənin gözəlliyindən, xidmətçi tapmağın çətinliklərindən, dərzilərindən, aldıkları paltarların markalarından, saç ustalarından, zərgərlərə sifariş verdikləri ləl-cavahirlərdən bəhs edərək özlərini göstərməyə və digər qadınları alçaltmağa çalışırlar. Kişilər iş sahəsində qazandıqları müvəffəqiyyətlərlə, çevrələrinin geniş olması ilə, iqtisadi və siyasi mövzulardakı söhbətləri ilə ön plana çıxmağa çalışırlar. Dolayısıyla, bu tip adamlıq dini söhbətlərində səmimiyyət və dostluğun olması qeyri-mümkündür. Belə ki, bu tip qonaqlar məclisdən ayrıldıqdan sonra mütləq geridə qalanların qeybətini edirlər. Məclisdəkilərin səmimiyyətsizliyindən, özlərini göstərməyə çalışdıqlarından, nə qədər sıxıldıqlarından, ev sahiblərinin mədəniyyətsizliyindən, evin dekorasiyasının pis olmasından, yeməklərin dadsız olmasından bəhs edirlər. Beləliklə, adamlıq dininin hakim olduğu belə məclisləri son dərəcə bezmiş və narahat şəkildə tərk edirlər.

Çoxbilmişlik

Adamlıq dinini yaşayan insan Quranda bildirilən ağıl və anlayışdan olduqca uzaqdır. Buna baxmayaraq, bu insanlar öz ağıllarını çox bəyənir və özlərini digər insanlardan ağıllı zənn edirlər. Adamlıq dini mənsubu hər kəsə hər mövzuda fikir verəcək bir ağıla sahib olduğunu düşünür. Başına gələnlərdən öz fikrinə görə çıxardığı nəticələrlə həyat təcrübəsi qazandığını sanır. Hər kəsə fürsət düşən kimi bu təcrübəni sübut etməyə çalışır. Burada ağıl, zəka, əxlaq və mədəniyyət kimi xüsusiyyətlər ikinci dərəcədə qalır. Əsas yeri yaş amili tutur. Bu sözdə üstünlük “sən gedən yolları mən çoxdan qayıtmışam” kimi ifadələrlə vurğulanır.

Fikrini bildirdiyi bir mövzuda haqsız olduğu məlum olsa belə, haqsızlığını qəbul etdiyi çox nadir rast gəlinən bir haldır. Yanılmaq, səhv etmək, haqsızlığının ortaya çıxması adamlıq dininə mənsub olan insanın meyarlarına uyğun deyil. Çünki əhəmiyyətli olan nəticə əldə etmək, həqiqəti ortaya çıxarmaq deyil, əsasən, öz komplekslərinin təmin edilməsidir.

Bu cür mühitdə böyüyən uşaqlarda da daha kiçik yaşlardan bu xüsusiyyətlər meydana gəlməyə başlayır. Məsələn, mədəni, intellektual, varlı, lakin İslam əxlaqından uzaq bir ailənin uşağı, ümumiyyətlə, çoxbilmiş, insanlara yuxarıdan aşağı baxan, özünü hər mövzuda haqlı sanan şəxsiyyət kimi formalaşır. Uşaqılıqdan bu cür böyüyən uşaqlar İslam əxlaqı ilə tərbiyə olunmadıqları təqdirdə bu batıl xüsusiyyəti həyatlarının hər dövründə yaşamağa davam edirlər.

Adamlıq dinini yaşayan insanların davranış pozuntuları: eqoizm

(Cənab Adnan Oktarın **Büyükhaber** reportajı,
2008-ci il, 12 dekabr)

Adnan Oktar: Materialist-darvinist düşüncə avtomatik olaraq eqoistliyi, yəni eqoizm fəlsəfəsini gətirir. “Mən xilas olum, kimə nə olursa olsun”, “mənə toxunmayan ilan min il yaşasın” düşüncəsi yayılır. Eqoistlik çox qorxunc bir şeydir. Çox narahat edən bir şeydir. Eqoist cəmiyyətlər, eqoist insanlar. Eqoist iş rəhbərləri həmişə öz mənfəətlərini güdərlər. Qanun və nizam tanımazlar. Haqq-hüquq tanımazlar, gözəllik, sevgi, şəfqət, mərhəmət, hörmət kimi duyğuları çox lazımsız görürlər. Ona görə də hazırda dünyada yaşanan iqtisadi böhran da bütün gücü ilə bu zəmində böyüyür. Halbuki, insanlar təvəkküllü olsalar, Allah’a təvəkkül etsələr, hər şeydə bir xeyir görsələr, mərhəmətli olsalar, qonşusunu özündən daha çox qorusalar, “qonşusu ac ikən tox olan bizdən deyil” sözünü- Peyğəmbərimizin (s.ə.v) bu gözəl sözünü gözəl bir əxlaq kimi yaşasalar, tamamilə fərqli bir mühit olar. Məsələn, sədəqə verilmir, zəkat çox az verilir, halbuki müsəlmanlar kasıbları qorusalar, insanlara yaxşılıq edirlər. Xüsusilə borcları bağışlayarlar, borcların bağışlanması çox əhəmiyyətlidir. Qorxub dünya malına həvəslənməzlər, qızılı, gümüşü, pulu yığmazlar, onu Allah yolunda istifadə edirlər, çünki Allah’dan gələcəyini ümid edirlər. Ona görə, indi böhran oldu bütün dünyada. Çünki hər kəs pulunu hesablayır, hər kəs qızıl-gümüşünü düşünür, heç kim infaq etmək istəmir, hər kəs qorxu və narahatlıqla böhranın nəticəsini gözləyir. Belə olmaz. Bu, bir xəstəlikdir, yəni tam mənası ilə bir çöküşdür.

**(Cənab Adnan Oktarın Çay tv-dəki canlı reportajı,
2009-cu il, 25 fevral)**

Adnan Oktar: ... Məsələn yaşlı bir babaya da şəfqətlə yaxınlaşır, yoldan keçirmək istəyir, əlində ağır yük varsa, onu götürmək istəyir, avtobusda yer verir. Amma dinsiz yetişdirilən, eqoist yetişdirilən biri yaşlı insan görəndə küçəyə baxmağa başlayır. Məsələn, yolda gedirsə, üzünü çevirir, məsələn, adam yaşlıdır, beli bükülüb, ağrıyır, nə olar ki, aslan kimi cavansan, al əlindəkiləri: “Əmi hara qədər istəyirsənsə, aparım”, -de, hörmət və sevgi göstər, insan bundan xoş olur. Allah ona o zaman güc, qüvvət verər, sevinc verər, rahatlıq verər.

Qeyri-sabit davranmaq

Adamlıq dinində insanların davranışlarının qeyri-sabit olması cəlbəddi və məqbul sayılır. Bu səbəblə, insanların çoxu, əslində, son dərəcə normal bir şəxsiyyətə sahib olmasına baxmayaraq, xüsusilə sabit olmayan hərəkətlər edir. Çünki bu, ətrafındakı insanlar arasında etibar qazanmasına və təqdir görməsinə səbəb olur. Adamlıq dininin bu yanlış zehniyyəti səbəbi ilə diqqət çəkmək üçün canını təhlükəyə ata bilənlər də vardır. Xüsusilə gənclər dostlarının yanında lovğalanmaq və insanların heyranlığını qazanmaq üçün ağılsız hərəkətlər edirlər. Məsələn, avtomobili sürətlə sürürlər. Qarşıdan gələn avtomobilin üzərinə sürüb son anda kənara çəkirlər. Həm öz həyatlarını, həm də digər insanların həyatını heçə sayaraq özlərinə: “Dəli kimi cəsurdur, ölümdən belə qorxmur”, -dedirtmək istəyirlər. Halbuki, insan, əslində, ölümdən qorxmadığına görə deyil, adamlıq dininin təsirinə qapıldığı üçün bu cür davranır. Ancaq unutmaz ki,

dəli kimi sürətlə hərəkət edərək cəsərətini göstərən gənc elə o anda bir qəza törədərsə, üzündəki bütün o dəlilik gedər, əvəzinə çox ciddi və qorxunc bir ifadə əmələ gələr. Kömək istəməyə və ölməmək üçün dua etməyə başlayar. O anda adamlıq dini tamamilə təsirini itirər və yerini Allah qorxusu alar.

Qeyri-sabit davranmağın başqa bir üsulu da hamının qorxdığı, çəkidiyi biri ola bilmək üçün hərdən əsəblərinə hakim ola bilmirmiş təqlidi etməkdir. Bir mövzuya əsəbiləşdiyində yumruğunu divara vurmaq, şüşəyə yumruq ataraq əlini qanatmaq, əlləri ilə üzünü bağlayaraq bir müddət sakitləşmək, dərhal içki içməyə başlamaq adamlıq dininin etməli olduğu müəyyən davranışlardandır. Hətta çoxları “mən çox əsəbiyəm” və ya “tərs üzüm var, amma hər zaman göstərmirəm” kimi sözlərlə özünü dəli kimi göstərərək insanların arasında etibar qazanmağa çalışır.

İnsanın həyatını təhlükəyə atan bəzi idman növləri də bunun üçün seçilir. Çoxları şikəst olmaqdan və ya ölməkdən qorxdığı halda, sırf ətrafındakılara lovğalanmaq üçün bu idmanlara yönəlir. Bununla da adamlıq dini normal ağıla sahib olan insanları da anormal hərəkət etməyə məcbur edir.

Bacarıqsızlıq

Adamlıq dinində varlı insanların bacarıqsız olmalı olduğuna aid yanlış bir inanc vardır. Bu inancın məntiqi bu düşüncəyə əsaslanır: varlı olan insanlar yanlarında mütləq xidmətçi saxlayırlar. Məsələn, yeməklərini özləri hazırlamır, aşpaz hazırlayır. Evlərini özləri təmizləmir, xidmətçi tuturlar.

Paltarları söküləndə özləri tikmir, bir əşya qırıldıqında onu yerdən yığıdırmır, bir yerə gedəndə ünvanı sürücüyə verir, yolu tapmağı ondan gözləyir, alış-verişə özləri getmir, evə gətirir, xəstə olduqda evə xüsusi həkim gətirir, xəstəyə necə qulluq edilməsini

bilmirlər. Avtomobil işləməsə, təkər partlasa, hər hansı bir əşyaya nə isə olsa, bunları düzəltmək üçün mütləq yanlarında işlətdikləri adama müraciət edirlər. Bütün bunlar imkanlı insanlara məxsus həyat tərzidir. Bu səbəblə, başqalarının dəstəyi ilə yaşamağa alışmış bu insanlar nə isə öyrənməyə ehtiyac duymurlar.

Və bu zehniyyət özünü zəngin kimi göstərib lovğalanmaq istəyən bir çox insanın, əslində, bacarıqlı olmasına baxmayaraq, bacarıqsızlıq təqlidi etməsinə səbəb olur. Bu səbəblə, xüsusilə qadınlar arasında əl qabiliyyəti olmayan, heç nə bacarmayan biri kimi görünmək olduqca yayılmışdır. Məsələn, gənc qızın, əslində, bacardığı halda, yoldaşlarının yanında “mən çay dəmləyə bilmirəm, mən yemək hazırlamağı bacarmıram, həyatımda mətbəxə girib nə isə etdiyimi xatırlamıram, mən heç yaxşı tikiş tikə bilmirəm, bu günə qədər əlimə iynə-sap almamışam” kimi ifadələrinin əsas məntiqi budur. Bu şəkildə hər işini başqasına etdirmək imkanı olan zəngin insan görünüşü verməyə çalışırlar.

Bəyənmmək

İnsan bir əşyani nəyə görə bəyənir və dəyərsiz görür? Çünki daha yaxşısına malikdir. Məsələn, sarayda yaşayan biri adi mənzili bəyənir və dizaynını tənqid edir. Ancaq daxmada yaşayan insan üçün gözəl mənzil böyük bir saray hökmündədir. Çünki özü daha pis şərtlərdə yaşayır.

İnsan digərlərinin aqlını niyə bəyənir? Çünki özünün daha ağıllı olduğuna inanır. Digərlərinin fikrini niyə bəyənir? Çünki özünün daha yaxşı fikirləri vardır. Qarşısındakının gördüyü işi niyə bəyənir? Çünki özünün daha yaxşı bacarığa sahib olduğunu düşünür. Buna görə, bir şeyi bəyənmmək, ümumiyyətlə, o şeyin daha yaxşısına sahib olmaq mənasını verir.

Bu səbəblə, ətraflarına hər şeyin ən mükəmməlinə sahib olan

insan kimi görünmək istəyənlər gördükləri heç bir şeyi bəyənmirlər. Hətta bəyənsələr belə, bunu bildirmir, bir qüsurlu tapıb mütləq tənqid etmək istəyirlər. Məsələn, tanışları ilə birlikdə lüks restorana gedən biri həyatı boyu bu cür lüks bir restorana getməmiş olsa belə, yenə də buranın yeməklərində və ya dekorasiyasında, yaxud da ofisiyanın hərəkətlərində qüsurlu tapmağa çalışır. “Məncə yeməkləri çox yaxşı deyildi, mənzərəsi çox pis idi, yaxşı dizayn edilməyib, insanın ürəyi sıxılır”, - deyib bundan daha yaxşı yerlər görmüş kimi davranır.

Gənc qızlar özlərindən daha gözəl qız gördükdə mütləq onda bir qüsurlu taparaq öz üstünlüklərini vurğulamaq istəyirlər. Məsələn, saçlarının gözəlliyinə güvənən gənc qız özündən daha gözəl birini gördükdə: “Bu nə saçdır, saç düzümü heç yaraşmır” və ya: “Yəqin saçları bir az seyrəkdir”, -deyərək, əslində, özünün daha üstün olduğunu vurğulamağa çalışır. Boyu uzun olan gənc qız özündən bir az qısa boylu, amma daha gözəl birini gördükdə dərhal: “Boyu balacaqdır”, - deyərək onu hörmətdən salmağa çalışır.

Adamlıq dininin bu yanlış anlayışına görə, heç kim özündən daha üstün saydığı, daha ağıllı, daha gözəl, daha qabiliyyətli olduğu birinin xüsusiyyətlərini dilə gətirməz. Məsələn, bir yazıçının öz yaşadığı olan başqa yazıçını təriflədiyini, özündən daha ağıllı olduğunu və ya üslubunun özündən daha məqsəduyğun olduğu haqqında yazısını çətinliklə görə bilərsiniz. Bir sənətinin öz səviyyəsində gördüyü başqa sənətinə təqdir etməsi, daha gözəl və qabiliyyətli olduğunu söyləməsi çox nadirdir. Ancaq bu insanların bir-birlərini var gücü ilə tənqid etdiklərini görə bilərsiniz. Məsələn, bir psixoloq digərinin üslubunu bəyənməz, bir televiziya kanalı digər kanallardakı aparıcılarda mütləq qüsurlu tapar. Bunun səbəbi öz qabiliyyətlərini, ağıllarını və ya mövqelərini üstün göstərmək cəhdidir.

2- DANIŞIQDA NÖQSAN

Danışmaq insanların fikir, düşüncə və duyğularını, istək və arzularını bildirmələrinə, bir-birləri ilə ünsiyyət qurmalarına kömək edir. Halbuki, adamlıq dinində danışmaq bu əsas məqsədlərindən əlavə, bu insanların yanlış psixologiyasını ətrafdakılara bildirmək vasitəsidir. Adamlıq dinini yaşayan insanın bütün kompleksləri, şəxsiyyət pozuntuları, psixoloji problemləri danışığı əsnasında ortaya çıxır. İnsanların böyük əksəriyyəti özünü insanlara olduğundan fərqli və üstün göstərmək arzusundadır. Bu göstəriş münasibət və davranışlarla olduğu kimi, həm də danışiq yolu ilə həyata keçirilir. Bu hissədə adamlıq dini fərdlərinin danışıqlarını üslub, davranış, mimika və digər xüsusiyyətləri baxımından araşdıracağıq.

Adamlıq dinini yaşayan insanların davranış pozuntuları: mədəniyyətsizlik və ədəbazlıq anlayışı

**(Cənab Adnan Oktarın Kral Karadeniz - dəki
canlı reportajı, 2009-cu il, 6 mart)**

Adnan Oktar: Bəzən elə tiplər görürəm ki, həqiqətən, mədəniyyətsiz və cahildir, amma qulağına sığa taxmış, saçına da jele vurmuş, köynək geymiş, sözləri yavaş-yavaş deyir, maraqlı danışiq tərzini əmələ gətirmişlər. Çox müasir görünüşlü, amma tamamilə cahil və mədəniyyətsiz. Mən saçını düzəltməsinə bir şey demirəm, yaxud kəsməsinə. O xoşuna gəlersə, etsin. Köynək geyməsinə də, qulaqlıq taxmasına da. Xoşuna gəlersə, etsin. Amma bununla müasir olduğunu

zənn etməsi çox anormaldır. Çünki müasirlik sevgi dolu olmaq, mərhəmətli, şəfqətli olmaq, diqqətli olmaq, təmizliyə diqqət etmək, digər insanları narahat etməmək, Yaradandan ötrü yaradılmışları sevmək, çiçəklərə, bitkilərə, uşaqlara, gözəlliklərə, hər şeyə qarşı heyranlıq duymaq, onları qorumaq, hadisələrin çətin tərəflərini görmək - budur müasirlik.

Süni və səmimi olmayan danışqlar

Adamlıq dini qəliblər dinidir. İnsan bu qəlibləri mənimsədiyi və tətbiq etdiyi zaman cəmiyyətdə qəbul edilir və rəğbət qazanır. Münasibətlərdə çox əhəmiyyətli bir yer tutan danışqda da bu batil dinin özünəməxsus saysız formaları vardır. Adamlıq dinində danışqlar mühit və vəziyyətə görə bu qəliblərdən uyğun olanların seçilməsi ilə meydana gəlir. Danışanın istifadə etdiyi sözləri, həqiqətən hiss edib etmədiyi heç əhəmiyyətli deyil. Adamlıq dini mənsubunun hiss etdikləri zahirən fərqli olduğu üçün –başqa sözlə, içi və üzü eyni olmadığı üçün- bir mənada ikiüzlü olur. Normal insan üçün ikiüzlülük hər nə qədər utanmalı bir hal olsa da, adamlıq dinini yaşayan biri utanılası vəziyyətə düşdüyünün fərqində olmur.

Adamlıq dinində nifrət etdiyi halda, sevirmiş kimi görünməyi, sevdiyi halda, sevmirmiş kimi görünməyi, əhəmiyyətsiz hesab etdiyi halda, hörmət göstərməyi, kədərlənmədiyi halda, kədərlənmiş kimi, sevinmədiyi halda, sevinmiş kimi davranmağı, içindən gəlmədiyi halda, gülüb qəhqəhə çəkməyi və ya ağlamağı, heç təsirlənmədiyi halda, çox təəccüblənmiş kimi görünməyi öyrənir. Mühitin tələbinə görə də bu öyrəndiklərini tətbiq edir.

Qarşısındakılar da eyni xüsusiyyətə sahib olduqları üçün sünilik və səmimiyyətsizliyə əhəmiyyət verməyib təbii qarşılayırlar. Özlə-

rinə növbə çatdığında da eyni saxta və süni xarakteri göstərməkdən çəkinmirlər. Səmimiyyətsiz danışiq növlərinin bəzilərini göstərə bilərik:

Hadisələri izah edərkən daha çox diqqət çəkmək üçün qabarıq üslubdan istifadə etmək. Sadə bir şeyi əhəmiyyətli imiş, əhəmiyyətli bir şeyi də sadə imiş kimi izah etmək. Danışarkən doğma dilində qarşılıqları olsa belə, xarici sözlərdən istifadə edərək xarici dil bildiyini bildirmək...

Bilmədiyi mövzulardan bəhs edilən zaman bilirmiş kimi davranmaq, o mövzu haqqında eşitdiyi bir şeyi əlavə edib sanki bütün mövzu haqqında məlumatı varmış kimi lovğalanmaq. Danışılanlardan təsirlənmədiyi halda, süni reaksiyalar vermək və hiss etmədiyi halda, heyrət, bəyənmə, qınama, kədərlənmə, təsdiqləyici ifadələrdən istifadə etmək. Məsələn, əslində, təəccüblənmədiyi halda, “doğurdan?”, “aa, inanmıram”, “məəttəl qaldım” kimi ifadələrdən istifadə etmək.

Bunların çoxu səmimi olaraq hiss edildiyi üçün deyilmir. Əslində, qarşı tərəf də bu sözlərin süniliyindən xəbərdardır. Ancaq əsas olan bu qəliblərdən yerində və ustalıqla istifadə edilməsidir. Səmimiyyətsizlik və ikiüzlülük adamlıq dinində elə təbii hal almışdır ki, səmimi görünən birinə rast gəldikdə onun bu xüsusiyyətindən fövqələdə bir hadisə kimi bəhs edilir. Adamlıq dininin yaşandığı mühitlərdə insan səmimiyyətsizliyi qədər cəmiyyətdə müvəffəqiyyətli olur. Cəmiyyətdə insanların heyran olduğu bir mövqe qazanan insanların çoxu bu qaydaların tətbiqində ustalaşmışlar. Yoldaşının vəzifəsi, zənginliyi, uşaqlarının məktəbdəki uğurları, tətillər, ictimai əlaqələr və fəaliyyətlər qabarıq şəkildə ifadə edilir. Süni danışiq növlərinə aşağıdakıları da əlavə edə bilərik:

Qarşı tərəfin zarafatlarına ayıb olmasın deyərək və ya ondan çəkinməyi və ya ona yaltaqlanmaq üçün məcburi gülmək, içindən gəlmə-

diyi halda, süni qəhqəhə çəkmək. Hirsələnəndə əsəbi olduğunu səstə tonu ilə bildirmək də adamlıq dinində tez-tez rast gəlinən danışıq pozuntuları arasındadır.

Adamlıq dinini yaşayan insanların davranış pozuntuları: sünilik

**(Cənab Adnan Oktarın Kaçkar tv - dəki canlı reportajı,
2009-cu il, 12 mart)**

Adnan Oktar: Adamlıq dini cəmiyyətdəki insanların daima qarşılaşdığı bir həqiqətdir. Çox sünilik, çox süni danışıqlar, yəni təbii olmamaq. Məsələn, birini görür: “Haralarda idin, həqiqətən, mən sənin üçün çox darıxmışdım”, - deyir; halbuki: “Allah qovuşdurdu, əlhəmdülillah”, - desən, daha səmimi söhbət olar. Bir neçə dəfə: “İnan, çox sevindim”, - deyir. Yəni yalan söyləyir ki, inandırmağa çalışsın. And içir, məsələn: “Çox sevindim”, - deyir. Kədərlənməyəcəksən ki, təbii ki sevinəcəksən. Belə süni ifadələri nəzərdə tuturam. Cəmiyyətin çox hissəsində insanları narahat edən, təbii olmayan danışıq üslubudur bu. Bir də təbii səmimi danışan insan vardır. Bu, insanı rahatladır. Cəndan danışır, içindən gəlidiyi kimi danışır. Amma süni insanda: “Bircə bu söhbəti bitirsəydi”, - deyər insan düşünür. Dözülməz bir danışıq şəkli bu.

**(Cənab Adnan Oktarın Kanal 35 - dəki (İzmir)
canlı reportajı, 2009 - cu il, 14 fevral)**

Adnan Oktar: Məsələn, çox süni, aktyor kimi mimika və üslublar. Sanki şeir oxuyur. Belə maraqlı tiplər olur, çox süni, səmimi olmayan

hərəkətlə qəribə şou göstərir, çox qəribə üslubla izah edir dini. Onsuz da diqqətlə baxanlar dərhal anlayırlar. Sanki din üçün danışıqların xüsusi üsluba ehtiyac varmış kimi, ührəvi bir üslubla, gözləri dalır, fonda həzin bir musiqi, qaval səsi, ney səsi. Nə üçün bunlara ehtiyac var? Din açıq-aşkar həqiqətin özüdür.

Həqiqətən, əylənən insanın üzündə xoş ifadə olur. Heç xoşbəxt deyillər. Bir-birlərinə, hamısını tənzih edirəm, amma böyük hissəsi şou göstərir və xoşbəxtlik şousu kimi olur bu. Bu, çox əziyyətdir.

Boş və məqsədsiz danışıqlar

Adamlıq dininin danışıqlarındakı ən nəzərə çarpan xüsusiyyət söhbətlərin boş və məqsədsiz olmasıdır. Xalqın doxsan faizindən çoxu söz olsun deyə, danışmaq olsun deyə danışır. Nəticə verməyən, qəlib mövzular bu boş danışıqların əsasını təşkil edir. Bu cür danışıqların mövzusu çox genişdir. Bu söhbətlər adamlıq dini mənsubunun gündəlik həyatında əhəmiyyətli yer tutur. Danışıqların dəyişməyən klassik başlanğıcları olur: “Dünyanın heç bir yerində yoxdur...”, “Avropalı bunu etməz...”, “24 saatda...” -deyə başlayan söhbətlər; “Məni başa gətirəcəklər...”, “Biz adam olmağıq...”, “Onların hamısı mənim yanımda yetişib...” şəklindəki danışıqlar uzanır, genişlənir, mövzudan mövzuya keçir. Heç bir nəticə verməyən, versə də, heç bir fayda gətirməyən bu cür danışıqlar, ümumiyyətlə, qarşı tərəfə fikir, düşüncə sahibi olduğunu hiss etdirmə istəyindən qaçınanlardır.

Hikmətsiz danışıqlar

Adamlıq dinində danışmaq həll edilməsi mümkün olan mövzular belə qarışıqlığa süründürülür. Çox qısa müddətdə həll edilə bilən mə-

sələlər saatlarla uzadılır. Danışıklar qarşılıqlı iddia və inada çevrilir. İş toplantıları, dostlarla görüşlər, qonaqlıqlarda həmişə belə səhnələr olur. Hikmətsizlik söhbətlərin hər anında özünü göstərir. Mövzuları hikmətli, ağıllı şəkildə dilə gətirmək mümkün deyil. Çünki hikmət ancaq Allah'ın diləyib seçdiyi qullarına verdiyi bir üstünlükdür. Bir Quran ayəsində belə buyrulur:

Allah istədiyi şəxsə hikmət bəxş edər. Kimə hikmət bəxş edilmişsə, ona çoxlu xeyir verilmişdir. Bunu ancaq ağıllı adamlar dərk edərlər! (Bəqərə surəsi, 269)

Quranda bildirilən ağıl və hikmətə sahib olmayan adamlıq dini mənsubu bir neçə cümlədə izah edilə bilən mövzunu dəqiqələrlə, hətta saatlarla izah edə bilmir. Bəzən də qısa müddətdə izah edə biləcəyi mövzunu qəsdən dəqiqələrlə uzadır. Televiziyalarda bəzi verilişlərdə çox qısa vaxtda həll edilə bilən məsələlər saatlarla müzakirə edilir, amma heç bir nəticə vermir. Bu mövzu haqqında Quranda belə bildirilir:

İnsanlar içərisində eləsi də vardır ki, nadanlığı üzündən Allah yolundan döndərmək və bu minvalla onu məsxərəyə qoymaq üçün mənasız sözləri satın alırlar. Məhz belələrini alçalıcı bir əzab gözləyir. (Loğman surəsi, 6)

Adamlıq dinində insanlar sözü uzadıb heç cür mövzunun mahiyyətinə, məqsədinə çatmırlar. Çox danışdığı halda, bir şey izah edə bilmirlər. Lazımsız sözlər, mənasız əlaqələrlə çox sadə bir mövzunu belə mürəkkəb şəkllə salırlar. Danışıklarının arasında özünə diqqət çəkməyə, fikir və düşüncələrini önəmli göstərməyə və ya mədəniyyətini sübut etməyə yönəlmiş eyhamlı sözlər deməyə çalışırlar. Ən həyati mövzularda belə özlərinin önə çəkilməsi birinci planda, danışılan mövzu ikinci plandadır.

Bilin ki, dünya həyatı oyun-oyuncaq, bərbəzək, bir-birinizin

qarşısında öyünmək və mal-dövləti, oğul-uşağı çoxaltmaqdan ibarətdir. Bu, elə bir yağışa bənzəyir ki, onun yetişdirdiyi bitki əkinçilərin xoşuna gələr. Sonra o quruyar və sən onun saralıb-solduğunu, daha sonra çör-çöpə döndüyünü görərsən. (Dünya malına aldananları) axırətdə şiddətli əzab, (dünya malına uymayanları isə) Allah'dan bağışlanma və razılıq gözləyir. Dünya həyatı aldanışdan başqa bir şey deyildir. (Hədid surəsi, 20) ayəsində xəbər verilən xüsusiyyətlər adamlıq dininin söhbətlərində də çox tez-tez özünü göstərir.

Bunlara hamı bir ağızdan danışmaq, qarşısındakının sözünü kəsmək, mövzunu yarıda kəsib özünün mühüm sandığı başqa bir mövzuya başlamaq, yerli-yersiz, bilib-bilmədiyi hər mövzuya qarışmaq kimi hərəkətləri də əlavə edə bilərik.

Düşüncəsiz danışqlar

Adamlıq dininin söhbətlərində düşüncəsizlik tez-tez özünü göstərir. İzah etdiyi mövzu və ya istifadə etdiyi üslub qarşı tərəfin diqqətini çəkmədiyi halda, buna fikir verməyib eyni tempdə izah etməyə davam etmək, hər kəsin bildiyi şeyləri çox qeyri-adi bir mövzu izah edirmiş ədası ilə izah etmək, qarşısındakının vaxtı yox ikən sözə tutmaq adamlıq dininə məxsus düşüncəsizliyin ən nəzərə çarpan nümunələrindəndir. Bütün bunlarla yanaşı, yersiz zarafatlar söhbətlərin daha da hikmətsiz hala gəlməsinə səbəb olur.

Nəzakətli olmamaq düşüncəsiz danışiq formalarından biridir. Yanlış anlaşıla bilən sözlərdən istifadə etmək, sözün ucunun hara gedəcəyini bilməmək, danışarkən müxtəlif hallara düşmək də bura aiddir. Çox vaxt lağ etmək məqsədi olmadığı halda, şüursuz şəkildə insanları təhqir etmək adamlıq dini mənsubuna məxsus davranış tərzidir. İnsanların müxtəlif maddi və ya fiziki qüsurlarını nəzərə almadan, lazım olmadığı halda bu haqda danışmaq o kəslər üçün

xoşagəlməz ola bilər. Məsələn, saçları tökülmüş, boyu qısa və ya maddi vəziyyəti pis olan birinin yanında bu xüsusiyyətləri ilə əlaqədar yersiz danışmağı, lazımsız zarafatlar etməyi adamlıq dininə xas düşüncəsizliklər arasında saymaq olar.

İstehzal danışmaq

Mövzu nə olursa olsun, daima mübahisə etmək adamlıq dininin xüsusiyyətlərindəndir. Bundan əlavə, səs tonunu yüksəldərək mübahisə etmək, xüsusilə qarşı tərəfə öz fikrini qəbul etdirmək üçün la-zımlı sayılır.

Özü ilə eyni mühitdə olanları həmsöhbət saymayıb onlar haqqında “bu”, “bunlar” kimi ifadələr söyləmək, qarşısındakının üzünə baxmadan danışmaq, söz atmaq da adamlıq dinində qarşı tərəfi alçaltma metodlarındanır. Eşitdiyi halda soruşulan suallara cavab verməmək, eşitməzlikdən gəlmək istifadə edilən bir başqa yoldur. Bunlardan əlavə, eşitdiyi bir şeyi qəsdən təkrarlatmaq, anladığı halda anlamazlıqdan gəlmək, qarşı tərəf bir şey izah edərkən ona əhəmiyyət vermədiyini və dinləmədiyini müəyyən edəcək şəkildə başqası ilə fərqli bir mövzuda danışmağa başlaması qarşısındakına hörmət etməyən və istehzal danışdığı digər nümunələrindəndir.

Telefon söhbətləri

Telefonla danışarkən adi halda istifadə etdiyi səs tonu və üslubdan fərqli danışmaq da adamlıq dininin xüsusiyyətlərindəndir. “Alo” sözünü olduğu yerdəki mövqeyinə görə, fərqli, səmimi olmayan şəkillərdə tələffüz etmək, məsələn, müdir vəzifəsindədirsə, səsini xüsusilə qalın tona salıb ağır və ciddi bir üslubla telefonu açmaq.

Adamlıq dinində telefonla danışarkən istifadə edilən digər hərəkətlər də belə sadalana bilər:

Qarşılıqlı söhbətlərdə rahat deyər bilmədiyini şeyləri cəsarətlənlənib

telefonda demək, mənfəəti olan birindən telefon zəngini gözləyərkən telefonun başından ayrılmadığı halda, zəng gəlincə telefonu dərhal açmamaq, uzun müddət sonra cavab vermək...

Qarşı tərəflə danışarkən ətrafındakılara qaş-göz işarələri ilə mesaj vermək. Özünü tanıtmaq və vidalaşmaq əsnasında süni səmimiyyət formalarından istifadə etmək, əsəbiləşdiyini bildirmək üçün dəstəyi çırpmaq, danışarkən qarşı tərəfə səmimi olmayan iltifatlar edib, dəstəyi asdıqdan sonra qarşı tərəf haqqında lağ hərəkətləri etmək adamlıq dininə məxsus olan davranışlardır.

Dedi-qodu

“Qələm” surəsinin 10-13-cü ayələrində adamlıq dini mənsublarının göstərdiyi bəsit davranışlar təsvir edilir. Bu mövzu ilə əlaqədar olaraq bildirilən ayələr belədir:

İtaət etmə hər and içənə, alçağa; qeybət edənə, söz gəzdirənə; xeyirə mane olana, həddi aşana, günaha batana; daş ürəkliyə, əsli-nəsəbi bilinməyən haramzadaya. (Qələm surəsi, 10-13)

Ayələrin əvvəlində deyilən qeybət etmək, söz gəzdirmək adamlıq dinində çox rast gəlinən davranışdır. Bu şeytani dinin mənsubları içində insanların üzünə qarşı yaxşı davranan, sonra da arxasından qeybət edən insan modeli olduqca məşhurdur. Heç kim bir-birinin nöqsan və yanlış cəhətlərini düzəltməyə çalışmır. Onsuz da başqalarının səhvlərini düzəltməyi heç istəmirlər. İnsanın hər hansı bir səhvinə ancaq lağ və ya dedi-qodu etmək üçün deyirlər.

Adamlıq dinində dedi-qodunun ictimai həyatda mühüm yeri vardır. Cəmiyyətdə bu pis xasiyyəti tənqid etməyin əvəzinə insanlar buna təşviq edilir. Halbuki, Quranda bu mövzuda verilən hökm belədir:

Ey iman gətirənlər! Çox zənnə-gümana qapılmaqdan çə-

kinin. Şübhəsiz ki, zənnin bəzisi günahdır. (Bir-birinizin eybini, sirrini) arayıb axtarmayın, bir-birinizin qeybətini qırmayın! Sizdən biriniz ölmüş qardaşının ətini yeməyə razı olarmı?! Bu, sizdə ikrah hissi oyadar. Allah'dan qorxun. Həqiqətən, Allah tövbələri qəbul edəndir, rəhmlidir! (Hucurat surəsi, 12)

Adamlıq dinini yaşayan insanların davranış pozuntuları: boş söhbətlər

(Cənab Adnan Oktarın Kanal 35 - dəki (İzmir)
canlı reportajı, 2009-cu il, 1 fevral)

Adnan Oktar: Boş danışıqlar necə əziyyətdir, necə çətindir. Üstəlik, süni bir insanın boş söhbətlərini dinləmək, elə insanlara diqqət yetirin, həmişə boşboğaz olur. Ağlı başında biri sanki pərişan olur sıxıntıdan. Ən gözəl şey ordan çıxıb getməkdir. Dedi-qodu edildiyində də dedi-qodusu edilən insanı tərifləsəniz, dedi-qodu edənin zövqünü boğazına tıxayarsınız, çox yaxşı olar. Yəni üç-beş tərifi söz söylə-səniz, dedi-qodunun heç bir mənası qalmaz onun üçün.

3- LAĞ ETMƏK

Səmimiyyətsizliklə yanaşı, lağ etmək də adamlıq dini mənsublarının ortaqlıq davranış pozuntularındandır. Quranda açıq-aşkar qadağan edilən lağ etməyin necə çirkin davranış olduğu bir ayədə belə bildirilmişdir:

Qeybət edib tənə vuran hər kəsin vay halına! (Hüməzə surəsi, 1)

Lakin adamlıq dinində birisinin fürsət tapdıqda heç çəkinmədən bir başqasına lağ etməsinə və onu hörmətdən salmasına mane olan heç bir qayda yoxdur. Əksinə, lağ edən adamın tərəfində olmaq hər kəs üçün daha xoşdur. Lağ etmək və hörmətdən salmaq üçün edilən hərəkətlərə bu nümunələri verə bilərik:

Bir qrupda səmimi olduğu insanlara qaş-gözlə işarə edərək digərlərinə lağ etmək, insanları alçaltmaq qəsdilə onların səhvlərini, qüsurlarını hamının yanında demək və bunlara lağ etmək, insanların fiziki xüsusiyyətlərinə lağ etmək.

Həmçinin lağ etmək və zarafatlarla insanları hörmətdən salmaq, baxış və mimikalarla insanları alçaltmaq, qarşısındakını hörmətdən salacaq tərzdə təqlid etmək, üslub, səs tonu və seçilən sözlərlə qarşı tərəfi əzməyə çalışaraq öz üstünlüyünü vurğulamaq, biri bir şey izah edərkən onu dinləməyib başqası ilə gülüşmək, eşidə bilmədiyi bir şəkildə onun haqqında pıçıladaşmaq kimi hərəkətlərə adamlıq dinində tez-tez rast gəlinir.

Həmçinin hamının yanında səhv hərəkət edən biri ilə ümumi şəkkildə lağ etmək, sevmədiyi, əzmək istədiyi birini insanların çox olduğu yerdə hörmətdən salmaq da adamlıq dininin xüsusiyyətlərindəndir. Halbuki, lağ etmək, alçaltmaq, pis ləqəblər taxmaq Quranda şiddətlə qınanmış və qadağan edilmişdir:

Ey iman gətirənlər! Bir qövmlə digərini lağa qoymasın. Ola bilsin ki, onlar o birilərindən daha yaxşı olsunlar. Qadınlarda da bir-birinə (rişxənd eləməsinlər). Bəlkə, onlar o birilərindən daha yaxşıdırlar. Bir-birinizə tənə etməyin və bir-birinizi pis ləqəblərlə çağırmayın. İman gətirdikdən sonra fasiq adını qazanmaq necə də pisdir. Məhz tövbə etməyənlər zalımlardır! (Hucurat surəsi, 11)

4 - LAQEYDLİK

Adamlıq dininin ən fundamental əsaslarından biri laqeyd olmaqdır. Çünki bu batil dində laqeydlik və diqqətsizlikdən sözdə ağıl, qabiliyyət və şəxsiyyət üstünlüyünü vurğulama üsulu kimi istifadə edilir. Çox əhəmiyyətli və hər kəsdən daha üstün bir şəxsiyyətə sahib olan insan təəssüratı verməyin yolunun laqeydlik olduğuna inanılır. Bu səbəblə, xüsusilə gənclər arasında laqeyd davranışlar çox geniş yayılmışdır.

Bir məktəbin ən məşhur qızlarını və ya oğlanlarını düşünün. Ümumiyyətlə, bu insanlarda təvazökar, hər kəsə qarşı sevgi dolu və səmimi münasibət görə bilməzsiniz. Çünki gözəl əxlaqın ən mühüm xüsusiyyətləri olan bu davranışlar cahiliyyə cəmiyyətində insanları hörmətdən salır. Adamlıq dininin mənsubları arasında məşhur olmaq üçün mümkün olduqca qürurlu və laqeyd olmaq lazımdır. Hər kəsə salam verməmək, ancaq salam verilən insan olmaq çox əhəmiyyətlidir. Sevgi göstərən deyil, ancaq özünə sevgi göstərilən adam olmaq da həmçinin. Ətrafındakılarla maraqlanmırmış kimi görünmək, biri səmimi münasibət göstərdikdə əhəmiyyət verməmək, yalnız bir neçə yaxın tanışı ilə səmimi olub bunlardan başqa hər kəsə laqeyd davranmaq da bu anormal davranışlara nümunədir.

Laqeydliyin ikinci bir tərəfi də vardır. “Vecinə almamaq” kimi adlandırdığımız bu tərəf cahiliyyə cəmiyyətinin demək olar ki, hamısına hakimdir. Bu əhvalda olan insanlar təhlükəni dərk etmir, dərk etsələr belə, mühüm hesab etmirlər. Çünki adamlıq dini təhlükəyə qarşı sakit reaksiya verməyi üstünlük olaraq qəbul edir. Buna görə, cahiliyyə cəmiyyətində diqqətsizlikdən qaynaqlanan ölümlər, şikəstliklər, xəstəliklər daha çox olur. Məsələn, kabelinin üstü açıq olan cihazı təmir etdirməyin əvəzinə: “Qoy qalsın, biz belə şeylərdən qorxmuruq”, -deyərək bu şəkildə istifadə etmək bu diqqətsizliyin bir göstəricisidir. Ya da elektrik şəbəkəsi köhnələn və hər an yangın təh-

lükəsi olan bir mənzildə yaşayanların: “Eybi yoxdur, bu mənzil möhkəm mənzildir, heç nə olmaz”, - sözləri ilə bu təhlükəni görməzlikdən gəlmələri... Hətta insanların bir çoxu: “Bizim canımız çox möhkəmdir, bizə heç bir şey olmaz”, - deyib illərlə həkimə getmir, xəstəlikləri üçün müalicəyə ehtiyac duymurlar. Adamlıq dinində bu laqeydliyə görə, bədəndəki xərcəngi, virusları bilmədən illərlə yaşayan və xəstəliyi aşkar olduqda artıq ölümcül halda olduğu təyin olunan insanlar çoxdur.

Bu diqqətsizliyin səbəb olduğu başqa bir təhlükə isə ətrafına zərər vermə ehtimalıdır. Məsələn, bəzi insanlar 3-4 yaşındakı uşaqlarını “heç nə olmaz” düşüncəsi ilə evdə tək qoyurlar. Evə qayıtdıqda uşağın sobaya toxunub yandığını və ya qazı açdığı üçün zəhərləndiyini, yaxud da dərman içdiyini və ya pəncərədən yıxılıb öldüyünü görən insanlara çox rast gəlinir. Belə xəbərlər hər gün qəzet səhifələrində yayımlanır. Ancaq adamlıq dininin laqeydliyi bu nöqtədə də özünü göstərir. Bu xəbərləri oxuyan insanlar belə bir hadisənin öz başlarına gəlməyəcəyinə inandıqları üçün eyni cür davranmağa davam edirlər.

Cahiliyyə əxlaqında diqqətsizlik o qədər yayılmışdır ki, insanlar bir-birlərindən daimi olaraq “fikir vermə, heç nə olmaz” tərzində sözlər eşidirlər. Hətta bu dinin batil anlayışına görə, insanlar hər hansı bir təhlükəyə qarşı tədbir görməyə və ya tədbir görülməsini təklif etməyə utanırlar. Çünki ətrafdakılar onu qorxaq adlandırırlar. Məsələn, yangın təhlükəsizliyi olmayan böyük bir iş yerində işçilərin lazımı təchizatların gətirilməsini və ya köhnəlmiş liftin yenilənməsini istəməsi olduqca çətindir. Çünki bu zaman iş yerindəki digər insanlar bu adama lağ edir, qorxaq kimi baxırlar. Halbuki, bu diqqətsizliyin sonu insanların zərəri ilə nəticələnir.

Ancaq burada bir nöqtəyə diqqət yetirmək lazımdır. Əlbəttə, bir təhlükə zamanı həddindən artıq təlaşlanmaq, bir anda şüuru qarpana-

caq dərəcədə dəhşətə düşmək kimi davranışlar da doğru deyil. Allah insanlara Quranda təvəkküllü olmalarını, yəni çətin vəziyyətlərdə, təhlükə anlarında da Allah'a güvənib səbir etmələrini əmr etmişdir. Bu mövzudakı bəzi ayələr belədir:

Möminlər yalnız o kəslərdir ki, Allah adı çəkiləndə ürəkləri qorxudan titrəyər, Allah'ın ayələri oxunduğu zaman həmin ayələr onların imanlarını daha da artırır, onlar ancaq öz Rəbbinə təvəkkül edər. (Ənfal surəsi, 2)

De: "Allah'ın bizim üçün yazdığından başqa bizə heç bir şey üz verməz. O, bizim ixtiyar sahibimizdir. Buna görə də möminlər yalnız Allah'a təvəkkül etsinlər!" (Tövbə surəsi, 51)

Və ona gözləmədiyi yerdən ruzi verər. Kim Allah'a təvəkkül etsə, ona kifayət edər. Allah Öz əmrini yerinə yetirəndir. Allah hər şey üçün bir ölçü təyin etmişdir. (Talaq surəsi, 3)

(Yəqub) dedi: "Oğullarım! eyni bir qapıdan girməyin, ayrı-ayrı qapılardan daxil olun. Bununla belə, mən Allah'ın qəza-qədrini sizdən heç bir şeylə dəf edə bilmərəm. Hökm yalnız Allah'ındır. Mən ancaq Ona təvəkkül etdim. Qoy təvəkkül edənlər də ancaq Ona təvəkkül etsinlər!" (Yusif surəsi, 67)

Yuxarıdakı ayədə görüldüyü kimi, hz. Yəqub uşaqlarına təvəkküllü olmağı nəsihət edir, həm də görəcəkləri işdə tədbirli davranmağı xatırladır. Saleh müsəlmanın davranışı da belə olmalıdır. Nə adamlıq dininin tələbi olan laqeydlik, nə də Allah'ın çirkin olduğunu bildirdiyi təvəkkülsüzlük doğru davranışlar deyil. İnsan gördüyü hər təhlükəyə qarşı aqlını işlədib tədbirli olmalı, eyni zamanda da Allah'ın diləməsi xaricində heç bir təhlükənin qarşısını ala bilməyəcəyini düşünüb Rəbbimizə təvəkkül etməlidir.

5- ZALIMLIQ

Adamlıq dini cəmiyyəti son dərəcə mərhəmətsiz və duyğusuz bir hala salır. Bu səbəblə, xalqın böyük əksəriyyəti ətrafına qarşı son dərəcə düşüncəsiz və mərhəmətsiz olur. Buna görə, insanların gün ərzində dəfələrlə əhvalı pozulur, inciyir, ürəyi sıxılır. Adamlıq dininin zalımlığı səbəbi ilə son dərəcə gərgin, əsəbi, əzablı bir həyat yaşayırlar. Hər kəsin çox şən bildiyi insanların belə demək olar ki, hamısı axşam yatağına uzandıqda saatlarla ağlayıb daxilən böyük sıxıntılar yaşayan insanlardır. Çünki cəmiyyətin çoxuna adamlıq dini tam hakimdir və bu batil dinin gətirdiyi hər hərəkət, hər mimika insanlar üçün - özləri də eynisini etdikləri halda - dözülməzdir.

Məsələn, maddi vəziyyəti yaxşı olmadığı üçün iş yerinə hər gün eyni paltarla getmək məcburiyyətində qalan bir insan düşünək. Bu adam üçün hər gün eyni paltarı geyinmək böyük bir çətinlikdir. Çünki mütləq ətrafındakı insanlar bu haqda öz aralarında danışıq, buna görə, ona dəyər vermir və “bu paltar əynində köhnələcək”, “yəqin sənin başqa paltarın yoxdur” kimi düşüncəsiz zarafatlarla lağ edirlər.

İş yerində, məktəbdə, bağ evində, kursda və ya bir qrupun olduğu hər hansı bir məkanda mütləq insanların arxasından danışan kəslərin olduğunu bilmək də çox sıxıntılı haldır. Çünki insanlar mütləq öz arxalarından danışılanları bir yolla eşidir və buna görə çox narahat olurlar.

Adamlıq dinində insanlar çox incə üsullarla bir-birlərinin əhvalını poza bilirlər. Məsələn, yeni paltar geymiş birinə: “Çox gözəl paltardır, amma sənə yaraşmır, dünənki paltarın sənə daha çox yaraşmışdı”, - demək qarşıdakı insanı alçaltmaq üçün edilir. Çünki adamlıq dinində tərif, iltifat və ya gözəllik dilə gətirilmir. Bu səbəblə, insanlar bir-birlərinin gözəl cəhətlərini tərifləmirlər. Saç formasını dəyişmiş birinə çox bəyəndiyi halda: “Bu da yaraşır, amma əvvəlki

saç düzümün sənə daha çox yaraşır”, - demək də adamlıq dininin kinayəli üslublarından biridir. Hər gözəllikdə bir qüsurlu tapmaq və gözəl sözün yerinə qüsurlu olanı dilə gətirmək adamlıq dininin bir qaydasıdır. Məsələn, çox gözəl bir insanı “gözəldir, amma daha gözəllərini də gördüm”, “gözəldir, amma burası qüsurludur”, “gözəldir, amma gözləri yaşıl olsaydı, daha da gözəl olardı” kimi ifadələrlə tərifləməmək bu qaydanın tələbidir.

Başqalarının səhləri və ya qüsurları ilə əylənmək də adamlıq dininin bir zalımlıq növüdür. Məsələn, insanın gözündəki qusuru, çəp olması ilə zarafat etmək və arxasından: “Sənə baxır, yoxsa mənə, heç cür anlamıram”, - deyərək gülmək... Şikəst insanın əlinə bir şey verərkən “Yavaş ol ha, möhkəm tut” kimi zarafatlar etmək... Saçları tökülən birinə yeni çıxan dərmanların adını deyərək gülmək, “yeni saç əkmə üsulları kəşf olunub, sən də istifadə elə”, “bu gün bir-iki saçın yəqin yenə tökülüb” kimi zarafatlar edərək özü üçün sevinmək... Qısa boylu birinə “aşağıda havalar necədir?”, “aşağıdan dünya necə görünür?” kimi cahil sözləri söyləmək... Bütün bunlar adamlıq dinindən qaynaqlanan zalım üsullarıdır. Həmçinin, yığılan birinə gülərək onu utandırmaq, paltarı söküklük olan birini ələ salmaq, dili pəltək olan birini yamsılamaq da bu batil dinin zalımlıqlarından bəziləridir.

Bu cür hallarda zarafat edilən adam da bu zarafatlara adamlıq dininin davranışları ilə cavab verir. Məsələn, narahat olmadığını düşünsünlər deyərək gülərək cavab verir. Ancaq daxilində deyilənlərin sıxıntısını mütləq hiss edir. Və ya o da qarşı tərəfin bir qüsurlunu üzünə vurur və bu çirkin davranışlar qarşılıqlı olaraq davam edir.

6- ƏSƏBİLƏŞDİRMƏK ÜSULLARI

İnsanları hirsələndirməyə çalışmaq adamlıq dininin digər mühüm xüsusiyyətidir. Xalq arasında insanların çoxu müxtəlif səbəblərlə bu üsuldan istifadə edir. Bəzisi sevmədiyi birini narahat etmək, bəzisi

də özünə pislik edən birindən intiqam almaq istədiyi üçün əsəbiləşdirici tərzdə davranır. Bəziləri üçün isə hirsəndirmək sanki həyatlarının məqsədi olmuşdur. İnsanların zəifliklərini ortaya çıxarmaqdan və əsəbiləşdiyini görməkdən xoşlanır və bu şəkildə nəfsini təmin edir. Anasına, atasına, müəllimlərinə və yoldaşlarına qarşı hər davranışının əsəbiləşdirici bir tərəfi olur. Ancaq adamlıq dininin bu xüsusiyyəti insanlar tərəfindən açıq şəkildə tətbiq olunmur. Əsəbiləşdirməyin müəyyən üsulları vardır. Bunlardan bir neçəsi bunlardır:

Sakit davranmaq

Qarşı tərəfi hirsəndirməkdən zövq alan insanlar bu üsula tez-tez əl atırlar. İnsanların əhəmiyyət verdiyi, həyəcanlandığı, təlaşlandığı mövzulara çox sakit münasibət göstərərək qarşılarındakı insanı əsəbiləşdirirlər. Xüsusilə gənclərin ata və analarına qarşı olan münasibətində buna tez-tez rast gələ bilərsiniz. Məsələn, bayıra çıxmasına icazə verməyən anasından intiqam almaq istəyən gənc qız onun bütün suallarına son dərəcə laqeyd və sakit səs tonu ilə cavab verir.

Anası təlaş içində itirdiyi bir şeyi axtardığında və qızından kömək istədiyində sakit şəkildə: “Görmədim”, - deyərək başını çevirir və qəzetini oxumağa davam edir. Anası telefonda danışarkən bir şey qeyd etmək üçün kağız-qələm istədikdə asta-asta yerindən qalxıb ağır addımlarla qələmi və kağızı götürüb son dərəcə sakit halda bunları anasına aparır. Anası səmimi və şən şəkildə məktəbdə nə etdiyini soruşduqda yalnız: “Heç”, - deyərək cavab verir. Gününün necə keçdiyini soruşduğunda yalnız: “Yaxşı”, - deyir. Çünki bütün bu davranışların qarşı tərəfi hirsəndirdiyini bilir.

Tələsən birinə onun işinə mane olacaq şəkildə yavaş davranmaq da adamlıq dinindəki hirsəndirmə üsullarından biridir. Məsələn, iş gecikən biri qapıdan çıxarkən otaqda çantasını unutduğunu söylədi-

yində son dərəcə ağır addımlarla çantamı götürüb yenə yuxulu şəkildə qapıya gətirmək sırf qarşı tərəfi hirsəndirmək üçün edilir. Şagirdinə böyük səylə dərsi izah etməyə çalışan müəllimi diqqətlə dinləməyib sonra da sakit bir səslə: “Mən heç bir şey başa düşmədim”, - demək müəllimini hirsəndirərək nəfsini razı etmək istəyən cahiliyyə insanının davranışdır.

Sakit davranmağın başqa bir yolu isə suallara heç cür tam cavab verməməkdir. Məsələn: “Evin hər yerini axtardım, amma ayaqqabılarımı tapa bilmədim, sən görmüsən?” - sualına yalnız: “Bəli”, - deyə cavab vermək də əsəbiləşdirmək taktikasıdır. Daha sonra: “Yaxşı, harada gördün?” – sualına: “Otaqda”, - cavabını vermək və hansı otaq olduğunu, yerini deməmək qarşı tərəfin bir çox sual soruşmasını tələb edir. “Hansı otaqda, otağın harasında, hansı şkafda, şkafın hansı rəfində” - kimi suallar verilir. Beləliklə, yalnız bir cümlə ilə həll edilə bilən mövzu dəqiqələrlə uzanır və qarşı tərəfi hirsəndirəcək hal alır. Bu səbəblə, soruşulan suallara dolğun cavab verməmək adamlıq dininin hirsəndirmək üsullarından biridir.

Eşitməzlikdən, görməzlikdən və anlamazlıqdan gəlmək...

Ümumiyyətlə, bu üsuldən cahiliyyə cəmiyyətində münaqişəli kəslər bir-birlərindən intiqam almaq üçün istifadə edirlər. Beləliklə, az da olsa, intiqam aldıqlarını düşünürlər. Məsələn, mübahisə etdiyi adamın olduğu yerdə ona baxmadan danışmaq, sanki o mühitdə elə bir insan yoxmuş kimi davranmaq, hər kəsin zarafatına gülərkən onun zarafatına gülməmək, hər kəsə salam verərkən ona salam verməmək, hər kəslə vidalaşarkən onunla sağollaşmamaq, hər kəsin kefini soruşarkən onun yanından keçib getmək adamlıq dini meyarlarına görə: “Sənə dəyər vermirəm, xəbərin olsun”, - deməkdir.

Bu üsullar başqalarını hirsəndirməyi həyat tərzi halına gətirmiş insanlar tərəfindən də tez-tez tətbiq olunur. Özü ilə danışan birinin

sözlərini çox yaxşı eşitdiyi halda: “Bağışla, nə dedin?” – və ya: “Nəsə deyirdin?” - kimi suallarla qarşı tərəfi çox əhəmiyyətsiz hesab etdiyini göstərmək adamlıq dininin davranışlarıdır. Anladığı mövzunu bir neçə dəfə izah etdirmək də hirsəndirmək növlərindən biridir. Məsələn, özünə: “Çox asta hərəkət edirsən, sürətli olsan daha yaxşı olar”, - deyən birinin nə söyləmək istədiyini çox yaxşı anladığı halda: “Necə yəni ağır?” – deyə soruşmaq qarşı tərəfi bu söylədiyinə peşman etmək üçün edilir. Anasının daha səliqəli olması üçün xəbərdar etdiyi gənc qızın buna cavab olaraq: “Necə daha səliqəli ola bilərəm ki?” – deyə cavab verməsi də əsəbiləşdirmək üsullarından biridir. Halbuki, hər insan sürətli hərəkət etməyin və ya səliqəli olmağın nə olduğunu uşaqlıqdan öyrənir.

Söz atmaq

Əsəbiləşdirməyin digər bir növü “söz atmaq” adlandırılan davranış pozuntusudur. Məsələn, bir tanışını vasitəsilə yaxşı işə düzəlmiş və vəzifəsi də yaxşı olan bir işçinin olduğu toplantı zamanı: “Kaş ki, bizim də tanışlarımız olsaydı, biz də asan yolla vəzifə sahibi olsaydıq”, - demək buna bir nümunədir. Və ya istəməyərək etdiyi bir səhvə görə zərərə səbəb olan birinin yanında: “Bildiyiniz kimi, bəzi insanların səhvlərinin cəzasını biz çəkirik”, - şəklində sözlər söyləmək də söz atmaq məqsədi ilə deyilir. Burada ad verməmək, xüsusilə: “Bəzi insanlar”, - deyə ifadə etmək adamlıq dininin qaydalarındandır.

İmtahanlarda dostunun həmişə özündən yaxşı qiymət almağını qısqanan bir şagirdin onun yanında: “Səhərə qədər oxuyan, amma heç bildirməyənlər var”, - deməsi də qarşı tərəfə söz atmaq üçündür.

Baxışla hirsəndirmək

İnsanlar, ümumiyyətlə, sözlə izah edə bilmədikləri şeyləri baxışları ilə qarşı tərəfə izah etmək yolunu seçirlər. Çünki baxışla edilən

eyham heç bir zaman maddi olaraq isbat edilə bilmir və insanlar baxışlarındakı mənanı asanlıqla dəyişə bilirlər. Məsələn, qarşısındakına kinlə baxan biri: “O an həyəcanlandım, baxışlarım ona görə dəyişdi, yoxsa kinli filan deyiləm”, - dedikdə bunu hər kəs qəbul etmək məcburiyyətində qalır. Ya da baxışlarında kinayə olan birinin: “Yox, mən səni çox ciddi dinləyirəm, yadıma bir şey düşdü. Ona görə, baxışlarımda gülüş görə bilərsiniz”, - dediyi zaman heç kim buna etiraz edə bilmir. Çünki baxışdakı kinayənin maddi bir sübutu yoxdur. Ancaq insan baxışları ilə qarşısındakının hər cür müsbət və ya mənfəti düşüncəsini müəyyən edə bilər. Bu səbəblə, cahiliyyə cəmiyyətində əsəbiləşdirmək üçün yalnız baxışlarından istifadə edən çoxlu sayda adam vardır.

Məsələn, insanlar mübahisə etdiyi biri ilə danışmaq məcburiyyətində qaldıqda ona son dərəcə mənasız və donuq bir baxışla baxırlar. Bu baxış qarşı tərəfi əhəmiyyətsiz hesab etdiyini bildirən və buna görə də qarşı tərəfi hirsləndirən baxışdır. Nəfsinə ağır gələn bir mövzudan danışılarda göz qapaqlarını çox ağır şəkildə açıb-bağlayaraq və eyni anda da mənasız baxışlarla qarşı tərəfi dinləmək də adamlıq dininin bir parçasıdır.

Qarşı tərəfi əhəmiyyətsiz hesab etdiyini göstərərək hirsləndirmək üçün isə istehza ilə baxırlar. Bu üsul üzü gülməz ikən gözlərin gül-məsidir. Qarşı tərəfin danışğını ciddi bir sima ilə, ancaq gözlərində kinayəli təbəssümlə dinləyən biri bu hərəkəti ilə: “Danış, amma söylədiklərin bir qulağımdan girir, o biri qulağımdan çıxır”, - demiş olur.

7- YENİ FİKİRLƏRƏ VƏ TƏNQİDƏ QARŞI OLMAQ

Adamlıq dinini yaşayan insan xarakter və əxlaqi cəhətdən heç vaxt müsbət dəyişiklik əldə edə bilmir. Çünki adamlıq dinində tənqidə və yeni fikirlərə qəti qadağan qoyulmuşdur. İnsanın özündən

böyük, zəngin, mədəni, vəzifəli və təcrübəli birini tənqid etməsi və ya ona yeni fikirlər söyləməsi demək olar ki, qeyri-mümkündür. Hətta adamlıq dinində bu haqda o qədər sərt qaydalar vardır ki, 20-30 illik dostluqlar bir tənqid səbəbindən bir anda pozulur.

Məsələn, adamlıq dininə görə, insanın hərəkətləri, əxlaqı, xarakteri və ya mimikaları ilə bağlı qarşısındakı şəxsə məsləhət verməsi onu hörmətdən salan davranışdır. Buna görə, cahiliyyə cəmiyyətində heç kim özü ilə bağlı mövzularda başqasının məsləhətini almır. Məsələn: “Məndə səni narahat edən bir cəhət var? Gülüşümdə, mimikalarımda və ya yerışımdə bir qüsür görürsən? Mənə şəxsiyyətimlə əlaqədar verə biləcəyin bir tövsiyə var? Necə olsam, daha rahat olarsınız, ya da daha çox sevilərəm? Paltar zövqüm necədir, mənə bu mövzuda təklifin var?...” kimi suallar eşitmək demək olar ki, mümkün deyil. Çünki insanın özünü təkmilləşdirmək üçün ətrafındakılardan məsləhət alması adamlıq dininin zehniyyətinə ziddir. Hər kəs özünü ən yaxşı, ən mədəni, ən ağıllı olaraq qəbul edir. Çatışmazlıqları olduğunu bilsə belə, bunu ətrafına bildirmək istəmir.

Adamlıq dini məsləhətləşməkdən əlavə, tənqiddə də tamamilə qapalıdır. Məsələn, öz sahəsində uğur qazanmış həkim və ya mühəndis düşünək. Yanlarına gələn biri əgər başqa bir mütəxəssisin ondan fərqli olduğunu desə, mütləq: “Onda get onun yanında müayinə olun və ya get evini ona təmir etdir”, - şəklində cavab verirlər. Öz sahəsində mütəxəssis olan insanlar, ümumiyyətlə, həmkarlarının fikirlərinə əhəmiyyət vermir və mütləq öz dediklərinin tətbiq edilməsini istəyirlər.

Bu inanca görə, insanı özündən kiçik birinin, məsələn, qardaşı (bacısı) oğlunun tənqid etməsi qeyri-mümkündür. Gənclər əmisinə və ya xalasına xüsusiyyətləri ilə bağlı fikir söyləyə bilməz. Məsələn, bir qohumunun daha səbirli, daha mülayim və ya daha incə düşüncəli olmasını istəyənlər uşaq bunu ona söylədikdə böyük ehtimalla ya ki-

nayəli, ya laqeyd, ya da qəzəbli cavabla qarşılıq alır. “Bu yaşımda səndən tövsiyə alası deyiləm” zehniyyəti ilə yaşayan insanlar özlərindən kiçik yaşda olanların ağılına ehtiyacları olmadığını düşünürlər. Halbuki, gözəl əxlaqlı, imanlı gənc imansız, ancaq yaşlı birindən daha ağıllı, vicdanlı və ruhən yetkin ola bilər.

Necə ki, Quranda bildirilən hz. İbrahimin atasını doğru yola çağırmaq üçün söylədikləri buna bir nümunədir:

Kitabda İbrahimi də yad et. Həqiqətən, o, büsbütün doğru danışan kimsə– bir peyğəmbər idi. O, bir zaman atasına belə demişdi: “Atacan! Nə üçün eşitməyən, görməyən və sənə heç bir fayda və zərər verə bilməyən büt-lərə ibadət edirsən? Atacan! Həqiqətən, sənə gəlməyən bir elm mənə gəlmişdir. Ardımca gəl ki, səni doğru bir yola çıxardım! Atacan! Şeytana ibadət etmə, həqiqətən, şeytan Rəhmana çox asi olmuşdur! Atacan! Qorxuram ki, Rəhmandan sənə bir əzab toxunsun və beləcə, şeytana yoldaş olasan!” Dedi: “Ya İbrahim! Sən mənim tapındığım tanrılardan üzümü çevirirsən? Əgər son qoymasın, səni müt-ləq daşqalaq edəcəyəm. Bir müddət məndən uzaq ol!” (İbrahim) belə cavab verdi: “Sənə salam olsun! Mən Rəb-bimdən sənənin bağışlanmağımı diləyəcəyəm. O, mənə qarşı çox mehribandır. (Məryəm surəsi, 41-47)

Adamlıq dinində vəzifə və mədəniyyət də tənqidə mane olur. Fəhlə, işlədiyi fabrikin müdirinə əsla tövsiyə verə bilməz. Nə işlə əlaqədar, nə o adamın xarakteri ilə əlaqədar, nə də başqa bir mövzu ilə əlaqədar. Məsələn, ətrafındakılara qarşı kobud davranan müdir əgər işçilərinin birindən bu haqda tövsiyə alsın, böyük ehtimalla həmin adamı işdən çıxarar. Çünki adamlıq dininə görə, bu, böyük təhqirdir.

Halbuki, bu, son dərəcə səhv dünyagörüşdür və Quran əxlaqına

heç bir şəkildə uyğun deyildir. Bu cür tənqidlər hər insan üçün böyük bir nemət və dostluq göstəricisidir. Quranda insanlara bir-birlərinə yaxşılıqı əmr etmələri və pisləkdən çəkəndirmələri əmr edilmişdir. Allah'ın bu əmrini yerinə yetirən bir insana mane olmaq, özünə tövsiyə edilən yaxşılıqdan üz çevirmək, əlbəttə, son dərəcə çirkin davranışdır.

8- QONAQLARA MÜNASİBƏT

İnsanın mənəvi dəyərlərini itirməsi nəticəsində yaranan boşluğun yerini dinsizlik sistemi üzərində qurulan adamlıq dini doldurur. İslam əxlaqının olmadığı yerdə mütləq adamlıq dini vardır. Adamlıq dininin olduğu yerdə isə insanıyyət, incə düşüncə, fədakarlıq kimi gözəl əxlaqa aid davranışlar yoxdur.

Bunu adamlıq dini fərdlərinin qonaqlıq dünyagörüşünü nümunə verərək açıqlaya bilərik. Ancaq adamlıq dininin dünyagörüşündən əvvəl İslam əxlaqının qonaqlıq mövzusunda gözəllikləri izah edək.

Quran əxlaqını yaşayan bir adamın evinə qonaq getdiyinizi düşünək. Sizi qarşılayan şəxs böyük bir sevinclə qarşılayacaq. Çünki İslam əxlaqında qonaq qarşılamaq gözəllik hesab olunur və qonaq hər zaman əl üstündə saxlanır. Bu səbəblə, evə girdiyiniz andan etibarən sizi yeni tanıyan insanlar olsa belə, son dərəcə gülər üzlə, səmimi və xoş münasibətlə qarşılaşsınız. Sizi qonaq edən şəxsin imkanları məhdud olsa belə, əlindəki bütün imkanları sizin üçün sərf edər. Çünki Allah Quranda qonağa o özü istəmədən ehtiyaclarının qarşılanaacağı əxlaq yiyələnməyi öyrədir. Allah Quranda Hz. İbrahim qonaqlarına qarşı münasibəti ilə İslam əxlaqında qonaqla necə davranmalı olduğumuzu göstərir. Ayələrdə belə buyrulur:

İbrahimin möhtərəm qonaqlarının söhbəti sənə gəlib çatdı mı? Onlar yanına gəlib salam verdikdə salanı alıb: “Bunlar tanımadığım kimsələrdir!” – dedi. O, ailəsinin

yanına getdi və bir buzov gətirdi. Onu qabaqlarına qoyub: “Bəlkə, yeyəsiniz!” – dedi. (Zariyat surəsi, 24-27)

Aylərdən göründüyü kimi, hz. İbrahim tanımadığı halda qonaqlarına son dərəcə incə düşüncəli davranmış, onlara hiss etdirmədən, onları utandırmadan onlara qulluq etmişdir.

Ancaq adamlıq dininin hakim olduğu insanlar belə bir vəziyyətdə son dərəcə eqoist olur. Əgər adamlıq dininin təsirində olan birinin evinə qonaqlığa gedirsinizsə, burada hiss edəcəyiniz duyğu əziyyətdə salmaq və artıqlıqdır. Çünki cahiliyyə əxlaqında qonaq öz ifadələri ilə desək, artıq bir “boğaz” sayılır. Qarşılıqlı maddi alış-verişi olan insanlar aralarındakı əlaqənin pozulmamağı üçün məcbur olaraq birbirlərini müəyyən zamanlarda qonaq edirlər. Adamlıq dininin qaydalarına görə, bir şəxs digərinin evinə getdikdə sıra mütləq digərinə gəlir. İki-üç dəfə ard-arda bir tərəf digərinə qonaq getmir.

Bu dünyagörüşünə görə, qonağın tezliklə evinə dönməsi gözlənilir. Bir neçə saatdan artıq bu adama dözmürlər. Əgər yeməyə dəvət olunmayıbsa, əsla yemək verilmir. Ən az xərclə qonağı evinə göndərmək istədikləri üçün ən ucuz bir neçə şey ikram edirlər. Evdəkilər, ümumiyyətlə, yeməklərin yaxşılarını özlərinə ayırıb pislərini vermək və bununla da qazanclı çıxmaq təlaşına qapılırlar. Qonaq bir qab yeməkdən çox yemək yesə, ev sahibləri mətbəxdə: “Nə çox yedi, tez getsəydi, rahatlayardıq”, - kimi ifadələrlə qonağın nə qədər mədəniyyətsiz olduğunu danışırlar. Qonağın evdə gəzməsi heç xoş qarşılanmır, nə qədər çox qalırsa-qalsın, qonaq otağından kənara çıxması istənilmir. Otaqdan çölə çıxdıqda evdə narahatlıq meydana gətirdiyi ona hiss etdirilir.

Əgər qonaq uzaqdan gəlmişsə və bir neçə gün qalmalıdırsa, o zaman ev sahiblərinin səbri tükənir. Bir müddətdən sonra qonağın yedikləri, hərəkətləri, istifadə etdiyi paltarlar narahatlıq verməyə başlayır. İçdiyi çayın sayına, neçə qab yemək yediyindən neçə dəfə duş

qəbul etdiyinə və nə qədər su işlətdiyinə qədər hər şey hesablanır. Hər hərəkətləri ilə qonağın evdə artıq olduğunu ona hiss etdirirlər. Buna görə də belə evdə rahat şəkildə qalmaq qeyri-mümkündür.

Ancaq, əlbəttə, bunun başqa bir tərəfi vardır. Evdə qonaq olan adam da adamlıq dininin qaydaları çərçivəsində hərəkət edir. O da qonaq olduğu evdən maksimum faydalanmağa çalışır, ətrafındakılara narahatlıq verib-vermədiyini düşünmür. O da başqa cəhətdən düşüncəsizlik edir.

Nəticədə, adamlıq dinində insanlar həm özlərinə, həm də ətraflarındakılara sıxıntılı mühit meydana gətirirlər. Bunun əsas səbəbi isə Qurandan uzaq və çirkin əxlaqlarıdır. İslam dininin insanda meydana gətirdiyi səmimiyyətlə adamlıq dininin cahiliyyə əxlaqı arasındakı ziddiyyət bu nümunədə olduğu kimi, həyatın hər sahəsində özünü açıq şəkildə göstərir. Adamlıq dininin səbəb olduğu düşüncəsiz və eqoist münasibətlərə görə insanların çoxu rahat yaşaya bilmir, sıxılır, etibarlı və çox sevdiyi bir dost tapa bilmir. Ancaq buna baxmayaraq, adamlıq dinini dünyada milyonlarla insan yaşayır. Və bu şəkildə insanlar öz-özlərini çətinliyə salırlar. Bu hal Quranda insanlara belə açıqlanır:

Həqiqətən, Allah insanlara zərrəcə zülm etməz, lakin insanlar özləri özlərinə zülm edərlər! (Yunis surəsi, 44)

9- ADAMLIQ DİNİNDƏ YAŞLILIQ PSIXOLOGİYASI

Adamlıq dininin hər yaş kateqoriyası üçün təyin etdiyi hərəkət tərzı vardır. Bunun yazılı mətni və izahı yoxdur. Ancaq insanlar harda yaşayırlarsa yaşasınlar, bunu bilir və bütün təfərrüatı ilə tətbiq edirlər. Məsələn, 50 və ya 60 yaşa çatdıqda həyat tərzlərini, danışıqlarını, paltarlarını, səs tonlarını, üslublarını adamlıq dininin qaydalarına uyğun şəkildə dəyişməli olduqlarına inanırlar.

Bu dəyişikliyin əsas prinsipi dünya nemətlərindən əl çəkmək, şi-

kayət və pessimizmdir. Bu yaşa gələn insanlar həyatdan şikayət etməyə başlayırlar. “Necəsən?” - sualına bu yaşlarda verilən cavab: “Belə də, bildiyin kimi”, - və ya: “Necə olacam, başım xəstəliklərə qarışıb”, - kimi mənfi cavablardır. Çünki həyatdan zövq almağa haqları olmadığına və bu yaşdan sonra bütün nemətlərdən uzaqlaşmalı olduqlarına dair batil inancları vardır.

Xüsusilə qadınlarda menopauza və kişilərdə andropauza dövrləri adamlıq dininə görə davranışın tamamilə dəyişməli olduğu bir dövrdür. Bu dövrə girmiş insanların çoxu bütün gözəllikləri tərkdir. Bədənələrinə qulluq etmir. Həm xarici görünüşlərinə əhəmiyyət vermir, həm də təmizliklərinə diqqət etmirlər. Tünd rəngli geyimlər geyinir, əsasən, qəhvəyi, boz, qara kimi rəngləri seçirlər.

Qırmızı, narıncı, sarı, yaşıl, çəhrayı kimi rənglərə ehtiyac olmadığını düşünürlər. Halbuki, bu, son dərəcə mənasız qaydadır. İnsanlar Allah'ın yaratdığı rənglərdən hər yaşda istifadə edə bilər və bu nemətdən hər yaşda faydalana bilərlər. Bu yaşlarda bəzilərinin davranışları və üslubları da tamamilə dəyişir. Cismən zəif olmadığı halda, çoxları bu yaşda yavaş-yavaş hərəkət edən, cansız olmalı olduğuna inanır. Bu səbəblə, hərəkətləri donuqlaşır, əslində, çox sürətlə danışa bildiyi halda, xüsusilə, aram-aram danışmağa başlayır. Qıtası, sürətli şəkildə izah edəcəyi bir mövzunu ağır danışığıla uzun-uzadı izah edir. Bunu yaşlılığının bir əlaməti olaraq hesab edir.

Gəncliyində olduqca enerjili birisi yaşlandıqda birdən sevincini, ümidini, cəldliyini, canlılığını öz iradəsi ilə itirir. Məsələn, gözəl mənzərənin, gözəl insanın, gözəl mahnının və ya özünə göstərilən gözəl münasibətin sevincini və həyəcanını yaşamır. Əksinə, bu anlarda sevinmək yerinə kədərlənir.

Adamlıq dininin bu batil qaydalarına görə, insanlar bu yaşlardan sonra ölümü gözləməyə başlamalıdır. Bu səbəblə, demək olar ki, 60 yaş olmuş bütün insanların həyatını ölümü gözləyərək keçirdiyini

görürsünüz. Bu yaşdan sonra artıq edəcək bir şey qalmadığı inancı hakim olduğu üçün fəaliyyət tamamilə dayanır. Əlbəttə, bu yaşlar ölümün insana çox yaxınlaşdığı və bu həqiqətin unudulmamalı olduğu dövrdür. Ancaq adamlıq dinini yaşayanlar burada da yanılaraq əxlaqlarını gözəlləşdirib Allah'dan çox qorxaraq və Onu çox sevərək ölümə hazırlıq görmürlər. Əksinə, onların böyük bir ağılsızlıqla etdiyi axirəti də görməzlikdən gəlməklə hər şeydən özünü çəkib vaxt öldürmək kimi adlandırılan, yalnız ölümü gözləyərək keçirilən boş həyatdır.

Son dərəcə ağıllı və bacarıqlı birisi yaşlandığından dolayı heç bir şeydən anlamayan, ağır eşidən, ağır düşünən, heç bir şeyi bacara bilməyən adam kimi davranmağa başlayır. Bir çoxları son iyirmi ilini pəncərənin qarşısında oturub çölə tamaşa edir və ya bütün günü televiziya seriallarını izləyir, dünyaya aid bütün gözəlliklərdən əlini üzür. Bunun zərərlərindən biri isə özünü düşünməməyə, hərəkət etməməyə və qabiliyyətlərini işlətməməyə alışdırdıqları üçün zehni fəaliyyətlərinin getdikcə azalması və erkən aqlını itirmələridir. Əlbəttə, belə əxlaqı və həyat tərzini mənimsəyən insanın axirətdəki itkisi daha böyükdür.

Halbuki, doğru olan xəstəliyi olmadığı müddətdə həm cismən, həm də zehnən çalışması, dünyada axirət üçün xeyir işlərə davam etməsidir. Allah bir ayəsində: **“Elə ki azad oldun, qalx (dua et)! (İnşirah surəsi, 7)”** - şəklində əmr edir. Şübhəsiz, Allah'ın əmri hər yaşda olan insanlara aiddir.

10- ADAMLIQ DİNİNDƏ AYRI-SEÇKİLİK

Adamlıq dininin ən mühüm xüsusiyyətlərindən biri insanları qiymətləndirmə tərzidir. Bu şeytani dində insanlar, əslində, zəngin və kasıb olaraq iki yerə ayrılırlar. Hər iki qrupda fərqli dünyagörüşü və fərqli davranış tərzləri hakimdir. Zəngin və kasıb insanlara qarşı gös-

tərilən münasibətin fərqliliyi dünyanın demək olar ki, hər yerində eynidir. Amerikalı da bu batil dinin gərəyi olaraq bu cür davranır, rus da, fransız da...

Xülasə olaraq bu münasibət fərqliliyini bu şəkildə sıralaya bilərik:

Özlərindən daha varlı adamlara qarşı cahiliyyə cəmiyyətinin insanları incə və mülayim səs tonu ilə və mümkün olduğu qədər nəzakətli şəkildə danışırlar. Kasıb insana qarşı isə səs tonu təbiiləşir, adamın əsl səsi necədirsə, elə danışmağa başlayır. Danışıq üslubu kobudlaşır, nəzakətli danışığa ehtiyac hiss edilmir. İzah ediləcək mövzu son dərəcə dəqiq və ən qısa şəkildə izah edilir. İş yerində müdirlə danışarkən istifadə edilən səs tonu və iş yerinin çayçısı ilə danışılan üslub arasındakı fərqlilik bu mövzuya açıq nümunədir. Müdirdən mənfəət ehtimalı olduğu üçün işçilər ona dəyər verdiklərini hiss etdirmək məqsədilə mümkün olduğu qədər nəzakətli, təvazökar və hörmətli səs tonundan və üslubdan istifadə edirlər. Ancaq çayçıdan bir mənfəət gözləmədikləri üçün danışarkən ona dəyər verməyən üslubu seçirlər.

Varlı birisi gəldikdə hərəkətlər tələm-tələsik və etinalı olur. Hər şeyin istədiyi kimi olması, hər arzusunun yerinə yetirilməsi, xoşuna gəlməyəcək bir halın baş verməməyi üçün hamı təlaşa düşür. Kasıb gəldikdə isə heç kim onun varlığına diqqət yetirmir. Son dərəcə sakit və laqeyd davranırlar. Varlı biri içəri daxil olduqda ayağa qalxır, geyimlərini düzəldir, oturuşuqlarına fikir verirlər. Kasıb biri gəldikdə isə ayağa qalxmır, hətta ona baxmırlar.

Zənginə “Siz” deyər xitab edilir. Kasıb adama isə “Sən” deyirlər. Məsələn, satıcı alış-verişə gələn zəngin müştəriyə mütləq: “Siz necə bir şey istəyirsiniz”, -deyib nəzakətlə qarşılayır. Ancaq içəri girən müştərinin kasıb olduğunu anlayarsa “nə istəyirsən” kimi alçaldıcı ifadə işlədir.

Zənginə qarşı xüsusi hörmət göstərilir. Zəngin adamın yaşı kiçik olsa belə, ona bir böyüyə göstərilən hörmət göstərilir. Hətta yaşca kiçik olan insanların belə əli öpülür, qalxıb yer verilir. Kasıba isə yaşca böyük olsa belə, uşaq kimi davranılır. “Nə edirsən”, “Nə istəyirsən, de görək” kimi uşaqlara qarşı istifadə edilən ifadələrlə xitab edilir.

Adamlıq dininin insanlara qarşı ayırı-seçkiliyi və bu düşüncənin insanların davranışlarına necə əks olunduğu hər hansı bir mağazaya girdikdə belə açıq şəkildə görünür. Bir mağazaya varlı və məşhur bir müştərinin girdiyini düşünək. Bu müştəri qapıdan içəri girər-girməz bütün işçilərin diqqəti ona yönəlir. Gülər üzlə salımlayıb nə istədiyini soruşurlar. Almaq istədiklərini bir və ya bir neçə satıcı tez gətirib önünə qoyur. O, hələ birinə baxıb qurtarmadan başqasını gətirirlər. Satıcıların üzündə təbəssüm və nəzakət görünür. Həmin müştərinin yanında uşaq varsa, o uşağa xoş sözlər deyirlər. Sevimli və gözəl uşaq olduğunu ifadə edirlər. Uşaq nadinc və dəcəl olsa belə, hər hərəkəti nəzakətlə qarşılanır. Uşaq mağazada nəyə isə toxunub qırsa, ona əhəmiyyət verməzlər .

İndi də həmin mağazaya kasıb bir müştərinin girdiyini düşünək. Geyim və hərəkətlərindən maddi imkanı olmadığı məlum olduqda onunla mağazada heç kim maraqlanmır. Bir şey soruşmadıqca ona tərəf baxan olmur. Satılan mallara baxmaq istəyərkən son dərəcə laqeyd və ağır hərəkətlərlə istədiyini göstərirlər. Satıcı başqa malları göstərməyə çalışmır. Həmçinin müştərinin istəklərini yerinə yetirərkən üzündə laqeyd və narazı ifadə olur. Müştərinin mağazadan tez çıxmasını istədiyi üçün bir tərəfdən istədiklərini verir, bir tərəfdən də çölə baxır və ya dükandakı başqa birisi ilə söhbət edir. Müştəriyə heç dəyər vermədiyini bürüzə etmək üçün yanındakı adamla söhbətinə davam edir. Müştəri uşaq olarsa və uşaq nadinlik edərsə, əsəbi şəkildə uşağına diqqət etməsini söyləyir.

Bu nümunə adamlıq dininin insanlara necə fərq qoyduğunu göstərir. Çünki buradakı məntiqi və davranış tərzini kassirdə, xidmətçidə, dərzidə, baqqalda görmək mümkündür. Dünyanın harasına gedirsinizsə gedin, buna bənzər hərəkətlərin din əxlaqından uzaq yaşayan insanlara hakim olduğunu görürsünüz.

Adamlıq dinində birinə hörmət və diqqət göstərmək üçün o adamın müəyyən maddi gücə sahib olması əsasdır. Sərvəti artdıqca adamlıq dininə mənsub olan insanların o adama qarşı hiss etdiyi heyranlıq da ona müvafiq olaraq artır. Məsələn, restorana getdiyinizdə zənginliyi ilə tanınan bir müştəriyə qarşı böyük diqqət göstərildiyini görürsünüz. Hətta əgər ölkənin ən məşhur zənginlərindən biridirsə, böyük ehtimalla pul alınmır. Onun bu restorana gəlməsi şərəf olaraq qəbul edilir və heç bir şəkildə ödəniş etməməyi tələb edilir. Halbuki, kasıb müştərinin hesabı ödəyəcək qədər pulu olmasa, bu, böyük həyküyə səbəb olur. Pulu çatmadığı üçün danlanır, alçaldılır və oradan qovulur. Yəni zəngin olandan pul istənmədiyi halda, kasıb olanın hesabını qəpiyinə qədər ödəməsini tələb edirlər.

Bu iki insan arasındakı yeganə fərq zənginlikdir. Burada göstərilən hörmət və diqqət də, əslində, zəngin olan şəxsin şəxsiyyətinə və əxlaqına deyil, yalnız pulunadır. Və bu da adamlıq dininin çirkinliklərindən biridir.

İslam dinində isə insanlar yalnız əxlaqlarına görə qiymətləndirilir. Kasıb, amma gözəl əxlaqlı olan insan, zəngin, amma Allah'ın əmrələrinə qarşı çıxan birindən qat-qat daha üstündür. Bu səbəblə, İslam dinində qətiyyətin ayır-seçkilik yoxdur. Zənginliyin, etibarın, gücün deyil, gözəl əxlaqın əsas olduğu anlayış vardır. Allah bir ayəsində belə buyurur:

Sizi bizə yaxınlaşdıran nə var-dövlətiniz, nə də oğul-uşağınızdır. Yalnız iman gətirib yaxşı işlər görənlərin əməllərinə görə mükafatları qat-qat artıq olacaq və onlar cənnət otaqlarında əmin-amanlıq içində yaşayacaqlar. (Səba surəsi, 37)

11- ADAMLIQ DİNİNDƏ DOST SEÇMƏK MEYARLARI

İslam dinində dost seçərkən yeganə ölçü o adamın əxlaqıdır. Adamlıq dinində isə yoldaş seçmə ölçüsü çox fərqlidir. Hər mədəniyyətin özünəməxsus bəzi qaydaları vardır. Məsələn, “intelligent” olan insan özünə dost seçərkən mütləq özünə bənzər birini seçir. Buna görə, birinci onun xarici görünüşə baxır. Təmiz, ütülü, klassik geyimli birisinin əvəzinə boynuna şərf bağlayan, ayağında sport formalı ayaqqabı olan, təmizliyinə diqqət etməyən, gümüş sep taxan, keçisi saqqallı biri ilə dostluq etməyi seçir. Çünki adamlıq dinində bu görünüşün müəyyən mənası vardır. Bu, dünyanı əhəmiyyətsiz hesab edən, əxlaqi dəyərlərə əhəmiyyət verməyən, insanlara dəyər verməyən, başqasının onun işlərinə qarışa bilməyəcəyini və kimsəyə qarşı məsul olmadığını düşünən batil həyat düşüncəsidir.

Bir də dost seçərkən qarşısındakının yalnız maddi vəziyyətinə baxan insanlar da var. Belə bir çevrədə qarşıdakı adamdan dost olub-olmadığını anlamaq üçün birinci paltarının qiymətinə baxırlar. Penciləyin, ayaqqabının, çantanın, ətrin, qol saatının, köynəyin, hətta corabın belə markası son dərəcə əhəmiyyətlidir. Bundan sonra, həmin adamın avtomobilinin olub-olmadığını öyrənmək, əgər avtomobili varsa, markasını öyrənmək vacib sayılır. Bunlar ilk addım üçün lazım olan şərtlərdir. İkinci addımda isə bu adamın ailəsi ilə əlaqəli məlumat əldə etmək lazımdır. Atasının peşəsi, hansı məktəbdə oxuduğu, anasının tanışları, getdiyi gözəllik salonu, tətildə səyahət etdikləri ölkələr, bağ evlərinin harada olduğu, evlərinin harda olduğu və s. kimi xüsusiyyətlər dost olub-olmamaq üçün lazım olan məlumatlardır. Əgər qarşıdakı adam bütün bu mərhələlərdən keçərsə, o zaman bu adamın əxlaqı, xarakteri, inanc və düşüncəsi hər nə olursa olsun, heç fərq etmir, mütləq dost ola biləcək insan kateqoriyasına aid olur.

Bütün bu xüsusiyyətlərə sahib olan, ancaq heç bir mövzuda mə-

dəniyyəti olmayan, son dərəcə kobud, mədəniyyətsiz və ya əxlaqı bəyənilməyən insanlar vardır. Ətrafındakılara lağ edir, həmişə öz mənfəətlərini güdürlər. Üzr istəməyi, səhvlərini qəbul etməyi bilmirlər. Mənfəətlərinə zidd olan hallarda asanlıqla yalan danışır, başqalarının problemləri ilə maraqlanmırlar. Başqalarının rahatlığı, xoşbəxtliyi və ya sağlamlığı üçün hər hansı bir çətinliyə qatlaşmır, fədakarlıq etmirlər. Ancaq buna baxmayaraq, onların ətrafında çoxlu insan olur. Əslində, bu insanların əxlaq pozuntularına baxmayaraq, onlara olan diqqətin yeganə səbəbi adamlıq dininə hakim olan yanlış dəyərlərdir.

Buna görə, cahiliyyə cəmiyyətində maddi vəziyyətləri, ictimai mövqeyi bir-biri ilə eyni olmayan insanlardan ibarət dostluqlar görmək mümkün deyil. Zənginlər mütləq zənginlərlə, orta səviyyəliyə orta səviyyəli insanlarla, mədənilər mədənilərlə, kasıb olanlar isə özələrinə bənzər insanlarla dostluq edirlər.

Quran əxlaqına görə, dostluq və yoldaşlığın ölçüsü bunlardır: insanın səmimiyyəti, gözəl əxlaqı, Allah sevgisi və qorxusu. Möminlər arasında kimin var-dövlətinin nə qədər olduğunun, kimin hansı məktəbin məzunu olduğunun, kimin hansı peşə sahibi olduğunun, kimin hansı səmtədə yaşadığının heç bir mənası və əhəmiyyəti yoxdur. Çünki möminlərin dostluğu bu dünyəvi dəyərlərin heç bir əhəmiyyətinin olmadığı, əsl yurd olan axirətə görə nizamlanır. Bir möminin digər möminə olan sevgisinin və şəfqətinin əsl qaynağı isə Allah'ın o mömindəki təcəllisi, coşğulu Allah sevgisi və coşqun Allah qorxusudur.

12- ÖZ MƏNFƏƏTİNİ AXTARMAQ

Qurani yol göstərici olaraq qəbul edən insanın ən diqqətə cəsarət xüsusiyyətlərindən biri son dərəcə fədakar olmasıdır. Çünki bu insan bütün mülkünü Allah'a aid olduğunu və Onun razılığını qazanmaq

üçün özünə amanət olaraq verildiyini, bu səbəbdən, Rəbbimizin göstərdiyi şəkildə xeyir yolunda xərcləməsinin (infaq etməsinin) lazım olduğunu bilir. Bu, yəni infaq İslamın ən əsas ibadətlərindən biridir.

Möminlər sahib olduqları malları əllərindən gəldiyi qədər infaq etməli, yəni Allah'ın Quranda saydığı kəslərə (...**Sədəqələr Allah tərəfindən müəyyən edilmiş bir fərz olaraq ancaq yoxsullara, miskinlərə, zəkati yığıb paylayanlara, ürəkləri (müsəlmanlığa) isinişib bağlanmaqda olanlara, azad ediləcək kölələrə, həmçinin borçlulara, Allah yolunda cihad edənlərə və yolçulara məxsusdur. Allah biləndir, hikmət sahibidir! (Tövbə surəsi, 60)**) verməlidirlər. Allah'ın razılığı üçün edilən bu ibadət möminlər üçün böyük zövq, sevinc və rahatlıq qaynağıdır. Quranda fərqli ayələrdə bu ibadətin əhəmiyyəti vurğulanır.

Əsl yaxşılıq haqqında “Bəqərə” surəsinin 177-ci ayəsində **(Yaxşı əməl heç də özünü günçixana və günbatana tərəf çevirməkdən ibarət deyildir. Yaxşı əməl sahibi, əslində, Allah'a, axirət gününə, mələklərə, kitaba və peyğəmbərlərə inanan, (Allah'a) məhəbbəti yolunda malını qohum-əqrəbaya, yetimlərə, yoxsullara, müsafirə, dilənçilərə və qulların azad olunmasına sərf edən, namaz qılıb zəkat verən kimsələr, eləcə də əhd edəndə əhdinə sadıq olanlar, dar ayaqda, çətinlikdə və cihad zamanı səbir edənlərdir. Doğru olanlardır. Müttəqi olanlar da onlardır)** bildirilir. “İnsan” surəsinin 8-ci ayəsində möminlər haqqında: **“Onlar öz iştahaları çəkdiyi halda, yeməyi yoxsula, yetimə və əsirə yedirirlər”,** – deyə bildirilir. **“Sevdiyiniz şeylərdən sərf etməyincə savaba çatmazsınız. Şübhəsiz ki, Allah xərclədiyiniz hər bir şeyi biləndir! (Ali-İmran surəsi, 92)”** ayəsi də mövzunun əhəmiyyətini açıqlayır.

Möminlərdən ibarət olan cəmiyyətin də, şübhəsiz, ən mühüm xüsusiyyətlərindən biri Allah'ın razılığını qazanmaq üçün infaq və fədakarlıq etmələridir. Cəmiyyətin üzvləri öz şəxsi mənfəətlərini deyil,

ümumi mənfəəti düşünür və bu istiqamətdə hərəkət edirlər. Öz mənfəətləri ilə başqa möminin mənfəəti zidd olduqda isə Allah'ın razılığını qazanmaq üçün qarşı tərəfin mənfəətinə uyğun davranırlar. Quranda Mədinəyə hicrət edən möminlərlə mədinəli möminlər arasında yaşanan üstün əxlaq belə təsvir edilir:

Onlardan əvvəl yurd salmış və iman gətirmiş kimsələr öz yanlarına mühacirət edənləri sevir, onlara verilən qənimətə görə ürəklərində həsəd duymaz, özləri ehtiyac içində olsalar belə, onları özlərindən üstün tutarlar. (Allah tərəfindən) nəfsinin xəsisliyindən qorunub saxlanılan kimsələr – məhz onlar nicat tapıb səadətə qovuşanlardır! (Həşr surəsi, 9)

Adamlıq dini isə tamamilə şəxsi mənfəətlərə əsaslanan cəmiyyət modeli qurur. Adamlıq dinində tərbiyə olunan insan uşaqlığından etibarən öz mənfəətini düşünüb eqoist xarakterə sahib olması üçün təşviq edilir. Ailəsindən, yoldaşlarından, cəmiyyətdən gördüyü nümunəvi insan modeli hər zaman öz şəxsi mənfəətlərini qoruyan insan modelidir. Bu təlqin əsasında zamanla “gəmisini qurtaran kapitan” olmağı öyrənir.

Öz mənfəətini axtarmaq adam olmaq üçün vacib xüsusiyyətlərdəndir. Hər işdə öz mənfəətini düşünmək çoxbilmişlik göstəricisidir. Buna görə, insan yaşadığı hər mühitdə öz şəxsi mənfəətlərini düşünməli, ən çox fayda prinsipi ilə hərəkət etməlidir. Fərdlər arasındakı əlaqəni də yenə ən çox fayda prinsipi formalaşdırır. İş yerində müdir işçilərindən, işçiləri də müdirlərindən maksimum faydalanmağa çalışırlar. Ticarətdə müştəri satıcıdan, satıcı müştəridən, dostlar da bir-birlərindən faydalanmağa çalışırlar.

Adamlıq dininin yaşandığı cəmiyyətlərdə istismar adi hal almışdır və cəmiyyətin ümumi əxlaqı halına gəlmişdir. Hər kəs öz imkanları daxilində özündən bir addım aşağı olanı sonuna qədər istismar

etməyi düşünür. Cəmiyyətdə bu cür fürsətləri qaçıрмаq isə ağılsızlıq, avamı deyimlə “həriflik” olaraq qiymətləndirilir. “Dünyaya bir dəfə gəlirik” fəlsəfəsinə əsaslanan bu zehniyyət insanlarda Allah qorxusunun olmamağından qaynaqlanır.

Bütün bunlardan əlavə, adamlıq dininə mənsub olan bəzi insanların da bəzən fədakarlıq göstərdiklərini, kasıblara, möhtac olanlara kömək etdiklərini görmək mümkündür. Ancaq burada mühüm bir nöqtə vardır: adamlıq dininin bəhs etdiyimiz “fədakar” mənsubları yaxşılıqları möminlər kimi Allah rızası üçün və səmimi olaraq deyil, insanlara göstəriş olsun deyə edirlər. Bir ayədə bu insanların vəziyyəti belə bildirilir:

Ey iman gətirənlər! Sədaqələrinizi malını riyakarlıqla sərf edən, Allah'a və axirət gününə inanmayan şəxs kimi, minnət qoymaq və əziyyət verməklə puça çıxarmayın. Belə şəxslərin halı üzərində bir az torpaq olan qayaya bənzər ki, şiddətli bir yağış o torpağı (yuyub) aparar və qayanı çılpaq bir daş halına salar. Onlar qazandıqlarından bir şeyə qadir olmazlar. Şübhəsiz ki, Allah kafirləri haqq yoluna yönəltməz! (Bəqərə surəsi, 264)

Bu cür insanları kasıblara, ya da kimsəsiz uşaqlara kömək üçün yaradılmış qurumlara, cəmiyyətlərə böyük miqdarlarda hədiyyə və rərkən görə bilərsiniz. Amma etdikləri bu hədiyyələr mütləq mediada göstərilir, yüz minlərlə insan bu insanların “xeyriyyəçiliyinə” şahid olur. Məqsədləri də budur. Bu insanlar, əslində, son dərəcə xəsisdir və digər insanlara kiçik bir kömək belə etməzlər. Dəbdəbəli hədiyyələrlə isə, əslində, ticarət edirlər. Verdikləri pula qarşılıq cəmiyyətdə yaxşı bir imici satın alırlar. Bu, həm qüsurlarını örtür, həm də daha qazançlı bir iş üçün sərmayə olur. Quranda onların, əslində, xəsis olduqları və etdikləri infaqın da nümayiş üçün olduğu belə xəbər verilir:

O kəslər ki, özləri xəsislik etməklə bərabər, başqalarını da xəsisliyə təhrik edir və Allah'ın öz lütfündən bəxş etdiyi nemətləri gizlədirlər. Biz kafirlər üçün alçaldıcı əzab hazırlamışıq! Öz mallarını xalqa göstərmək xətrinə xərcləyənləri, Allah'a və axirət gününə inanmayanları da (Allah sevməz). Şeytanla yoldaşlıq edənlərin yoldaşı necə də pisdir! Əgər onlar Allah'a və axirət gününə inanıb, Allah'ın onlara verdiyi ruzidən sərf etsəydilər, nə olardı?! Allah onları tanıyandır. (Nisa surəsi, 37-39)

Xəsisliyin inkarçıların xüsusiyyəti olduğu bir ayədə belə ifadə edilir:

**İndi gördünmü dönəni, bir az verib xəsislik göstərəni?
(Nəcəm surəsi, 33-34)**

“Qələm” surəsində xəsis xarakterə sahib olan bağça sahiblərindən bəhs edilir. Ayələr belədir:

Biz vaxtilə o bağ sahiblərini imtahana çəkdiyimiz kimi, bunları da imtahana çəkdik. O vaxt səhər açılanda mütləq dərəcələrinə and içmişdilər. Və heç bir istisna yeri də qoymamışdılar. (Qələm surəsi, 17-18)

Onlar səhər qalxıb bir-birini belə səslədilər: “Əgər yığacaqsınızsa, bağınıza tez gedin!” Nəhayət, yola düşdülər, bir-birinə xəlvətə belə deyirdilər: “(Elə edin ki) bu gün orada yanınıza heç bir yoxsul soxulmasın!” (Qələm surəsi, 21-24)

Ayələrdə təsvir edilən bağ sahibləri kasıblarla qarşılaşmadan bağa getməyə çalışırlar. Çünki kasıblara kömək etmək istəmirlər, ancaq hər hansı bir kasıbla qarşılaşsalar, ona pul vermək məcburiyyətində qalacaqlar. Onları belə davranmağa məcbur edən şey insan-

ların özləri haqqında mənfi düşüncələri üçün narahat olmalarıdır. Qısacası, son dərəcə riyakar və bəsit xarakterə sahibdirlər. Bu, adamlıq dininin klassik xüsusiyyətlərindən biridir.

Möminin əsilzadəliyi isə yalnız Allah'ın razılığını qazanmaq istəyindən və dünyada xeyirlərdə yarışmasından qaynaqlanır. Allah'ın razılığını istəyərkən insanların mal-mülk qazanmaq üçün fəaliyyətləri deyil, gördükləri işlərdə Onun razılığını nə qədər axtardıkları əhəmiyyətlidir. Allah qatında məqbul olan ayıqlıq isə İslamın və möminlərin mənfəətlərini davamlı axtarmaq, möminlərin rifah və fərahını artırmaq, Allah'ın razılığının hər zaman ən çoxunu qazanmaqda güzəştə getməmək, şeytanın və nəfsinin hiylə və vəsvəsələrinə aldanmamaq, imanını və aqlını get-gedə daha da artırmaq, əxlaqını daha çox gözəlləşdirmək üçün göstərilən diqqət və şüur açıqlığıdır. Bununla Allah'ın razılığının ən çoxunu axtaran möminlərin əsilzadə xüsusiyyətləri xarici görünüşlərinə də əks olunur. Quranda bu hal belə təsvir edilir:

Mühəmməd (əleyhissəlam) Allah'ın peyğəmbəridir. Onunla birlikdə olanlar kafirlərə qarşı sərt, bir-birinə isə mərhəmətlidirlər. Sən onları rüku edən, səcdəyə qapanan, Allah'dan riza və lütf diləyən görərsən. Onların əlaməti üzlərində olan səcdə izidir. Bu, onların Tövratdakı vəsfi-dir. İncildə isə onlar elə bir əkinə bənzədilirlər ki, o artıq cücərtisini üzə çıxarmış, onu bəsləyib cana-qüvvətə gətirmiş, o da möhkəmlənib gövdəsi üstünə qalxaraq əkinçiləri heyran qoymuşdur. (Allah'ın bu təşbehi) kafirləri qəzəbləndirmək üçündür. Onlardan iman gətirib yaxşı əməllər edənlərə Allah məğfirət və böyük mükafat vəd buyurmuşdur! (Fəth surəsi, 29)

Adamı özünə bağlamaq

Adamlıq dinində yaşamaq üçün ətrafa özünü olduğundan daha fərqli göstərmək nə qədər əhəmiyyətlirdisə, qarşı tərəfi öz istədiyi şəkllə salmaq, onu idarə etmək, yönləndirmək də eyni dərəcədə əhəmiyyətlidir. Buna qısa olaraq adamı özünə bağlamaq deyilir. Bunun xüsusi taktikaları vardır və adamlıq dinində önə keçməyin yollarından biri də bu işdəki məharətdən asılıdır. Adamı özünə bağlamaq adamlıq dinində o qədər əhəmiyyətli bir mövzudur ki, bu mövzuda bir çox xüsusi kitab yazılmışdır.

Əlbəttə, bu işdə istifadə edilən ən yaxşı üsul yenə qarşıdakı insanın adamlıq dini xüsusiyyətlərindən irəli gələn zəifliyidir. Qarşıdakı adamlıq dininə nə qədər sahibdirsə, bağlanmaq ehtimalı bir o qədər artır.

Adamlıq dinini yaşayanların qürur və eqoistliyi, lovğalıq, tərifi və təqdir olunma həvəsi, emosionallığı, özünü olduğundan fərqli göstərmək kimi xüsusiyyətləri onun istənilən yöndə istifadə edilməsini asanlaşdırır.

Şəxsin mənfəət gətirən hər hansı bir imkana sahib olması onu bağlamaq üçün əsaslı səbəbdır. Bu, dövlət idarəsindəki bir məmurdan tutmuş, evlənmək üçün seçilən həyat yoldaşına kimi hər növ insan ola bilər. Hər cür ictimai sahədə - iş, məktəb, ticarət, siyasət, ictimai həyat və ya evlilikdə - işini görməsinə, mənfəət qazanmasına, sosial və ya iqtisadi mövqeyini gücləndirib inkişaf etdirməsinə kömək olacaq insanlar mövcuddur. Yetər ki, adamı özünə bağlamaq üçün mövqe və şərtlərdən doğru istifadə olunsun!

Özünə bağlamağın dərəcələri bunu edən məharətinə, təcrübə, qabiliyyət və səbrinə düz mütənasıbdır. Həmçinin, qarşı tərəfin zəkası, sayıqlığı və zəiflikləri də bağlanma dərəcəsinə təsir edən unsurlərdir.

13- YALTAQLIQ VƏ YA ƏLALTILIQ

Adamlıq dininin çirkin insan xüsusiyyətlərindən biri də yaltaqlıq, digər mənada əlaltılıqdır. Əlaltı olan adamların əsas xüsusiyyəti, əslində, zəngin olmadıqları halda zəngin kimi yaşamaları, imkanları olmadığı halda bahalı paltarlar geymələri, lüks evlərdə yaşamaları və ailələri maddi cəhətdən çətin vəziyyətdə olduğu halda özlərinin zəngin mühitdə yaşamalarıdır. Əlaltılar bu imkanlara özlərinə hədəf seçdikləri şəxslərin dalınca gəzib sahib olurlar. Özlərinə dost seçdikləri bu insanın pulundan, çevrəsindən, evindən, avtomobilindən və sahib olduğu hər cür imkandan faydalanaraq yaşayırlar. Bunun qarşılığında isə əlaltısı olduqları insanın hər işini görmək, onu tərifləmək, nəfsini razı etmək, özünə olan etibarını möhkəmlətmək kimi vəzifələri vardır.

Əgər ətrafınıza diqqətlə baxsanız, cəmiyyət içində demək olar ki, hər zəngin və ya məşhur birisinin yanında bir əlaltıya rast gələrsiniz. Əslində, hər ikisinin də eyni geyinib eyni üslubda danışmalarına baxmayaraq, hansının əlaltı olduğunu dərhal ayırd edə bilərsiniz. Çünki əlaltılar, ümumiyyətlə, alçaldılan, danlanan, xidmət edən, qarşı tərəfi tərifləyən, danışqlarını təsdiqləyən adamdır. Digəri isə təriflənən, istəkləri yerinə yetirilən, sözləri təsdiq edilən və alçaldan tərəfdir.

Əlaltının ən böyük vəzifəsi yanındakını əyləndirmək, özünə olan etibarını artırmaqdır. Özünü çirkin hiss etdiyi zamanlarda onu gözəl olduğuna inandırmaq, zarafat etdiyində gülmək, dərdlərini dinləmək, ona çarələr tapmaq və ya heç kimin hörmət etmədiyi bu insana hörmət göstərərək onu məmnun etməkdir.

Bu səbəblə, bu iki adam günün hər saatını birlikdə keçirirlər. Hər yerə birlikdə gedir, alış-verişə birlikdə çıxır, saç ustasına, əyləncə yerlərinə birlikdə gedir, evdə birlikdə yaşayırlar. Belələri alış-verişdə əlaltısı olduqları adamın paltar seçməsinə gözləyir, geyinməyinə

kömək edir, çantasını saxlayır, zənglərə cavab verir, paltarların hansının yaraşdığını söyləyir və istəklərinin hamısını yerinə yetirirlər. Paltarları alan adam da özündən sonra əlaltısına da bir neçə dəst paltar alıb ona etdiyi xidmətlərin qarşılığını verir. Ümumiyyətlə, yeməyə, saç ustasına və ya bir əyləncə mərkəzinə getdikdə varlı olan tərəf mütləq əlaltısının pulunu da ödəyir.

Əlaltıların başqa bir xüsusiyyəti öz evlərində deyil, ümumiyyətlə, əlaltısı olduqları adamların evində qalmalarıdır. Bu evin imkanlarından istifadə edir, paltarlarını buradan götürüb geyinir, yeməklərini bu evdə yeyir, bu evin xidmətçilərini özünə xidmət etdirirlər. Ancaq bunları edə bilmək üçün yoldaşının ata-anasına kompliment deyir, çox səmimi davranır. Həqiqətən də, ata və ana uşaqlarının xətrinə və tək qalmamağı üçün bu adamı evdən biri kimi qəbul edir və bu vəziyyəti qəbul edərək ona baxmağa başlayırlar. Bundan da narahatlıq hiss etmirlər, çünki əlaltının ən qabiliyyətli olduğu mövzulardan biri insanları bağlama xüsusiyyətidir. Əlaltı mənfəətləri üçün hər cildə girə bilən adamdır. Kim hansı üslubu bəyənirsə, tez ona əl atır. Özünə aid mənləyi yoxdur. Bu çirkin əxlaqı daşıyanlar, ümumiyyətlə, şərəfsiz olduqları üçün mənfəətlərinin istiqamətinə görə xüsusiyyətlərini dərhal dəyişdirə bilirlər.

14- ADAMLIQ DİNİNDƏ MÜBAHİSƏÇİ ÜSLUB

Adam olmağın əsaslarından biri də mübahisəçi olmaqdır. Çünki mübahisədə udmaq adamlıq dinində çox mühüm etibar mövzusu-
dur. Adamlıq dininə görə, qalib tərəf olmaq ağılın, gücün və ya xarakter üstünlüyünün əlamətidir. Məğlub olmaq isə zəiflik əlamətidir. Buna görə, insanlar hər hansı bir fiziki mübarizə və ya mübahisə mühitində haqsız da olsalar, mütləq üstün gəlmək üçün əllərindən gələni edirlər. Mübahisənin başqa bir əhəmiyyətli tərəfi isə şəxsiyyəti müəyyən etməsidir. İnsan xoşuna gəlməyən bir vəziyyətdə qarşısın-

dakına kobud münasibət göstərə bilirsə, adamlıq dininə görə bu, onun güclü xarakterə sahib olduğunu göstərir. Bu səbəbdən, dini yaşamayan insanlar arasında tez-tez mübahisələrə rast gəlmək mümkündür.

İnsanların ən çox mübahisə etdiyi yerlərdən biri nəqliyyatdır. Buna görə də adamlıq dininin minlərlə əlamətini görə bildiyimiz yerlərdən biri nəqliyyatdır. Yolda cəmi 10-15 dəqiqə avtomobildən istifadə etməklə adamlıq dinini yaşayan yüzlərlə insanın hərəkətlərinə rast gəlmək mümkündür.

Məsələn, insanlar nəqliyyatda ətrafındakı insanları alçaldır və onlara dəyər vermədiklərini göstərmək üçün əllərindən gələni edirlər. Bir-birlərinə yol vermirlər. Hətta əgər arxalarında siqnal verən və ya maşının işıqlarını yandıran olarsa, bunu qururlarına sığışdırmır və tələsərkən belə xüsusilə ağır hərəkət edirlər. Ətrafdakı sürücüləri tənqid edir, tez-tez avtomobilin içində qışqırırlar. Taksiyə və ya birinin avtomobilinə mindikdə tez-tez “nə edirsən, korsan? Önünə bax, biz də tələsirik, təkcə sənsən tələsən?” kimi sözlər eşidər və bu sözlərə uyğun mimikalar görürsünüz.

Nəqliyyatda ən böyük mübahisələr və bilavasitə ən şiddətli adamlıq dini reaksiyaları da qəza əsnalarında görünür. Yolda toqquşan iki avtomobil olduqda hər iki sürücünün də günahı bir-birinə atıldığını görürsünüz. Yol polisi hadisəyə müdaxilə etmədiyi müddət boyu günahkar olan tərəf böyük ehtimalla öz günahını qəbul etmir. Ümumiyyətlə, belə qəzalarda hər iki tərəf əsəbi davranmağa başlayır. Qışqıraraq qarşı tərəfi əzməyə çalışır, əgər bunda müvəffəqiyyətli ola bilmirsə, əsəbindən dəli olubmuş kimi davranmağa başlayır. Bununla, qarşı tərəfi qorxudacağını və haqsızlığını qəbul edəcəyini düşünür. Əgər bu da bəs etmirsə, qalibiyyətini sübut etmək üçün qarşısındakına əl qaldırır.

Bu hallarda insanların, həqiqətən, özlərini idarə edə bilmədikləri üçün mübahisə etdikləri düşünülür. Halbuki, belə davranışların hamısı adamlıq dininin tələbi olaraq və incəliyinə qədər planlı şəkildə edilir. Qəza törədənlərin avtomobillərindən enərkən istifadə edəcəkləri səs tonundan mimikalarına və hətta söyləyəcəkləri sözlərə qədər hər şey hafizələrində əzbərlənmişdir. Qəza olduqda avtomatik olaraq əzbərlədikləri bu qaydaları tətbiq etməyə başlayırlar. Beləliklə, dünyanın hər yerindəki bu ortaq mimika və davranışları adamlıq dininin əsası olaraq yerinə yetirmiş olurlar.

15- CAVANLIQ PSIXOLOGİYASI

Adamlıq dininin fərdləri arasında yayılmış ortaq bir şəxsiyyət tipi vardır: cavanlıq.

Kişilərdə yetkinlik dövrü ilə başlayan və orta yaşa qədər davam edən cavanlıq psixologiyası insanın davranışlarına çox təsir edir. Əsas xüsusiyyətini cavanlıq olaraq bildirən bu kütlənin ortaq davranış formaları vardır.

Müxtəlif prinsipləri olan bu psixologiyanın gələcək mərhələlərdə fəlsəfi və əxlaqi sistem halına gəldiyi görünür. Özüne xas doğru, yanlış və fəzilətləri olan cavanlıq xüsusiyyətləri vardır. Bu sistemə görə, dostunun, qonşunun, məhəllənin qızlarına baxmaq böyük əxlaqsızlıqdır. Lakin tanımadığı birinə qarşı bu hərəkət cavanlıqdır. Yaxınlarının, məhəllənin qadın və qızlarına qarşı da saxta bir qoruma məntiqi vardır. Sözdə düzgünlük, dürüstlük və ya öz ifadələri ilə desək, ciddilik cavanlığın dəyişməz düsturudur, amma bir yolunu tapdıqda hər cür saxtakarlığı edirlər.

Özünü sübut etmək üçün qurulan bu çirkin mədəniyyətdə gərgin, əsəbi və təcavüzkar əhval hakimdir. Nevroz kimi davranmaq, ani sözlər demək, qeyri-sabit hərəkətlər etmək, hər an mübahisə və ya gərginlik yaratmağa hazır olmaq nə qədər cavan olduğunu göstərir.

Hamının ondan çəkdiyini göstərmək üçün özünə qeyri-sabit xüsusiyyətə malik görünüş vermək də tez-tez əl atılan üsuldur.

Söhbətləri matç, dava haqqında və cinsi mövzularda olur. Şifahi eşitdikləri və qəzetlərdən oxuduqları az-maz məlumatlarla siyasi, iqtisadi və ya ictimai mövzularda danışmaq, öz deyimləri ilə gəvəzə söhbətlər etmək məqbul sayılır.

Dikbaş və heç kimi vecinə almayan cavan ictimai və ideoloji hissələrini tərəfkeşlik düşüncəsi ilə tamamlayır. Fanatik tərəfdar psixologiyasına malik olur. Tərəfkeşlik futbol komandası, dostlar, eyni məhəllənin uşağı olmaq, eyni işi görmək kimi müxtəlif strukturların hər hansı birində, yaxud da hamısında özünü göstərir. Tərəfdarlar arasında bir-birini qorumaq da cavanlıq əxlaqının bir parçasıdır.

İnsan yaş ötdükcə ictimai, iqtisadi və mədəni səviyyəsində yeni mərhələyə qədəm basır. Buna mütənəsib şəkildə də cavanlıq xüsusiyyətindən uzaqlaşır və yeni şərtlərin tələb etdiyi fərqli adamlıq dini xüsusiyyətlərinə doğru irəliləyir. Məsələn, ictimai səviyyəsini artırmayan, aşağı mədəniyyət səviyyəsinə mənsub insanlar savadsızlığın nəticəsində cavanlıq xüsusiyyətini tam bir şəxsiyyət olaraq mənimsəyir. İş, peşəsi, zənginliyi, mədəniyyəti və zəkası ilə cəmiyyətdə loğğalana və fərqlənib önə çıxma bilmədiyini anlayan insanların əksəriyyəti cavanlığa çox ehtiyac duyur. Həyatının sonuna qədər də bu psixologiyada olur. Yaşadığı cəmiyyətin böyük qismi bu vəziyyətdə olduğu üçün cavanlıq xüsusiyyəti əksər insanların ortaq xarakter tərzini təşkil edir və beləliklə, mühakimə olunmur, əksinə, qəbul olunur.

Ancaq bunu da qeyd etmək lazımdır ki, cavanlığın xüsusiyyəti olaraq göstərilən cəsarət, qoruyuculuq, dürüstlük, əlbəttə, gözəl xüsusiyyətlərdir. Amma burada vurğulanan odur ki, cavanlıq psixologiyasında bütün bu gözəl xüsusiyyətlər əslilə yaşanmır. Bir neçə saxta nümunəsi yaşanır və bunda Allah rızası da düşünülür.

16- QURANA UYGUN OLMAYAN

HÖRMƏT ANLAYIŞI

Adamlıq dininin sahib olduğu yanlış hörmət anlayışına keçməzdən əvvəl, Quranda bildirilən hörmət anlayışına baxmaq lazımdır. Quranda bildirildiyi kimi, mömin əvvəlcə Allah'a qarşı böyük hörmət göstərir.

“Ali-İmran” surəsinin 199-cu ayəsində: **“Allah’a boyun əyə-rək...”** və “Ənbiya” surəsinin 90-cı ayəsində isə peyğəmbərlərdən danışılarkən: **“...Onlar xeyirli işlər görməyə tələsir, ümid və qorxu ilə Bizə ibadət edirdilər. Onlar Bizə müti idilər”**, - deyilir. “Muminun” surəsində də yenə möminlər üçün **“Həqiqətən, Rəbbinin qorxusundan tir-tir əsənlər. (Muminun surəsi, 57)”** ifadəsindən istifadə edilir. Hörmət başqa ayələrdə də Allah'a duyulan dərin qorxunun bir parçası kimi keçir.

Bu səbəbdən, möminin sahib olduğu hörmət hissənin qaynağı Allah'a göstərdiyi hörmətdir. Digər insanlara göstərdiyi hörmət də bu əsl hörmətin inikasıdır. Mömin Allah'a hörmət etdiyi üçün Ona itaət edən, Onun razılığını qazanmağa çalışan digər insanlara, yəni bütün möminlərə də hörmət edir. Hörmətə layiq olmayanlara, yəni Allah'a üsyan edən, Onun razılığına zidd hərəkət edən, Allah'ı tanımayan inkarçılara isə ürəkdən hörmət etmir. Bu insanlara da nəzakətlə və gözəl tərzdə münasibət göstərir, ancaq daxilən hörmət etməsi qeyri-mümkün olur.

Əlbəttə, adamlıq dinindəki hörmət anlayışı Quranda təsvir edilən gerçək hörmət anlayışından tamamilə uzaqdır. Möminlərdəki hörmət daha əvvəl də ifadə etdiyimiz kimi, təməli Allah'a olan hörmətdən qaynaqlanan səmimi bir duyğudur. Adamlıq dinində isə səthi, müəyyən qəliblərə oturdulmuş, tamamilə qarşılıqlı maddi əlaqələrə əsaslanan riyakar davranış tərzləri olaraq özünü göstərir.

Adamlıq dininə görə hörmət göstərmək müxtəlif mühitlərə görə qaydaya salınmış söz və hərəkət qəliblərini süni tərzdə tətbiq etməkdir. Hörmət adamın cəmiyyətdə bir mövqeyə gəlməsinə kömək edən, mühitə və insanlara görə şəkli, müddəti dəyişən və dözülməsi lazım olduğuna inanılan bir davranış olaraq qəbul edilir.

Adamlıq dininin həyat fəlsəfəsi ikiüzlülyə və saxtakarlığa əsaslandığı üçün hörmət də məcburən və istənmədən göstərilir. Adam hörmət göstərməli olduğu anlara dözür. Hörmət onun xarakterində yoxdur. Buna görə, adamlıq dinində insanların ən rahat olduğu mühitlər heç kimə hörmət göstərmək məcburiyyətində olmadığı və əsl xüsusiyyətini rahatlıqla göstərə bildiyi mühitlərdir. Bu cür mühitlərdə insanın üslub pozuntusu, əxlaq anlayışının yanlışlığı, ətrafındakılar haqqındaki gerçək düşüncələri və gerçək münasibəti bəlli olur.

Hörmət anlayışı məkanlara və mühitə görə dəyişdiyi kimi, yaşa görə də dəyişir. Adamlıq dinində adamın özünə güvəndiyini, heç kimə əhəmiyyət vermədiyini, bu səbəbdən, kimsəyə qarşı qorxusunun olmadığını, yəni şəxsiyyətinin tam inkişaf etmiş olduğunu isbat etməsi rahatlıq adı altında son dərəcə bəsit və ətrafa qarşı hörmətsiz davranması ilə özünü göstərir. Rahat hesab edilən mühitlərin özünə xas davranış və danışıq formaları vardır. Heç tanımadığı birinin evində soyuducunu açmaq, dostunun evinə getdikdə otağını ondan icazəsiz axtarmaq, şkafını açıb paltarlarını geymək, ayaqlarını mümkün olduğu qədər yuxarı qaldırıb yatırmış kimi oturmaq, səmimiyyət adı altında davamlı yerli-yersiz danışmaq, yaxında olsa belə, qışqıraraq yüksək səs və söyüşlə danışmaq, bütün zarafatlarına cinsi mövzunu qatmaq bu çirkin xüsusiyyətlərin ən diqqətə çarpanlarıdır.

Bura qədər göründüyü kimi, adamlıq dini Quran vasitəsilə insana verilən əxlaqi prinsiplərin hamısına zidd bir əxlaq modeli ehtiva edir. Bu, şübhəsiz, Allah'a hesab veriləcəyinin unudulduğu və insanların

böyük bir qəflət içində dünya həyatının keçici bəzəyinə qapıldığı cəmiyyətdə ortaya çıxır. Bu cəmiyyət Qurandakı deyimlə cahiliyyə cəmiyyətidir, tamamilə cahildirlər, çünki bu birlik Allah'ın varlığından və axirətdən xəbərsiz kimi yaşayır.

Bu cəmiyyətin insanları üçün dünya həyatı tək meyardır. Halbuki, dünya həyatı insana aldanişdan başqa bir şey vermir:

Bilin ki, dünya həyatı oyun-oyuncaq, bərbəzək, bir-birinizin qarşısında öyünmək və mal-dövləti, oğul-uşağı çoxaltmaqdan ibarətdir. Bu elə bir yağışa bənzəyir ki, onun yetişdirdiyi bitki əkinçilərin xoşuna gələr. Sonra o quruyar və sən onun saralıb-solduğunu, daha sonra çör-çöpə döndüyünü görərsən. (Dünya malına aldananları) axirətdə şiddətli əzab, (dünya malına uymayanları isə) Allah'dan bağışlanma və razılıq gözləyir. Dünya həyatı aldanişdan başqa bir şey deyildir. (Hədid surəsi, 20)

Allah'ı unutmuş cəmiyyət qısa müddətdə yeganə meyar olaraq dünya həyatını seçən cahiliyyə mədəniyyətini meydana gətirir. Bu mədəniyyətin içində atalardan miras qalan batil inanclar, mənfəətlərə əsaslanan saysız- hesabsız qaydalar vardır. Adamlıq dini bəhs olunan cahiliyyə mədəniyyətinin adıdır.

Bu cəmiyyətdə doğulan insan isə bu mədəniyyəti uzun müddət davam edən təhsillə mənimsəyir. Şüur qazanmağa başladığı andan etibarən əvvəl ailəsi, sonra da yaxınları tərəfindən adamlıq dininin mədəniyyəti ilə tərbiyə olunur. Getdikcə öz şəxsi mənfəətləri üçün digər insanlardan istifadə etməyi, “gəmisini qurtaran kapitan” olmağı, mal və mövqə həvəsini öyrənir. Cahiliyyə cəmiyyəti ona adam olmaq üçün nələr etməsinin lazım olduğunu bir-bir öyrədir.

Adamlıq dinində məktəbli psixologiyası

Adamlıq dini insanın yalnız gündəlik davranışlarını deyil, bütün həyatını və dünyagörüşünü də təyin edir: kimləri yoldaş seçmək olar, ayrı-seçkilik necə qoyulur, insanın doğru və yanlış yönləri nələr olmalıdır və sairə... Məktəb dövrü insan həyatında adamlıq dininin təməllərinin atıldığı ən mühüm dövrlərdən biridir. Gənc kütlələrdə adamlıq dininin önəmli gördüyü anlayışlar, psixologiyalar, davranış tərzləri, reaksiyalar və əxlaq anlayışı bu dövrdə formalaşır.

Adamlıq dininin ən nəzərə çarpan xüsusiyyətlərindən biri olan mövqe həvəsi - Quranda dünya həyatı üçün: **“Bilin ki, dünya həyatı oyun-oyuncaq, bərbəzək, bir-birinizin qarşısında öyünmək və mal-dövləti, oğul-uşağı çoxaltmaqdan ibarətdir. (Hədid surəsi, 20)”** - deyə bildirilmişdir- ilk dəfə məktəb dövründə güclü şəkildə ortaya çıxır. Bu dövrdə şagirdlər arasında rəqabət başlayır. Dərsdə rəqabəti öyrənən insan bunu gələcək həyatında qarşısına çıxacaq mövzularda da tətbiq etməyə başlayır. Rəqib olunan mövzularda bir-birini əzmək son dərəcə normal qarşılanır, ancaq eyni kəslərlə ortaq mənfəətlər olduqda bir-birinə dəstək olmaq da eyni şəkildə təbii sayılır. Məsələn, məktəbdən kənardakı mühitə qarşı birlik psixologiyası vardır, lakin sinifdəki qruplar arasında amansız bir rəqabət yaşanır.

Adamlıq dininin insanlarında mənfəətlərə görə siniflərə ayırma vərdişi də məktəb dövründə meydana çıxır. Məktəblərdə ən çox görü-

nən mənzərə ortaq mənfəət qruplarıdır. Bunlar, ümumiyyətlə, eyni gəlir səviyyəsinə mənsub ailə uşaqlarının və ya eyni aristokrat mühitlərdən gələn şagirdlərin və ya çalışqan olanların bir yerə toplanmasından ibarət olan qruplardır. Ancaq digər siniflərə və ya müəllimlərə qarşı birləşmək lazım olduqda bütün sinif bir yerə yığılır.

Adamlıq dinində məqbul olan davranışlar Quranda göstərilən gözəl əxlaq nümunələri (təvazökarlıq, dürüstlük, Allah'a təslimiyyət kimi) deyil, öz mənfəətini düşünmək, yamanlıq, qürur kimi əxlaqi pozuntulardır. Bu səhv məntiq ilk dəfə məktəb dövründə yaranır. Məktəbdə məşhur olan, təqdir görən adam zənginliyi və gözəlliyi ilə tanınır. Bu insanların yerləşləri, geyim tərzləri, danışq üslubları, əl hərəkətləri bütün məktəbdə dəb olur və təqlid edilir. Hər dövrdə məktəblərin özünə xas yerləş, gülüş, paltar formaları vardır. Laqeyd görünüş, ətrafa əhəmiyyət verməyən üz ifadəsi, çiyində çanta, ağır və qayğısız gediş klassik formadır. Yüksək səsle qəhqəhə çəkmək və küflü danışmaq da xarakter kimi qəbul edilir. Dostlar arasındakı mövzular da müəyyəndir. Qızlar bəyəndikləri adamlardan, geyim və makiyajdan danışıq. Kişilər də qızlardan və həmçinin paltar, matç, müəllim və dərslərdən söhbət edirlər.

İnsanları xarakter və əxlaqlarına görə deyil, maddi zənginlikləri ilə qiymətləndirmə düşüncəsi məktəb dövründə yaranmağa başlayan adamlıq dini xəstəliyidir. Məktəblərdə zəngin görünmək son dərəcə əhəmiyyətlidir. Bunun üçün xüsusi olaraq səy göstərilir.

Hər kəsin məşhur markalardan geyindiği qrupa orta geyimli birisi çox yanaşa bilmir. Ya da yaraşıq və ya gözəllikləri ilə məşhur qrupun içinə çirkin biri qoşula bilmir. Qrupa qoşulmaq üçün gözəl və ya zəngin olmaq şərtidir. Gözəl və zəngin olanların nazı ilə oynayırlar, ərköyün hərəkətlərinə göz yumurlar. Çünki onlar qrupun prestij və öyünmə qaynaqlarıdır. Məktəbin uşaqları evdən götürüb, dərstdən sonra da evə ötürməsi üçün təyin etdiyi xüsusi avtobusla getmək belə bir yaşa qədər zənginlik əlaməti olaraq qəbul edilir. Zəngin görün-

mək üçün əldən gəlidiyi qədər məktəb paltarlarına əlavələr edilir. Qızlar keyfiyyətli, bahalı zinət əşyaları taxıb varlı olduqlarını göstərməyə çalışırlar. Qız-oğlan demək olar ki, hamı marka ilə maraqlanırlar. Formanın üstündən geyinilən marka koftalar, corablar, qalstuklara olan əlavələr zəngin olduğunu sübut etmə cəhdindən qaynaqlanırlar. Buna görə, o dövrdə ailənin məktəbdəki uşağını ən çox sevindirəcəyi hadisə ona marka paltar almasıdır. Maddi vəziyyəti yaxşı olmayanlar da güc-bəla ilə pul yığıb satın aldıkları bir neçə marka geyimlə özlərini qəbul etdirməyə çalışırlar. Çünki ən əhəmiyyətli dəyər müha-kiməsi pul və onun göstəriciləridir. Ətrafdan təqdir görməyin, məşhur olmağın yolu puldan keçir.

Pis əxlaq xüsusiyyətləri məqbul sayılmağa başlanarkən, yaxşı xüsusiyyətlər də pislənməyə başlanır. Təvazökarlıq və dürüstlük kimi davranışlar soyuq qarşılanır. Dərs oxumağa da yalnız məktəb daxilində əhəmiyyət verilir. Məktəbdə oxuyub dərse hazırlaşmaq kimi səbəblər bəzi çalışqan, amma assosial tiplərlə dost olmaq zərurətini yaradır. Dost seçimində özünü ən çox əyləndirən adamı tapmaq əhəmiyyətlidir. Əxlaqa birinci baxılır. Əvvəlcə, özünü əyləndirib zərərət etməsi əhəmiyyətlidir. Buna görə, dostluqlar həmişə müvəqqəti olur, möhkəm təməllərə əsaslanmır. Əsas xüsusiyyətləri bilindi-yi zaman hər kəs bir-birindən ayrılmağa başlayır. Çünki yaş artdıqca güldürməkdən, əyləndirməkdən daha güclü mənfəətlər lazım olmağa başlayır.

Hər kəsin bir nəfər ən yaxşı yoldaşı mütləq vardır. Ona oğlan və ya qız dostu ilə arasında baş verənləri danışır, dostunun bu haqda bildiyi məlumatların dərəcəsi onunla səmimiyyət dərəcəsini göstərir, onunla sirlərini paylaşır. Hər kəs haqqındakı düşüncələrini təkcə ona bildirir və ondan da özünə bildirməsini gözləyir. Bu, sirr dostluğudur. Heç kimin bilmədiyi cəhətlərini bir-birlərinin bilməsi hər iki tərəfə də fərqli zövq verir. Ətrafdakıları qısqandırıb bir şey bilirmiş

kimi lovğalanmaq üçün səmimi dostlar bir-birləri ilə pıçıldadır, ictimai yerlərdə göz-gözə baxışıb gülüşürlər.

Yoldaşının gözəl əxlaqlı olmasını, mömin olmasını, iman və dürüstlüyünü heç kim düşünmür. Çünki belə mövzuların əhəmiyyətini məktəb dövründə başa düşümlər. Dindar olanlara lağ edirlər. Buna görə, heç kim inanclarından rahat danışa bilmir.

Qarşı cinslərlə əlaqələri bir-birindən istifadə etməyə əsaslanır. Oğlanlar səmimi olmaq bəhanəsi ilə qızlarla əl zarafatları edirlər. Dostları arasında özlərinə etibar qazandıran qızla görünmək istəyirlər. Qızlar üçün də sinfin ən varlı, ən yaraşığı ilə görüşmək rəfiqələri arasında ayrı bir öyünmə qaynağı olur. Qızlarla oğlanlardan ibarət qrupun içində dostlarını dəyişdirmək də olur. Bir-birlərindən bezdikləri zaman ayrılıb digərinin köhnə dostu ilə görüşməyə başlayırlar. Ayrıldığının arxasından da çox vaxt danışirlər.

Hər kəs bazar ertəsi məktəbə getdikdə bir şey danışmaq üçün həftə sonunda gəzmək məcburiyyətindədir. Əgər o həftə sonu bir yerə getməyibsə, həftənin əvvəli bunun narahatlığını hiss etməmək üçün ssenarilər qurur və bunu həqiqətən olmuş kimi danışır. Qızlar da, oğlanlar da ümumi üslub olaraq söz atmaq və acı dilli olmağı mənimsəyirlər. Bu, digər insanların kobud olmasına qarşı müdafiə tərzində adama hakim olur və normal üslub halını alır. Məktəblərdə qrup psixologiyası hakim olduğu üçün, əslində, çox sakit və yaxşı əhvala sahib olan birisi məktəbə getdikdə birdən-birə içində olduğu qrupun əhvalına bürünür. Heç etməyəcəyi şeyləri etməyə, heç söyləməyəcəyi sözləri söyləməyə başlayır. Bir adamın etdiyi səhv və çirkin hərəkət qrup içində xoş qarşılır. Tək cəsarət edə bilmədiyi şeyləri qrup halında etməyi gözə alır. Avtomobili sürətlə sürür, lazım olsa qrupunda təqdir almaq üçün həyatını belə təhlükəyə atır. Müəllimlərinə qarşı gəlir, boyun əymir, qulaq asmır, qızlara söz atır, bununla qrup içində qalmağa çalışır.

Adamlıq dininin ən əhəmiyyətli xüsusiyyətlərindən biri olan insanların razılığını qazanmaq da yenə məktəb illərində öyrənilir. Şagirdlərdə özünü isbat etmək səyi yayılır. Şagirdlər müəllimlərinə, yoldaşlarına, ailələrinə, özlərini bəyəndirməyə çalışırlar. Bunların hamısını ayrı-ayrı razı salmalarının lazım olduğu üçün müxtəlif xüsusiyyətləri göstərilir. Bu səbəblə, olduqca simasız bir şəxsiyyət formalaşır. Adamlıq dininin adam və mühitə görə xüsusiyyət dəyişdirməsi bu dövrdə qazanılır. İnsan formalaşmağa başlayanda öz iradəsi deyil, çevrəsinin ondan istədiyi önəmli olur. Hər kəsdən və hər yerdən ayrı tələb gəldiyi üçün qeyri-sabit bir əxlaq formalaşır. Bu, şübhəsiz, yalnız Allah'a qulluq edən, yalnız Onun razılığını qazanmağa çalışan, yalnız Onu razı etməyə çalışan və bu səbəblə də son dərəcə möhkəm və sabit xüsusiyyətə sahib olan mömin əxlaqının tam əksidir. Quranda möminlərlə inkarçılar arasındakı bu fərq belə ifadə edilir:

Allah bir məsəl çəkir: “Bir adamın bir-biri ilə çəkişən bir neçə şərikli ağası var. Başqa bir adamın da yalnız bir ağası var. Onların hər ikisi vəziyyətcə eyni ola bilərmidi?! Həmd ancaq Allah'a məxsusdur, lakin onların əksəriyyəti bilməz!” (Zumər surəsi, 29)

Şagirdlərin öz aralarındakı fərqli rollara girməsinə adamlıq dininin müxtəlif versiyalarında rast gəlinir. Bunları yenə şagirdlərin öz aralarında qəbul etdikləri bu adlar altında ümumiləşdirə bilərik:

Tərbiyəsiz tip: bunların ən böyük xüsusiyyətləri hər şeyə qarşı laqeyd və “cəsur” olmalarıdır. Hər bir söhbətlərdə və hər hadisələrdə zidd olmaları ilə tanınırlar. Müəllimlərə cavab qaytarır, qarşı çıxır, hamıya lağ edir, özlərinə həddindən artıq güvənir, kobud zarafat edirlər. Bu tiplər, əslində, emosional olurlar, bu xüsusiyyətlərini kobud hərəkətlərlə ört-basdır etməyə çalışırlar. Çevrələrinə emosionallıqlarını əsla bildirmirlər. Kobud danışır və emosional deyilmiş

kimi görünməyə çalışırlar. Sınıfın gözlədiyi davranışı göstərməli olduqları üçün əsla qorxub kədərləndiklərini bildirmirlər. Görüşlərə belələrini mütləq dəvət edirlər, çünki onlar hamını güldürür və əyləndirir.

Qəmgin tip: heç bir mühitə uyğunlaşmayan, pessimist tiplərdir. Daima hər şeydən şikayət edirlər. Heç bir şeyi bəyənmir və hər kəsdə bir qüsurları tapırlar. Özlərinə qapalı və düşüncələrini büruzə verməyən bu kəslərin, ümumiyyətlə, dostları çox olmur. Əyləndirici xüsusiyyətə sahib olmadıqları üçün bu tiplərə rəğbət edilmir.

Özünü bəyənmiş tip: bunlar, ümumiyyətlə, ailələri zəngin olan tiplərdir. Hər yerdə və hər zaman zənginlikləri ilə öndə olmaq istəyirlər. Mübahisələrdə, sinifdən sinfə keçərkən, danışıqlarında ailələrinin köməyi ilə işin içindən çıxmaq yolunu seçirlər. Mənliliklərini ailələrinin sərvətində axtaran tiplərdir.

Oxuyan tip: özlərini müxtəlif fiziki qüsurlarına görə yoldaşlarından aşağı görürlər. Bu xüsusiyyətlərini gizlətmək üçün, xüsusilə, biliklərini göstərir və dərslərinə üstünlük verərək fərqlənməyə çalışırlar. Bəzən xüsusi mövzularda məlumatını artırıb diqqət cəkməyə çalışırlar. Motosikletlər, kino, elektronika, kompyuter, kolleksiya yığmaq və s. kimi. Hər yerdə bu mövzular haqqında söz açıb biliklərini göstərmək üçün fürsət axtarırlar.

Məktəb dövrü burada bir neçəsini saydığımız insan tiplərindən ibarət olan və adamlıq dininin dəyər mühakimələrinin zəhinlərə işləndiyi bir dövrdür. Güldürən, zəngin, bir yerdə ikən özünü göstərə bilən adam olmaq kimi amillər bu dövrün ana dəyər mühakimələridir. Gənc insan digər insanları əxlaqi xüsusiyyətləri (məsələn, dürüstlüyü, səmimiyyəti, fədakarlığı və ən əhəmiyyətlisi imanı) ilə deyil, özünə təmin edə biləcəyi mənfəətlərə görə qiymətləndirməyi burada öyrənir. Yaş irəlilədikcə də məktəbdəki güldürmək, əyləndirmək, özünü göstərmək kimi mənfəətlərdən daha da güclü meyarlar

önə çıxmağa başlayır.

Səbəbini bilmədikləri qaydalara kor-koranə tabe olan insanların ağıl və vicdanları də geridə qalır və bu xüsusiyyətlərin inkişaf edə biləcəyi ən məhsuldar dövrdə bunlar inkişafdan qalır.

Adamlıq dinində eşqbazlıq psixologiyası

Məktəb dövründə və ya bu dövrdən bir müddət sonra başlayan başqa bir adamlıq dini mədəniyyəti isə eşqbazlıq psixologiyasıdır. Eşqbazlıq dövrü öz mənfəətini güdən və egoist şəkildə yetişdirilən gənc qız və oğlanların yanlış qadın-k kişi münasibəti qurmağa başladıkları və sonrakı mərhələ olan yanlış evlilik anlayışına hazırladıkları dövrüdür.

Bir qıza tanış olmağı təklif edən oğlan hərəkətlərini, danışıq üslubunu, bəzi sərt xüsusiyyətlərini, gəzdiyi yerləri və s. bir proqram şəklində qarşı tərəfə təklif etmiş olur. Bu proqramın qarşılıqlı etimadsızlığa əsaslanan və tətbiq olunduğunda hər iki tərəfi də hörmətdən salan tərəfi vardır. Bu əlaqə modeli illərlə insanlar arasında əsas qaydalarını qorumuşdur və yalnız zamanın şərtlərinə görə və gediləsi yer, paltar, üslub və davranış fərqli ilə tətbiq olunur.

Eşqbazlıq dövründə iki tərəfin də əhvalı, düşüncə tərz, hadisələrə baxışı eyni olur. Onsuz da belə bir dövrün yaşanması üçün birinci şərt bu dövrün tələb etdiyi əhvalda olmaqdır. Normal əhval ilə bu sistemin tələb etdiyi davranışları göstərmək qeyri-mümkündür. Bu xüsusi psixologiya iki tərəfin də yalnız duyğularının hakim olduğu, ağıl və əxlaqı dəyərlərin etibarlı olmadığı mühitdə yaşana bilər.

Birgə olmağa qərar verərkən, əsasən, bunun ətrafa nə qədər nümayiş olacağını düşünürlər. Gəzdiyi adamı insanlar sevməsə də, onu başqalarına rahat göstərmək, getdiyi yerlərdə tək olmamaq xüsusi

əhəmiyyət daşıyır. Görüşdüyü birisinin olmadığı isə utandırıcı hal sayılır. Hər iki tərəf qarşı tərəfi özünə bağlamaq üçün öz xüsusiyyətlərindən istifadə etməz, dürüst olmazlar. İkinci bir şəxsiyyətə bürünüb onunla hərəkət edirlər.

Tanış olanların bir-birləri ilə qarşılışması, danışması və görüşməyə başlaması həmişə eyni formada reallaşır:

Qız (və ya oğlan) bəyəndiyi adamla tanış olmaq üçün müəyyən mühitlərə üz tutur. Əvvəlcə, dəvət edildiyi yerdə, məktəb və ya bağ evində birisini müəyyənləşdirir. Ona görünmək üçün ətrafında gəzir, gülüşləri ilə diqqəti cəlb etməyə başlayır. Yanına yanaşıb yoldaşları ilə tanış olmağa çalışır. Bunları edərkən bəyəndiyi qıza (və ya oğlana) qarşı özünü hiss etdirməməyi şərtidir, lakin bütün diqqətini ona cəmləyir.

Tanışlıq reallaşdıqdan sonra nəzər yetirdiyi ilk xüsusiyyətləri fiziki görünüşü və zəngin olmasıdır. Avtomobilinin markası, yaşadığı yer, getdiyi bağ evi, oxuduğu məktəb, atasının işi, paltarlarının markası, taxdığı zinət əşyaları ilk tanışlıqda onun haqqında müəyyən fikir oyadır. Bütün bunları beynində dəyərləndib mənfəətini hesablayır və bundan sonra qarşı tərəflə görüş qərarına gəlir.

Tanış olduqdan sonra növbə telefon nömrələrinin alınmasına və bir yerə dəvət etməyə gəlir. Kişi xeylağının birinci dəvət etməsi əhəmiyyətlidir. Gəzinti yerlərində pulu kişi ödəmək məcburiyyətindədir. Qız sabahısı bütün günü telefon zəngini gözləyir və ümumiyyətlə, evdən çıxmaz. Kişi isə xüsusilə çox cəlbedici görünməmək üçün gec zəng edir. Telefonla danışarkən filmlərdən götürdükləri maraqlı hərəkətlər edirlər. Telefonun dəstəyini əllərinə dolayıb ətrafdakı hər şeydən əlaqələrini kəsirlər. Qız istəməsə də, bir az ağır davranmalıdır. Bir müddət ayrı qaldıqlarında romantik davranmağa başlayırlar. Romantik mahnılara qulaq asıb xəyallara dalır, ağlayıb süni depressiyaya düşürlər.

Görüşməyə başladıqdan sonra bütün zövqlər yenidən bir-bir ni-zamlanır. Qarşı tərəfin zövqünə görə geyinmək, musiqi dinləmək, anlamadığı şeylərdən anlayırmış kimi görünmək, qeydinə qalmaq, qıyası, saxtakarlıq dövrü başlayır. Adamlıq dinində bir-birinin razılığını qazanmaq psixologiyası üstün səviyyələrdə yaşanır. Hadisənin ciddiliyi artdıqca qarşılıqlı hədiyyələr alınmağa başlanılır və zamanla alınan hədiyyələrin dəyəri artır. Bu vaxt alınan hədiyyələri ailə və yoldaşlarına göstərib qürurlanırlar. Bu hədiyyələrə layiq olacaq qədər bəyənilməklərini ifadə edirlər. İki tərəf də bir-birlərinin ailəsi və çevrəsi haqqında məlumat əldə etməyə çalışır. Ailəsi əgər zəngindirsə, tez bir vaxtda qarşı tərəfə evini göstərmək istəyir. Ailəsi zəngin deyilsə, evindən uzaq tutmağa çalışıb yalan uydururlar. Sahib olmadığı şeylərə sahib imiş kimi, getmədiyi yerlərə getmiş kimi danışirlər. Buna görə, qarşı tərəfin özünə dəyər verəcəyini bildiyi üçün bunu böyük ustalılıqla etməyə çalışırlar. Çevrəsini çox göstərmək də bir zənginlik əlamətidir. Tanımadığı insanları tanıyırmış kimi göstərirlər. Danışılan mövzular həmişə müəyyəndir.

Adamlıq dinində hər mövzuda olduğu kimi, qadın-kişi əlaqələrində də Allah'ın razılığını qazanmaq, Allah'ın qoyduğu ölçüləri güdmək üçün səy göstərməzlər. Dindar və Allah'dan qorxan biri kimi tanınmaq bu cahil və çirkin məntiqdə məqbul deyil. Mövzu “hər kəsin inancı özünə” kimi mənasız ifadələrlə bağlanır.

Görüş dostların yanında lovğalanmaq üçün olduqca əhəmiyyətlidir. Bir kişi nə qədər çox adamla birlikdə görünərsə, o qədər cəlbədicisi sayılır. Ayrıca, oğlanın gözəl qızla görüşməsi də yoldaşlarının qibtə və heyranlığını qazanmaq məqsədi daşıyır. Qızlar da dəbdəbəli avtomobilə sahib olan kişilərlə görüşməyi seçərlər. Çünki məktəbin çıxışında yoldaşlarının avtomobili görmələri özləri üçün bir etibar qaynağıdır. Birlikdə olduğu adamın evinin gözəl olması da yoldaşlarının bunu görüb təqdir etməsi baxımından əhəmiyyətlidir.

Münasibətlər sevgi və hörmətə bağlı deyildir. Münasibətlər davamlı boş vaxt keçirmək, gəzmək, yeməyə çıxmaq, lovğalanmaq və qarşılıqlı faydalara əsaslandığı üçün bir müddət sonra mübahisələr və bezginlik əlamətləri görünməyə başlayır. Qızlar hər mübahisədə ağlayır, kişilər də əhəmiyyət verməyib laqeyd görünməyə çalışırlar. Bir-birlərinə sahiblənmələri, təzyiq etmələri və aralarındakı inamsızlıq mühiti sonralar sıxıntıya çevrilməyə başlayır.

Aralarında vəfa və sədaqət kimi anlayışlar olmur. İki tərəf də qarşısındakından daha gözəl və ya yaraşlıq, daha varlı və məşhur birini tapdığında ilk fürsətdə özlərini tərک edəcəyini bilir və davamlı bunun narahatlığını yaşayırlar. Onsuz da hər fürsətdə bu mövzunu dilə gətirib, bundan təhdid ünsürü kimi istifadə edirlər. Qarşılıqlı hörmət bir müddət sonra yox olmağa başlayır. Bir-birlərini gözlərində böyütdüklərini, özlərinin sonda aciz bir insan olduqlarını zamanla dərk etdikləri üçün qarşı tərəfin ən kiçik acizliyində belə ondan soyuyur və ona olan sevgilərini itirirlər. Qarşı tərəfin yuxudan yeni oyanmış halı, tərləməsi, üzündə sızanaq çıxması, xəstələnməsi, ona qarşı sevgisinin azalmasına səbəb olur.

İctimai yerlərdə tez-tez bir-birlərini alçaldırlar. Xüsusilə axmaq mövqeyinə düşməmək üçün yoldaşlarının yanında ikən onu bəyənmədiyini ifadə edən, qüsurlarını ortaya çıxaran danışıq və gülüşlər tez-tez təkrarlanır.

Bütün bunlara baxmayaraq, daha yaxşı birisini tapa bilməmək qorxusu münasibətləri davam etdirir. Aradakı mübahisə və ayrılıqlara baxmayaraq, başqasını tapmadıqda barışırlar. Yaxşı-pis görüldüyü birinin olması ətrafda tək başına görünməkdən daha yaxşıdır.

Ayrılanda birinci kimin tərک edəcəyi də çox əhəmiyyətlidir. Birinci özünün tərک etməsi üçün belə ayrılanlar çox olur. Arada mübahisə yaradıb naz etmək isə asan biri olmamaq baxımından çox əhəmiyyətlidir. Ayrııldıqdan sonra əgər barışsalar, alınan hədiyyə mü-

hümdür. Çünki alınan hədiyyənin maddi dəyəri özünü nə qədər sevdiyini göstərir. Eşqbazlıq dövrü qızın da, oğlanın da şəxsiyyətlərinin, əxlaq dəyərlərinin, özlərinə hörmətlərinin yavaş-yavaş itməyə başladığı bir dövrdür. Nümayiş, maddiyyat, cinsiyyət, pessimizm və səmimiyyətsizlik üzərinə qurulan belə bir dövrün hər şeyi yeni öyrənib yetişməyə başlayan bir insanın üzərində sonrakı həyatına da təsir edən dağıdıcı və qalıcı təsirləri olur.

Bütün bu saydıqlarımız adamlıq dinində eşqbazlıq olaraq bilinən münasibət modelinin həqiqətdə nə cür boş və əzab verici olduğunu göstərir. Halbuki, kənardan baxan bir çox insan üçün eşqbazlıq dünyanın ən zövqlü, ən gözəl şeyi kimi görünür. Bu imic, xüsusilə mövzu ilə əlaqədar filmlər sayəsində meydana gəlmişdir. Sayı minlərlə olan bu filmlərdə eşqbazlıq iki insanı da son dərəcə xoşbəxt edən, insana həyatının ən gözəl anlarını yaşadan bir münasibət olaraq göstərilir. Lakin bu bəzəkli tablo həqiqətlərlə heç bir zaman uyğunlaşmır. Çünki adamlıq dinində digər bütün münasibətlər kimi, qadın-kəşi münasibətləri də səmimi olmayan və mənfəət məntiqi ilə icra edilir. Hər iki tərəf qürur, lovğa, səmimiyyətsiz və etibarsız olduqları səbəbi ilə cansıxıcı əhvala düşürlər.

Bu, əslində, son dərəcə boş olan dünya həyatının insana bəzəkli göstərilməsinin nəticəsidir. Quranda dünya həyatının bəzəkli göstərildiyi tez-tez vurğulanır. İnsanları azdırmaq üçün qiyamətə qədər çalışacaq şeytanın da başlıca xüsusiyyəti insana dünyanı bəzəkli göstərməsidir. Şeytanın mövzu ilə əlaqədar vədi belədir:

(İblis) dedi: “Ey Rəbbim! Məni azdırmağına əvəz olaraq and içirəm ki, mən də onlara (pis əməllərini) yer üzündə yaxşı göstərib onların hamısını yoldan çıxaracağam!”
(Hicr surəsi, 39)

İnsan ağılından istifadə etmədikdə şeytanın təsirinə düşür və dünyadakı boş, keçici və çətinlik gətirən şeylərin hiyləli bəzəyinə aldandır. Bu, eşqbazlıq və münasibəti üçün də əsasdır. Gənc qadın və ya kişi filmlərdə gördüyü, çevrəsindən öyrəndiyi romantik atmosfərə düşür və eşqbazlıq etməklə dünyanın ən xoşbəxt insanı olacağını zənn edir. Halbuki, qısa müddətdən sonra ortada heç də düşündüyü kimi mükəmməl bir münasibətin olmadığını anlayır. Ancaq bu belə onu düşünməyə sövq etmir, artıq köhnə sevgilisindən sıxıldığını və yeni birini tapmağın lazım olduğunu düşünür. Ya da evliliyi gözündə böyük hədəf seçir və əsl gözəl günlərinin evləndikdən sonra başlayacağını düşünür. Və bu nöqtədə sonsuz bir dövrün içində girir və ağılından istifadə etmədiyi üçün də ölənə qədər bunun içində qalır. Artıq o, Qurandakı **“dünya həyatı kafirlər üçün zinətlənmişdir. (Bəqərə surəsi, 212)”** ayəsinin əhatəsinə girmiş və **“pis əməli özünə yaxşı göstərilib onu yaxşı görən”**lərdən olmuşdur (**Fatir surəsi, 8**). Başqa bir ayədə isə sözügedən kəslərin vəziyyətləri belə bildirilir:

“Həqiqətən, axirətə inanmayanların əməllərini özlərinə yaxşı göstərdik. Onlar şaşqın bir vəziyyətdədirlər”. (Nəml surəsi, 4)

Dünyanın bəzəyi aldadıcıdır, çünki həqiqi və daimi deyil. Dünyadakı nemətlər ancaq axirətdəki nemətlərin əskik bir nümunəsi hökmündə yaradılmışdır. Və bu nemətlərdən həqiqi zövq almaq ancaq onları Allah'ın verdiyinin və axirətin əskik nümunəsi olaraq yaradıldığının başa düşülməsi ilə mümkündür. Dünyada rahatlıq və hüzur qazanmağın yeganə yolu yenə Allah'a yönəlməkdir. Çünki ayədə də bildirildiyi kimi, **“... Bilin ki, qəlblər yalnız Allah'ı zikr etməklə aram tapar!”** (**Rəd surəsi, 28**)

Adamlıq dininin mənsubları bunu qavraya bilmədikləri, Allah'ı

unudub dünyanın keçici bəzəyini gerçək, möhkəm və əbədi sandıqları üçün yoldan azır və sıxıntıya düşürlər. Bir ayədə inkar edənlərin dünya həyatına aldanişi belə təsvir edilir:

Kafirlərin əməlləri ucsuz-bucaqsız çöldəki ilğıma bənzər ki, susuzluqdan ürəyi yanan onu su bilər. Nəhayət, gəlib ona yetişdiyi zaman onun heç nə olduğunu görər. O, öz əməlinin yanında ancaq Allah'ın cəzasını tapar. (Allah da) onun cəzasını verər. Allah tezliklə haqq-hesab çəkəndir. (Nur surəsi, 39)

Bura qədər də araşdırdığımız kimi, adamlıq dininin meyarları içində yaşanan və Allah rızasından uzaq olan qadın-kişi münasibətinin ümid və xəyal baxımından uzaqdan bəzəkli, gözəl görünən bir ilğımdan fərqi yoxdur. Ancaq işin həqiqəti ilə qarşılaşanda bu ümid və xəyalların boş, dəyərsiz, sıxıntı və gərginliklərlə dolu olduğu aydın olur. Çünki təsvir edilən modeldə insanlar fitrətlərinə zidd şəkildə yaşayırlar. Həqiqətdə, insan Quranda bildirilən gözəl əxlaqdan və bu əxlaqın özünə göstərilməsindən məmnun olar. Səhv davranış, söz və hərəkət bu fitrətə zidd olduğu üçün hər insanı sıxır, narahat edir. Məsələn, Quranda bildirilən sevgidə mərhəmət, güvən və iltifat vardır. Adamlıq dinində hakim olan sevgidə isə qısqançlıq, mərhəmətsizlik və ümumiyyətlə, hörmətsizlik də var.

Bu sistem etina ediləsi deyil, əksinə, qaçılması gərəkən bir sevgi anlayışıdır. Doğru olan Allah'ın insanları yaratdığı fitrətlə hərəkət etmək, mərhəmət göstərmək və sevgi bəsləməkdir .

Adamlıq dinində eşqbazlıq psixologiyası (Hörmətli Adnan Oktarın “Kral Karadeniz TV”dəki canlı reportajı, 30 yanvar, 2009)

ADNAN OKTAR: Belə ki, romantik olmağın özü gülməlidir. Bir insanın aktyor kimi poza verməsi, oyun oynaması, əsl üzünü gizlədib tamamilə süni mimika, üz ifadəsi, üslub və danışığıla teatrda oyun nümayiş etdirirmiş kimi yaşaması, həm gülünc, həm də əzabdır. Belə insanla danışmaq da çox çətindir. Və mən insanların bir çox qisminin süni olduğunu görürəm. Yəni ağıllı bir insan sünilikdən tamamilə qaçar. Süni bir insana tamaşa etmək, onunla danışmaq çox narahat edicidir. Məsələn, bəzən qadınlarda da kişilərə qarşı elə davranışlar olur, kişilərdə də qadınlara qarşı süni davranışlar olur. Gənc oğlan qadın kimi ağlayır, anormal hərəkətlər edir, romantik danışır. Bu qadını çox hirsəndirir, narahat edir; qadının da süniliyi, sevmədiyi halda, sevirmiş kimi davranması. Bəzən varlı birini gördüyündə düzgün insandırsa, avtomobili də varsa, birdən vurulduğunu, həyatda ilk dəfə belə bir şeylə qarşılaşdığını, daha əvvəl belə bir şeyi heç hiss etmədiyini söyləyib o fağırın aldadaraq bir müddət sonra tam istədiyini edə bilir... Yəni işin doğrusu, dünyanın bir çox yerində insanlar böyük teatr göstərilər. Bu teatrın bir çox oyunçusu var. Qarşılıqlı şəkildə bir çox oyun oynayırlar. Bu, doğru deyil. Axırzamanda hz. Mehdi (ə.s) dövründə bu teatr pərdəsi bağlanacaq və insanlar artıq gerçək insan olacaqlar, həqiqi sevgi ilə yaxınlaşacaqlar, gerçək ağılı ortaya çıxaracaqlar, əsl üzlərini göstərəcəklər. Artıq maskalar qalxacaq. İnsanların böyük hissəsi maska ilə gəzir. Bu maskalar qalxacaq. Maskalara görə insanlar xoşbəxt deyil. Mən çölə çıxdığımda insan-

ların bir çoxunu gülürüz görə bilmirəm, xoşbəxt görə bilmirəm. Çünki maska ilə qarşılaşırım. Əsl insan insanın xoşuna gəlir. Əsl sima insanın xoşuna gəlir. Maska insanı çox narahat edir. Sünilik insanı çox narahat edir.

Yəni gerçək bir çiçək vardır, məsələn, gerçək bir bənövşə vardır, bir də süni plastikdən hazırlanmış bənövşə vardır, satılır. İndi insanlar bir çox yerdə saxtalarından istifadə edirlər. Yəni o bənövşənin təqlidini etməyə çalışırlar, aşıq təqlidini etməyə çalışırlar, aşıq tərzində teatr sənətçisi kimi müəyyən şeylər etməyə çalışırlar, amma qarşısındakı insan bunu dərhal anlayır, yəni: “Nə üçün sevirsən”, -dediyində: “Avtomobili üçün, evi üçün və forması üçün”, -deyir. Orada onsuz da eşq adlı bir şeyin olmadığı məlumdur, çünki adamın görünüşü solmağa başladığında, zahirən bir şey olduğunda ondan nifrət edəcəyi və dərhal onu tərk edəcəyi bəllidir. Pulunun olmadığı vəziyyətdə də onu tərk edəcəyi məlumdur, avtomobilinin əldən çıxdığı vəziyyətdə də onu tərk edəcəyi məlumdur. Onda bu oyuna nə ehtiyac var? Amma bəzi yazıq insanları belə aldadırlar, o da inanır, həqiqətən.

Adamlıq dinində evlilik psixologiyası

Adamlıq dinində evlilik dövrü gənc qız və oğlanın müəyyən yaşa gəlməsi ilə başlayır. Artıq ata və ana uşaqlarının “mürvətini” görmək və illərlə verdikləri əməklərinin qarşılığını yavaş-yavaş almaq istəyirlər. Ümumiyyətlə, adamlıq dininin evlilikləri eşqbazlıqdan fərqli olaraq təbii tanışlıqlarla olmur. Müəyyən yaşa gəlmiş oğlan və qızların mütləq evlənməsinin lazım olduğu düşünülüyü üçün bunu təmin etmək üçün bir çox üsullardan istifadə olunur. Əgər şəxslər bunu bacara bilmirlərsə, bu vəziyyətdə iş ailələrinə, qohumlarına və dostlarına düşür. Əvvəlki hissədə bəhs etdiyimiz eşqbazlıq dövrü evliliyə gedən bir addım olaraq görülür. Lakin bu, kəslər tərəfindən yaxşı qiymətləndirilmədikdə evlilik üçün süni görüşlər və tanışlıqlar nizamlanır. Bu görüşlərin hər yerdə tanınan ustaları olur. Çevrədə gəncləri bir yerə gətirməsi ilə məşhur olan bu yaşlı kişilər vaxtlarını uyğun mədəniyyətə, zənginliyə, gözəllik və mühitə sahib gəncləri axtarmaqla keçirirlər. Demək olar, hər ailənin belə bir böyüyü və ya tanışı vardır.

Beləcə, evlilik dövrünün tanışlıq mərhələsi başlayır. Tanışlıq nizamlandıqdan sonra iki tərəf də bir-birlərini ailələrinin onlara öyrətdiyi süzgəcdən keçirməyə başlayır. Nəhayət, ailəsinin kiçiklikdən bəri onun üçün xərclədiyi zaman və imkanın qarşılığını onlara vermə zamanı gəlmişdir. Yaxşı evlilik həm çevrəsi, həm özü və həm də ai-

ləsi üçün lazımlı və şərtidir. Tanışlıqdan sonra əgər hər iki tərəf də bir-birinin yaşadığı mühiti, ictimai mövqeyini, paltarının markasını və ya avtomobilini bir-birlərinə uyğun hesab etmişdirsə, tanışlıqdan sonra yemək və görüş hazırlanır. Bu görüş üçün paltar seçmək olduqca uzun vaxt aparır. Hər iki tərəf davamlı bu görüşdə nə geyəcəyini düşünür. Hətta bu düşünmə hadisəsinə ailələr və yoldaşlar da qatılır və geyiləcək paltar birgə təyin edilir.

İki tərəfin evliliyə razı olması üçün o qədər uzun zamana ehtiyac olmur. Qadın kişinin özünü dolandıracağına ümid edərsə, evlənər. Kişi də qadının özünü iş və ya ictimai mühitdə yaxşı təmsil edəcəyinə, yanında yaxşı görünəcəyinə razı olmalıdır. Nişan qərarlaşdırılır. Nişan görüşün cəmiyyət tərəfindən təsdiqlənmiş halıdır.

Səmimiyyətsizlik əvvəldən etibarən hadisənin ən diqqətə cəsarət xüsusiyyətidir. Kişi aldığı çiçək və hədiyyələrlə imkanını daha da çətin duruma salır. Özünü qıza və ailəsinə nümayiş etdirərək zəngin və comərd göstərməyə çalışır. Çünki qızla evlənməsi haqqında zənginliyi ilə əlaqədar əldə edilən imicə bağlıdır. Bu vaxt ərzində pul xərcləməkdən çəkinmirlər, çünki həmin xərc irəlidə iki tərəfə də ev, pul, paltar və s. olaraq artıqlaması ilə qayıdacaq. Ailə qısa zamanda kürəkən haqqında bir növ ictimai araşdırma aparır. Hər kəsin kürəkən haqqındakı fikirlərini öyrənirlər. Əsl məqsədləri “necə adamdır, haqqında nə deyirlər?” sualına cavab tapmaqdır. Kürəkənin gəlir səviyyəsi, malı-mülkü haqqında məlumat toplayıb yaxın çevrəyə danışırlar. Əgər maddi vəziyyəti yaxşıdırsa, xarici görünüşü və əxlaqı o qədər əhəmiyyət daşımır.

Bundan sonra, ailələr görüşməyə başlayır. Bu görüş bir növ alış-veriş görüşüdür. Qızın ailəsi qızlarının qarşılığında nə alacağını hesablayır. Bu, birbaşa pul olmasa belə, şən-şöhrət, ev, mebel kimi bir qarşılıqdır.

Qərar verildikdən sonra toy üçün pul yığılmağa başlanılır. Qıza

hədiyyələr alınır. Nişanı qız tərəfi edir. Qarşılığında möhtəşəm bir toy gözləyir. Hansı tərəfin bu iş üçün nə qədər pul xərcləyəcəyi əvvəldən müəyyən olunmuşdur. Tam olaraq xərci bölüşürlər. Toydakı içkilərə qədər tərəflərin nəyin pulunu ödəyəcəyi müəyyən edilmişdir. Ailənin maddi durumu xərclərə yetməsə belə, borcla və ya bir şey satmaqla bunu yoluna qoyurlar. Qarşı tərəfə görə xəcalət çəkib kasıb görünməmək bu mühüm dövrdə çox əhəmiyyətlidir.

Hər iki tərəfin də yaxın çevrələri pulsuz yeyib-içib əylənmək üçün toyu dörd gözlə gözləyirlər. Lakin bir tərəfdən də gəlin və kürəkənə hədiyyə almaları, zinət əşyaları taxmaları gərəkdiyi üçün sıxıntı çəkirlər. “Ən ucuz hansı hədiyyəni ala bilirik?” problemi başlayır. Gəlinlə kürəkənin atalarından mənəfəti olanlar yaxşı hədiyyə taxır, yaxşı ailə dostu kimi davranırlar.

Adamlıq dininin evliliklə əlaqədar mərasimlərinə baxıldığında dünya həyatının aldadıcı bəzəyi olan nümayiş marağı və insanların razılığını qazanma xəstəliyi ən üst səviyyədə müşahidə edilir. Ailələrin nişan, toy kimi cəlbədicilərin mərasimlər təşkil etməsindəki əsas məqsəd özlərini insanlara nümayiş etdirməkdir. Məsələn, cehiz açılma günləri bütün qonşular evə çağırılır. Əşyalar nümayiş etdirilib hər kəsə- dosta, tanışa göstərilir. Qonaqlar isə çox bəyəndiklərinə dair şişirdilmiş reaksiyalar verirlər. Ancaq çox vaxt öz evlərinə döndüklərində nə qədər pis, işə yaramayan şeylər alındığı haqqında müzakirələr edirlər.

Toy psixologiyası

Adamlıq dinində insanların həyatında çox əhəmiyyət verdikləri müəyyən dönüş nöqtələri vardır, bunlardan biri də toylardır. Toy xüsusilə qadınlar üçün o qədər mühümdür ki, o gün gəldiyi zaman hər şeyin dəyişəcəyini, bütün xeyallarının reallaşacağını düşünürlər. Lakin bir çox adam üçün toy günü həyatlarının ən çətin və ən gərgin

keçən günüdür. Çünki bir çoxunda yaşanan gərginlik və təvəkkül-süzlük səbəbi ilə toylarda böyük sıxıntı yaşanır. Bunun səbəblərindən bəziləri aşağıdakı kimidir.

Toyda gəlin, kürəkən və ailələri müəyyən mənfəət güdərəkən qonaqların da özlərinə məxsus ayrı mənfəətləri olur. Nişan və toylar qonaq ailələrin uşaqlarına yaxşı namizəd tapmaq üçün ideal yerlərdir. Bu səbəblə, qızlarına və ya oğullarına mümkün qədər bahalı paltarlar geydirib özləri ilə aparırlar.

Toyda həyəcanlı danışıqlar olur. Bəziləri yerli-yersiz, səbəbsiz ağlayır. Niyə ağladığını özü də bilmir. Ən çox ailənin yaxınları və böyükləri ağlayırlar. Arada: “Əlimdə böyüdü”, - deməyi də unutmurlar. Gəlin səhər erkəndən paltar və saç hazırlığına başlayır. O günün bərbər xərcləri olduqca çox olur. Hamı şən və comərd görünür. Qız tərəfi bərbərin əlaltılarına o günə qədər heç vermədiyi bəxşişləri verir, aristokrat və zəngin görünməyə çalışır. O gün hər kəs professional bir təşkilatçı kimi davranır. Ətrafa əmrlər verib pul səpələyirlər. Ana lazımlı-lazımsız hər şeyə və hər kəsə pul verir; ata buna görə mübahisə edir. Toy günü tez-tez bir küncə çəkilib ağlayanlar da olur.

Daha sonra, növbə şəkil çəkdirməyə gəlir. Şəkilçəkən üzərində bulud şəkilləri olan qırmızı, mavi, ağ rəngli bez fonların qarşısında gəlini bir kürsüyə oturdur. Kürəkən gəlinin yanında poza verir. Sə-mimi olmadığı açıq-aydın müəyyən olan şəkillər çəkdirirlər. Bu şəkillər daha sonra ömür boyu hamıya göstəriləcək. Çəkilmə məqsədləri də budur. Gəlinin necə toy edib hansı növ gəlin paltarı ilə evləndiyini, kürəkənin gənc ikən necə lovğa olduğunu irəlidə hamı görməlidir.

Nikaha gedərəkən avtomobilin ətrafı arı pətəyi kimi dolur. Avtomobilin arxa şüşəsinə zərli karton hərflərlə yazı yazılır. Bunlar gəlinlə kürəkənin baş hərfləridir. Avtomobilin nömrəsində “evlənik”, “evləndik” və ya “xoşbəxtik” kimi qəlibləşmiş yazılar olur. Bir çox-

ları avtomobilin qarşısına kukla qoyur. Bu, daha sonra doğulacaq körpənin simvoludur. Ailələr gəlinlə kürəkənin harada nə edəcəyinə, kimə nə cavab verəcəyinə, harada gülümsəyib, harada ağlayacağına əvvəldən qərar verirlər.

Toya gələn qonaqlar da kiçik mənfəət güdürlər. Yaxında qızını nişanlayan və ya evləndirənlər yaxşı zinət taxır ki, irəlidə öz qızına da bahalı şeylər gətirsinlər. Zinətləri ən çox görünən şəkildə, toy salonunun ortasına qədər gələrək hamıya göstərə-göstərə taxırlar. Qonaqların hamısı gecənin ulduzu olmağı istəyirlər. Paltarlar da elə ona görə nizamlanır. Tərəflər bijüteriya taxma mərasimini video kamera ilə yazırlar. Məqsəd kimin nə taxdığını müəyyən etməkdir. Qonaqlardan biri bijüteriya taxanda onunkü ilə eyni dəyərdə olanı taxmaq əsas sayılır. Daha yaxşısını taxmaq həriflik, daha pisini taxmaq isə kasıblıq əlaməti kimi qəbul edilir. Hamı boynuna düşəni edir. Qonaqlar pulsuz yemək yeyəcəkləri üçün xoşbəxtdirlər. Ailələr də həm lovğalanır, həm də yaxşı alış-verişin sevincini yaşayırlar. Gəlin və kürəkən isə olduqca yorğun və narahatdır. Toydakılar bütün masaları gəzib bir-birini qucaqlayırlar. Hər kəsin gözü üst-başındadır. Xüsusilə diqqətli davranmaq məcburiyyətindədirlər.

Təsvir etdiyimiz toydakı insanların hamısı bənzər şeyləri düşünür: digər insanlara nümayiş etdirmək, maddi hesablar və diqqətlə yerinə yetirilməsi lazım olan səmimiyyətdən uzaq davranışlar. Buna qarşı, bu insanların demək olar heç biri Allah'ı düşünmür. Heç biri məşğuliyyətindən ayrılıb Allah'ı düşünməyi, Onu təsbih etməyi, Rəbbimizə həmd etməyi düşünmür. Hərəkətlərinin Allah'ın razılığına uyğun olub-olmadığı mövzusunda da müqayisəni də düşünməzlər. Lazımsız yerə xərclədikləri pulun israf hökmünə girə biləcəyinin fərqində olmazlar.

Əvvəlki səhifələrdə saydıqlarımız adamlıq dini cəmiyyətində mədəni, ictimai və maddi yönlərdən standart səviyyəyə sahib bir çox-

larının evlilik əsnasında göstərdikləri klassik hərəkət və davranışların, sahib olduqları psixologiyaların bir təsviridir. Təbii ki, bundan daha fərqli psixologiyada və fərqli mühitdə evlənənlər də vardır. Cəmiyyətin müxtəlif qisimlərinin evlilik mövzusunda istər tanış olma, istər evliliyə hazırlıq, istərsə də mərasimlər baxımından bir-birindən olduqca fərqli tərzləri ola bilər. Kimisi elçi gedir, kimisi ailə və ya vasitəçi vasitəsilə tanış olur, kimisi oxuduğu universitetdə və ya işlədiyi yerdə və kimisi də dost çevrəsində evlənəcəyi adamla tanış olur. Kimisinin toyu adi bir toy salonunda, kimisinin də beş ulduzlu oteldə dəbdəbəli və ehtişamlı olur. Kimisi daha klassik, adət və ənənələrə uyğun bir tərz seçir, kimisi daha müasir, avropasayağı tərzə tərcih edir, kimiləri də fərqli və orijinal bir şeylər edib diqqət çəkməyə çalışır. Ancaq fərqli olan yalnız məkanlar, dekorasiyalar və ya cütlərin bir-biri ilə tanış olma şəkilləridir. Mühüm olan nöqtə adamlıq dini cəmiyyətinin hər təbəqəsində evliliyin son dərəcə səhv bir məntiqlə tətbiq olunmasıdır. Evlilik bir-birini sevən və hörmət edən iki insanın nikah bağlanması deyil, içində yüzlərlə cahiliyyə adətinin və qəribə ayinlərin yer aldığı, mənfəət hesablarına əsaslanan, səmimi olmayan və riyakar davranışlarla bəzənmiş qəribə bir müəssisə halını almışdır.

Mədəni və ictimai mövqeyindən asılı olmayaraq, hər təbəqədən adamlıq dini mənsublarının nümayiş, lovğa və mənfəətləri ilə evliliyə qarşı məntiq və psixologiyaları eynidir: yəni **“Bilin ki, dünya həyatı oyun-oyuncaq, bərbəzək, bir-birinizin qarşısında öyünmək və mal-dövləti, oğul-uşağı çoxaltmaqdan ibarətdir. (Hədid surəsi, 20)”** ayəsində bildirilən düşüncəni daşıyıb tətbiq edirlər. Onsuz da adamlıq dinində ən çox Allah'ın razılığını qazanmaq, Allah'ın hədlərini qorumaq, Onun vacib buyurduğu şəkildə həyatı yaşamaq kimi anlayışlar yer almadığına görə, geriye qalan yeganə yol nəfs, həvəs və istəklərin yolu olur. Şəkil və üsullar dəyişsə də, zehniyyət həmişə eyni qalır.

Evləndikdən sonra

Əvvəlki səhifələrdə qeyd etdiyimiz kimi, yanlış zehniyyət evləndikdən sonra da davam edir. İlk günün səhəri bir-birlərini yataqdan qalxdıqları halları ilə görən kişi və qadın ilk peşmanlıq duyğularını yaşayırlar. Çoxları daha əvvəldən özlərini o vəziyyətdə görmədikləri üçün bir-birlərinə yad gəlməyə başlayırlar. Eyni evin içində yaşamağa başlayınca bir-birlərinin daha əvvəl bilmədikləri vərdiş və xarakterlərindəki anormallıqlara şahid olmağa başlayırlar. Daha əvvəl gözlərində böyütdükləri bu insan zamanla dəyərini itirir və bu vəziyyət qısa müddətdə aralarında soyuqluq yaranmasına səbəb olur. Daxilən bəslədikləri bu mənfi duyğular zamanla artaraq davam edir. Aradakı sevgi anlayışı səthi olduğundan bir müddət sonra sevgi zənn edilən duyğuların zəruri vərdiş halına çevrildiyini görürlər.

İlk aylar ayıb olmasın deyə, özlərinə bu hisslərini fərq etdirməyən və yaxşı dolanmağa çalışan ər-arvad zaman keçdikcə hörmətlərini itirməyə, kobud, qəlb qıran, səbirsiz və düşüncəsiz olmağa, bir-birlərindən soyuduqlarını müəyyən edən hərəkətlər göstərməyə başlayırlar. Lakin bunu ətrafa sezdirməzlər. Ancaq ətrafları onsuz da bunun fərqlindədir və bu müddət təbii hadisə kimi qəbul edilir. Evliliyin ilk günlərinə bal ayı deyilməsi bunun maraqlı bir göstəricisidir; aydındır ki, qısa bir müddət sonra bal ayı bitəcək və bezginlik, sıxıntı, hətta mübahisə dolu aylar və illər başlayacaq.

Evliliyin irəliləməsi ilə birlikdə uşaqlar, dolanışq dərdi kimi ümumi problemlər və bunların doğurduğu psixoloji mühit evdə hakim olan quruluşu müəyyənləşdirir. Ev sakinləri arasında daimi gərgin və əsəbi münasibətlər yaşanır. Pul daimi danışılan mövzu olur. Ər-arvad arasında sahiblənmə, qısqançlıq kimi mövzular bitib-tükənməyən gərginliyə və mübahisələrə səbəb olur. Kişinin həmişə işindən bəhs etməyi, arvadının danışdıqlarını dinləməməyi, davamlı televiziya tamaşa etməsi, arvadına və uşaqlarına qarşı diqqətsiz və əsəbi olması evin təbii mühitini meydana gətirir.

Evə dağınıqlıq hakim olur. Ayrıca, təmizliyə də diqqət yetirilmir. Buna görə, çöldən gələn birinin normal zamanda evin halını görməsi istənilməz. Evdəki mebellər, dəstlər, süfrələr və s. kimi əşyalar ev sakinlərinin rahatlığından çox çöldəki insanın təqdirinə görə nizamlanır. Qonaqlar üçün xüsusi bir otaq ayrılır. Bu otaqda ev sakinləri çox oturmazlar, ora evin nümayiş etdirilən qismidir. Evin ən bahalı və yaxşı əşyaları orada qonaqlara nümayiş etdirilir. Təbii ki, bir insanın qonaqları üçün xüsusi yer hazırlaması və onların rahat olması üçün çalışması gözəl əxlaq xüsusiyyətidir. Ancaq daha əvvəl də ifadə etdiyimiz kimi, adamlıq dinini yaşayan insanlarda qonağa xüsusi otaq hazırlanmasının məqsədi o adamın rahatlığının düşünülməsi deyil, lazımı kimi lovğalanacaq imkanın təmin edilməsidir.

Uşaqlar isə evdən sonra ən böyük nümayiş ünsürüdür. Əvvəldən etibarən uşaq anlayışında böyük yanlışlıq vardır. Ata və ana uşağa sahiblədir, ona sanki özlərinin həyat verdiyini düşünür və davranırlar. Hər şeyi Allah'ın yaratdığını və Onun hər şeyin gerçək sahibi olduğunu düşünməzlər. Uşağa sahiblənen ata-ana bir müddət sonra ondan istifadə edib hamıya nümayiş etdirir, loru dilində desək, forslanmağa başlayırlar. Uşağın ağıllı və ya gözəl olduğunu tez-tez dilə gətirib bununla öyünürlər. Elə davranırlar ki, sanki uşaqdakı gözəllik və ya zəka özlərindən qaynaqlanır. Hətta uşağın hər hansı bir gözəl xüsusiyyəti haqqında “mənə oxşayı, ona görə elə olub” kimi ifadələr işlədərək özlərinə pay çıxarırlar. Zaman keçdikcə uşaq ilə lovğalanmanın ölçüsü genişlənir. Oxuduğu məktəbləri, yoldaş çevrəsini, gəzdiyi yerləri lovğalıqla tanışlarına danışır. Adamlıq dininə mənsub olan ailələrdə uşaq ilə öyünməklə yanaşı, uşağı həyatın məqsəd və mənası edilməsi də çox məşhurdur. Bəzi ata-analar uşaqlarını həyatlarının tək məqsədi kimi görür, bütün həyatlarını onlara yaxşı gələcək hazırlamağa həsr etdiklərini söyləyirlər. Halbuki, bütün insanların həyatlarının tək məqsədi Allah'a qulluq etmək olmalıdır.

Həyat ancaq Allah'a həsr edilər. Bir insanın uşağına baxması ancaq Allah rızası üçün edilən bir ibadətdir.

Qadınların bütün həyatı evlilik hədəfinə görə nizamlanır. Gənclikdən etibarən bu hədəf həyatın ən mühüm məqsədi kimi qəbul edilir. Qızların çəki, paltar, təhsil, zövq və çevrələri həmişə yaxşı və mənfəətli evliliyə görə nizamlanır. Gənc qızların çoxu universitetə ər tapmaq üçün gedirlər. Çünki ər, xüsusilə də varlı bir ər həyatın zəmanəti olaraq görülür. Gənc qadın xəyalında özünü dolandıracaq və qoruyacaq bir ər modeli canlandırır və bütün gənclik dövrünü onu tapmaq üçün keçirir. Halbuki, Quranda bizə bildirildiyinə görə, insana ruzi verən, onu qoruyan, özündən kömək ümid edilməyə layiq olan ancaq və ancaq Allah'dır.

Bu məntiqdəki evlilik iki insanın bir-birinə olan sevgisini ifadə etmənin qanuni bir vasitəsi olmaqdan çıxır və tez-tez ifadə edildiyi kimi, bir "müəssisə"yə çevrilir. Evlilik dövründə bu "ticari müqavilə"ni müvəffəqiyyətlə tamamlamağın həyəcan və sevinci yaşanır. Ancaq qısa bir müddət sonra ortaya çıxan diqqətsizlik, sevgisizlik, hörmətsizlik və davranış pozuntuları insanlarda müəyyən bir şeydə səhv etdikləri hissini ortaya çıxarır. Necə ki, Allah'a yönəlib Quran əxlaqı ilə davranmadığında buradan geriyə dönüş yoxdur. Olsa belə, buna həll gətirməz. Çünki evlilikdən geriyə dönüş də eynilə evlilik kimi, adamlıq dininin şərtləri tətbiq olunaraq yerinə yetirilir, bundan sonrakı həyat da adamlıq dininin şərtlərinə uyğun olaraq davam etdirilir.

Əgər səhvi axtarmaq lazımdırsa, bunu müəyyən hadisələrin özündə deyil, bütün bunların kökündə yer alan, bu yanlış sistemin üzərində olan və insanları hər vəziyyətdə bədbəxtlik və ziyana aparan batil fəlsəfədə, yəni adamlıq dininin özündə axtarmaq lazımdır.

Adamlıq dinində evlilik psixologiyası

(Hörmətli Adnan oktarın Kaçkar tv-dəki
canlı reportajı (29 yanvar, 2009))

ADNAN OKTAR: Məsələn, qadın evlənəndə bəzi meyarlar axtarır. Əvvəl pulu; birinci dərəcədə pulu. Sonra təhsili, sonra yaxşı bir mövqedə olması, avtomobili, bağ evinin olması kimi; yəni belə xüsusiyyətləri axtarırlar. Bunu axtaranda onda Allah'ın ona verdiyi sevgidən istifadə edə bilməz insan. Onda o evin ona heç bir faydası olmaz. Ev yalnız ona saray kimi bomboş görünür. Heç bir təsiri olmaz. Avtomobili də yalnız onu bir yerdən başqa bir yerə aparən tənəkə yığını, bir metal yığını kimi görünür. Bunlar, Allah sevgisi və Allah eşqi ilə mənə qazanan şeylərdir. Dolayısıyla, Peyğəmbərimiz (s.ə.v) deyir ki, malı üçün evlənən malından məhrum olar, gözəlliyi üçün evlənən gözəlliyindən məhrum olar. Bir gün qrip olar, soyuqlayar, gözəlliyi bir anda yox olub gedər, iyrənə bilər, insan heç ümid etmədiyi şeydən belə iyrənər. Məsələn, onun aciz bir halını görüb iyrənər və bir daha ondan xilas ola bilməz.

... Pul o tip insanlarda, əksinə, sıxıntı meydana gətirər. Çünki pulu qorumaq üçün daha çox tədbir görməlidir. Məsələn: “Çeklərim ödənmədi”, - deyir; ona görə acı çəkir. Pulu banka qoyur: “Bank müflisləşərsə, nə edəcəyik”, -deyir; yastığın altına qoyur, yenə olmur; küpə qoyur: “Küpü tapsalar”, - deyir. Yəni canını çox yandırır, çox narahat olur. Ancaq Allah eşqi ilə insan rahatlıq tapa bilər, təvəkküllü və rahat olar. Yəni pul artdıqca insanların bir çoxunda narahatlıq və acı da artır. Bunu çöldə də, xarici aləmdə də görürük, bir çox hadisələr vardır, tək-tək nümunələr gətirmək istəmirəm, amma insanlar bunu ətraflarında çox görürlər.

Adamlıq dinində qadın psixologiyası

Adamlıq dininin cəmiyyətə aşıladığı ən mühüm təlqinlərdən biri də insanların qadın və ya kişi olduqlarına görə, yenə bu dinin müəyyən etdiyi bəzi fərqli və qəribə xüsusiyyətlərini mənimsəməsidir. Halbuki, möminlər arasında xüsusiyyət cinsiyyətə görə dəyişməz. Yeganə və ortaq olan ideal mömin ruhu vardır. Adamlıq dinində isə adamın xüsusiyyəti qadın və ya kişi olmasına görə, süni bir istiqamətlə və ictimai təlqinlə dəyişir.

Qadınlar adamlıq dini cəmiyyətinin güclü təlqini nəticəsində olduqca zəif xüsusiyyət qazanmış və bacarıqsız adını almışlar. Cəsarət, ağıl, dözümlülük, çeviklik, zəka, bacarıq, çətinlik və çətinliklərə qarşı möhkəm olmaq kimi xüsusiyyətlər adamlıq dininin qadına təsis etdiyi rolda yeri olmayan, olsa belə, həmişə zəif və əskik olan xüsusiyyətlərdəndir. Bütün bu xüsusiyyətlərin kişidə olmasının lazım olduğuna dair həm kişilərdə, həm də qadınlarda ön mühakiməli bir razılıq vardır. Qısqançlıq, naz, şikayət, acizlik, həyəcan kimi ünsürlər isə həmişə qadın göstəriciləri olaraq müəyyən olunmuşdur.

Adamlıq dini qadın ruhunu qadınlara acizlik, ağılsızlıq, cahillik, saf və bacarıqsızlıq olaraq yaşadır. Qadın bu dinin yanlış qaydaları istiqamətində özünü bu görünüşə salır və bu ruhu yaşamaq zərurətini istər-istəməz qəbul edir. Özü üçün müəyyən edilən bu əhval onda bütün rəftar və davranışları ilə fərqli bir şəxsiyyəti meydana gətirir.

Bu ruhi və psixoloji zəifliyin onun qadın olmasının gərəyi olduğu və bunun təbii olduğu yanlışlığı şüura yeridilmişdir. Cəmiyyətin qazandığı ağılsızlıq, cəhalət, bacarıqsızlıq rolunu mənimsəyən qadın zamanla, həqiqətən, ağılsız, bacarıqsız və cahil hala düşür.

Bu batil dinin müəyyən etdiyi anlayışa görə, qadının ancaq onu qadın edən xüsusiyyətləri ön plana çıxırsa bilər. Ağıl və əxlaq gözəlliyinin yerinə üz və bədən gözəlliyi, cazibədar olması, baxımlı və emosional olması kimi... Özlərinin cəmiyyətin ən mədəni, ən müasir qisminə aid olduğunu düşünürlər və beləcə, bu qaydaya riayət edirlər.

Bu çirkin məntiqlərlə adamlıq dininin özünə məxsus yanlış ədəb və əxlaq qaydaları da müəyyən edilir.

Adamlıq dininin qadınlar üçün təyin etdiyi xüsusiyyətlərin ən birincisi düşünməkdir. Bu səbəblə, bu batil inancı mənimsəmiş bir qadın zehni heç bir mövzuda işlətməyə ehtiyac duymaz. Başqalarının düşüncələrindən istifadə etməklə yaşayar. Heç bir mövzuya həll gətirməz, ona təqdim edilən həlləri tətbiq edər. Məsələn, əgər ailəsi maddi baxımdan çətin vəziyyətə düşərsə, bunun həllini ərinə buraxar. Özü isə hansı işin özlərinə daha faydalı olacağını və dolanışığı təmin etmək üçün hansı yolu seçməyin lazım gəldiyi kimi mövzularda heç düşünməz. Yalnız yoldaşını evə pul gətirmədiyini üçün günahlandırır özünü bundan tamamilə kənar tutar.

Adamlıq dinindəki qadın xarakterinin başqa bir xüsusiyyəti də inkişafa və irəliləməyə qarşı qapalı olmasıdır. Buna görə, bir çox qadın mədəniyyət, ədəb, qabiliyyət, təcrübə artırmaq üçün səy göstərməyə ehtiyac duymaz. Dolayısıyla da, elmi inkişafı, texnologiyanı, iqtisadiyyatı, siyasəti izləməz. Düşündüyü tək fiziki görünüşü və ya öz peşəsi ilə əlaqəli mövzulardır.

Hətta adamlıq dinində inanc belə qadına hazır şəkildə təqdim edilir. Evlənməyi adamın inancı hansı istiqamətdə olarsa, özünü ona görə hazırlayır. Əgər evlənməyi adam dindar olarsa, dinlə maraq-

lanmağa başlayır; əgər evlənəcəyi adam iman etmirsə və ya Allah'ın əmrləri mövzusunda zəif davranırsa, qadın da vicdani olaraq Allah'ın varlığını bilsə belə, yoldaşı kimi yaşamağa başlayır. Evlənəcəyi adamın məntiqini, dünyagörüşünü, zövqlərini, dəyər mühakimələrini hazır model olaraq tamamilə mənimsəyir və buna görə həyatına davam edir. Bu səbəblə, adamlıq dinini yaşayan bir çox qadının özünə aid doğru-yanlış anlayışı olmaz. Ya ərinin, ya rəfiqələrinin, ya da ata-anasının dəyər mühakimələrini mənimsəyib özlərinə bir yol seçirlər.

Bu şeytani dini yaşayan qadınların həyatlarını davam etdirmələri üçün mütləq dəstəyə və qorunmağa ehtiyacları vardır. Əksəriyyətinin ətrafdakı zəif, çarəsiz insanları qoruyan, onların haqqını müdafiə edən və onların adına mübarizə aparan fəaliyyətləri yoxdur. Heç kimi qorumaz, amma özü qorunar. Heç kimlə maraqlanmaz, ancaq onunla maraqlanlar. Heç kimə görə mübarizə aparmaz, ancaq onun rahatlığı üçün mübarizə aparanlar olur.

Qorxaqlıq da bu batıl dinin qadın xüsusiyyətinin bir parçasıdır. Bir çox qadın, əslində, heç qorxmadığı vəziyyətlərdə belə sırf qorxmuş kimi reaksiya verməli olduğuna inandığı üçün qışqırır, şişirdilmiş hərəkətlərlə üzünü örtür və ya həyəcanlanmış kimi görünür. Məsələn, qorxulu kinoya gedən bir qadın kinodan heç təsirlənmədiyi halda, çox qorxmuş kimi hərəkətlər edir. Əslində, qorxulu olmayan, bir uşağın belə cəsarətlə qarşılacağı hadisələr qarşısında qışqırır, ani və sərt reaksiyalar verə bilər. Çünki cahiliyyə cəmiyyətində qorxunun qadına yaraşdığı və ya qadın olmağın bir gərəyi olduğu inancı vardır. Halbuki, Allah'dan başqa qorxulacaq heç bir varlıq və ya hadisə yoxdur. Bu həqiqətin mahiyyətini dərk etmək və (fiziki reflekslərin xaricində) ürəkdən tətbiq etmək bütün insanların üzərində bir məsuliyyətdir.

Cahiliyyə cəmiyyətinin qadın üçün təyin etdiyi bu xüsusiyyətin

başqa tərəfi isə daha əvvəl də ifadə etdiyimiz kimi, qabiliyyətsizlikdir. Bir çox qadın kiçiklikdən etibarən qabiliyyətsiz olduğu inancı ilə yetişdirilir. Bu səbəblə də əl bacarığı zəif olar və heç bir şəkildə bu mövzuda özünü inkişaf etdirməyə ehtiyac duymaz. Məsələn, adamlıq dinində bir qadının elektronika alətinin necə təmir edildiyini öyrənməməyi və ya kompleks bir alətin necə işlədiyini anlamamağı son dərəcə təbii görünür. Yaxud da partlayan rezin şini dəyişdirə bilməməyi, əl bacarığı tələb edən bir çox işdə müvəffəqiyyətli ola bilməməyi də məqbul qarşılanır. Halbuki, bu, tamamilə adamlıq dininin qadınlara yaraşdırdığı süni bir xüsusiyyətdir. Bir çox qadın, əslində, son dərəcə bacarıqlı və praktik olduğu halda, yalnız bu təlqinlə özünü qabiliyyətsiz olduğuna inandırdığı üçün bu cür işləri bacarmaz. Təbiidir ki, fiziki gücündən artıq işləri görməməsi normaldır, amma bunun xaricində qalanlar tamamilə aldığı təlqinin bir nəticəsidir.

Adamlıq dininin qadına olan baxışı son dərəcə hörmətdən salıncıdır. Çünki adamlıq dinində qadın kiçiklikdən etibarən “yaxşı yemək hazırlamağı öyrənə bilməsən, oxumasan, heç kimlə evlənə bilməzsən; baxımlı olmalısan ki, evdə qalmayasan” kimi təlqinlərlə böyüdüdür. Ailələr qızlarını xüsusi məktəblərə göndərərkən, ədəb öyrədirəkən, kitab oxumağı, bir musiqi alətini çalmağı və ya sənətlə maraqlanmağı tövsiyə edərkən tək düşündükləri şey yaxşı evlilik qurmasıdır. Bu səbəblə, kiçiklikdən etibarən özünü bu gözlə görməyə alışmış gənc bir qız böyüyəndə də mütləq bütün xüsusiyyətlərinin maddi olaraq qarşılınmasını istəyir. Buna görə də pul həmişə bu tip qadınlar üçün birinci dərəcəli olur. Sahib olduqları xüsusiyyətləri maddi olaraq qarşılaya bilməyən birisi ilə əsla birlikdə olmaq istəməzlər. Belə olduqda isə öz ifadələri ilə desək, istifadə edildiklərini düşünürlər. Buna görə, əgər adamlıq dinini yaşayan bir qadının yoldaşı kifayət qədər maaş ala bilmirsə, bu, mütləq mübahisə mövzusu olur. Özünə yaxşı baxa bilmədiyini, başqa birisinə ərə getmək im-

kanı olduğu halda, onunla evləndiyini və ya belə birisi ilə evlənib həyatını məhv etdiyini deyib, yaxşı dəyər verilmədiyini ifadə edir. Buna görə, adamlıq dini evliliklərində pul mövzusu mütləq problem sayılır.

Quranda cahiliyyə qadın xüsusiyyətinin fitnəkar və plançı olduğundan da bir çox ayədə bəhs edilir. Hz. Yusifi fitnələri ilə həbsə atdıran qadının etdikləri üzərinə endirilən bir ayədə din əxlaqından uzaq yaşayan qadınların bu yönünə belə diqqət çəkilir:

(Qadının əri Yusifin) köynəyinin arxadan cırıldığına gördükdə dedi: “Bu, sizin məkrlərinizdəndir. Doğrudan da, sizin məkriniz böyükdür!” (Yusif surəsi, 28)

Cəmiyyət içində də sözlə bilinən qadın fitnəsi qarşıdakı insanı aldatmağa və ikiüzlülüyə əsaslanır. Ancaq adamlıq dini qadın fitnəsini qanuni hala gətirən bir model meydana gətirmişdir. Məsələn, kişini yumşaltmaq üçün qadının özünə saf və günahsız görünüş verməyə çalışması və ya etdirmək istədiyi bir şey olduğunda gözləri dolaraq ağlamağa başlaması... Qısqandığı bir qadın haqqında pis fikirlər söyləməsi, tərifləyirmiş kimi danışıb, əslində, tənqid etməsi kimi... Qarşı tərəfin üstünə düşməsi və bilavasitə özünü qiymətli göstərmək üçün soyuq və laqeyd davranması, özü istəmədiyi halda, sanki kimsə onunla maraqlanırmış kimi görünməyə çalışması, xüsusilə telefonla zəng vurmamağı, hal-əhval tutmamağı, şən və ünsiyyətçil olmamağı kimi taktikalar da adamlıq dininin qadın fitnələridir. Bir gənc qızın oğlan dostunu qısqandıрмаq üçün digər oğlan dostları ilə daha çox görüşməyə başlaması, ətrafındakı oğlanlarla daha çox ünsiyyətdə olması, heç maraqlanmadığı bir insanla maraqlanırmış kimi davranması, uşaqlıqdan öyrəndiyi bu qadın fitnələrinin bir hissəsidir.

Adamlıq dininin qadın xüsusiyyəti hiyləgərlik üzərinə qurulmuşdur. Buna görə, bu inancla yetişdirilmiş bir qadın zahirən gözüyaşlı,

günahsız, yumşaq insan görünüşündə olarkən daxilən çox zalım biri ola bilər. Məsələn, maddi çətinlik içindəki yoldaşından tətillə getmək məqsədilə pul almaq üçün göz yaşlarını tökər. Və ya bahalı bir paltar almaq üçün naz edir, mübahisə yaradır. Zahirən çox həssas bir insan kimi görünərkən, əslində, çətin vəziyyətdə olan bir insana öz mənfəəti və rahatlığı üçün daha da əziyyət verib son dərəcə zalım davranar.

Adamlıq dinində qadınların bir-birləri ilə əlbir olub ərlərini necə idarə edə biləcəklərinə dair planlar qurmalarına da çox rast gələ bilərsiniz. Halbuki, bu, tamamilə şeytani bir davranışdır. Bir-birlərindən öyrəndikləri taktikalarla yoldaşlarını müəyyən mövzularda idarə edirlər. Bu mövzuda biri digərinə tövsiyələr də verir. Məsələn, “axşam ən sevdiyi yeməyi hazırla, gülürüz ol, sevdiyi verilişə baxarkən almaq istədiyini paltarın qiymətini de”, “əvvəl bir çay ver, siqaretini yandır, ordan-burdan danış, hirsini soyuduqdan sonra mövzunu açarsan” kimi tövsiyələr qadınların ərləri üçün qurduğu taktikalardır. Və ya “qısqandırmaq istəyirsənsə, bəzən çıx küçəyə və gec gəl”, “sözünə baxmağımı istəyirsənsə, çox üz vermə”, “nə qədər diqqət göstərsən, o qədər tez soyuyar, unutma” kimi səmimi olmayan tövsiyələr qadınların bir-birlərinə öyrətdiyi fitnələr arasındadır.

Halbuki, adamlıq dini insanları fiziki xüsusiyyət və fərqliliklərinə görə başqa xasiyyət və psixologiyaya yönləndirərkən Quranda təsvir edilən din bunun tam əksinə, insanları qadın-kişi fərqi güdmədən tək və mükəmməl bir xüsusiyyətə, ideal şəxsiyyət quruluşuna və üstün əxlaq anlayışına yönəltdir. Qadın və kişilərə ayrı-ayrılıqda yönələn fərqli əxlaqi və psixoloji modellərin Allah'ın dinində yeri yoxdur. Quranda iman edən kişilər və iman edən qadınların -adamlıq dininin tam əksinə- tək, ortaq və ideal olan mömin əxlaq və xüsusiyyətinə sahib olduqlarını bildirilir:

Həqiqətən, Allah məhz müsəlman kişilər və qadınlar, mömin kişilər və qadınlar, (Allah'a) müti kişilər və qadınlar, doğru danışan kişilər və qadınlar, səbirli kişilər və qadınlar, təvazökar kişilər və qadınlar, sədəqə verən, oruc tutan kişilər və qadınlar, ayıb yerlərini qoruyub saxlayan kişilər və qadınlar və Allah'ı çox zikir edən kişilər və qadınlar üçün məğfirət və böyük bir mükafat hazırlamışdır! (Əhzab surəsi, 35)

Mömin kişilərlə mömin qadınlar bir-birinə dostdurlar. Onlar yaxşı işlər görməyi əmr edir, pis işləri yasaq edir, namaz qılıb zəkat verir, Allah'a və Peyğəmbərinə itaət edirlər. Allah, əlbəttə ki, onlara rəhm edəcəkdir. Allah, həqiqətən, yenilməz qüvvət sahibi, hikmət sahibidir! (Tövbə surəsi, 71)

Yuxarıda da ifadə etdiyimiz kimi, qadınlarla kişilər arasında fiziki fərqliliklərdən irəli gələn bəzi ictimai əmək bölgüsü, məsuliyyət bölgüsü kimi tənzimləmələr ola bilər. Ancaq bunda nəzərdə tutduğumuz hamının bildiyi kimi -və əslində, tamamilə adamlıq dininin təlqinindən ibarət olan- qadının yemək bişirib qab-qacaq və paltar yuması və s. növündən olan ayrı-seçkiliklər deyil. Çünki İslam dini bu mövzularda qadına yüklədiyi xüsusi məsuliyyət yoxdur. Allah qadınla kişi arasında ayrı-seçkiliyin olmadığına belə diqqət çəkmişdir:

Rəbbi də onların dualarını qəbul edərək cavab verdi: "İstər kişi, istərsə də qadın olsun, Mən heç birinizin əməlini puça çıxarmaram. Siz bir-birinizdəsiniz. Hicrət edənlərin, öz yurdlarından çıxarılanların, Mənim yolumda əziyyətə düşər olanların, vuruşanların və öldürülənlərin günahlarının üstünü Allah'dan bir mükafat olaraq, əlbəttə, örtəcək və onları altından çaylar axan cən-

**nətlərə daxil edəcəyəm. Ən yaxşı mükafat Allah yanında-
dır!” (Ali-İmran surəsi, 195)**

Nəticə olaraq, kişi və qadının öz aralarında razılaşaraq hər cür işi təşkil etmələri ən ağıllı həldir.

Bunun xaricində, qadınların fiziki güclərindən artıq ağır işlərdə çalışması xüsusi zərurət olmadıqca, təbii ki, uyğun deyil. Ancaq bunu qadınların aciz, köməyə möhtac, əksik varlıqlar olduğu şəklinə izah edib onların bu xüsusiyyətə bürünmələrini təlqin etmək tamamilə Qurandan kənar zehniyyətin məhsuludur. Bu da adamlıq dininin zehniyyətidir və fiziki yöndən daha zərif yaradılmış qadının zəif olmasının lazım olduğuna yönəlir və bilavasitə bir çox təlqini içində saxlayır. Halbuki, qadın və kişi arasında fiziki cəhətdən qaynaqlanan əzələ gücü fərqliliyinin xaricində başqa bir fərq yoxdur. Qadın da, kişi də Allah qatında eyni məsuliyyətə malikdir və sorğuya çəkiləcək.

Adamlıq dininin qadınlara təqdim etdiyi bu acizlik modeli son dərəcə normal, sağlam və ağıllı hərəkət edə bilən bir qadını yazıq mövqeyinə salır. Bu acizlik yavaş-yavaş xarakterə keçir.

Bu səbəblə, adamlıq dininin qadını mömin qadınlara məxsus olan zadəgan, şəxsiyyətli və ağıllı davranış və görünüşdən son dərəcə uzaqdır. Bu dinin şəkilləndirdiyi qadın xüsusiyyəti Qurana görə, mömin kişi və qadının çəkinməli olduğu şəxsiyyətsizlik və anormalıq kimi bütün davranışları özündə cəmləşdirir.

KOKONA XÜSUSİYYƏTİ

Oxuduğunuz kitablarda, dost söhbətlərində və ya məktəbdə “kokena” ifadəsini mütləq eşitmişsiniz. Müəyyən bir insan modelini təsvir etmək üçün istifadə edilən bu ifadə, əslində, adamlıq dininin mühüm xüsusiyyətlərindən biridir. Bütün xüsusiyyətləri din əxlaqına zidd olmasına baxmayaraq, xalq arasında çox məşhurdur və hətta

bəzi insanlar tərəfindən hörmətlə qəbul edilmişdir. Bunun səbəbi bəlkə də bu xüsusiyyətin bütün mənfəi tərəflərinin ağıllı və məntiqli şəkildə Quran əxlaqı ilə müqayisə edilməməsi və insanların diqqətinə çatdırılmamasıdır. Ancaq bu hissədə oxuyacaqlarınızla sözügedən xüsusiyyətin bütün çirkinliklərinə şahid olacaq və qarşınıza çıxan din əxlaqından uzaq bir çox insanın bunu bütün qaydaları ilə tətbiq etdiyini görəcəksiniz.

Kokona xüsusiyyəti süni mahiyyət daşıyır

Kokonanın ən mühüm xüsusiyyətlərindən biri bu xarakteri daşıyan insanın heç bir zaman əsl şəxsiyyətini göstərməməyidir. Bütün həyatını süni şəkildə qurar. Heç bir zaman hadisələrə qarşı səmimi, təbii və daxilən gəldiyi kimi reaksiya verməz. Sevgisini səmimi olaraq göstərməz, ürəyindən keçənləri olduğu kimi söyləməz, olduğu kimi baxmaz və ya danışmaz.

Sünilik kokonaların başlıca xüsusiyyətlərindəndir. Bu süniliyin gətirdiyi saxtakarlığı göstərirlər. Məsələn, kokona xüsusiyyətli bir insan əhəmiyyətsiz hesab etdiyi hadisə qarşısında kədərli görünə bilər. Daxilən heç bir şey hiss etmədiyinə baxmayaraq, cahiliyyə meyarlarının gərəyi kimi, “vay-vay”, “hə canım, sonra nə oldu”, “görürsənmi sən bu işi” kimi ifadələrlə dinlədiyi hadisənin nə qədər təəssüfləndirici olduğunu izah etməyə çalışır. Ancaq bu reaksiyanı verərkən yalnız söylədiyi sözlər deyil, səs tonu, baxışları, üz ifadəsi, əl hərəkətləri, hətta oturuş şəkli belə süni olur. 40 il boyu birlikdə olduğu və bütün ömrünü birlikdə keçirdiyi ən yaxın yoldaşına da həyatı boyunca bir dəfə belə əsl üzünü göstərməz, gerçək səsi ilə danışmaz və ya gerçək şəxsiyyətini əks etdirməz.

Kokona xüsusiyyətli insan heç vaxt başqasına qarşı əsl sevgi bəsləməz və göstərməz. Çünki bu xüsusiyyətə süniliklə yanaşı, eqoistlik də hakimdir. Bu xüsusiyyətə sahib olan bir insanın həyatda ən çox

sevdiyi özüdür. Hər kəsdən çox özünü bəyənir. Hər kəsdən daha ağıllı və mədəni olduğunu düşünür. Həyatda özündən daha çox dəyər verdiyi heç kim yoxdur. Uşaqları, əri, yaxud ata və anası da daxil olmaqla... Bu səbəblə, heç kimi səmimi şəkildə sevməz. Dolayısıyla, sevgi hissləri də çox süni olur. Məsələn, heç vaxt qarşısındakı insana könlüdən sarılmaz, iltifat etməz, onun gözəl tərəflərini görüb dilə gətirməz. İltifatları həmişə göstərişə əsaslanır və saxta olur. Bu xüsusiyyəti daşıyan insanlar yalnız qarşısındakının gözəl paltarını tərifləyər, haradan aldığı və ya neçəyə aldığı soruşar. Ya da saç düzümünü bəyənər və harada düzəltmədiyini öyrənər. Taxdığı qızıl diqqətini çəkər, buna kompliment deyər. Ancaq heç vaxt qarşısındakının əxlaqına və ya görünüşünə məxsus gözəl xüsusiyyətləri tərifləməz. Məsələn, təvazönü, mərhəməti, səbri, vicdanı, Allah qorxusunu, cəsarəti, cəmərdliyi dilə gətirməz. İnsanların fiziki gözəlliklərini də ön plana çıxarmaz. Bu səbəblə, sevgi göstərməyi və könül almağı bilməz.

Bu xüsusiyyəti yaşayan insanın həmişə iki üzü, iki səs tonu və iki şəxsiyyəti olur. Bunlardan biri özünə aid olur, digərlərini isə ətrafa göstərir. Məsələn, heç vaxt ürəyindən keçənləri qarşısındakına həmin an söyləyəcək dürüstlüyə sahib olmaz. Bir insanı sevməsə belə, ona qarşı süni sevgi göstərə bilər. Cahil tanıdığı bir insana saxtakarlıqla nə qədər mədəni olduğunu deyər, heç bəyənmədiyi paltarını tərifləyər. Bu səbəblə, kokonaların sözünə güvənməzlər. Ondan məsləhət almazlar, çünki mütləq gerçək fikrini gizlədib mühitə uyğun olanı deyəcəyini düşünərlər. Belə bir xüsusiyyətə malik insanın sevinci də təbii və səmimi olmaz. Həqiqətən, xoşuna gəldiyi, zövq aldığı və ya sevindiği üçün deyil, gülməsinin lazım olduğunu düşündüyü üçün gülər. Qəlbində sıxıntı çəkərkən üzdə gülər. Heç zövq almadığı insanların yanında, çox sıxıldığı mühitələrdə belə -işinə yarayarsa- şən görünər. Qüruruna ağır gəldiyi vəziyyətlərdə, alçaldığını hiss etdiyi bir anda və ya insanların özünə dəyər vermədiyi mühitələrdə də süni şəkildə gülərlər.

Adamlıq dinində kokona xüsusiyyəti

(Hörmətli Adnan Oktarın Temp TV reportajı,
31 mart, 2009)

Adnan Oktar: Axırsamanda küçələrdə də görürsünüz, belə kokoş, dinsiz, aqressiv, əprimiş, ətli qadınlar törəmişdir. Pis danışan, gözlərindən nifrət yağan, aqressiv, həyasız, hər şeydə pislik axtaran, fitnəkar, sevgisi ölmüş, söhbətəcil olmayan, yox olmuş insanlar. Belə çirkli, natəmiz insanlar. Və ayə, eyni zamanda, bunlara baxır. Yəni bunların ümumi xüsusiyyəti dinsiz, ateist olmaları; cahil olduqları halda, dinə, İslama, Qurana qarşı nifrət və kinlə yanaşmalarıdır. Öz aralarında da bir-birlərinə düşmən olmalarıdır. Çox dedi-qodu, qeybət edən, kinli və mürdar olmalarıdır. Bu insanlar Quranda çirkli və pis görülən qadın qrupudur. Belə nifrət dolu, xalq arasında kokoş kimi təbir edilən, yaşlı xoruzlara bənzəyən, əsəbi, çirkli dırnaqları ilə filan, sanki cadugəri xatırladan tiplər olur. Bunlar gecə-gündüz fitnə axtarırlar. Harada asayiş olarsa, onu pozmağa çalışırlar və dəli enerjisi olur bu insanlarda. Ən ağır xəstəliyə tutulsa belə, gecə-gündüz İslama hücum edər, müsəlmanlara hücum edər. Harada yaxşı bir şey varsa, gəlib onları pozmağa çalışır. Yəni belə cadugər xasiyyətli, fitnəkar qadın tipidir. Bunlardan Allah'a sığınmaq lazımdır. Bunların dünyələrə üfurməsi odur, yəni bunların etdikləri cadu deyilən şey pis sözün təkrarıdır, eyni zamanda. Pis sözləri çox təkrar edir bunlar. Pislilik arxasından qaçırlar və pisliliyin yayılması üçün cəhd göstərirlər. Bunlar, axırsamanın cadugərləridir.

**(Hörmətli Adnan Oktarın Kaçkar TV-dəki canlı reportajı,
22 yanvar, 2009)**

Adnan Oktar: Ümumiyyətlə, elə bilinir, amma bəzi insanlar var, həqiqətən, elədir. Məsələn, dırnağında dörd qat lak olur, saçını düzəltirir; bir həftə, on gün saçı o vəziyyətdə gəzir. Məsələn, həftələrlə alt paltarlarını dəyişdirmir, amma çox qəşəng geyindiyni düşünür, çox gözəl geyindiği qənaətində olur. Məsələn, qulağındakı sırğaları paslanır və artıq onlar infeksiya meydana gətirir; bununla belə, qürurla gedir; zənn edirəm ki, onlara kokona deyirlər.

**(Hörmətli Adnan Oktarın Aks TV reportajı,
14 aprel, 2009)**

Adnan Oktar: Məsələn, mən görürəm imanlı qadınlar da normal halda, 50-60 yaşında çox xoş və gözəl olurlar. Amma baxıram, son zamanlarda kokona əxlaqlı tiplər çıxıb. Diksindirici, aqressiv. İquanaya bənzəyirlər. Nifrət dolu baxışlarından insan ürkür. Nə danışsınsa, ya dedi-qodu olur, ya fitnə olur, ya böhtan olur, ya da aqressivlik olur. Ay xanım, ruhunda heç sevgidən bir işıq yoxdurmu? Bir çiçəyi sev, insana qarşı bir sevgi bəslə. Bir pişiyə qarşı, bir insana qarşı şəfqətlə yanaş. Dostun-tanışın olsun. Hər kəsə nifrət edir. Uşağı ilə, əri ilə dava edir, ata-anasına hücum edir. Qonşularına qarşı kin bəsləyir. Belə insanlar çıxıb, əlbəttə ki, bu da çox pisdir.

**Kokona xüsusiyyətini daşıyan insanlar
təmizliyə əhəmiyyət verməzlər**

Kənardan baxanda bu insanlar olduqca baxımlı görünürlər. Çünki göstəriş kokona xüsusiyyətində mühüm bir yerə malikdir. Ancaq hər mövzuda olduğu kimi, təmizlik mövzusunda da yalnız göstərişə yö-

nələn anlayışda olduğu üçün bu insanlar heç kimin görmədiyi yerdə son dərəcə səfil həyat yaşayırlar. Bu xüsusiyyətə sahib olan bir insan üçün təmizlik yalnız çöldəki insanların təqdirini qazanmaq üçün görülən ağır işdir. Dolayısıyla, bu zehniyyətə görə, heç kim olmadığında təmiz olmağın səbəbi də ortadan qalxır.

Məsələn, kokona xüsusiyyətini daşıyanlar evdə yalnız qonaqların oturduğu otağın təmizliyinə diqqət yetirirlər. Ancaq bu otağın da yalnız görünən yerlərini təmizləyirlər. Kreslolara baxanda son dərəcə təmiz görünür, ancaq kresloların arxasının və ya altının təxminən aylarla silinmədiyini, hər yeri toz örtüyünü görə bilərsiniz. Qızdırıcı sobaya baxanda qapaqları təmiz görünür, ancaq bu qapaqları çıxardığınızda ortaya çıxan mənzərə son dərəcə pis olur. Bu xüsusiyyətə sahib kəslərin evində, bəlkə də illərlə toxunulmamış yerlər olur. Köhnə əşyaların olduğu şkaflar, xalçaların altı, hamamın divarları kimi əsas yerlər mikrob saxlayan çirklə yerlərdir .

Ancaq hər şeydən önəmlisi, bu insanların fərdi təmizlikləri mövzusunda göstərdikləri diqqətsizlikdir. Kokona xüsusiyyətinə sahib insanın əsas yönlərindən biri də günlərlə yuyulmayan bədəninə çoxlu ətir vurub kirli olduğunu örtməyə çalışmasıdır. Kənardan baxanda gözəl və bahalı ətir qoxusu ilə gəzən bu insanların çoxu günlərlə su üzü görmürlər. Bərbərə getdikdən sonra pul verməmək üçün və saçları pozulmasın deyə, uzun müddət yumadan saçlarını qoruyurlar. Bir yerə gedərkən yalnız görünən yerlərini təmizləyir, ancaq paltarın altında qalan yerlərə əsla əhəmiyyət verməzlər. Bu səbəblə, davamlı bakteriya və mikroblardan qaynaqlanan infeksiyalara tutulur, ancaq çoxu bunun fərqinə varmadan illərlə bu xəstəliklərlə yaşayırlar. Yeməyin təmizliyinə əhəmiyyət vermir və yeməyi yaxşı yuyulmamış tərəvəzlərlə, çoxdan qalan yağlarla hazırlayırlar. Xeyirləri üçün qarşı tərəfin sağlamlığını təhlükəyə atmaqdan çəkinməzlər. Hətta təmizliyə əhəmiyyət vermədən hazırladıqları bu yeməklərin

insanların sağlamlığına zərər verəcəyini ağıllarına belə gətirməzlər. Çünki kokona xüsusiyyəti daşıyan insan artıq bir müddət sonra natəmiz həyat tərzini keçirməyə alışır və bunu təbii həyat olaraq qəbul edir.

Bütün bunlar kokona xüsusiyyətinin dinsizlik sistemi üzərinə qurulmasından qaynaqlanır. Bu səbəblə, vicdanlarına qulaq asmaz və məcbur olmadıqları müddət boyu Allah'ın əmr etdiyi kimi təmiz, fədakar və ya incə düşüncəli olmazlar.

Dinə qarşı azğın baxışları

Kokonalar dini Quranda təsvir ediləndən çox fərqli düşünürlər. Belə insanların bir çoxunun baxışına görə, dini inancın insanın Allah'ın olan bağlılığından deyil, cəmiyyətə qəbul edilmək arzusundan qaynaqlanır. Başqa sözlə desək, bu azğın məntiqə sahib olan insanlar üçün müəyyən bir ölçüdə dindar olmaq cəmiyyətin ümumi qaydası olaraq yerinə yetirilməsi lazım olan həyat qanunudur. Buna görə, kokona xarakterli insan dindən yanlışlıqla göstəriş ünsürü kimi istifadə edir. Bəzi vaxtlarda Allah'ı zikr edir, Allah'a inandığını, Qurani qəbul etdiyini deyir, ancaq dinin tələb etdiyi gözəl əxlaqı və həyat şəklini mənimsəmir. Allah belə insanların varlığını Quranda “Maun” surəsində bildirmişdir. Ayələrdə Allah belə buyurur:

Dini yalan hesab edəni gördümmü? Dini yalanlayanı gördümmü? O, elə adamdır ki, yetimi itələyib qovar və yoxsulu yedirtməyə rəğbətəndirməz. Vay halına o namaz qılanların ki, Onlar öz namazlarından qafildirlər. Onlar riyakarlıq edər və zəkat verməyi qadağan edirlər. (Maun surəsi, 1-7)

Bu xüsusiyyətin özünəməxsus, Qurandan tamamilə uzaq, batil bir din anlayışı vardır. Bu xüsusiyyəti daşıyanlar dindar olduqlarını desələr də, halal və haramlara ciddi yanaşmazlar. Allah'dan lazımı

kimi qorxmazlar. Bu səbəblə, dinin özlərinə görə asan olan hökmlərini tətbiq edər, özlərinə çətin gələn və ya mənfəətlərinə uyğun olmayan hökmlərini yerinə yetirməzlər. Məsələn, gündəlik namazın birini qılır, digərlərinin vaxtında isə qonaqlığa gedəndə, yuxusu gələndə, yaxud da bazara getmək lazım gələndə asanlıqla yeni hökm çıxarıb: “Bir dəfə qılmaq bəsdir, hamısı lazım deyil”, -deyə düşünür. Əlbəttə, bu, son dərəcə azgın, Qurana da, sünnəyə də uyğun olmayan bir baxışdır. Ya da “mənim niyyətim vacibdir, nə etdiyim yox” kimi səhv qərar verə bilirlər. Halbuki, Allah Quranda bunun doğru olmadığını da bizlərə bildirmişdir.

Bu azgın baxışa görə din yalnız müəyyən günlərdə, müəyyən kəslərin yanında və ya müəyyən hadisələr əsnasında gündəmə gəlir. Məsələn, cənazə mərasimləri və ya mövlud mərasimləri kokona xüsusiyətli insanların dini gündəliyə gətirdikləri yer və hadisələrdir. Çünki belə vəziyyətlər onlar üçün saxta dindarlıqlarını göstərəcəkləri fürsətlərdir. Ölən birinin arxasından dua oxumaq və ya onun axirəti ilə əlaqəli mövzu açmaq insanlara dinə verdikləri əhəmiyyəti göstərmək baxımından əhəmiyyətlidir. Əlbəttə, bütün bunlar səmimi niyyətlə edilərsə, gözəl davranışlardır. Lakin kokonaların fərqi budur ki, ölən şəxsin axirəti ilə əlaqədar danışarkən və ya arxasından dua edərkən Allah'ı unudur, ölümü və axirəti özlərindən uzaq görür və yalnız ətrafdakı insanlara göstəriş məqsədli ilə bunu edirlər.

Necə ki, kokonaların bir çoxu belə vəziyyətlərdə başına nazik yaylıq bağlayır, qara rəngli qəşəng və bahalı paltarlar geyinib cənazəyə gedirlər. Cənazə sahiblərinin gördüyü yerlərdə hüznü və kədərli üz ifadəsi ilə başsağlığı verirlər. Ölən adamın əcəmindən, geridə qalanların sağ-salamat yaşamasından bəhs edirlər. Ancaq bütün bunları edərkən Allah'a qarşı acizlik hiss etməzlər, ölümü özlərinə yaxın görməzlər və hesab verməkdən də qorxmazlar. Əksinə, o anda cənazə mərasimini şəkil və qaydaları fərqli olan bir yığıncaq kimi qəbul

edirlər. Gözəllik yarışı, dedi-qodular burada da davam edir. “Kim gəldi”, “kim nə geyinib”, “kim hansı çadranı taxıb”, “kimin eynə-yinin markası nə idi” kimi mövzulardan danışırlar.

Kokona düşüncəsi ilə dinin insanlara verdiyi düşüncə bir-birinə tamamilə ziddir. Kokonalar Allah’ı tez-tez xatırlayan kimi görünür-lər. Xüsusilə qəza, xəstəlik və ya özləri üçün mühüm gördükləri ha-disələr anında. Ancaq çoxusu Allah’ın hər yeri əhatə etdiyini, özlərinə hər an hakim olduğunu, qədərə tabe olduqlarını, hesab ve-rəcəklərini, dinin özlərinə məsuliyyət yüklədiyini, Allah’ın əzabını, ədalətini, gücünü heç düşünməzlər. Bəlkə də həyatları boyunca bu mövzuları dərinədən heç düşünməmişdirlər. Ümumiyyətlə, Quranda əmr edilən əxlaqı bilməzlər, bilsələr də, heç tətbiq etməzlər.

Kokonaların bu azğın tərəfini ortaya çıxarmaq, əslində, çox asan-dır. Onlardan Allah rızası üçün təkə bir fədakarlıq istəyəndə bu yanlış düşüncələri tamamilə ortaya çıxır. Çünki kokonalar Allah’ı razı etmək üçün ən kiçik bir çətinliyə belə düşmək istəməzlər. Həyat tərzindən, rahatlıqlarından, ətraflarından imtina etməyi gözə almaz-lar. Məsələn, dinin bir hökmünü yerinə yetirərkən ətrafının buna re-aksiya verəcəyini bilsələr, insanların razılığını Allah’ın razılığından üstün tutarlar. Xüsusilə din adına zənginliklərindən, əyləncə və gə-zintilərindən, geyim tərzlərindən və ya vərdislərindən heç vaxt əl çəkməzlər. Halbuki, bu vəziyyətləri özlərini dəyişdirib tövbə etmə-dikləri müddət boyu yalnız dünyada deyil, axirətdə də özlərinə böyük itki olaraq dönər. Allah’ın razılığını qazanmaq üçün dünya həyatında ikən ən kiçik bir əziyyətdən də qaçan bir insan axirətdə böyük peş-manlıq yaşayar.

Əsl din əxlaqı insanın bütün həyatına və əxlaqına təsir etməlidir. Allah’a inanan bir insan bütün həyatını Allah’ın razılığına uyğun şə-kildə, Onun dininə tabe olaraq və Quran əxlaqını tətbiq edərək ya-şayar. Allah’ın dinini dünyəvi mənfəətlərinə uyğun olub-olmadığına

görə əsla qiymətləndirməz. Bunu edərsə, onda bu, əsl dindarlıq olmaz. Buna görə, kokonanın dinə azğın baxışı İslamın ruhundan və məntiqindən çox uzaqdır. Halbuki, Allah ayələrində dinin yalnız Allah'a xalis edilməsinin lazım olduğunu belə buyurur:

Biz Kitabı sənə haqq olaraq nazil etdik. Buna görə, sən də dini məhz Allah'a aid edərək yalnız Ona ibadət et! Bil ki, xalis din ancaq Allah'a məxsusdur. Allah'ı qoyub (büt-ləri) özlərinə dost tutanlar: “Biz onlara yalnız bizi Allah'a yaxınlaşdırmaq üçün ibadət edirik!” (deyirlər). Şübhəsiz ki, Allah ixtilafda olduqları məsələlər barəsində onların arasında hökm edəcəkdir. Allah yalançı, nankor olan kim-səni doğru yola müvəffəq etməz! (Zumər surəsi, 2-3)

**De: “Mən Allah'a dinimi yalnız Ona məxsus edərək ta-pınırım! Siz də Ondən başqa istədiyinizə ibadət edin!”
De: “Əsl ziyan çəkənlər qiyamət günü özlərini və ailə-lərini ziyanə uğradanlardır. Bax, açıq-aşkar ziyan budur!”
(Zumər surəsi, 14-15)**

Kafirlərə xoş gəlməsə də, Allah'a dini yalnız Ona aid edə-rək ibadət edin! (Mömin surəsi, 14)

Ən çətin anlarda belə kokona xüsusiyyətini tərk etməzlər

Kokonaların başqa bir cəhəti də bu xüsusiyyətin onların bütün həyatına hakim olmasıdır. Bu hakimiyyət o qədər güclüdür ki, kokonalar ən çətin anlarda belə öz qanunlarından əl çəkməzlər. Yuxarıdakı hissədə izah edilən cənazə mövzusu buna bir nümunədir. Çünki bu insanlar ən yaxın yoldaşlarının ölümlərində, hətta öz yoldaşlarının və ya uşaqlarının ölümündə belə Quran əxlaqına tamamilə zidd olan xüsusiyyətləri tərk etməyi düşünməzlər.

Bu çirkin xüsusiyyətə sahib olan insanlar düşünmə qabiliyyətlə-

rindən heç istifadə etmədikləri üçün Allah'ın böyüklüyünü və qüdrətini tam mənası ilə dərk etməz, buna görə də Allah'dan qorxmazlar. Dolayısıyla, heç bir hadisə onlara dərindən təsir etməz və səmimi davranmağa və təvazöyə yönəlməz. Yaxın yoldaşının təhlükəli xəstəliyə tutulması, uşaqlarının şikəst olması, yoldaşlarının ölüm təhlükəsi keçirməsi və bunun kimi hadisələr ruhlarında dərin təsir meydana gətirməz. Bu insanların vəziyyətindən əsla ibrət götürməzlər. Özlərinin də bir gün belə bir hadisə ilə qarşılaşacaqlarını düşünüb əxlaqlarını gözəlləşdirməyə, səhvlərini düzəltməyə çalışmazlar.

Kokonaların dözə bilmədiyi və onları sıxıntıya salan yalnız bir hadisə vardır: öz ölümləri. Kokonaların həyatda ən çox qorxduqları şey ölməkdir. Ölümün özlərinə həqiqətən yaxınlaşdığını hiss etdiklərində ciddi qorxuya düşürlər. Bu çirkin xüsusiyyətlərini ancaq o zaman tərک edir və səmimi üzlərini ortaya çıxarırlar. Məsələn, kokona zəlzələ vaxtı özünü dəyişə bilir. Belə anda onun üz ifadəsi, səs tonu, hərəkətləri və Allah'ı zikr etmə şəkli birdən-birə dəyişir. Acizliyini bilən, təvazövlü, qorxan, səmimi bir şəkli alır. Ancaq zəlzələ sona çatdığı anda bu təsir birdən yox olur və kokona xüsusiyyəti eynilə geri döner. Çünki burada xüsusiyyətin bir anlıq da olsa dəyişməsinə təmin edən güc Allah qorxusu deyil, ölüm qorxusudur. Ölüm təhlükəsi keçdiyi anda bu xüsusiyyət bütün çirkinliyi ilə yenidən ortaya çıxır.

Kokona xüsusiyyəti bacarıqsızlıq və cahillik meydana gətirir

Ümumiyyətlə, kokonalar heç bir işə uyğun olmayan, heç bir mövzuda bacarığı olmayan cahil insanlar olur. Çünki bu xüsusiyyətin insana verdiyi dünya son dərəcə kiçikdir. Həyatın yalnız müəyyən sahələri ilə maraqlanırlar. Bundan başqa heç bir mövzuda məlumatları olmur.

Kokonaların maraqlandığı şeylər paltarlar, makiyaj alətləri, ətir

markaları, ətrafdakı insanların şəxsi həyatı, dekorasiya modelləri, səyahət proqramları, bərbər ünvanları kimi mövzulardır. Bunların xaricində onları dərinləndirən maraqlandıran bir mövzu yoxdur. Məsələn, Şərqi Türkiyədə müsəlmanlara edilən işgəncələr, Fələstində yaşanan zülm, İraqda hər gün qətl edilən məzlumlar, Afrikada aclıqdan ölənlər, dünyada dinsizliyin yayılması, Quran əxlaqının tərki edilməsi və ya gənclər arasındakı əxlaqi pozuntu kokonalarının heç maraqlanmadığı mövzulardır. Çünki onlar yalnız öz problemlərinə qarşı həssas olan insanlardır. Başqalarının problemləri ən yaxın yoldaşları olsa belə, onları heç maraqlandırmır. Ancaq öz mənfəətlərinə toxunan tərəfi olarsa, mövzu ilə maraqlanırlar.

Məsələn, özləri və ya ailələrindən biri xəstələnmədiyi müddət boyu xəstə olan insanlara yaxınlıq göstərməzlər. Özləri kasıb olduqdan sonra kasıb insanların vəziyyətini əsla düşünməzlər. Özləri ac qalmadığı müddət boyu ac insanların halından anlamazlar. Kokonaların bir mövzuda mütəəssir olmaları üçün, əvvəlcə, o hadisəni özləri yaşamaladırlar. Özlərinə toxunmayan və narahatlıq verməyən heç bir problem onlar üçün əhəmiyyətli deyil. Müəyyən bir problemə həll axtarmaları, bunu yaşayan insanların qurtuluşu üçün cəhd göstərmələri və imkanlarından bu problemin həlli üçün istifadə etmələri ancaq bu vəziyyətə onlara da zərər verməsinə bağlıdır. Necə ki, əgər müharibə və ya aclıq olan bir ölkədə yaşayırlarsa və bu vəziyyətdən özləri də təsirlənirlərsə, buradakı problem üçün həll axtarırlar. Ancaq kokona olduqları müddət boyu ağıllı və məntiqli həll axtarmaları da mümkün deyil. Əgər bir az əvvəl bəhs etdiyimiz ölkələrdən uzaq yerdə lüks rahatlıq içində yaşayırlarsa, oraldakı insanların vəziyyəti onları maraqlandırmaz. Bu mənada kokona xüsusiyyəti son dərəcə mərhəmətsiz və zalım bir xüsusiyyətdir.

Ayrıca, kokona xüsusiyyətinin insana verdiyi mədəniyyət də yalnız göstərişə əsaslandığından bu insanlar son dərəcə cahil və savad-

sızdırlar. Heç kitab oxumağa, ağıl işlətməyə, düşünməyə vaxt ayırmazlar. Bütün vaxtlarını və zəkalarını insanlara qarşı göstərişə ayırlar. Buna görə, kokonaların ən diqqətə cəsarət xüsusiyyətləri ağıl tələb edən mövzularda fikir bildirib ətraflarına fayda verə bilməməkləri və yaşadığı mühitə gözəllik qazandırmamaqlarıdır.

Hətta kokonalar təcili anlarda ağıl başında olan insanlara mane olur və problem çıxarırlar. Təhlükəli vəziyyətlərdə tədbir görmək lazım gəldiyində heç bir faydaları olmadığı kimi, ağılsız və bacarıqsız olduqları üçün onların da qorunmasına vaxt ayırmaq lazım olur. Məsələn, bir qəza anında dərhal həkim çağırmağın və ya ətrafa toplanan insanlara müdaxilə etməyin yerinə ağılayaraq, qışqıraraq və ağılsız hərəkətlər edərək hadisəni daha da böyüdürlər. Bunun kimi, ani hadisələrdə ağıllı davranıb problemi həll edə bilməzlər. Yalnız orada olan insanlara çətinlik törədirlər. Buna görə, kokona xüsusiyyəti insanın özünə zərər verməsindən başqa çox vaxt onu ətrafına qarşı da zərərli birisi halına gətirir.

Kokonaların həyata dair hədəfi, ideali, gözəl məqsədi olmadığı üçün, eyni zamanda, həyatlarına ağırlıq da hakimdir. Ümumiyyətlə, əyləncəyə, bərbərə, idmana, alış-veriş və ya dost ziyarətinə getməkdən başqa heç bir təcili işləri olmur. Yalnız özləri ilə əlaqəli mövzularda tələsirlər. Başqa insanların yaxşılığı, sağlamlığı, təhlükəsizliyi üçün tələsməzlər. Zaman onlar üçün qiymətli deyildir, vaxtdan rahat istifadə edirlər. Gün, ay və hətta illərini heç bir faydalı iş görmədən yalnız özləri və çevrələri ilə maraqlanmaqla keçirirlər. Bu səbəblə, son dərəcə ağır hərəkət edir, hər mövzunu uzun-uzadı danışıq, ən kiçik bir mövzunu belə saatlarla həll edə bilmirlər. Məsələn, evlərindeki hər hansı bir dekorasiya dəyişikliyinə həftələrlə, hətta aylarla qərar verə bilmirlər. Hansı paltar geyəcəklərinə, saçlarını hansı formada yığacaqlarına, hansı boyunbağını taxacaqlarına, hansı ayaqqabını alacaqlarına və bunun kimi mövzulara günlərini, aylarını ayırırlar.

Kokona xüsusiyyətinin həyata gətirdiyi bu ağırlıq bu insanların

zehni fəaliyyətlərinə də eyni şəkildə əks olunur. Ağılları son dərəcə durğun olur. Doğru ilə yanlış asan ayırd edə bilməzlər. Hikmətli danışmaz və ağıllı davranıb heç kimin əxlaqına, şəxsiyyətinə və həyat şəklinə müsbət təsir göstərə bilməzlər.

Kokona xüsusiyyətinin bəsitliyi

Bu xüsusiyyətə sahib olan insanların ən böyük iddialarından biri zadəganlıqdır. Zadəganlığın görünüş, davranış və bəzi ədəb qaydalarını tətbiq etməkdən ibarət olduğunu düşünən bu insanlar özlərini ətrafdakı insanlara qarşı son dərəcə nəcib kəslər olaraq tanıdılar. Zənginliyin insanlara təbii nəciblik qazandırdığını və heç olmasa yemək yeməklə, oturmaqla və ya geyinməklə əlaqədar bəzi beynəlxalq qaydaları öyrənərək bu nəcibliyi əldə edə biləcəklərini düşünlər.

Halbuki, kokonaların nəzakətli görünüşlərinin altında son dərəcə zalım, sadə və nəciblikdən uzaq bir xüsusiyyət yatır. Mənfəətlərinə zidd olan bir hadisə vaxtı davranışları və ya dəyər vermədikləri insanlara qarşı hərəkətləri də bu vəziyyəti açıq şəkildə ortaya çıxarır. Məsələn, çevrəsi tərəfindən son dərəcə nəzakətli bilinən bir kokona mağazada çantasını itirdiyində son dərəcə bəsit rəftar göstərməyə başlayar. Satıcılara qışqırar, onları oğurluqda günahlandırır. Dərhal çantasının tapılmasını, yoxsa oradakı hamını məhkəməyə verəcəyini deyər. Son dərəcə bəsit danışq şəkli və səs tonu ilə hadisə ilə əlaqəsi olmayan insanlara qışqırar. O anda nəciblik və ədəb tamamilə itib gedər. Mənfəətlərinə zərər gələcəyini düşündüyü üçün əsl siması ortaya çıxar.

Mərhəmət, nəciblik, ədəb kimi mövzuların kokonalarda yalnız təqlidə əsaslandığını anlamaq üçün çoxlu nümunə göstərmək olar. Məsələn, bir kokona özünə baş çəkməyə gələn yaxın yoldaşının uşağına qarşı son dərəcə sevgi göstərir. Onu qucağına alar və iltifat edər. Nəzakətlə uşağın yığılmamağına və ya zərər görməməyinə diqqət edər. Ancaq evinə kasıb bir ailənin uşağı gəldiyində davranışı fərqli

olar. Onun otaqdakı kreslolarda oturmasını, yaxşı qablarda yemək yeməsini, evin içində gəzməsini istəməz. Bu uşağa toxunmaq və ya onu sevmək istəməz. Mərhəmət göstərməz, hətta əksinə davranar.

Bu xüsusiyyətə sahib olan insanlar həyat tərzlərinin dəyişilməsinə təhəmmül etməzlər, buna görə də tez əsəbiləşərlər. Məsələn, gözəl geyinən və dəvət edildiyi qonaqlığa çatmağa çalışan bir konna düşünək. Ətrafındakıqlarla nəzakətli danışan və mülayim davranan bu adam əgər dəvət edildiyi yerin avtoparkında yer tapa bilməzsə, birdən rəftarı dəyişər. Avtomobilini uzaqda saxlayacağını anlayınca avtopark vəzifəlisini günahlandırmağa başlayar. Bu adamı alçaldıb istədiyini əldə etməyə çalışar. İsrarı fayda verməzsə, tez kobudlaşar, səs tonu, danışığı dəyişər. Çünki kokonaların zadəganlığı yalnız görünüşə əsaslanır.

Həqiqi zadəganlıq imandan qaynaqlanır və ruhdə yaşanır. Ancaq Allah'a iman edən, hər şeyin qarşılığını Allah'dan gözləyən, Quran əxlaqının əsası olan ruh gözəlliyini yaşayan bir insan əsl nəcibliyə və izzətə sahib ola bilər. Belə bir insan şərtlərə və şəxslərə görə dəyişməyən, maddiyat ardınca qaçmayan, təvazökar, şərəfli və nəzakətli davranışa sahib olur. Allah Quranda gerçək izzət və qürurun Allah'a və Allah'ın tərəfdarlarına aid olduğunu bildirir:

Onlar: “Əgər biz Mədinəyə qayıtsaq, ən güclülər ən zəifləri, əlbəttə, oradan çıxardacaqlar!” – deyirlər. Halbuki, şərəf-şan da yalnız Allah'a, Onun Peyğəmbərinə və möminlərə məxsusdur, lakin münafıqlər bilməzlər! (Münafıqın surəsi, 8)

O münafıqlər ki, möminləri qoyub kafirləri dost tuturlar. Qüdrət və izzəti onların yanında mı axtarırlar? Şübhəsiz ki, qüdrət və izzət tamamilə Allah'a məxsusdur! (Nisa surəsi, 139)

Adamlıq dinində iş psixologiyası

Kitabın əvvəlində bir müsəlmanın ən mühüm xüsusiyyətinin müsəlmanlıq olduğunu və özünü başqa bir dünyəvi meyara görə təyin edə bilməyəcəyini söyləmişdik. “Müsəlman” Allah’ın iman edənlərə verdiyi addır (Həcc surəsi, 78) və bir insan üçün bu adı daşımaq böyük şərəfdir. Buna görə də müsəlmanlığının şüurunda olan insan başqa bəzi xüsusiyyətlərə əsaslanıb formalaşmağa çalışmaz. İnsanın soyu, tayfası, ictimai mövqeyi, dili, rəngi, çevrəsi və s. Allah qatında və iman edənlərin gözündə əhəmiyyət daşımaz. Bir ayədə bu mövzu belə açıqlanır:

Ey insanlar! Biz sizi bir kişi və bir qadımdan yaratdıq. Sonra bir-birinizi tanıyasınız deyə, sizi xalqlara və qəbilələrə ayırdıq. Allah yanında ən hörmətli olanınız Allah’dan ən çox qorxanınızdır. Həqiqətən, Allah biləndir, xəbərdardır. (Hucurat surəsi, 13)

Bunu dərk edən bir mömin yaşadığı bəzi dünyəvi şərtlərə görə davranış və xüsusiyyətini dəyişdirməz. Məsələn, böyük maddi qazanc əldə etdiyində lovğalanmaz və ya kasıb olduğunda yazıq görkəmi almaz. Quranda bununla əlaqədar nümunələr verilmişdir və Hz. Süleymanın böyük maddi gücə çatmasına baxmayaraq, təvazösünü və Allah’a olan təslimiyyətini qoruduğu izah edilmişdir. Buna qarşı,

müsəlmanlardan fərqli olaraq bəsit və zəif şəxslər hər mühit və şərtə görə dəyişirlər.

Özünə mülk verildiyinə görə lovğalanan Qarun və ya ən kiçik bir ziyana görə çaxnaşmaya düşüb ümitsizliyə qapılan digər inkarcılar **“İnsana bir nemət verdiyimiz zaman üz çevirib uzaq gəzər. Ona bir pislilik üz verdikdə isə məyus olar! (İsra surəsi, 83)”** ayəsində təsvir edilən mənfi davranışın nümunələridir.

İnkar edənlərin xüsusiyyətinə çevrilən bu şəxsiyyətsizlik adamlıq dinində bir şəxsiyyət qazanmaq səyi kimi ortaya çıxır. Çünki adamlıq dini adam olmaq, yəni cəmiyyətdə mövqə əldə etmək dinidir. Adamlıq dininin mənsubları da müsəlmanlıq kimi gerçək, sabit və dəyişməz bir şəxsiyyətə sahib olmadıqları üçün özlərinə fərqli dünyəvi xüsusiyyətləri şəxsiyyət olaraq götürürlər.

Bu xüsusiyyətlərin ən diqqəti cəlb edənləri peşələrdir. Adamlıq dininin mənsubları sahib olduqları peşələrə uyğun xüsusiyyət formalaşdırırlar. Əlbəttə, müsəlmanların da müəyyən peşələri vardır, lakin Allah'a səmimi şəkildə iman edən bu insanların xüsusiyyətlərini iş yerləri, mövqeləri kimi xüsuslar təyin etmir. Müsəlmanlar o peşənin gətirdiyi xüsusi əhvala girməzlər, həmişəki etidallı davranışlarını tərk etməzlər.

Adamlıq dinində hər kəs gördüyü iş, sahib olduğu peşə qədər qiymətlidir. Qazandığı pul qədər etibarlıdır. Bu səbəblə, bir adamla tanış olduqdan sonra on dəqiqə ərzində mövzu dəyişir, ya onun və ya da atasının işinə gəlir. Çünki bunu öyrənmək qarşı tərəfin dəyərləndirilməsi baxımından çox əhəmiyyətlidir. Bir şəxsi adam yerinə qoyub-qoymamağın ölçüsü karyerası və ya işindəki qazancı, ya da mövqeyidir. Müxtəlif peşəyə sahib olan insanlar bir yerə yığıldığında hər kəs öz peşəsini ən yaxşı, ən etibarlı peşə olaraq önə sürməyə, digərlərinin isə o qədər də əhəmiyyətli olmadığını göstərməyə çalışır.

Adamlıq dinində hər peşənin özünə məxsus fərqli psixologiyaları

vardır. Əgər bu peşə yüksək təhsil tələb edirsə, bu peşəyə aid əhval və psixologiya həmin şəxsə universitetə girdiyindən etibarən, istər müəllimləri, istərsə də tələbələr tərəfindən təlqin edilməyə başlanır.

Məsələn, həkimlər tibb fakültəsinə daxil olduqlarından etibarən, hər kəsin həyatının və sağlamlığının özlərinə bağlı olduğu və etdiklərinin ən müqəddəs iş olduğu təlqinləri ilə formalaşır və bu psixologiyayı ömürlərinin sonuna qədər daşıyırlar. Əlbəttə, bir həkimin xəstə birini yaxşılaşdırması və ya həyatı təhlükəsi olan bir şəxsi qurtarması üçün göstərdiyi səy gözəl və təqdir edilən davranışdır. Ancaq adamlıq dinini yaşayan insanlar yanlış şəkildə xəstəni özlərinin sağaltdıqlarını düşünürlər. Halbuki, şəfanı verən uca Allah'dır. Həkim, dərman, müalicə isə yalnız bir vasitədir. Digər tərəfdən əcazilər də buna bənzər psixologiyaya malikdir. Hüquq fakültəsinə bitirənlər özlərini ədalətin əsas dirəkləri, insanların ən ağıllıları, ən ayıqları, mühakimə qabiliyyətləri ən güclü, hadisələri ən doğru qavrayıb həll edə bilən kəslər bilirlər. Mühəndislər isə gündəlik həyatda qarşılaşdığımız hər şeyin öz peşələrinin məhsulu, ya da əsəri olduğunun düşünüb öz yerlərinin çox əhəmiyyətli olduğu qənaətinə gəlirlər.

Ticarət və sərbəst peşələrlə məşğul olanlar da özlərini ictimai və iqtisadi həyatın dirəyi olaraq görürlər. Bunlardan hər biri öz peşəsinin olmadığı təqdirdə, insanların gücsüz vəziyyətdə qalacağını, hətta həyatlarını belə davam etdirə bilməyəcəklərini və özlərinin əhəmiyyətli insanlar olduqlarını hər fürsətdə dilə gətirirlər.

Bu insanlar şəxsiyyətlərini peşələrinin təlqin etdiyi sözdə müqəddəslik, müstəsnaıq, həmçinin fərqlilik duyğusunun gətirdiyi qürur, eqoizm, özündən razılıq kimi psixologiyalar üzərinə qururlar. Buna görə də adamlıq dininə mənsub olan insan öz peşəsi haqqında son dərəcə həssas olur. Peşəsinə qarşı deyilən hər sözü özünə qarşı deyilmiş kimi qəbul edir və peşəsini sanki namusu kimi müdafiə edir.

Yüksək təhsil tələb etməyən, daha çox fiziki xüsusiyyətlərə və ya təcrübəyə, yaxud da atadan qalma bilgi və bacarığa əsaslanan işlərin də adamlıq dinində özlərinə aid fərqli psixologiyaları vardır. Bu işlərə girməyin və sonrasının, bunlara aid atelye, dükan, mağaza, büro kimi iş yerlərinin hamısının adamlıq dini tərəfindən təyin olunmuş özlərinə xas fərqli psixologiyaları və dəyər mühakimələri vardır. Belə işlərdə işləyənlərin təkəbbür və qürrurları digərlərinə görə daha çox tərslik, tündxasiyyətlilik, əsəbilik, çoxbilmişlik və bənzəri şəkillərdə özünü göstərir.

Adamlıq dininin iş əxlaqı hələ iş axtarışına başlayarkən özünü göstərir. İş axtararkən ən mühüm, hətta yeganə meyar o işin qazandırdığı puldur. Nəyə, hansı inanc və düşüncəyə və ya kimə xidmət edildiyi, görülən işin fayda və zərərləri düşünülmez.

Adamlıq dinində qadınların seçdiyi peşələrdən biri katibəlikdir. İş yerlərində müdirlər çox vaxt kişi olur və katibəliyə xüsusilə qadın işçi axtarırlar. Burada qadının çox mühüm rolu vardır. Namizəd iş bacarığı, məlumatı, təcrübəsi və ya zəkasından çox xarici görünüşü ilə qarşı tərəfə təsir etməyə çalışır.

Müdirlər iş yerində və ya şəxsi həyatında özünə həmişə şahid olan işçiləri çox diqqətlə seçirlər. Bu səbəblə, qadın və ya kişi olsa da, katibə müdirin görüb-əşitməz işçisidir, lazım olanda yalan danışmağı bacarmalı, amma müdirinə əsla yalan danışmamalı, çox sədaqətli olmalıdır. Normal həyatda müəyyən saxtakarlığa şahid olub susmaq və ya ona ortaq olmaq xoş qarşılanmaz. Ancaq eyni hadisə iş daxilində olduğunda, adamlıq dini bunu iş əxlaqının bir parçası görür. Katibəliyin bu yönü peşəsinin cahiliyyə cəmiyyətindəki əxlaqı gərəyidir. Heç kim mühakimə etməz.

Müdirin iş yoldaşları ilə, hətta bəzən ailəsinə qarşı olan gizli işlərini görməzlikdən gəlməsi ilə müdirin gözünə girib etibarını qazandır. Çöldəki bütün insanlara qarşı müdiri ilə ortaq davranış və

mənfəətdə davranır. Katibələr çevrəsinə özünü müdirləri ilə göstərir. Müdirin iş səyahətinə getməsi, xarici görüşləri, qazandığı pulu onun üçün həmişə göstəriş ünsürü olur.

Marketinq, satış işi kimi işlər də katibəlik kimi görünüşə əsaslanan işlərdəndir. Müdirlər namizədləri yığıncaq otağında sorğuya çəkir. Yanlarında sadə zarafatlar edib reaksiyalarına nəzarət edirlər. Bu zarafatlardan və davranışlardan xoşlanmadığına dair reaksiya verməməyi o adam üçün müsbət haldır. Bunun kimi, bir çox müxtəlif şəxslərlə əlaqə qurulan işlərdə heç bir söz və hərəkət qarşısında reaksiya verməmək, təsirlənməmək, bu mövzuda diqqətli olmaq, hətta bundan xoşlandığını ifadə etmək axtarılan şərtlər arasındadır. İş bitirən əsnaf xarakteri buna son dərəcə uyğundur. Bu da satış işinin əxlaqi gərəyidir. Laqeydlik, şəxsiyyətsizlik kimi xüsusiyyətlər adamlıq dininin iş əxlaqının bir parçasıdır. Məminlərdə isə bu əxlaqın əksinə, təmkin, izzət, şərəf, nəciblik kimi üstün əxlaq xüsusiyyətləri olur.

Adamlıq dinində iş yerində göstərilməsi gərəkən davranış tamah duyğusunu meydana gətirir. Pul qazanma həvəsi, lider olma və şöhrət həvəsi cəmiyyətdə təqdirə qarşılır. Bu səbəblə, iş yerlərində böyük ölçüdə materialist hava hakimdir. Bütün hərəkət və davranışlar, bütün danışıqlar pul və mövqe əldə etməyə yönəlir. İşləyənlərin vəzifələri, yerləri müəyyəndir. Hər kəs öz mövqeyinin qəlibinə girir. Çox məşğul imiş kimi davranır. Əsəbi hərəkətlər, gərginlik ümumi davranış olaraq işləyənlərin bir çoxuna hakimdir.

Adamlıq dinində müdir iş yerinin sahibi, maaşları verən və ya yönləndirən adam olmağın verdiyi rahatlıqla istədiyi kimi danışa bilər, qışqıra bilər, təhqir edə bilər, qarşısındakı insanı alçalda bilər. Necə də olsa, pulu ödəyən özüdür. Özünün idarəsindəki işçilərə başqalarına göstərdiyi hörməti göstərmək məcburiyyətində deyil. Buna baxmayaraq, özünə qarşı həddindən artıq bir hörmət gözləyir. Əm-

rindəkilər etdiyi hər şeyə dözmək məcburiyyətindədirlər. Müdir-işçi əlaqəsində bir növ kölə məntiqi vardır. Müdir maaşını ödədiyi hər kəsə qarşı istədiyi kimi davranacağını və xitab edə biləcəyini düşünür.

Ofisdəki adi danışıqlarda belə iş sözlərindən istifadə edilir. İngiliscə bilən öz peşəsi ilə əlaqədar olan termin və sözlərdən yerli-yersiz, qarşısındakı anlamasa belə, lovğalanmaq üçün tez-tez istifadə edir. Telefonu tutmaq tərzləri vardır. İşçilər bir-birini bəyənməzlər, digərinin işinə düzəliş verib çox bildiyini göstərirlər. Ofisdə çoxlu dedi-qodu edirlər. Köhnə işçilər bir-birlərinin hər cür saxtakarlığını bilirlər, amma öz etdiklərinin də ortaya çıxmasından qorxduqları üçün bunları aşkara çıxarmazlar.

Yeni gələnin hamı üstünə gedir, onunla naşı kimi davranıb davamlı səhvini tuturlar. On beş günlük olan, bir günlük olana hakimlik etməyə çalışır. Köhnə olanlar yeni gələnə tez-tez lazımlı-lazımsız mövzularda ağıl verib hər mövzuda üstünlük hiss etdirməyə çalışırlar. Bəzən iş yerinin müəssisələri arasında çəkişmələr olur. “Bu işi həll etdim” havasına girib iş görən olduğunu göstərməyə çalışırlar.

Dükan, mağaza kimi iş yerlərində hakim olan psixologiya çox da fərqli deyil. Satıcılar heç biri özlərinə aid olmadığı halda, bütün malların, dükanın sahibi kimi hərəkət edirlər. Bu, hər kəsin alıcı, özü-nün isə satıcı olmasının verdiyi əhvaldan qaynaqlanır. İşçi orada yalnız satıcı olduğu üçün sıxılır. Müştərinin maddi vəziyyətinin yaxşı olmadığını gördükdə laqeyd və soyuq davranır, davamlı əsəbi hərəkətlər edir. Birinci nəzakətli olmağa çalışır, amma müştərinin almadığını və ya ala bilmədiyini hiss etdikdə kobud davranmağa başlayır, üzünə baxmaz, üzünü yanındakı yoldaşlarına çevirər və ya çölə tamaşa edər. Tərs cavablar verər. Müştəriyə onun vaxtını almıuş kimi davranar. Ümumiyyətlə, belə iş yerlərində vaxt boş və mənasız söhbətlərlə, vitrin şüşələrindən çölə baxmaqla və güzgüdə özünə tamaşa etməklə keçir.

Rəsmi idarələrdə isə daha formalaşmış əhval-ruhiyyə vardır. Belə yerlərdəki əsəbi və gərgin mühit artıq hər kəs tərəfindən qəbul edilmişdir. İşçilərin böyük qismi özlərini qürurlu aparırlar. Sözləri təkcə işlədikləri sahədə keçir. Bu səbəblə, işi düşdüyü üçün oraya gələn insanlara qarşı sərt və hətta hakim bir üslubdan istifadə edirlər. Yanlarında tez-tez dolub-boşalan çay stəkanları, siqaret tüstüsü, işçilərin aralarında danışdıqları dolanışıq çətinliyi, ailəvi məsələlər, bazar söhbətləri ilə görülən işlər belə yerlərin adi mənzərələrindəndir.

İşçilər səs tonları və əsəbi hərəkətləri ilə bezdiklərini hiss etdirirlər. İşini gördürən işi görəni həmişə yola verməlidir. Tez-tez sual vermir ki, işi görən bundan sıxılmasın. Sual verəndə də işi görən buna cavab vermir və dönüb tərs-tərs baxır. Hətta acı söz də deyir.

Ancaq rəsmi idarələrdəki bütün bu sərt və əsəbi məmur rolları həmin yerlərə gələn kasıb, cahil və ya sadə görünüşlü insanlara qarşı olur. Adamlıq dininə mənsub məmurlar zəngin, yaxşı geyimli, yüksək mövqe sahibi olduğu bəlli olan kəslərə qarşı qətiyyənlə belə davranırlar. Əksinə, bu insanlara qarşı son dərəcə hörmətlə yanaşırlar. Bu isə həqiqi hörmət deyil. Şəxsiyyətsizlik və bəsitlikdən qaynaqlanan sadə hörmətdir. Sözügedən zəngin insanlara hörmət göstərən məmur böyük ehtimalla onlardan mənfəət də əldə etmir. Amma mühüm dəyər mühakiməsi olduğuna görə, zənginə qarşı istər-istəməz hörmət edirlər. Bu hörmət, əslində, qısqançlıqla qarışıq bir növ heyranlıq kimi də müəyyən oluna bilər. Adamlıq dininin bəsit və mənfəətçi xüsusiyyəti burada açıq şəkildə ortaya çıxır.

Bütün bu hadisələr və davranışlar adamlıq dini mənsublarına normal və adi şeylər kimi görünür. Bu, balığın suyun fərqində olmadığını bənzəyir. Balıq suyun fərqində olmur, çünki bütün həyatı suyun içində keçir. Adamlıq dini mənsubları da içində olduqları əhvalın, davranışların nə cür ağılsız və mənasız olduğunun fərqində deyillər. Özlərini Allah'ın yaratdığını, bu dünyada keçici müddətdə imta-

handa olduqlarını və nəticədə Rəbbimizə dönüb hesab verəcəklərini düşünmürlər. Bunları düşünüb, Allah'a şükür edib Onun razılığını axtarmağın əvəzinə, bütün günlərini və bütün həyatlarını mübahisə və mənfəət hesabları ilə keçirirlər. İllərlə kiçik bir ofisdə işləyir, məşqlərini artırmağa, yüksəlməyə çalışır, başqaları haqqında dedi-qodu edir, qısqançlıq sıxıntıları ilə stress içində yaşayırlar. Ancaq Allah'ın razılığını nəzərə almadıqları və axirəti unudduqları üçün bütün bu etdikləri boş və mənasızdır. **"İnsanların haqq-hesab vaxtı yaxınlaşdı, onlar işə hələ də qəflət içindədirlər və üz döndərirlər. (Ənbiyə surəsi, 1)"** ayəsində bildirildiyi kimi, tam bir qəflət içindədirlər və Quranda bu insanlar **"O kəslər ki, yalana qurşanıb qəflət içində oynayırlar. (Tur surəsi, 12)"** şəklində keçir.

Adamlıq dinində işi düşünməyi, pulsuz olanı, çirkin olanı, aşağı mövqedə olanı əzmək ümumi prinsipdir. Müştəri ilə birbaşa ünsiyyət qurulan iş yerlərində müştərinin tip və paltarına görə hərəkət edirlər. Müştəri zəngin görünüşlü olarsa, onunla nəzakətli davranıb diqqət göstərirlər, əks halda, yuxarıdan baxıb laqeyd davranırlar və başdan edirlər. Dükən və mağazalarda da davranışlar buna görə nizamlanır.

Hər peşənin özünə görə ədəbi və qaydası vardır. Ancaq ortadakı malın bazar dəyərinə, müştərinin zənginliyinə və ya işin etibarlılığına görə, bu dəyərlərə bəzən fikir vermirlər və yaxud bunları dəyişdirirlər. Yaraşmayan bir geyimin yaraşdığını demək, keyfiyyəti aşağı olan məhsulu tərifləyib satmaq, bahalı bir şeyin ucuz olduğuna inandırmaq adamlıq dininin ifadəsi ilə professionalıq tələb edir. Onsuz da bu dinin mənsuclarına görə iş əxlaqı deyilən şey budur. İş əxlaqı kimi adlandırılmasının səbəbi Quran əxlaqından fərqli olmasıdır. Bu əxlaq günahın gizli edilməsini təsdiqləyir. Adamlıq dininin yanlış ölçülərinə görə:

- Açıq şəkildə oğurluq etmək adamlıq dininə ziddir, lakin işi örtülü şəkildə qanuni görünüş altında görüb özünə haqsız mənfəət gö-

türmək adamlıq dininin qaydasıdır.

- Açıq rüşvət almaq qadağandır, amma hədiyyə adı ilə rüşvət almaq olar.

- Adam öldürmək böyük cinayətdir, biri ölərkən başını bələyə soxmamaq üçün səsinə çıxarmamaq ağıllı hərəkətdir.

- Bir adamın üzünə qarşı təhqir etmək, söymək ayıbdır, arxasından dedi-qodu etmək normaldır.

- Dinsiz olmaq pisdir, amma çox dindar olmaq da məqbul deyil.

Ayrıca, adamlıq dini öz məntiqi içində batil bir İslam anlayışı da çıxarmışdır. Bu azğın anlayışa görə, bir şəxsin Qurandan fərqli olaraq öz zamanına, mühitinə və maraqlarına uyğun gələn müəyyən ibadətləri yerinə yetirməsi məqbuldur. Lakin Allah'ın təsvir etdiyi həyatı tam yaşamaq, İslamın bütün qaydalarına tabe olmaq həddi aşmaq kimi görülür və doğru qəbul edilmir.

Adamlıq dinindəki yanlış İslam anlayışı

Bu gün dünyanın bir çox ölkəsində din anlayışı son dərəcə səhv başa düşülməkdədir. Allah'ın Quranda bildirdiyi din əxlaqı ilə cəmiyyətin qəbul etdiyi din əxlaqı arasında böyük fərq vardır.

Bunun ən açıq nümunəsi bir insandan danışılarkən dini ilə yanaşı, dünya görüşündən, ideologiyasından, həyat fəlsəfəsindən və ya həyat tərzindən də söz edilməsidir. Bu səhv məntiqə görə, bir insan hər hansı bir dinə mənsub, məsələn, müsəlman ola bilər, ancaq bundan başqa, müsəlmanlıqdan kənar həyat fəlsəfəsinə, dünya görüşünə və s. malik olması da heç bir ziddiyyət təşkil etməz. Müsəlmanlıq onun inancları ilə əlaqədardır, amma bundan əlavə bir də həyatın “həqiqətləri” vardır.

Bu batil düşüncəyə sahib adamlıq dini mənsublarının böyük hissəsi haqq dini açıq şəkildə inkar etməzlər. Əksinə, yaxşı bir müsəlman olduqları iddiasındadırlar. Buna qarşı, yanlış olaraq İslamın bəzi hökmlərini bəyənməzlər. Bunların dəyişilməsinin gərəkdiyini düşünelər. Əlbəttə, bu çox azğın və səhv iddiadır. Quranda bildirilən din son haqq dindir, nöqsansız və qüsursuzdur. Belə insanların qəbul etdiyi dini yönlər isə mənfəətlərinə zidd olmayan qisimlərdir. Bütün bunları edərəkən yaxşı müsəlman olduqları iddiasını da davam etdirirlər. Halbuki, bu etdikləri Quranda bildirilən təriflərə görə, səmimi iman xüsusiyyətləri deyil və bir mənada inkar etməkdir. Bu vəziy-

yətləri Quranda “**Siz kitabın bir hissəsinə inanıb, digər qismini inkar edirsiniz? (Bəqərə surəsi, 85)**” kimi nümunə ilə izah edilir.

Burada adamlıq dini mənsublarının niyə İslamı qismən qəbul etdiklərinin və niyə bunun inkarçıların bir xüsusiyyəti olduğunu yaxşı təsbit etmək lazımdır. Bir insanın İslamı qəbul edib yaşamasının əsl səbəbi yalnız Allah’ı Rəbb qəbul etməsi və Ona təslim olmasıdır. Əgər İslam bundan daha fərqli bir səbəblə yaşanırsa, bu həqiqi iman olmaz. Quranda bəhsi keçən bir insan birliyi olan münafıqlar bunun ən yaxşı nümunəsidir. Onlar da İslamı mənimsəmiş kimi görünürlər və eynilə müsəlmanların yaşadığı kimi yaşayırlar. Amma məqsədləri Allah rızasını qazanmaq deyil, öz ağıllarına görə insanlara nümayiş etdirməkdir. İslamı qəbul edib daha yaxşı mövqə əldə edəcəklərini, bəzi mənfəətlərə çatacaqlarını hesab edirlər. Quranda bu insanlar belə müəyyən olunur:

İnsanlar içərisində elələri də vardır ki, iman gətirmədikləri halda: “Biz Allah’a və qiyamət gününə iman gətirdik”, -deyirlər. Onlar elə güman edirlər ki, Allah’ı və möminləri aldadırlar. Bilmirlər ki, əslində, ancaq özlərini aldadırlar. (Bəqərə surəsi, 8-9)

Münafıqlar İslamın Allah rızasından ayrı bir məqsədlə mənimsənməsinin heç bir dəyərinin olmadığını nümunəsidirlər. Onsuz da onlar İslamın bütün hökmlərini tətbiq etmir, fədakarlıq tələb edən ibadətlərdən qaçırırlar.

Adamlıq dininin mənsubları da buna bənzər vəziyyətdədirlər. Çünki onlar da İslamı Allah’a iman etdiklərinə görə və Onun razılığını qazanmaq üçün qəbul etmiş deyildirlər. Onların İslamı qəbul etmə səbəbləri inkarçıların əsas xüsusiyyətlərindən biri olan atalara tabe olmaq məntiqidir. Onlar atalarını yol göstərici olaraq mənimsəmişlər. Gerçək dinləri də atalarından qalma batil qaydalarıdır. İslamı bu qaydaların bir parçası saydıqları üçün qəbul edirlər. Bununla ya-

naşı, atalarından miras qalan bir çox İslamdan kənar elementi mə-nimsəmələri və İslamın da yalnız mənfəətləri ilə zidd düşməyən yön-lərini qəbul etmələri səmimi imana sahib olmadıqlarını göstərir. İslamı mənsubu olduqlarını söylədikləri xalqın mədəni, ənənəvi bir parçası sayırlar.

İslamı atalarından gələn qaydaların bir parçası olaraq gördükləri üçün İslamın əsası olan Allah qorxusuna sahib deyildirlər. İstifadə etdikləri dini terminlər çox vaxt Quranda bildirilənlərlə eyni olur. Allah'ın varlığından, imandan, cənnət və cəhənnəmin varlığından, oruc tutmaqdan, beş vaxt namaz qılmağın lazım olduğundan bəhs edirlər. Amma bunlara Allah qorxusunun gətirdiyi həssas vicdanla yanaşmadıqları üçün heç bir şəkildə təsirlənməzlər. Quranda mömin-lər təsvir edilərkən onların Allah'ın zikrinə və ayələrinə qarşı son də-rəcə həssas olduqları belə bildirilir:

Möminlər yalnız o kəslərdir ki, Allah adı çəkiləndə ürək-ləri qorxudan titrəyər, Allah'ın ayələri oxunduğu zaman həmin ayələr onların imanlarını daha da artırır, onlar ancaq öz Rəbbinə təvəkkül edər. (Ənfal surəsi, 2)

Buna baxmayaraq, adamlıq dini mənsubları Allah'ın zikrindən təsirlənməz, yəni Ona qarşı hörmət dolu qorxu hiss etməzlər. Allah'ı və axirəti yalnız sözlə təsdiq edirlər, lakin ürəkləri bomboşdur. Quran əxlaqını yaşamazlar. Quranda bu xüsusiyyətlər fərqli ayələrdə belə vurğulanır:

De: “Əgər bilirsinizsə, bu yer və yer üzündə olanlar ki-mindir?” Onlar mütləq: “Allah'ındır!” – deyər cavab verəcəklər. Sən də de: “Bəs elə isə düşünürsünüz?” De: “Yeddi göyün Rəbbi, o əzəmətli ərşin Rəbbi kimdir?” Mütləq: “Allah'ındır!” – deyər cavab verəcəklər. Onda sən də de: “Bəs elə isə qorxmursunuz?” De: “Əgər bilirsiz-sə, hər şeyin hökmü əlində olan, himayə edən, amma

Özünün himayəyə ehtiyacı olmayan kimdir?” Onlar mütləq: “Allah’dır!” – deyə cavab verəcəklər. Sən də de: “Bəs elə isə nə cür döndərilirsiniz?” Xeyr, Biz onlara haqqı gətirdik. Onlar isə, şübhəsiz ki, yalançıdırlar! (Muminun surəsi, 84-90)

Həqiqətən, əgər sən: “Göydən yağmur endirib quruduqdan sonra onunla yerə təzədən can verən kimdir?” – deyə soruşsan, onlar mütləq: “Allah’dır!” – deyə cavab verəcəklər. De: “Həmd olsun Allah’a!” Lakin onların əksəriyyəti dərindən düşünməz! (Ənkəbut surəsi, 63)

Adamlıq dininin mənsublarının Allah’ın varlığından təsirlənməməklərinin, Allah’ın əmrinə zidd yaşamağı rahatlıqla davam etdirmələrinin səbəbi təsdiq etdikləri həqiqətin mənasını qavrayacaq ağıla sahib olmamaqlarıdır. Belə insanlar Allah’ın gücünü və qüdrətini də gərəyi kimi düşünüb təqdir etməzlər. Özləri şüurlu şəkildə düşünmüş və **“O kəslər ki, ayaq üstə olanda da, oturanda da, uzananda da Allah’ı xatırlar, göylərin və yerin yaradılması haqqında düşünər: “Ey Rəbbimiz! Sən bunları boş yerə yaratmamısan! Sən pak və müqəddəssən! Bizi cəhənnəm odunun əzabından qoru!” (Ali-İmran surəsi, 191)”** ayəsində təsvir edilən mömin rəftarını göstərmiş deyildirlər. Quranda bu insanların belə düşünmə imkanından məhrum olduqları, çünki ağıl sahibi olmadıqları belə xəbər verilir:

Yoxsa elə güman edirsən ki, onların əksəriyyəti eşidəcək və ya fikirləşəcək? Onlar heyvan kimidirlər, bəlkə, ondan daha çox zəlalət yolundadırlar. (Furqan surəsi, 44)

Adamlıq dini mənsublarının böyük əksəriyyətinin duaları da Quranda möminlərin etdiyi dualardan fərqlidir: Allah qorxularının artmasının, ibadətlərinin və imanlarının davamlı olmasının yerinə yalnız çətin olan işlərinin açılması, daha yaxşı avtomobil ala bilmə-

ləri və ya sevdikləri qız və ya kişi ilə evlənmə bilmələri üçün səmimi şəkildə Allah'a yalvararlar. Çətinlik içində olduqları, məsələn, ciddi bir xəstəliyə tutulduqları və ya böyük çətinliklə qarşılaşdıqları zaman da Allah'a dua edərlər, ancaq bu çətinlikdən xilas olduqları zaman Allah'ı unudar və yenidən Ona ortaqlar qoşarlar. Onların bu əhvalı Quranda belə xəbər verilmişdir:

Sizə gələnlər hər bir nemət Allah'dandır. Sonra sizə bir müsibət üz verdikdə Ona yalvarıb-yaxarırsınız! Sonra sizi o müsibətdən qurtardığı zaman bir də görürsən ki, aranızda bir dəstə Rəbbinə şərikin qoşur. Onlar bunu özlərinə verdiyimiz nemətlərə nankorluq etmək üçün edirlər. Hələ ki, kef çəkib ləzzət alın. Sonra biləcəksiniz! (Nəhl surəsi, 53-55)

Möminlər isə Allah'ın razılığını, rəhmət və cənnətini qazanmaq üçün dua edərlər. Allah'ın imani dərinlik verməsi üçün yalvarıb dua edən möminlər Allah'ın duaları qəbul etdiyini bilərək bunu Allah'a yaxınlaşmaq üçün gözəl bir yol bilərlər.

Adamlıq dininin mənsublari üçün isə ibadətə göstərişli şəkildə edilməsi əhəmiyyət daşıyır. Bu səbəblə, namazlarını yalnız olduqları zaman qılmadıqları halda, insanların arasında qılmaq lazım gəldiyində buna səy göstərilir. Allah'dan qorxdular və Onun rəhmətini ümid etdikləri üçün namaz qılmaları gərəkdii halda, insanların razılığını qazanmaq üçün namaz qılırlar. Allah Quranda göstəriş üçün ibadət edənlərə belə buyurur:

Vay halına o namaz qılanların ki, Onlar öz namazlarından qafildirlər. Onlar riyakarlıq edər. (Maun surəsi, 4-6)

Göründüyü kimi, adamlıq dininin ən maraqlı xüsusiyyəti Quran və İslamın əslindən və ruhundan tamamilə ayrı inancda olmasına baxmayaraq, mənsublariinin çoxunun özlərini inanlı zənn etmələri-

dir. Çünki adamlıq dini -Qurandan ayrı olaraq- bir insanın dini anlayışının necə olacağını və nəyi tətbiq edəcəyini, Allah inancının və əxlaq anlayışının necə olduğunu gərəkdiyini bütün əsasları ilə müəyyən etmişdir. Bu azğın dinin inanc və ibadətləri də əsl möminlərin inanc və ibadətlərindən tamamilə fərqlidir. Hətta bir çox yöndən tam ziddir.

İnsana müsəlman olduğunu göstərib, əslində, İslamdan tamamilə uzaq bir dini mənimsəyib yaşatması adamlıq dininin ən mühüm hiylələrindəndir. Adamlıq dininin qaydalarını, inanclarını və əxlaqını mənimsəyən insan gerçək dininin adamlıq dini olduğunu fərqi belə olmaz. O, yalnız şeytanın öz nəfsinə görə bəzəyib təqdim etdiyi batil dini yaşayır, ancaq bunun şüurunda deyil.

Bu batil dində lazımi qədər Allah qorxusu olmayan, lakin Allah'ın varlığını öz şərtlərinə görə qəbul edən düşüncə vardır. Allah'ın "Yaradan" sifəti qəbul edilir, amma yaratdıqlarının üstündəki sonsuz qüdrəti və gücünə diqqət yetirilmir. Qəza anında insanı qurtaran, yaxud ümitsiz xəstəliyi yaxşılaşdıran Allah'dır. Ölüm anında Allah'ın təyin etdiyi qəbul edilir. Lakin bunun xaricində gündəlik həyatda, birjada, texnologiyada, elmi araşdırmalarda, ticarət və siyasətdə hər şeyin Allah'ın təqdiri ilə olduğu qəbul edilmir. Bu batil inancda olanlar belə yerlərdə insanın gücünün, ağıl və müdaxiləsinin etibarlı olduğuna inanırlar. Allah -Rəbbimizi hər cür nöqsandan tənzih edirik- qədim ibtidai dini inanclarda olduğu kimi, yalnız bəzi təbii hadisələri yaradan İlah olaraq qəbul edilir. Bu səhv məntiqə görə, küləyi əsdirən, fırtınanı qoparan, zəlzələni yaradan Odur, lakin təyyarəni, kosmik gəmini, nüvə stansiyasını düzəldən insanın dahiyyəsidir! Heç şübhəsiz, bu, son dərəcə batil və Qurana uyğun olmayan bir baxışdır. Kainatdakı hər şey, bir insanın həyatındakı hər an, NASA-nın apardığı araşdırmalardan CERN-dəki bütün təcrübələrə qədər hər şey, yeni kəşf edilən bir bilgi, yeni bir görüş, qısaca, hər

an və hər bir şey Allah'ın diləməsi ilə, üstün ağıl və tədqiri ilə meydana gəlir.

Bu batil inanc sisteminə görə isə Allah'ın insanı gördüyü yerlər də müəyyəndir. Namaz, oruc kimi ibadətlərdə və ya dua edildiyində Allah'ın hüsurunda olduqlarını düşünürlər, amma bunun xaricində uca Rəbbimizin eşitmədiyini, görmədiyini anların olduğu düşüncəsi kimi son dərəcə azğın və həqiqətdən kənar bir inanc hakimdir. Buna görə də saxtakarlıqların, dedi-qoduların və gizli işlərin Allah'dan gizli qalacağını düşünürlər. Quranda bu batil düşüncənin əsassızlığı belə xəbər verilir:

Məgər görmürsənmi ki, Allah göylərdə və yerdə nə varsa bilir. Aralarında gizli söhbət gedən üç adamın dördüncüsü, beş adamın altıncısı Odur. Onlar bundan az da, çox da olsalar və harada olsalar, (Allah) yenə də onların yanında. Sonra qiyamət günü (Allah) onlara etdikləri əməlləri xəbər verəcəkdir. Allah hər şeyi biləndir! (Mücadilə surəsi, 7)

Qeybin açarları (Allah'ın) yanında. Onları ancaq O bilir. Suda və quruda nə varsa bilir. Yərə düşən elə bir yarpaq yoxdur ki, onu bilməsin. Yerin zülmətləri içində elə bir toxum, yaş-quru elə bir şey yoxdur ki, açıq-aydın kitabda olmasın! (Ənam surəsi, 59)

O, qeybi də, aşkarı da biləndir, böyükdür, ucadır! Sizdən sözünü gizlədən də, onu açıq deyən də, gecənin qoynunda gizlənən də, gündüz aşkar gəzib dolanan da (Allah üçün) eynidir. (Rəd surəsi, 9-10)

Bir başqa ayədə adamlıq dininin mənsublarının bu yanılması belə izah edilir:

Yoxsa onlar elə güman edirlər ki, Biz onların pıçıltılarını

**və xəlvəti danışıqlarını eşitmirik?! Xeyr, yanlarında olan
elçilərimiz yazırlar! (Zuxruf surəsi, 80)**

Adamlıq dininin mənsubları Allah'dan lazımı kimi qorxmadıqları üçün din əxlaqının əsası olan anlayışları da öz mənfəətlərinə uyğun şəkildə təhrif etməyə cəhd edirlər. Məsələn, müsəlmanlığın mənasını dəyişdirməyə çalışırlar. Quranda tərif edilən müsəlman anlayışının yerinə səhv bir müsəlman anlayışı çıxarırlar. Halbuki, bu, mənasız səydir, bu insanların ortaya çıxardığı və ya inandığı iddialar hər nə olursa olsun, həm dünyada, həm də axirətdə etibarsızdır. Məsələn, “mən də imkan tapanda arada namazlarımı qılıram, heç kimə bir pisləyim toxunmayıb, qatil deyiləm, oğru deyiləm, oxuyuram, yaxşı bir işim var, müvəffəqiyyətliyəm, niyə və nəyə görə cəhənnəmə gedim!” kimi İslam dinində yeri olmayan ifadələr tez-tez bu dinin mənsubları tərəfindən istifadə edilir. Müsəlmanlığın başqa insanlara pisləyici etməməkdən ibarət olduğunu düşünən və haqq dinin təməlinin Allah'a qeyd-şərtsiz itaət olduğunu anlamayan bu insanlar özlərini aldadırlar. Allah'ın dinini dilənçilərə az miqdarda pul vermək və ya qonşusu ilə yaxşı davranmaqdan ibarət olduğunu düşünən və Quranın yüzlərlə hökmünə əhəmiyyət verməyən bu insanlar bəzən etdikləri bu səmimiyyətsizliyə məntiqi izahlar da gətirməyə çalışırlar. Quranın bəzi hökmləri mövzusunda yaşadıkları əsrdə həyat tempinin yüksək olduğunu və bu səbəblə namaza vaxt tapa bilmədiyini, yaxud bu dövrün insanların fərqli olduğunu və özünü qorumaq üçün məcbur halda dürüstlükdən, təvazö və mərhəmətdən güzəştə getməsinin lazım olduğu kimi səhv məntiqlərlə ibadətlərdən qaçırırlar. Quran ayələrinə öz düşüncələrinə görə bəzi şərhlər verməyə çalışan bu insanlar aşağıdakı ayənin hökmündədirlər:

**De: “Siz dininizi Allah'amı öyrədirsiniz?” Halbuki, Allah göylərdə və yerdə nə varsa bilir. Allah hər şeyi biləndir!
(Hucurat surəsi, 16)**

Adamlıq dini mənsubları gerçək axirət inancına da sahib deyildirlər. Axirəti dinin bir çox hökmündə olduğu kimi, dilucu qəbul edirlər. Əslində, ona iman etməzlər. Ancaq Quranda bu səhv məntiqdə olanların mövqeləri və ibrətverici sonları bu şəkildə təsvir edilir:

İnsan (Allah'dan özünə) yaxşılıq diləməkdən usanmaz. Əgər ona bir pislik üz versə, ümitsizliyə qapılıb məyus olar. Başına gələn müsibətdən sonra dərgahımızdan ona bir mərhəmət əta etsək, mütləq: “Bu, elə mənim haqqımdır. Qiyamətin qopacağını güman etmirəm. Doğrudan da, əgər Rəbbimin hüzuruna qaytarılıb gətirilsəm, Onun dərgahında məni ən gözəl nemət gözləyir!” – deyər. Biz kafir olanlara nə etdiklərini mütləq xəbər verəcək və sözsüz ki, onlara şiddətli bir əzab daddıracağıq. (Fussilət surəsi, 49-50)

Adamlıq dinində bir qrup da vardır ki, bəzi eşidilən məlumatlarla günahlarının cəzasını bir müddət cəhənnəmdə çəkdikdən sonra cənnətə girəcəkləri düşüncəsi ilə bu dünyada hər cür haram və günahı işləməyi özlərinə qanuni görürlər. Cəhənnəmdə bir müddət sıxıntı çəkdikdən sonra cənnətə girməyi yanlış şəkildə zəmanət zənn edirlər. Halbuki, bu, batil bir inanandır və insanın özünü aldatmasının başqa bir nümunəsidir. Quranda bu mövzudan belə danışılır:

Bu onların: “Cəhənnəm odu bizə bir neçə gündən artıq toxunmaz!” – dediklərinə görədir. Onları öz dinləri barəsində düzəldikləri uydurmalar aldadıb yoldan çıxartmışdır. Elə isə şübhə edilməyən bir gündə onları topladığımız zaman halı necə olacaq? (O gün) hər kəsə qazandığının əvəzi ödəniləcək və onlara heç bir haqsızlıq edilməyəcəkdir. (Ali-İmran surəsi, 24-25)

Yenə bir başqa ayədə də eyni batil inancdan danışılır:

Onlar: “Cəhənnəm odu bizə bir neçə gündən artıq əzab verməz” –deyərlər. **Onlara söylə:** “Siz Allah’dan belə bir vəd almısınızmi? Allah heç vaxt Öz əhdindən dönməz. **Yoxsa Allah’a qarşı bilmədiyinizi söyləyirsiniz? (Bəqərə surəsi, 80)**

Halbuki, vəziyyət bildikləri kimi deyil. Bir sonrakı ayədə axirət-dəki vəziyyət belə xəbər verilir:

Bəli, günah qazanan və qazandığı günahlarla əhatə olunan şəxslər cəhənnəmlikdirlər və orada həmişəlik qalacaqlar. (Bəqərə surəsi, 81)

Belə olmaqla yanaşı, Allah’dan bir rəhmət olaraq Peyğəmbərimizin (s.ə.v) belə bir hədisi də vardır:

Hz. Peyğəmbər (s.ə.v) belə buyurur: “Ürəyində zərrə qədər iman olan kimsə atəşdən çıxacaq”. Əbu Səid deyir ki: “Kim (bu xəbərin ifadə etdiyi həqiqətdən) şübhəyə düşsə, bu ayəni oxusun: **“Həqiqətən, Allah (heç kəsə) zərrə qədər zülm etməz”.** (Nisa surəsi, 40)” (Tirmizi, *Sifatu-cəhənnəm 10, (2601)*)

Adamlıq dini mənsublarının və ümumiyyətlə, bütün inkarçıların cəhənnəm əzabı mövzusunda öz yanlış düşüncələri ilə belə çirkin cəsarət göstərmələri, əslində, Allah’a və axirətə olan imanlarının zəif olmasından və ya heç olmamağından qaynaqlanır. Buna qarşı, möminlər bu mövzuda son dərəcə həssas və həmişə ümid və qorxu içində olurlar. Allah’ın əzabından qorxub çəkinir, Allah’ın razı olmamağı ehtimalından şiddətlə qorxurlar. Uca Rəbbimiz Allah’a davamlı günahlarının bağışlanması, qəlblərinin dönməməyi üçün dua edirlər. Quranda keçən **“Ey Rəbbimiz! Bizi doğru yola yönəltmədən sonra ürəklərimizə şək-k-şübhə salma! Bizə Öz tərəfindən bir mərhəmət bəxş et, çünki Sən, həqiqətən, bəxş edənsən!** (Ali-

İmran surəsi, 8)” kimi dualar bunun nümunəsidir. Peyğəmbər Hz. Yusif də: **“Mənim canımı müsəlman olaraq al və məni əməlisəlehlərə qovuşdur! (Yusif surəsi, 101)”** - deyə dua edir.

Qisası, möminlər qəti olaraq özlərini mükəmməl, səhvsiz, nöqsansız insanlar olaraq görməz, əksinə, əllərindən gələdiyi qədər nöqsanlarını aradan qaldırmağa, səhvlərini düzəltməyə, yetkinləşməyə çalışırlar. Bu səbəblə də Quranın bir çox ayəsində bildirildiyi kimi, özlərinə edilən xəbərdarlıqlara son dərəcə ciddi yanaşırlar. Adamlıq dini mənsubları özlərini bəyəndikləri, qüsursuz gördükləri üçün heç bir şəkildə özlərinə verilən öyüdləri dinləməzlər. Allah'ın kitabına dəvət edildiklərində üz çevirər və özlərinin onsuz da nümunəvi müsəlman olduklarını iddia edərək mövzunun üzərindən keçməyə çalışırlar. Belə insanların vəziyyəti bir ayədə belə xəbər verilir:

Rəbbinin ayələri özünə xatırlandırılarkən onlardan üz döndərən, əvvəlcə etdiyi günahları unudan adamdan daha zalım kim ola bilər?! Onu anlamasınlar deyə, Biz onların qəlblərinə pərdə çəkib, qulaqlarına ağırlıq verdik. Sən onları doğru yola dəvət etsən belə, onlar əsla haqq yola gəlməzlər. (Kəhf surəsi, 57)

Hətta “mən çox dindar bir ailənin uşağıyam”, “mənim babam din mövzusunda təqdir edilən, fikri qəbul edilən bir alim idi, hacı idi, müəllim idi” və s. deməklə özünü təmizə çıxaranlar da olur. Və ya keçmişdə etdikləri bir yaxşılığı, məsələn, bir kasıba verdikləri bir miqdar puldan bəhs edib necə də yaxşı insan olduklarını eyham edirlər. Quranda bu insanlardan belə bəhs edilir:

Özlərini təmizə çıxaranları görmürsənmi? (Xeyr) Allah istədiyini təmizə çıxardar və onlara xurma çərdəyindəki nazik tel qədər zülm olunmaz! Sən onların Allah'a qarşı necə yalan uydurduqlarına bax! Bu, açıq-aşkar bir günah olaraq kifayətdir! (Nisa surəsi, 49-50)

Bundan əlavə, adamlıq dini mənsubları öz səhv məntiqləri ilə bəzi ibadətlər çıxarırlar və bunları etməklə cənnətə gedəcəklərini düşünürlər. Bu dinin mənsublarının ağzından “işləmək də ibadətdir” sözünü tez-tez eşitmək mümkündür. İşləmək bir gözəllikdir və hər mömin təmiz və yaxşı əxlaq göstərərək işləyər. Ancaq işi bəhanə edib Allah’ın hökmlərini tətbiq etməmək, əlbəttə, səmimi davranış deyil. Adamlıq dini mənsubları bu məntiqlə hərəkət edib öz peşələrinin də bir ibadət olduğunu söyləyirlər. Bu səhv məntiqə görə, peşələri ilə xidmət etdiklərinə görə, ayrıca Quranın hökmlərini yerinə yetirmələrinə ehtiyac yoxdur. Bunu söyləyən bəzən məmur, bəzən bərbər, bəzən həkim, bəzən tacir, bəzən də dərzi olur. Hamısı da insanlara peşələri ilə kömək etdiklərini, bunun da ən böyük ibadət olduğunu düşünürlər. İnsanlara kömək etmək yaxşı xüsusiyyətdir, amma təkbaşına kafi deyil. Üstəlik, bu, böyük yanılımadır.

Bu insanlar özlərinə ən yaxşı pulu, ən yaxşı mövqeni, ən yaxşı şöhrəti gətirən və ya asan olan iş və həyat tərzini seçir və sonra da etdikləri bu işlə ibadət etdiklərini iddia edirlər. İbadət Allah’a qulluq etmək deməkdir. İnsanlara edilən kömək, həqiqətən, Allah’ın razılığını qazanmaq üçün edilərsə, ibadət olar. Ancaq bir insan Quran əxlaqını yaşamayıb, sonra da: “Mən bu insana kömək edirəm, bunu müalicə edirəm, bu ibadətdir”, -deyə bilməz. Əgər ibadət etmək, yəni Allah’a qulluq etmək istəyirsə, Allah’ın fərz etdiyi hökmləri əskiksiz olaraq yerinə yetirmək üçün işləməli, bununla yanaşı, Allah’ın əmr etdiyi əxlaqı tam şəkildə yaşamaladır.

“Tövbə” surəsindəki bəzi ayələr bu mövzunu ən yaxşı şəkildə açıqlayır. Ayələrdə Peyğəmbərimizin (s.ə.v) dövründə Məkkədəki müşriklərin Kəbəni təmir etmək və həcc üçün Kəbəyə gələnlərə su vermək adətindən bəhs edilir və müşriklərin bu işlərinin müsbət olsa da, ibadət sayılmadığı bildirilir. Çünki ibadət əvvəl də ifadə etdiyimiz kimi, Allah’a qulluq etmək deməkdir. Halbuki, müşriklər Allah rızası

üçün deyil, göstəriş üçün və bir də adət-ənənələri olduğu üçün bunu edirdilər:

Müşriklər küfr etdikləri barədə öz-özlərinə şahid olduqları halda, Allah'ın məscidlərini təmir etmək onlara layiq olmaz. Onların əməlləri puça çıxmışdır. Onlar cəhənnəmdə (əbədi qalacaqlar!). (Tövbə surəsi, 17)

Məgər siz hacılara su verməyi və Məscidülhəramı təmir etməyi Allah'a və qiyamət gününə iman gətirib Allah yolunda cihad edənlərlə eynimi tutursunuz? Onlar Allah yanında eyni olmazlar. Allah zalım tayfanı doğru yola yönəltməz! (Tövbə surəsi, 19)

Adamlıq dininin çıxardığı yanlış İslam anlayışının növlərini saymaq bitməz. Bu dinin bəzi mənsuqları tutduqları yolun doğru olduğundan əmindir və “Allah məni sevir; sevməsəydi, bu evi, ailəni, malı, mülkü, verməzdi. İndiyə qədər Allah'dan istədiyimin hamısı olub” şəklində ifadələrlə özlərinə olan etibarlarını ifadə edirlər. Belə düşüncələrlə özlərini təmizə çıxarmağa çalışarkən aşağıdakı ayənin hökmünə girdiklərinin fərqində deyildirlər:

Məgər elə zənn edirlər ki, onlara verdiyimiz var-dövlət və övladla Biz onların yaxşılıqlarına tələsirik? Xeyr, anlamırlar! (Muminun surəsi, 55-56)

Bir başqa ayədə hadisənin əsl mahiyyəti belə açıqlanır:

Nə malları, nə də oğul-uşağı səni təəccübləndirməsin. Allah onlarla ancaq münafiqlərə dünyada əzab vermək, kafir olduqları halda, canlarını almaq istər. (Tövbə surəsi, 55)

Heç kimin özündə imtiyaz görməyə haqqı yoxdur. Bir insan ancaq Allah'a itaət edib, Onun hökmlərinə əlindən gəldiyi qədər riayət edib, günahlarından ötrü Allah'dan bağışlanma diləyərsə,

Allah'dan qurtuluş və xoşbəxtlik ümid edə bilər. Allah'a üsyan edən, Onun hökmlərinə bilə-bilə üz çevirən, Ondan başqa ilahlar qəbul edən insanların özlərini dindar kimi göstərməyə çalışması isə səmiyyətsizlikdir. Necə ki, Allah Quranda bənzər iddianı qarşıya qoyan bəzi yəhudilərlə əlaqədar belə buyurur:

De: “Ey yəhudilər! Əgər bütün insanlardan fərqli olaraq, özünü Allah'ın dostları olduğunuzu iddia edirsinizsə, doğru deyirsinizsə, onda ölüm diləyin!” Halbuki, onlar öz əlləri ilə etdikləri əməllərə görə heç vaxt diləməzlər. Allah zalımları çox gözəl tanıyandır! (Cümə surəsi, 6-7)

Adamlıq dini mənsuqlarının müsəlmanlıq anlayışında yalnız bəzi ibadətlər olur, yaxud da çox vaxt heç olmur, amma dillərində olur. Müsəlmanlara dəstək olmağın, Allah üçün yaşamağın, beş vaxt namaz qılmağın, Quran oxumağın lazım olduğundan tez-tez bəhs edər, amma bu ibadətləri yerinə yetirməzlər. Onsuz da adamlıq dinində Quran əxlaqının hara kimi yaşandığı və hədləri Qurandan fərqli şəkildə müəyyən edilmişdir. “Dini də yaşamaq olar, amma müəyyən qədər, hər şeyin həddi vardır. Dərinliyinə getmək lazım deyil, hər şey qədərində yaxşıdır” kimi yanlış məntiqlər bu insanlardan tez-tez eşidilir.

Bu yanlış məntiqə sahib olan insanlar dinin dərinliyi deyərkən din üçün edilən hər hansı bir fədakarlığı nəzərdə tuturlar. Bu insanlar müsəlmanlardan olduqlarının bilinməməyi, onlarla adlarının eyni çəkilməməyi, Allah üçün cəhd göstərməməyi, malından və canından Allah yolunda istifadə etməməyi və ya bunu öz mənfəətlərinə zidd düşməyəcək qədər etməyi üçün çox səy göstərirlər. Quranda dinin yalnız mənfəətlərinə zidd olmayan yönlerini tətbiq edənlər belə təsvir edilir:

İnsanlardan eləsi də vardır ki, Allah'a şəkli ibadət edər. Əgər ona bir xeyir toxunsa, arxayın olar. Yox, əgər ona

bir bəla üz versə, çöhrəsi dəyişər. Beləsi dünyanı da əldən verər, axirəti də. Açıq-aşkar ziyan budur, bu! (Həcc surəsi, 11)

Quranda təsvir edilən müsəlman isə Allah'ın razılığını və sevgisini bütün şəxsi mənfəətlərindən üstün tutan, yalnız axirətdən gözləyən, ciddi səy göstərən və Allah'a qarşı dürüst olan müsəlmandır. Buna qarşı, adamlıq dinində mənfəətlər hər cür inanc, dostluq və sevgidən üstün olur. Buna görə də adamlıq dininin mənsuabları möminləri açıq şəkildə dəstəkləməkdən qorxurlar. Etibar itkisi qorxusu ilə inanclarını dürüst yaşamazlar. Doğru bildiklərini həmişə müdafiə etməzlər. Onlar üçün yaşadıkları cəmiyyətin düşüncələri, işləri, yoldaşları və ya malları Allah'dan və Onun razılığından daha önəmlidir. Quranda həmin insanlar haqqında belə deyilir:

De: “Əgər atalarınız, oğullarınız, qardaşlarınız, övrətləriniz, qəbiləniz, qazandığınız mallar, kasad olmasından qorxduğunuz ticarət, xoşunuza gələn məskənlər sizə Allah'dan, Onun Peyğəmbərindən və Allah yolunda cihaddan daha əzizdirsə, Allah'ın əmri gəlincəyə qədər gözləyin. Allah fasiqləri doğru yola yönəltməz!” (Tövbə surəsi, 24)

Ayədə adamlıq dininin ucaltdığı bəzi əsas dəyər mühakimələri sayılır və bu dəyər mühakimələrini islami dəyərlərdən üstün tutmağın fasiq (yoldan çıxmış, Allah'a üsyan etmiş) bir camaatın xüsusiyyəti olduğu izah edilir. Bu fasiqlər birliyinin sahib olduğu səhv sevgi anlayışı bu dəyər mühakimələri arasında yer alır. Adamlıq dinində cəmiyyət və insan sevgisi çox vaxt Allah sevgisindən öndə gəlir. İnsanların razılığı Allah'ın razılığından üstün tutulur. Bu vəziyyət Quranda şirk, yəni Allah'dan başqasını ilah qəbul etmək kimi açıqlanır:

İnsanların içərisində Allah'dan qeyrilərini (Allah'a) şərik

**qoşub, onları Allah'ı sevən kimi sevənlər də vardır. Halbuki, iman gətirənlərin Allah'a məhəbbəti daha qüvvətli-
dir. Əgər zülm edənlərin vaxtında görəcəkləri əzabdan
xəbərləri olsaydı, onlar bütün qüdrətin Allah'a məxsus ol-
duğunu və Allah'ın əzabının şiddətli olacağını bilərdilər.
(Bəqərə surəsi, 165)**

Ancaq bu insanlar şirkin yalnız taxta və ya gipsdən düzəldilmiş bütlərə tapınmaqdan ibarət olduğunu düşündükləri üçün özlərini bundan tamamilə uzaq görürlər. İçində olduqları sistemin şirk sistemi olduğu özlərinə deyildiyində isə qəzəblənirlər. Ancaq şirk (ortaq) qoşanlar hər nə qədər özlərini təmizə çıxartmağa çalışsalar da, Allah'ın hökmü qətidir, Quranda **“Allah Ona şərik qoşmağı əsla bağışlamaz. Bundan başqa, olan günahları isə dilədiyi kimsə üçün bağışlar. Allah'a şərik qoşan şəxs, şübhəsiz ki, çox azmışdır. (Nisa surəsi, 116)”** ayəsi ilə müşriklərin mövqeləri bildirilmişdir.

Adamlıq dininin batil kitabı isə atalardan gələn mədəniyyətin və cəmiyyətin o gündü şərhlərinin meydana gətirdiyi qaydaların hamısıdır. Buna görə də Quranı yol göstərici olaraq qəbul etməzlər və çox vaxt Quran oxumazlar. Quran oxumaq üçün yalnız cənazə kimi müəyyən hadisələr olmalıdır. Halbuki, bu, hiyləgər bir şeytani üsulla Quranın insan həyatından uzaqlaşdırılması deməkdir. Allah Quranda bu insanların vəziyyəti ilə əlaqədar belə bildirir:

Peyğəmbər də “Ey Rəbbim! Həqiqətən, qövümüm bu Quranı tərک etmişdi!” – deyəcək. (Furqan surəsi, 30)

Bundan başqa, cəmiyyətin batil prinsiplərini, qəribə qaydalarını, yanlış tərbiyə formalarını, şifahi sözləri qəbul edir və uca Allah'ın bildirdiyi dinə görə deyil, başqa batil ölçülərə görə yaşayırlar. Halbuki, Allah Qurandan kənar sistemi özlərinə rəhbər edənlərə və buna baxmayaraq, özlərini hələ müsəlman hesab edənlərə belə xitab edir:

Sizə nə olub, necə mühakimə yürüdürsünüz? Yoxsa bir kitabınız vardır ki, orada oxuyursunuz?! Yaxud orada bəyənib seçdiyiniz hər şeyin sizin olacağı yazılmışdır?! Və ya hökm edib istədiklərinizin sizin olacağınıza dair Bizdən qiyamət gününədək davam edəcək əhd almısınız?! (Qələm surəsi, 36-39)

Adamlıq dininin mənsubları Allah'ın seçdiyi dinin yerinə öz istək və arzularının, atalarından gələn mədəniyyəti və ya yaşadıkları cəmiyyətin batil qaydalarını yol göstərici olaraq qəbul etmiş və azmışlar. Bu şəkildə özlərinə Allah'ın rəhməti olaraq göndərilən ən mükəmməl və yeganə qurtuluş ümidi olan haqq dini az və çox qısa müddətə dünya mənfəəti qarşılığında satırlar. Bunun necə pis alış-veriş olduğu Quranda belə ifadə edilir:

Onlar axirəti dünya həyatına satan kimsələrdir. Buna görə də onların nə əzabı yüngülləşər, nə də onlara kömək olunar. (Bəqərə surəsi, 86)

Onlar doğru yol əvəzində əyri yolu satın almış kəslərdir. Onların alveri xeyir gətirmədi və haqq yolu da tapmadılar. (Bəqərə surəsi, 16)

Batil dindən qopub ayrılmaq

Allah'ın dinini (İslamı) seçən bir insanın əsas xüsusiyyəti yalnız Allah'ı Rəbb qəbul etməsidir. Allah'ı Rəbb etdiyinə görə, Ondan başqa heç bir varlığı yol göstərici olaraq qəbul etməz. Bütün həyatını Allah'ın göstərdiyi şəkildə, yəni Onun **“...müttəqilərə doğru yol göstərən... (Bəqərə surəsi, 2)”** kitabına, Qurana görə təşkil edər. Bu vəziyyətdə, başqa bir əxlaq sistemini mənimsəməsindən söhbət gedə bilməz. Dolayısıyla, iman edən bir insan Quran əxlaqının tam əksi

olan əxlaqi sistemə bağlı olmaz. Həm müsəlman olub, həm də atalarından gələn dinsiz ənənələrini təqib etməz. Özbaşına bir həyat fəlsəfəsi də çıxarmaz. O, yalnız müsəlmandır, başqa adı yoxdur. Ona bu adı Allah vermişdir. Quranda bu mövzu belə bildirilir:

Allah yolunda layiqincə cihad edin. O, sizi seçdi və dində sizin üçün heç bir çətinlik yeri qoymadı – atanız İbrahimin dini kimi. Allah bundan əvvəl də, bunda da sizə müsəlman adını verdi ki, Peyğəmbər sizə, siz də insanlara şahid olasınız. Elə isə namaz qılın, zəkat verin və Allah'a sığının. (Allah) sizin ixtiyar sahibinizdir. O, nə yaxşı ixtiyar sahibi, necə də gözəl imdada yetəndir! (Həcc surəsi, 78)

Quranın fərqli surələrində yaşadıkları cəmiyyətin batil dinindən tamamilə qopub ayrılan və tamamilə Allah'ın dininə yönələn möminlərdən bəhs edilir. Yaşadıqları cəmiyyətin batil dinini qəbul etmədikləri üçün ölüm təhlükəsi ilə qarşılaşan və buna görə mağaraya sığınan əshabi-kəhf (mağara əhli) bunlardan biridir. Quranda kəhf əhlinin vəziyyəti belə bildirilir:

Yoxsa əshabi-kəhfın və Rəqimin ayələrimizdən əcaib bir şey olduğunu güman edirsən? (Kəhf surəsi, 9)

Biz onların xəbərini sənə doğru söyləyirik. Onlar Rəbbinə iman gətirmiş bir neçə gənc idi. Biz də onların hidayətini artırmışdıq. Onlar durub: “Rəbbimiz göylərin və yerin Rəbbidir. Biz Ondan başqa heç bir tanrıya ibadət etməyəcəyik. Əks təqdirdə, danışmaqda həddi aşmış olarıq!” – dedikləri zaman onların ürəklərinə qüvvət vermişdik. Bizim bu camaat Allah'dan başqa tanrılar qəbul etdi. Elə isə onlar öz tanrıları barəsində bir dəlil gətirməli deyildilərmi? Allah'a qarşı yalan uydurub düzəldəndən daha

zalım kim ola bilər?! “Onları və Allah’dan başqa tapındıqları tanrıları tərki edib getdiyiniz zaman mağaraya çəkilin ki, Rəbbiniz sizə Öz mərhəmətindən əta etsin və işinizdə sizin üçün fayda hazırlasın”. (Kəhf surəsi, 13-16)

Ayələrdən aydın olduğu kimi, Allah’ın dininə təslim olan bir mömin batil dinə mənsub olan insanlardan fikri olaraq tam mənası ilə uzaqlaşmalı, ayrılmalıdır. Bu, mütləq fiziki ayrılıq mənasını verməz. Əshabi-kəhf qarşı tərəfdən gələn hücum səbəbi ilə fiziki olaraq ayrılıb mağaraya girmişdir. Möminlər xüsusilə zehni yöndən batil dinə mənsub kəslərdən qopmalıdır. Hz. Yusif buna nümunədir. Məsirdə özünə atılan bir böhtan üzündən zindana düşdüyü dövrdə zehni olaraq inkarçılardan tamamilə qopub ayrılmışdı. Zindanda özünə sual verənlərə belə demişdi:

(Yusif) belə cavab verdi: “Yeyəcəyiniz təam gəlməmişdən əvvəl mən onun mənasını sizə xəbər verərəm. Bu, Rəbbimin mənə öyrətdiyi elmlərdəndir. Mən Allah’a inanmayan və axirəti də inkar eləyən bir tayfanın dinini tərki etdim! Mən ata-babalarım İbrahim, İshaq və Yəqubun dininə tabe oldum. Bizə heç bir şeyi Allah’a şəriki qoşmaq yaraşmaz. Bu, Allah’ın bizə və insanlara bəxş etdiyi nemətdir, lakin insanların əksəriyyəti şükür etməz! “Ey mənim iki zindan yoldaşım! Ayrı-ayrı tanrılar daha yaxşıdır, yoxsa bir olan, qadir olan Allah?! (Allah’dan) qeyri ibadət etdikləriniz sizin və atalarınızın qoyduğunuz adlardan başqa bir şey deyildir. Allah isə onlara heç bir dəlil nazil etməmişdir. Hökm ancaq Allah’ındır. O, sizə yalnız Onun Özünə ibadət etməni buyurmuşdur. Doğru din budur, lakin insanların çoxu bilməz! (Yusif surəsi, 37-40)

Bir başqa ayədə isə Hz. İbrahim və onunla birlikdə iman edən möminlərin batil dinə mənsub olan cəmiyyətdən qopub ayrıldıqları

nümunə göstərilir:

İbrahim və onunla birlikdə olanlar sizin üçün gözəl örnəkdir. O zaman onlar öz qövmünə belə demişdilər: “Şübhəsiz ki, bizim sizinlə və sizin Allah’dan başqa ibadət etdiklərinizlə heç bir əlaqəmiz yoxdur. Biz sizi inkar edirik. Siz bir olan Allah’a iman gətirməyincə bizimlə sizin aranızda həmişə ədavət və nifrət olacaqdır!” Ancaq İbrahim öz atasına: “Mən mütləq sənin bağışlanmağını diləyəcəm. Mən heç bir vəchlə səni Allah’dan qurtara bilmərəm!” – deməsi istisnadır. “Ey Rəbbimiz! Biz ancaq Sənə təvəkkül etdik, tövbə edib ancaq Sənə tərəf qayıtdıq. Axır dönüş də ancaq Sənin hüsurunadır”. (Mumtəhinə surəsi, 4)

“Kafirun” surəsi isə möminlərlə batil din mənsubları arasındakı ayrılığın bir başqa ifadəsidir:

De: “Ey kafirlər! Mən sizin ibadət etdiklərinizə ibadət etmərəm! Siz də mənim ibadət etdiyimə ibadət etməsiniz! Mən sizin ibadət etdiklərinizə ibadət edən deyiləm! Siz də mənim ibadət etdiyimə ibadət edən deyilsiniz! Sizin öz dininiz var, mənim də öz dinim!” (Kafirun surəsi, 1-6)

Mömin batil din mənsubları ilə özü arasındakı ayrılığı qəti olaraq son dərəcə xüsusi şəkildə etməlidir. İnkər edənlərin dininin heç bir istiqaməti, məsələn, dəyər mühakimələri, əxlaq qaydaları, davranış formaları, dialoq şəkilləri və s. möminlər tərəfindən mənimsənib tətbiq olunmamalıdır. Mömin batil dindəki rəftarları deyil, Quranda təsvir edilənləri etməklə məsuliyyət daşıyır. Çünki Quranda möminlərin zadəganlığına, nəcibliyinə əxlaqına və inancına ən yaraşan yerləşikli və hətta səs tonu da təsvir edilir. Allah ayələrdə belə buyurur:

Adamlardan təkəbbürlə üz çevirmə, yer üzündə lovğa-lovğa gəzib dolanma. Həqiqətən, Allah heç bir özündən razını, lovğalanıb fəxr edəni sevməz! Yerləşində müvazinət gözlə və səsini qaldırma. Çünki ən çirkin səs uzunqulaq səsidir! (Loğman surəsi, 18-19)

Ancaq burada bir xüsusa diqqət yetirmək lazımdır: batil dinlər fərqlidirlər və çoxu marksızmdə olduğu kimi, Allah'ı inkar etdiyini açıq şəkildə söyləyir. Buna qarşı, Qurandan öyrəndiyimiz kimi, batil dinlərin mənsublarının mühüm bir hissəsi Allah'a inandıqlarını, Ona itaət etdiklərini söyləyirlər. Ancaq bu səmimi olmayan bir iddiadır və həqiqətlə heç bir əlaqəsi yoxdur. Yaşadıqları həyat və mənimsədikləri əxlaq anlayışı bu iddialarına ziddir. Bir ayədə batil din mənsublarının sözügedən iddialarına belə nümunə verilir:

Bil ki, xalis din ancaq Allah'a məxsusdur. Allah'ı qoyub (bütləri) özlərinə dost tutanlar: “Biz onlara yalnız bizi Allah'a yaxınlaşdırmaq üçün ibadət edirik!” (deyirlər). Şübhəsiz ki, Allah ixtilafda olduqları məsələlər barəsində onların arasında hökm edəcəkdir. Allah yalançı, nankor olan kimsəni doğru yola müvəffəq etməz! (Zumər surəsi, 3)

Başqa ayələrdə isə batil din mənsublarından soruşduqda Allah'ın varlığını və qüdrətini qəbul etdikləri, ancaq dilləri ilə qəbul etdikləri bu həqiqətin mənasını qavraya bilmədikləri və Ondən qorxmadıqları xəbər verilir:

De: “Sizə göydən və yerdən kim ruzi verir? Qulaqlara və gözlərə sahib olan kimdir? Ölüdən diri, diridən ölü çıxardan kimdir? Hər işi düzüb qoşan kimdir?” Onlar: “Allah'dır!” – deyəcəklər. De: “Bəs onda Allah'dan qorxmursunuz? O, sizin həqiqi Rəbbiniz olan Allah'dır. Artıq

haqdan sonra zəlalətdən başqa nə qalır?! Belə isə necə döndərilirsiniz?” (Allah’ın itaətindən çıxmış) fasiqlərin iman gətirməyəcəkləri barədə Rəbbinin sözü belə gerçək oldu. (Yunis surəsi, 31-33)

Həqiqətən, əgər: “Göyləri və yeri kim yaratmış, günəşi və ayı kim ram etmişdir?” – deyə soruşsan, onlar mütləq: “Allah!” – deyə cavab verəcəklər. Elə isə onlar niyə döndərilirlər? (Ənkəbut surəsi, 61)

Bu səbəblə, batil dinləri təşxis edərkən diqqətli olmaq lazımdır. Batil dinlərin mənsuqları Quranın yalnız mənfəətlərinə zidd olmayan qismini qəbul edirlər. Amma dediyimiz kimi, qəbul etdikləri Quranın yalnız bir qismidir və Allah’ın hökmünə görə, Quranın bir qisminə iman edib, bir qismini qəbul etməmək inkardır:

Siz elə adamlarsınız ki, (bu əhddən) sonra yenə bir-birinizi öldürür, özünüzdən olan bir dəstəyə zülm və düşmənçilik etmək üçün köməkləşib, onları öz yurdlarından kənar edirsiniz. Onlar əsir düşüb yanınıza gəlsələr, fidyə verib azad edirsiniz. Halbuki, onları (öz yurdlarından) çıxartmaq sizə haram edilmişdi. Aya, siz kitabın bir hissəsinə inanıb, digər qismini inkar edirsiniz? Sizlərdən bu cür işlər görənlərin cəzası dünyada yalnız rüsvay olmaq, qiyamətdə isə ən şiddətli əzaba düçar olmaqdır. Allah etdiklərinizin heç birindən qafil deyildir.... (Bəqərə surəsi, 85)

Allah bir ayədə möminlərə belə buyurur:

Ölü heyvan, qan, donuz əti, Allah’dan başqasının adı ilə kəsilmiş, boğulmuş, vurulmuş, yıxılaraq ölmüş, vurulub gəbərmiş, vəhşi heyvanlar tərəfindən parçalanıb yeyilmiş - canı çıxmamış kəsdiyiniz heyvanlar müstəsnadır - dikinə

qoyulmuş daşlar üzərində kəsilmiş heyvanlar və fal oxları ilə pay bölmək sizə haram edildi. Bunlar günahdır. Bu gün kafirlər dininizdən əllərini üzdülər. Onlardan qorxmayın, Məndən qorxun! Bu gün dininizi sizin üçün kamil etdim, sizə olan nemətimi tamamladım və sizin üçün din olaraq İslamı bəyənilib seçdim. Kim aclıq üzündən naçar qalarsa, günaha meyil etmək niyyətində olmayaraq (zəruri ehtiyacını ödəyəcək qədər bu haram ətlərdən yeyə bilər). Həqiqətən, Allah bağışlayandır, rəhm edəndir!.. (Maidə surəsi, 3)

Allah bizlərə din olaraq İslamı seçmişdir. Yeganə doğru yoludur və ondan başqa hər yol (hər din) batildir. Biz düşüncələrimizi, davranışlarımızı, danışmağımızı, yaşamağımızı Allah'ın dinindən öyrənməklə məsuliyyət daşıyıyıq.

Buna görə, müsəlmana düşən yaşadığı cəmiyyətin vəziyyətini Quranın meyarları ilə təhlil etmək və ona görə davranmaqdır. Əgər yaşadığımız cəmiyyətin üzvləri özlərinə Rəbb olaraq Allah'ı deyil, bir-birlərini və ya atalarını qəbul etmişlərsə, özlərinə yol göstərici olaraq Allah'ın kitabını deyil, başqa qaynaqları müəyyən etmişlərsə, Allah'ı unudub Onun hökmlərindən üz çevirmiş olurlar.

Nəticə

Kitab boyu adamlıq dininin yaşadığımız cəmiyyətdə ortaya çıxan bəzi mühüm yönlərini araşdırdıq. Ancaq bu, bir həqiqətdir ki, adamlıq dini yalnız yaşadığımız dövr və cəmiyyətə aid batil bir din deyil. Əksinə, bu şeytani din hər dövr və hər coğrafiyada haqq dindən azmış cəmiyyətlərin ortaq dini vəziyyətindədir. Yalnız bu saxta dinin şəkillərində bəzi dəyişikliklər vardır. Zaman və coğrafiyaya görə cəmiyyətlərin adətləri, davranış formaları dəyişir, amma əsas məntiq eynilə qalır. Məsələn, adamlıq dininin ən mühüm xüsusiyyətlərindən biri olan göstəriş müxtəlif cəmiyyətlərdə müxtəlif şəkillərdə reallaşır və ya qırur və özündən razılığın ətrafı bürüzəsi fərqli tərzlərdə edilə bilər. Amma nəticədə əsas məntiq eynidir.

Bu məntiq başdan bəri vurğuladığımız kimi, adamlıq dininin Allah'ı unutmamasının bir nəticəsidir. Quranda belə buyrulur:

(Şüeyb) dedi: “Ey qövmüm! Məgər mənim əşirətim sizə Allah’dan da əzizdir ki, Onu unudub saymırsınız?... (Hud surəsi, 92)

Bu saxta dinin mənsubları bu dünyaya Allah'a qulluq etmək üçün gəldiklərini, tək qurtuluşun Onun razılığı olduğunu bilməzlər. Həlbuki, bizi yaradan, bizə analarımızın bətnində şəkil və surət verən, bizi dünyaya yerləşdirən, bu dünyanı bizim üçün döşəyib-hazırlayan, bizə ruzi verən, bizi yaşadan və öldürəcək olan Allah'dır. Bizim Ondan başqa heç bir vələmiz, rəbbimiz, sahibimiz, ilahımız yoxdur.

Ondan gəldik və Ona gedirik. Bu dünyada da çox qalan deyilik.

Madam ki, varlığımızın əsl mahiyyəti budur, o halda, keçici müddət ərzində qalacağımız dünyanın kiçik mənfəət hesablarına girmək, dünyada bir-birimizə lovğalanmaq, yox olmağa məhkum olan mal və mülkə tamahla bağlanmaq, Allah'ın dinindən kənar özümüzbə başqa yol göstəricilər, başqa məqsədlər, başqa iddialar seçmək ağıllı hərəkət deyil. Dünya axirətin tarlası olaraq yaradılmışdır. Axirətdə Allah'ın rəhmətini və cənnətini qazanmağımız, bu dünyada dinc yaşamağımız ancaq Allah'a tabe olmaqla, Allah'a sarılmaqla mümkündür. Necə ki, bizə əmr edilən də budur:

... Allah yolunda layiqincə cihad edin. O, sizi seçdi və dində sizin üçün heç bir çətinlik yeri qoymadı – atanız İbrahimin dini kimi. Allah bundan əvvəl də, bunda da sizə müsəlman adını verdi ki, Peyğəmbər sizə, siz də insanlara şahid olasınız. Elə isə namaz qılın, zəkat verin və Allah'a sığının. (Allah) sizin ixtiyar sahibinizdir. O, nə yaxşı ixtiyar sahibi, necə də gözəl imdada yetəndir! (Həcc surəsi, 78)

Bütün bu kitab boyu araşdırdığımız, bizlərə adamlıq dininin çıxardığı səhv düşüncəni, adət və davranışları göstərir. Adamlıq dininin sözügedən xüsusiyyətlərini Quranda təsvir edilən haqq dinlə müqayisə edincə ikisinin arasında nə cür böyük fərq olduğu açıq şəkildə ortaya çıxır. Bu fərq imanla küfr arasındakı fərkdir. Başqa cür desək, Allah'ın dini ilə şeytanın çıxardığı batil din arasındakı fərkdir. Buna görə, adamlıq dini ilə İslam dini arasında hər hansı bir bənzərliyin olması, müsəlmanların adamlıq dininin hər hansı bir qismini mənimsəməsi söz mövzusu ola bilməz. Buna görə də mömin adamlıq dini cəmiyyətində dərhal seçilir; cəmiyyətin üzvləri, onun özlərindən olmadığını qısa müddətdə anlayırlar. Amma öz dinlərinə bu qədər zidd xüsusiyyətə necə sahib olduğunu anlamazlar. Möminin məntiqi

onların məntiqinə tamamilə ziddir. Onsuz da bu səbəbdən tarix boyu adamlıq dini mənsuqları möminlərin necə bir məntiqə sahib olduqlarını qavraya bilməmiş və hətta onları dəlilikdə günahlandırmışlar.

Halbuki, əsl özlərinin yaşadıkları sistemin heç bir əsaslı, məntiqli dayağı yoxdur. Sözlərinin çoxu bir-birinə zidd olur. İslama tabe olmağın lazım olduğunu söyləyirlər, sonra da buna özlərinə görə məhdudiyətlər gətirirlər. Dinin bəzi hökmlərini öz səhv düşüncələri ilə bəyənilir, amma “həddindən artıq”a qaçmağın lazım olmadığını söyləyib bəzi hökmlərin tətbiq olunmasını lazım bilmirlər. “Biz müsəlmanıq”, -deyirlər, amma İslama görə yaşamaq istəmədiklərini söyləyirlər.

Bu məntiqdən kənar, ziddiyətli sözlərdən də aydın olduğu kimi, hər hansı bir adamlıq dini mənsuqlarının dini mövzular haqqında etdiyi şərhlər, qarşıya qoyduğu fikir və düşüncələr Quran ayələrinə tamamilə ziddir. Quranda bu insanlardan belə bəhs edilir:

İnsanlar içində eləsi də vardır ki, heç bir şey bilmədən, haqq yolu göstərən heç bir rəhbəri və nurani kitabı olmadan Allah barəsində mübahisə edər. O, boynunu əyərək (insanları) Allah'ın yolundan çıxarmaq məqsədilə bunu edər. Onu dünyada rüsvayçılıq gözləyir, qiyamət günü isə ona cəhənnəm odunun əzabını daddıracağıq! (Həcc surəsi, 8-9)

Halbuki, Qurandakı gerçək dini anlayıb tətbiq etmək üçün tam bir şüur açıqlığına və ağıla ehtiyac vardır ki, bu xüsusiyyətlərə sahib olanlar ancaq möminlərdir. Kafirlərin və müşriklərin isə şüur və hissələrinin bağlı olduqlarını Allah bir çox ayəsində ifadə etmişdir:

Allah onların ürəyinə və qulağına möhür vurmuşdur. Gözlərində də pərdə vardır. Onları böyük bir əzab gözləyir! (Bəqərə surəsi, 7)

Biz cinlərdən və insanlardan bir çoxunu cəhənnəm üçün yaratdıq. Onların qəlbləri vardır, lakin onunla anlamazlar. Onların gözləri vardır, lakin onunla görməzlər. Onların qulaqları vardır, lakin onunla eşitməzlər. Onlar heyvan kimidirlər, bəlkə də, daha çox zəlalətdədirlər. Qafil olanlar da məhz onlardır! (Əraf surəsi, 179)

... (Münafıqlərin yaramaz işlərindən, qəbahətlərindən xəbər verən) bir surə nazil edildiyi zaman bir-birinə baxıb: “(Müsəlmanlardan) sizi görən varmı?” – deyər soruşur, (görən yoxdursa) dönüb aradan çıxırlar. Onlar anlamaz bir tayfa olduqları üçün Allah da ürəklərini döndərmişdir! (Tövbə surəsi, 127)

Buna görədir ki, adamlıq dini ağılsız və şüursuz insanların batil dinidir. Halbuki, ağılı və vicdanı onu din əxlaqını yaşamağa yönəldir ki, insanın gerçək şanı, şərəfi və əbədi xoşbəxtliyi bu dindədir.

İki din arasındakı seçim insana aiddir. Bir ayədə mövzu belə açıqlanır:

Dində məcburiyyət yoxdur. Artıq doğruluq azgınlıqdan ayırd edildi. Hər kəs taqutu inkar edib Allah'a iman gətirsə, o, artıq ən möhkəm bir ipdən yapışmış olur. Allah eşidəndir, biləndir! (Bəqərə surəsi, 256)

Əlavə bölmə: Təkamül yalanı

Darvinizm, yəni təkamül nəzəriyyəsi yaradılış həqiqətini inkar etmək məqsədilə irəli sürülmüş, ancaq uğursuzluqla nəticələnmiş elmdən kənar cəfəngiyatdan başqa bir şey deyil. Canlıların cansız maddələrdən təsadüfən əmələ gəldiyini iddia edən bu nəzəriyyə kainatda və canlılarda çox möcüzəvi nizam olduğunun elm tərəfindən sübut edilməsi ilə və təkamül prosesinin əsla baş vermədiyini göstərən 350 milyona yaxın fosilin tapılması ilə süqut etmişdir. Beləliklə, Allah'ın bütün kainatı və canlıları yaratdığı elm tərəfindən də sübut edilmişdir. Bu gün təkamül nəzəriyyəsini dirçəltmək üçün dünya səviyyəsində aparılan təbliğat sadəcə elmi həqiqətlərin təhrif olunmasına, tərəfli şərhinə, elm adı altında söylənilən yalan və saxtakarlıqlara əsaslanır.

Ancaq bu təbliğat həqiqəti gizlətmir. Təkamül nəzəriyyəsinin elm tarixində ən böyük xəta olması son 20-30 il ərzində elm dünyasında getdikcə daha ucadan dilə gətirilir. Xüsusilə 1980-ci illərdən sonra aparılan tədqiqatlar darvinist iddiaların tamamilə səhv olduğunu üzə çıxarmış və bu həqiqət bir çox elm adamı tərəfindən dilə gətirilmişdir. ABŞ-da biologiya, biokimya, paleontologiya kimi fərqli sahələrlə məşğul olan bir çox elm adamı darvinizmin əsassızlığını görür, canlıların mənşəyini artıq yaradılışla açıqlayırlar.

Təkamül nəzəriyyəsinin süqutundan və yaradılış dəlillərindən

digər bir çox əsərimizdə bütün elmi təfərrüatları ilə bəhs etmişik və etməyə davam edirik. Ancaq əhəmiyyəti baxımından mövzudan burada da bəhs etməkdə fayda var.

Darvini məhv edən çətinliklər

Təkamül nəzəriyyəsi tarixi qədim yunanlara gedib çıxan bir təlim olmasına baxmayaraq, XIX əsrdə hərtərəfli şəkildə irəli sürüldü. Nəzəriyyəni elm dünyasının gündəminə gətirən ön mühüm irəliləyiş Çarlz Darvinin 1859-cu ildə nəşr edilən “Növlərin mənşəyi” adlı kitabı idi. Darvin bu kitabda dünyadakı müxtəlif canlı növlərini Allah’ın ayrı-ayrı yaratdığına qarşı çıxırdı. Darvinin fikrincə, bütün növlər ortaq əcdaddan törəmiş və zaman ərzində kiçik dəyişikliklərlə müxtəlifləşmişdilər.

Darvinin nəzəriyyəsi heç bir konkret elmi tapıntıya əsaslanmırdı; özünün də qəbul etdiyi kimi, sadəcə bir məntiq yeritmə idi. Hətta Darvin kitabındakı “Nəzəriyyənin qarşısında duran çətinliklər” başlıqlı uzun bölmədə etiraf etdiyi kimi, nəzəriyyə bir çox mühüm suala cavab verə bilmirdi.

Darvin nəzəriyyəsinin qarşısındakı çətinliklərə inkişaf edən elmin üstün gələcəyinə, yeni elmi kəşflərin nəzəriyyəsinə gücləndirəcəyinə ümid edirdi. Bunu kitabında tez-tez bildirirdi. Ancaq inkişaf edən elm Darvinin ümidlərinin tam əksinə, nəzəriyyənin əsas iddialarını bir-bir əsassız qoydu.

Darvinizmin elm qarşısındakı məğlubiyyətini üç əsas başlıq altında təhlil etmək olar:

Nəzəriyyə həyatın yer üzündə ilk dəfə necə ortaya çıxdığını əsla açıqlaya bilmir.

Nəzəriyyənin irəli sürdüyü təkamül mexanizmlərinin, əslində, təkamül xarakterinə malik olduğunu göstərən heç bir elmi tapıntı yoxdur.

Fosillər təkamül nəzəriyyəsinin iddialarının tam əksini göstərir. Bu bölmədə bu üç əsas başlığı əsaslı təhlil edəcəyik.

Keçilməz ilk pillə: həyatın mənşəyi

Təkamül nəzəriyyəsi bütün canlı növlərinin bundan təxminən 3.8 milyard il əvvəl dünyada fantastik şəkildə təsadüfən meydana gələn bircə canlı hüceyrədən törədiklərini iddia edir. Bircə hüceyrənin milyonlarla kompleks canlı növünü necə əmələ gətirməsi və əgər həqiqətən bu cür təkamül baş vermişsə, nə üçün izlərinin fosillərdə tapılmadığı nəzəriyyənin açıqlaya bilmədiyi suallardandır. Ancaq bütün bunlardan əvvəl iddia edilən təkamül prosesinin ilk pilləsi üzərində dayanmaq lazımdır. Həmin ilk hüceyrə necə ortaya çıxmışdır?

Təkamül nəzəriyyəsi cahilliklə yaradılışı inkar etdiyinə görə, həmin ilk hüceyrənin heç bir plan və nizam olmadan təbiət qanunları çərçivəsində təsadüfən meydana gəldiyini iddia edir. Yəni bu nəzəriyyəyə əsasən, cansız maddə kortəbii təsadüflər nəticəsində ortaya canlı hüceyrə çıxarmalıdır. Ancaq bu, məlum olan ən təməl biologiya qanunlarına zidd iddiadır.

Həyat həyatdan gəlir

Darvin kitabında həyatın mənşəyindən heç bəhs etməmişdi. Çünki onun dövründəki ibtidai elm anlayışı canlıların çox sadə quruluşa malik olduqlarını fərz edirdi. Orta əsrlərdən bəri “spontane generation” adlı nəzəriyyəyə əsasən, cansız maddələrin təsadüfən birləşərək canlı varlıq əmələ gətirməsinə inanırdılar. Bu dövrdə həşəratların yemək artıqlarından, siçanların da buğdadan əmələ gəlməsi geniş yayılmış düşüncə idi. Bunu sübut etmək üçün qəribə təcrübələr aparılmışdı. Çirkli əsginin üstünə bir az buğda qoyulmuş və bir müddət sonra bu qarışıqdan siçanların əmələ gəlməsini gözləmişdilər.

Ətin qurdlanması da həyatın cansız maddələrdən törədiyinə dəlil hesab edilirdi. Lakin daha sonra məlum olacaqdı ki, ətin üstündəki qurdlar öz-özlərindən əmələ gəlmirlər, milçəklərin gətirib qoyduğu gözle görülməyən sürfələrdən çıxırdılar. Darvin “Növlərin mənşəyi” adlı kitabını yazdığı dövrdə isə bakteriyaların cansız maddədən əmələ gəlməsi inancı elm dünyasında geniş şəkildə qəbul edilirdi.

Lakin Darvinin kitabının nəşr edilməsindən beş il sonra məşhur fransız bioloq Lui Paster təkamülə əsas verən bu inancı qəti şəkildə təkzib etdi. Paster apardığı uzun elmi fəaliyyət və təcrübələrdə gəl-di-yi nəticəni belə şərh etmişdi:

“Cansız maddələrin həyatı əmələ gətirməsi iddiası artıq qəti şəkildə tarixə gömülmüşdür”. (*Sidney Fox, Klaus Dose, Molecular Evolution and The Origin of Life, New York: Marcel Dekker, 1977, səh. 2*)

Təkamül nəzəriyyəsinin tərəfdarları Pasterin kəşflərinə uzun müddət qarşı çıxdılar. Ancaq inkişaf edən elm canlı hüceyrəsinin mü-rəkkəb quruluşunu üzə çıxardıqca həyatın öz-özünə əmələ gəlməsi iddiasının əsassızlığı daha da açıq şəkil aldı.

XX əsrdəki nəticəsiz səylər

XX əsrdə həyatın mənşəyi mövzusunda tədqiq edən ilk təkamülçü məşhur rus bioloq Aleksandr Oparin oldu. Oparin 1930-cu illərdə irəli sürdüyü bəzi tezislərlə canlı hüceyrəsinin təsadüfən meydana gələ biləcəyini sübut etməyə çalışdı. Ancaq bu fəaliyyətlər uğursuzluqla nəticələnəcək və Oparin bu etirafı etməli olacaqdı:

“Təəssüf ki, hüceyrənin mənşəyi təkamül nəzəriyyəsinin tamamilə əhatə edən ən qaranlıq nöqtədən ibarətdir”. (*Alexander I. Oparin, Origin of Life, (1936) New York, Dover Publications, 1953 (Reprint), səh. 196*)

Oparinin yolunu davam etdirən təkamülçülər həyatın mənşəyi

problemini həll etmək üçün təcrübələr aparmağa çalışdılar. Bu təcrübələrin ən məşhuru amerikalı kimyaçı Stenli Miller tərəfindən 1953-cü ildə aparıldı. Miller ibtidai atmosferdə mövcud olduğunu iddia etdiyi qazları bir təcrübədə birləşdirdi və bu qarışıqğa enerji verərək zülalları təşkil edən bir neçə üzvi molekul (amin turşusu) sintezlədi.

O illərdə təkamüllə bağlı mühüm mərhələ kimi tanıtılan bu təcrübənin əsassız olduğu və təcrübədə tətbiq edilən atmosferin yer şərtlərindən çox fərqli olduğu sonrakı illərdə üzə çıxacaqdı. (*"New Evidence on Evolution of Early Atmosphere and Life"*, *Bulletin of the American Meteorological Society*, c. 63, Kasım 1982, səh. 1328-1330)

Uzun sükutdan sonra Millerin özü də tətbiq etdiyi atmosfer mühitinin həqiqi olmadığını etiraf etdi. (*Stanley Miller, Molecular Evolution of Life: Current Status of the Prebiotic Synthesis of Small Molecules, 1986, səh. 7*)

Həyatın mənşəyi problemini açıqlamaq üçün XX əsr boyu göstərilən bütün təkamülçü səylər uğursuzluqla nəticələndi. San Diyeqo Skrips İnstitutundan məşhur geokimyacı Cefri Bada təkamülçü "Earth" jurnalında 1998-ci ildə dərc edilən bir məqalədə bu həqiqəti belə qəbul edir:

"Bu gün XX əsri arxada qoyarkən hələ də XX əsrin başlanğıcındakı ən böyük həll edilməmiş problemlə qarşı-qarşıya-yıq: həyat yer üzündə necə başlayıb". (*Jeffrey Bada, Earth, Şubat 1998, səh. 40*)

Həyatın kompleks quruluşu

Təkamülçülərin həyatın mənşəyi ilə bağlı bu qədər çıxılmaz vəziyyətə düşməsinin başlıca səbəbi ən sadə hesab etdikləri canlıların bu qədər mürəkkəb quruluşa malik olmasıdır. Canlı hüceyrəsi insanın

hazırladığı bütün texnoloji məhsullardan daha mürəkkəbdir. Belə ki, bu gün dünyanın ən qabaqcıl laboratoriyalarında belə cansız maddələr birləşdirilərək nəinki canlı hüceyrə, hətta hüceyrəyə aid bircə zülal da hasil etmək mümkün deyil.

Bir hüceyrənin meydana gəlməsi üçün lazımlı şərtlər əsla təsadüflərlə açıqlanmayacaq qədər çoxdur. Lakin bunu açıqlamağa heç ehtiyac yoxdur. Təkamülçülər hələ hüceyrə səviyyəsinə çatmadan çıxılmaz vəziyyətə düşürlər. Çünki hüceyrənin əsasını təşkil edən zülalların təsadüfən sintezlənmə ehtimalı riyazi cəhətdən sıfırdır.

Bunun ən əsas səbəbi budur ki, bir zülalın əmələ gəlməsi üçün başqa zülallar da olmalıdır. Bu səbəb bir zülalın təsadüfən əmələ gəlmə ehtimalını tamamilə aradan qaldırır. Ona görə, təkcə bu fakt təkamülçülərin təsadüf iddiasını təkzib etmək üçün kifayətdir. Mövzunun əhəmiyyətini qısaca açıqlayaq:

- **Fermentlər olmasa, zülal sintezlənmə bilməz, fermentlər də zülaldır.**
- **Bircə zülalın sintezlənməsi üçün 100-ə yaxın hazır zülal olmalıdır. Ona görə, zülalların olması üçün zülallar lazımdır.**
- **Zülalları sintezləyən fermentləri DNT hazırlayır. DNT olmasa, zülal sintezlənmə bilməz. Ona görə, zülalların əmələ gəlməsi üçün DNT də lazımdır.**
- **Zülal sintezlənmə prosesində hüceyrədəki bütün orqanoidlərin mühüm funksiyaları var. Yəni zülalların əmələ gəlməsi üçün tam funksional hüceyrə bütün orqanoidləri ilə birlikdə mövcud olmalıdır.**

Hüceyrənin nüvəsində yerləşən, genetik məlumat daşıyan DNT molekulu isə informasiya bankıdır. İnsan DNT-sindəki informasiyanı kağıza köçürmək istəsək, hər biri 500 səhifədən ibarət 900 cildlik kitabxana ortaya çıxar.

Burada çox maraqlı dilemma da var: DNT ancaq bir sıra xüsusi

zülalların (fermentlərin) köməyi ilə qoşalaşa bilər. Amma bu fermentlər də ancaq DNT-dəki informasiya əsasında sintezlənir. Bir-birlərindən asılı olduqlarına görə, DNT-nin qoşalaşması üçün ikisi də eyni anda mövcud olmalıdır. Bu işə həyatın öz-özünə meydana gəlməsi ssenarisini çıxılmaz vəziyyətə salır. San Diyeqo Kaliforniya Universitetindən məşhur təkamülçü prof. Lesli Orcel “Scientific American” jurnalının 1994-cü il oktyabr sayında bu həqiqəti belə etiraf edir:

“Olduqca kompleks quruluşa malik olan zülalların və nuklein turşularının (RNT və DNT) eyni yerdə və eyni zamanda təsadüfən əmələ gəlmələri həddindən artıq ehtimaldan kənardır. Ancaq bunların biri olmadan digərini əldə etmək də mümkün deyil. Ona görə, insan məcburən həyatın kimyəvi yollarla meydana gəlməsinin tamamilə qeyri-mümkün olduğu nəticəsinə gəlir”. (*Leslie E. Orgel, The Origin of Life on Earth, Scientific American, c. 271, Ekim 1994, səh. 78*)

Şübhəsiz ki, əgər həyatın kortəbii təsadüflərlə öz-özünə meydana gəlməsi mümkün deyilsə, onda həyatın yaradıldığı qəbul edilməlidir. Bu həqiqət əsas məqsədi yaradılışı inkar etmək olan təkamül nəzəriyyəsini açıq-aydın əsassız edir.

Təkamülün xəyali mexanizmləri

Darvinin nəzəriyyəsini əsassız edən ikinci əsas cəhət nəzəriyyənin təkamül mexanizmləri kimi irəli sürdüyü iki anlayışın da, əslində, heç bir təkamül gücünə malik olmamasıdır.

Darvin irəli sürdüyü təkamül iddiasını tamamilə təbii seleksiya mexanizmi ilə əlaqələndirmişdi. Bu mexanizmə verdiyi əhəmiyyət kitabının adından da açıq şəkildə başa düşülür: “Növlərin mənşəyi, təbii seleksiya yolu ilə...”

Təbii seleksiya təbii seçmə deməkdir, təbiətdəki həyat uğrunda mübarizədə təbii şərtlərə uyğun və güclü canlıların həyatda qalacağı

düşüncəsinə əsaslanır. Məsələn, yırtıcı heyvanlar tərəfindən təhlükəyə məruz qalan bir maral sürüsündə daha sürətlə qaçan marallar həyatda qalacaq. Beləliklə, maral sürüsü sürətlə qaçan və güclü fərdlərdən ibarət olacaq. Amma bu mexanizm maralların təkamül keçirməsinə səbəb olmaz, onları başqa bir canlı növünə, məsələn, atlara çevirməz.

Ona görə, təbii seçmə mexanizmi heç bir təkamül gücünə malik deyil. Darvin də bu həqiqəti anlamışdı və “Növlərin mənşəyi” adlı kitabında: **“Faydalı dəyişikliklər baş vermədikcə təbii seçmə heç bir şey edə bilməz”**, - demək məcburiyyətində qalmışdı. (*Charles Darwin, The Origin of Species: A Facsimile of the First Edition, Harvard University Press, 1964, səh. 184*)

Lamarkın təsiri

Bəs bu faydalı dəyişikliklər necə baş verə bilər? Darvin öz dövrünün ibtidai elm anlayışı çərçivəsində bu suala Lamarka əsaslanaraq cavab verməyə çalışmışdı. Darvindən əvvəl yaşamış fransız biolog Lamarka görə, canlılar həyatları boyu keçirdikləri fiziki dəyişiklikləri sonrakı nəsllə ötürürlər, nəsildən-nəslə toplanan bu xüsusiyyətlər nəticəsində yeni növlər meydana gəlir. Məsələn, Lamarkın fikrincə, zürafələr ceyranlardan törəyiblər, hündür ağacların yarpaqlarını yeməyə çalışarkən nəsildən-nəslə boyunları uzanmışdır.

Darvin də buna bənzər misallar çəkmiş, məsələn, “Növlərin mənşəyi” kitabında qida tapmaq üçün suya girən bəzi ayıların tədricən balinalara çevrildiyini iddia etmişdi. (B. G. Ranganathan, *Origins?*, Pennsylvania: The Banner Of Truth Trust, 1988.)

Lakin Mendelin kəşf etdiyi və XX əsrdə inkişaf edən genetik elmi ilə qəti şəkildə sübut edilən genetik qanunları qazanılmış xüsusiyyətlərin sonrakı nəsillərə ötürülməsi əfsanəsini məhv etdi. Beləliklə, təbii seçmə “təkbaşına” və tamamilə təsirsiz mexanizm olaraq qaldı.

Neodarvinizm və mutasiyalar

Darvinistlər isə bu vəziyyətə bir çıxış yolu tapmaq üçün 1930-cu illərin sonlarında müasir sintetik nəzəriyyəni və ya daha geniş yayılmış adı ilə neodarvinizmi ortaya atdılar. Neodarvinizm təbii seçmənin yanına faydalı dəyişiklik səbəbi kimi mutasiyaları, yəni canlıların genlərində radiasiya kimi xarici amillər və ya transkripsiya xətaları nəticəsində əmələ gələn pozulmaları əlavə etdi. Bu gün də elmi cəhətdən əsassız olduğunu bilmələrinə baxmayaraq, darvinistlər neodarvinist modeli müdafiə edirlər. Nəzəriyyə yer üzündəki milyonlarla canlı növünün, onların qulaq, göz, ağciyər, qanad kimi say-sız-hesabsız mürəkkəb orqanlarının mutasiyalara, yəni genetik pozulmalara əsaslanan bir proses nəticəsində əmələ gəldiyini iddia edir. Amma nəzəriyyəni çarəsiz qoyan bir açıq elmi həqiqət var: mutasiyalar canlıları təkmilləşdirmirlər, əksinə, hər zaman canlılara zərər verirlər.

Bunun səbəbi çox sadədir: DNT çox mürəkkəb quruluşa malikdir. Bu molekula olan hər hansı təsadüfi təsir ancaq zərər verir. Amerikalı genetik B.G. Ranqanatan bunu belə açıqlayır:

“Mutasiyalar kiçik, təsadüfi və zərərliyədir. Çox nadir meydana gəlirlər və ən yaxşı halda təsirsizdir. Bu üç xüsusiyyət mutasiyaların təkamül xarakterli təsir meydana gətirməyəcəyini sübut edir. Yüksək dərəcədə xüsusilənmiş orqanizmdə meydana gələn təsadüfi dəyişiklik ya təsirsiz, ya da zərərli olur. Bir qol saatında meydana gələn təsadüfi dəyişiklik qol saatını təkmilləşdirməz. Ona böyük ehtimalla zərər verər və ya ən yaxşı halda təsir etməz. Bir zəlzələ bir şəhəri daha yaxşı hala salmaz, onu məhv edər”. (*Charles Darwin, The Origin of Species: A Facsimile of the First Edition, Harvard University Press, 1964, səh. 179*)

Bu günə qədər heç bir faydalı, yəni genetik məlumatı təkmilləş-

dirən mutasiya müşahidə edilməyib. Bütün mutasiyaların zərərli olması aşkar edilib. Aydın olmuşdur ki, təkamül nəzəriyyəsinin təkamül mexanizmi kimi göstərdiyi mutasiyalar, əslində, canlıları sadəcə məhv edən, şikəst edən genetik hadisələrdir (insanlarda mutasiyanın ən çox rast gəlinən təsiri xərçəngdir). Əlbəttə, məhvedici mexanizm təkamül mexanizmi ola bilməz. Təbii seçmə isə Darvinin də qəbul etdiyi kimi, tək başına heç bir şey edə bilməz. Bu həqiqət bizə təbiətdə heç bir təkamül mexanizminin olmadığını göstərir. Təkamül mexanizmi olmadığına görə, təkamül deyilən xəyali proses də baş verməyib.

Fosillər: ara-keçid formalardan əsər-ələmət yoxdur

Təkamül nəzəriyyəsinin iddia etdiyi prosesin baş vermədiyinin ən açıq göstəricisi isə fosillərdir.

Təkamül nəzəriyyəsinə görə, bütün canlılar bir-birlərindən törəyiblər. Əvvəlcədən mövcud olan bir canlı növü zaman ərzində digərinə çevrilmiş və bütün növlər bu şəkildə əmələ gəlmişlər. Nəzəriyyəyə əsasən, bu çevrilmə yüz milyon illər davam edən uzun dövrü əhatə etmiş və mərhələ-mərhələ irəliləmişdir. Bu təqdirdə iddia edilən uzun çevrilmə prosesi zamanı saysız-hesabsız ara növlər əmələ gəlməli və yaşamalıdılar.

Məsələn, keçmişdə balıq xüsusiyyətlərini daşımalarına baxmayaraq, bir tərəfdən də bəzi sürünən canlı xüsusiyyətlərini qazanmış yarı-balıq, yarı-sürünən canlılar yaşamalıdır və ya sürünən xüsusiyyətlərini daşıyan, bir tərəfdən də bəzi quş xüsusiyyətləri qazanmış sürünən quşlar ortaya çıxmalıdır. Bunlar bir keçid prosesində olduqları üçün şikəst, yarımçıq, qüsurlu canlılar olmalıdır. Təkamülçülər keçmişdə yaşadığına inandıqları bu nəzəri məxluqları “ara-keçid forması” adlandırırlar.

Əgər, həqiqətən, bu cür canlılar keçmişdə yaşayıbsa, onların sayı

və növü milyonlarla, hətta milyardlarla olmalıdır və bu əcaib canlıların qalıqlarına mütləq fosil izlərində rast gəlinməlidir. Darvin “Növlərin mənşəyi”ndə bunu belə açıqlamışdır:

“Əgər nəzəriyyəmə doğrudursa, növləri bir-birilə əlaqələndirən saysız-hesabsız ara-keçid növləri keçmişdə mütləq yaşamalıdır... Onların yaşadığının dəlilləri də sadəcə fosil qalıqları arasında tapıla bilər”. (*Charles Darwin, The Origin of Species, səh. 172, 280*)

Ancaq bu sətirləri yazan Darvin ara-keçid formaların heç cür tapılmadığını bilir və bunun nəzəriyyəsi üçün böyük problem olduğunu görürdü. Ona görə, “Növlərin mənşəyi” kitabının “Nəzəriyyənin qarşısında duran çətinliklər” (Difficulties on Theory) adlı bölməsində belə yazmışdı:

“Əgər, həqiqətən, növlər digər növlərdən yavaş dəyişikliklərlə törəyibsə, nə üçün saysız-hesabsız ara-keçid formasına rast gəlmirik? Nə üçün bütün təbiət qarmaqarışığı vəziyyətdə deyil, məhz yerli-yerindədir? Saysız-hesabsız ara-keçid forması olmalıdır, bəs nə üçün yer üzünün çoxsaylı təbəqələrində onları tapmırıq?... Nə üçün hər geoloji forma və hər təbəqə belə qalıqlarla dolu deyil?” (*Charles Darwin, The Origin of Species, səh. 172, 280*)

Darvinin puç olan ümidləri

Ancaq XIX əsrin ortasından indiyə qədər dünyanın hər tərəfində qızğın fosil araşdırmaları aparılmasına baxmayaraq, ara-keçid formalarına rast gəlinməmişdir. Aparılan qazıntı işlərində və tədqiqatlarda əldə edilən bütün tapıntılar təkamülçülərin gözlədiklərinin əksinə, canlıların yer üzündə birdən-birə, tam və qüsursuz formada ortaya çıxdıqlarını göstərmişdir.

Məşhur ingilis paleontoloq Derek V. Eycer təkamülçü olmasına baxmayaraq, bu həqiqəti belə etiraf edir:

“Problemimiz budur: fosilləri hərtərəfli tədqiq etdikdə növlər və ya siniflər səviyyəsində belə daima eyni həqiqətlə qarşılaşıırıq; mərhələli təkamüllə təkmilləşən deyil, birdən-birə yer üzündə əmələ gələn qruplar görürük”. (*Derek A. Ager, “The Nature of the Fossil Record”, Proceedings of the British Geological Association, c. 87, 1976, səh. 133*)

Yəni fosil qeydlərində bütün canlı növləri aralarında heç bir keçid forması olmadan, tam formada ani surətdə ortaya çıxırlar. Bu, Darvinin fikirlərinin tam əksidir. Habelə, bu, canlı növlərinin yaradıldıqlarını göstərən çox güclü dəlildir. Çünki bir canlı növünün heç bir əcdadı olmadan, bir anda və qüsursuz şəkildə ortaya çıxmasının tək açıqlaması var: o növ yaradılmışdır. Bu həqiqət məşhur təkamülçü biolog Duqlas Futuyma tərəfindən də qəbul edilir:

“Yaradılış və təkamül yaşayan canlıların mənşəyi haqqında iki yeganə açıqlamadır. Canlılar dünyada ya tamamilə mükəmməl və tam formada ortaya çıxmışlar, ya da belə olmamışdır. Əgər belə olmamışdırsa, bir dəyişiklik prosesi nəticəsində özlərindən əvvəl mövcud olan bəzi canlı növlərindən təkamül keçirərək meydana gəlməlidirlər. Amma əgər tam və mükəmməl formada ortaya çıxıblarsa, onda sonsuz güc sahibi olan bir ağıl tərəfindən yaradılmışlar”. (*Douglas J. Futuyma, Science on Trial, New York: Pantheon Books, 1983. Səh. 197*)

Fosillər isə canlıların yer üzündə tam və mükəmməl formada ortaya çıxdıqlarını göstərir. Yəni “növlərin mənşəyi” Darvinin hesab etdiyinin əksinə, təkamül deyil, yaradılışdır.

İnsanın təkamülü nağılı

Təkamül nəzəriyyəsinin tərəfdarlarının ən çox gündəmə gətirdikləri məsələ insanın mənşəyidir. Bununla bağlı darvinist iddia bu gün yaşayan müasir insanın meymunabənzər məxluqlardan törədiyini zənn edir. 4-5 milyon il əvvəl başladığı fərz edilən bu prosesdə müasir insan ilə əcdadları arasında bəzi ara-keçid formaların yaşadığı iddia edilir. Əslində, tamamilə fantastik olan bu ssenaridə dörd əsas kateqoriya var:

- *Australopithecus*
- *Homo habilis*
- *Homo erectus*
- *Homo sapiens*

Təkamülçülər insanların ilk “meymunabənzər əcdadları”na “cənub meymunu” mənasını verən “*Australopithecus*” adını veriblər. Bu canlılar, əslində, nəslə kəsilməmiş meymun növüdür. Lord Solli Zuckerman və prof. Çarlz Oksnard kimi İngiltərə və ABŞ-dan iki məşhur anatomun *australopithecus* nümunələri üzərində apardığı hərtərəfli araşdırmalar bu canlıların sadəcə nəslə kəsilməmiş meymun növünə aid olduqlarını və insanlarla heç bir bənzərlik təşkil etmədiklərini göstərmişdir. (*Charles E. Oxnard, “The Place of Australopithecines in Human Evolution: Grounds for Doubt”, Nature, c. 258, səh. 389*)

Təkamülçülər insanın təkamülünün sonrakı mərhələsini də “homo”, yəni insan kimi təsnif edirlər. İddiaya əsasən, homo sırasındakı canlılar *australopithecus*lardan daha çox inkişaf ediblər. Təkamülçülər bu fərqli canlılara aid fosilləri ardıcıl düzərək fantastik təkamül sxemi qururlar. Bu sxem xəyalidir, çünki bu fərqli siniflərin arasında təkamül xarakterli əlaqə olması əsla sübut edilə bilməmişdir. Təkamül nəzəriyyəsinin XX əsrdəki ən mühüm tərəfdarlarından biri olan Ernst Mayr: “*Homo sapiens*ə uzanan zəncir halqası, əslində, itib”, - deyərək bunu qəbul edir. (*J. Rennie, “Darwin’s Current Bulldog: Ernst Mayr”, Scientific American, Aralık 1992*)

Təkamülçülər “*ausrtalopithecus* > *homo habilis* > *homo erectus* > *homo sapiens*” ardıcılığını qurarkən bu növlərin hər birinin daha sonrakının əcdadı olmasını irəli sürürlər. Lakin paleoantropoloqların son kəşfləri *australopithecus*, *homo habilis* və *homo erectus*un dünyanın müxtəlif bölgələrində eyni dövrlərdə yaşadıklarını göstərir. (Alan Walker, *Science*, c. 207, 1980, s. 1103; A. J. Kelso, *Physical Anthropology*, 1. baskı, New York: J. B. Lipincott Co., 1970, s. 221; M. D. Leakey, *Olduvai Gorge*, c. 3, Cambridge: Cambridge University Press, 1971, səh. 272)

Habelə, *homo erectus* sinfinə aid olan insanların bir qismi çox müasir dövrlərə qədər yaşayıblar, *homo sapiens neandertalensis* və *homo sapiens sapiens* (insan) ilə eyni mühtdə birlikdə mövcud olmuşlar. (*Time*, noyabr 1996)

Bu isə, əlbəttə, bu siniflərin bir-birilərinin əcdadı olduqları iddiasının əsassızlığını açıq şəkildə ortaya qoyur. Harvard Universitetinin paleontoloqlarından Stiven Cey Quld, təkamülçü olmasına baxmayaraq, darvinist nəzəriyyənin düşdüyü bu çıxılmaz vəziyyəti belə açıqlayır:

“Əgər bir-biri ilə paralel şəkildə yaşayan üç müxtəlif hominid (insanabənzər) sxemi varsa, onda bizim soy ağacımıza nə oldu? Aydın ki, bunların biri digərindən törəyə bilməz. Habelə, biri digəri ilə müqayisə edildikdə təkamül xarakterli inkişaf meyli göstərmirlər”. (*S. J. Gould, Natural History*, c. 85, 1976, səh. 30)

Qısaca desək, KIV-də və ya dərsliklərdə verilən bir cür fantastik yarı-meymun yarı-insan canlıların rəsmləri ilə, yəni sırf təbliğat yolu ilə dirçəldilməyə çalışılan insanın təkamülü ssenarisi heç bir elmi əsası olmayan nağıldan ibarətdir. Bu mövzunu uzun illər tədqiq edən, xüsusilə *australopithecus* fosilləri üzərində 15 illə araşdırma aparən İngiltərənin ən məşhur və hörmətli elm adamlarından biri olan Lord

Solli Zukerman təkamülçü olmasına baxmayaraq, meymunabənzər canlılardan insana uzanan nəsil ağacı olmadığı nəticəsinə gəlmişdir.

Zukerman maraqlı elm şkalası da qurmuşdur. Elmi hesab etdiyi elm sahələrindən elmdən kənar qəbul etdiyi elm sahələrinə qədər şaxəli cədvəl çəkmişdir. Zukermanın bu cədvəlində ən elmi, yəni konkret faktlara əsaslanan elm sahələri kimya və fizikadır. Cədvəldə bunlardan sonra bioloji elmlər, daha sonra sosial fənlər gəlir. Şaxələnmənin ən kənar ucunda, yəni elmdən kənar hesab edilən hissədə isə Zukermanın fikrincə telepatiya, altıncı hiss kimi hissın fəvqündə olan qavrama anlayışları və bir də insanın “təkamülü” yerləşir! Zukerman şaxələnmənin bu ucunu belə açıqlayır:

“Obyektiv reallıq sahəsindən çıxıb bioloji elm fərz edilən bu sahələrə, yəni hissın fəvqündə olan qavramaya və insanın fosil tarixinin şərh edilməsinə daxil olduqda, təkamül nəzəriyyəsinə inanan bir şəxs üçün hər şeyin mümkün olduğunu görürük. Belə ki, nəzəriyyələrinə qəti şəkildə inanan bu şəxslərin ziddiyyətli bəzi rəyləri eyni anda qəbul etmələri belə mümkündür”. (*Solly Zuckerman, Beyond The Ivory Tower, New York: Toplinger Publications, 1970, səh. 19*)

İnsanın təkamülü nağılı da nəzəriyyələrinə kor-koranə inanan bir sıra insanların tapdıqları bəzi fosillər haqqında qabaqcadan rəy verərək şərh etmələrindən ibarətdir.

Darvin formulu!

İndiyə qədər təhlil etdiyimiz bütün dəlillərlə yanaşı, istəyirsinizsə, təkamülçülərin necə cəfəng inanca malik olduqlarına bir də uşaqların belə anlayacağı qədər açıq misalla baxaq.

Təkamül nəzəriyyəsi canlıların təsadüfən əmələ gəldiyini iddia edir. Ona görə, bu iddiaya əsasən, cansız və şüursuz atomlar birləşərək əvvəlcə hüceyrəni əmələ gətirmiş və sonra eyni atomlar birləşərək

digər canlıları və insanı meydana gətirmişlər. İndi düşünək, canlıların əsasını təşkil edən karbon, fosfor, azot, kalium kimi elementləri birləşdirdikdə bir yığın əmələ gəlir. Bu atom yığını hansı prosesdən keçirilsə də, bircə canlı belə əmələ gətirməz. İstəyirsinizsə, bununla bağlı bir təcrübə keçirək və təkamülçülərin, əslində, müdafiə etdikləri, amma ucadan söyləyə bilmədikləri iddianı onların adından “Darvin formulu” adı ilə nəzərdən keçirək:

Təkamülçülər çoxlu sayda böyük çənin içində canlıların əsasını təşkil edən fosfor, azot, karbon, oksigen, dəmir, maqnezium kimi elementlərdən bol miqdarda qoysunlar. Hətta normal şərtlərdə mövcud olmayan, ancaq bu qarışıqın içində lazımlı bildikləri maddələri də bu çənlərə əlavə etsinlər. Qarışıqların içində istədikləri qədər amin turşusu, istədikləri qədər də zülal doldursunlar. Bu qarışıqlara istədikləri nisbətdə temperatur və rütubət versinlər. Bunları istədikləri ən yaxşı texnoloji cihazlarla qarışdırınsınlar. Çənlərin başında nəzarətçi kimi dünyanın qabaqcıl elm adamlarını qoysunlar. Bu mütəxəssislər atadan oğula, nəsil-dən-nəslə ötürülərək növbə ilə milyardlarla, hətta trilyonlarla il fasiləsiz çənlərin başında gözləsinlər. Bir canlının əmələ gəlməsi üçün hansı şərtlərin mövcud olmasını lazım bilirlərsə, hamısını tətbiq etsinlər. Ancaq nə etsələr də, o çənlərdən əsla bir canlı çıxara bilməzlər. Zürafələri, aslanları, arıları, bülbülləri, tutuquşuları, atları, delfinləri, gülləri, səhləb çiçəklərini, zanbaqları, qərənfilləri, bananları, portağalları, almaları, xurmaları, pomidorları, qovunları, qarpızları, əncirləri, zeytunları, üzümləri, şaftalıları, tovuq quşlarını, qırqovulları, rəngarəng kəpənəkləri və bunlar kimi milyonlarla canlı növündən heç birini əmələ gətirə bilməzlər. Nəinki burada sadaladığımız bir neçə canlıyı, bunların bircə hüceyrəsini belə əldə edə bilməzlər.

Qısaca desək, **şüursuz atomlar birləşərək hüceyrəni əmələ gətirə bilməzlər.** Sonra yeni qərar verərək bir hüceyrəni iki yerə bölüb,

sonra ardıcıl başqa qərarlar verib elektron mikroskopunu icad edən, sonra öz hüceyrə quruluşunu bu mikroskop altında tədqiq edən professorları əmələ gətirə bilməzlər. **Maddə ancaq Allah'ın üstün yaratması ilə həyat qazanır.** Bunun əksini iddia edən təkamül nəzəriyyəsi isə ağıla tamamilə zidd cəfəngiyatdır. Təkamülçülərin ortaya atdığı iddialar üzərində bir az düşünmək yuxarıdakı misalda göstəriləni kimi, bu həqiqəti üzə çıxarar.

Göz və qulaqdakı texnologiya

Təkamül nəzəriyyəsinin qətiyyəni açıqlaya bilmədiyi digər məsələ isə göz və qulaqdakı üstün duyğu keyfiyyətidir.

Gözlə bağlı mövzuya keçməzdən əvvəl “Necə görürük?” sualına qıscaca cavab verək. Bir cisimdən gələn şüalar gözdə tor qişaya tərsinə düşür. Bu şüalar buradakı hüceyrələr tərəfindən elektrik siqnalına çevrilir və beyinin arxa hissəsindəki görmə mərkəzi adlanan kiçik nöqtəyə ötürülür. Bu elektrik siqnalları bir sıra ardıcıl proseslərdən sonra beyindəki bu mərkəzdə görüntü kimi şərh edilir. Bu məlumatdan sonra düşünək: beyin işığa qapalıdır. Yəni beyinin içi qarqaranlıqdır, işıq beyinin yerləşdiyi yerə girə bilməz. Görmə mərkəzi adlanan yer qarqaranlıq, işığın düşmədiyi, bəlkə, heç qarşılaşmadığınız qədər qaranlıq yerdir. Ancaq siz bu zülmət qaranlıqda işıqlı, aydın dünyanı izləyirsiniz.

Üstəlik, bu, o qədər aydın və keyfiyyətli görüntüdür ki, XXI əsrin texnologiyası belə hər cür imkanı olmasına baxmayaraq, bu aydın görüntünü əldə edə bilmir. Məsələn, hal-hazırda oxuduğunuz kitabı, kitabı tutan əllərinizə baxın, sonra başınızı qaldırın və ətrafınıza baxın. Hal-hazırda gördüyünüz aydın və keyfiyyətli görüntünü başqa bir yerdə görmüsünüzmü? Bu qədər aydın görüntünü sizə dünyanın qabaqcıl televizor şirkətlərinin istehsal etdiyi təkmilləşdirilmiş televizor ekranı belə verə bilməz. 100 ildən bəri minlərlə mü-

həndis bu aydın görüntünü əldə etmək üçün çalışır. Bunun üçün fabriklər, böyük müəssisələr qurulur, tədqiqatlar aparılır, planlar və dizaynlar edilir. Bir televizor ekranına baxın, bir də hal-hazırda əlinizdə tutduğunuz bu kitaba. Arada böyük aydınlıq və keyfiyyət fərqi olduğunu görəcəksiniz. Həm də televizorun ekranı sizə iki ölçülü görüntü göstərir, lakin siz üç ölçülü, dərin perspektivi olan görüntü izləyirsiniz.

Uzun illərdən bəri on minlərlə mühəndis üç ölçülü televizor icad etməyə, gözün görmə keyfiyyətini əldə etməyə çalışırlar. Bəli, üç ölçülü televizor kimi sistem istehsal edə bildilər, amma onu da eynəksiz üç ölçülü görmək mümkün deyil, həm də bu, süni üçölçülü görüntüdür. Arxa tərəf daha bulanıq, ön tərəf isə kağız dekorasiya kimi görünür. Heç bir zaman gözün gördüyü qədər aydın və keyfiyyətli görüntü əmələ gəlmir. Kamerada da, televizorda da mütləq görüntü itkisi olur.

Təkamülçülər bu keyfiyyətli və aydın görüntünü əmələ gətirən mexanizmin təsadüfən əmələ gəldiyini iddia edirlər. İndi birisi sizə otağınızda ki televizorun təsadüflər nəticəsində əmələ gəldiyini, atomların birləşib bu görüntünü əmələ gətirən aləti meydana gətirdiyini desə, nə düşünərsiniz? Minlərlə insanın birlikdə edə bilmədiyini şüursuz atomlar necə etsin?

Gözün gördüyündən daha bəsit görüntünü əmələ gətirən alət təsadüfən əmələ gəlmirsə, gözün və gözün gördüyü görüntünün də təsadüfən meydana gəlməyəcəyi çox açıqdır. Eyni vəziyyət qulağa da aiddir. Xarici qulaq ətrafdakı səsləri qulaq seyvanı vasitəsilə toplayıb daxili qulağa ötürür; daxili qulaq da bu titrəyişləri elektrik impulslarına çevirərək beyinə göndərir. Eynilə görmədə olduğu kimi, eşitmə prosesi də beyindəki eşitmə mərkəzində həyata keçir.

Göz üçün dediklərimiz qulağa da aiddir, yəni beyin işıq kimi səsə də qapalıdır, səs keçirmir. Ona görə, xarici aləm nə qədər səs-küylü

olsa da, beyinin içi tamamilə səssizdir. Buna baxmayaraq, ən aydın səsələr beyində eşidilir. Səs keçirməyən beyninizdə orkestr simfoniyaları dinləyir, ətraf mühitin bütün səs-küyünü eşidirsiniz. Ancaq həmin anda həssas bir cihazla beyninizin içindəki səs səviyyəsi ölçülsə, burada səssizliyin hakim olduğu məlum olacaqdır. Aydın görüntü əldə etmək ümidi ilə texnologiyadan necə istifadə edilsə, səs üçün də eyni səylər on illərdən bəri davam etdirilir. Səsyazma cihazları, musiqi mərkəzləri, bir çox elektron alət, səs qəbul edən musiqi sistemləri bu fəaliyyətlərin nəticələrindən bəziləridir. Ancaq bütün texnologiyaya və bu sahədə minlərlə mühəndis və mütəxəssis işləməsinə baxmayaraq, qulağın əmələ gətirdiyi qədər aydın və keyfiyyətli səs əldə edilməmişdir. Ən böyük musiqi sistemi şirkətinin istehsal etdiyi ən keyfiyyətli musiqi mərkəzini düşünün. Səsi qeyd etdikdə mütləq səsin bir hissəsi itir, az da olsa təhrif olur və ya musiqi mərkəzini işə saldıqda hələ musiqi çalmazdan əvvəl mütləq bir cızıltı eşidirsiniz. Ancaq insan orqanizmindəki texnologiyanın məhsulu olan səsələr olduqca aydın və qüsursuzdur. İnsan qulağı heç vaxt musiqi mərkəzində olduğu kimi cızıltılı və ya təhrif olunmuş şəkildə səs eşitmir; səs necədirsə, tam və aydın şəkildə onu eşidir. Bu, insan yaradıldığı gündən bəri belədir. İndiyə qədər insanın istehsal etdiyi heç bir görüntü və səs cihazı göz və qulaq qədər həssas və keyfiyyətli qəbulədicisi olmamışdır. Ancaq görmə və eşitmə hadisəsində bütün bunların fəvqündə duran çox böyük həqiqət də var.

Beynin içində görünən və eşidən şüur kimə aiddir?

Beynin içində parlaq, rəngli dünyanı izləyən, simfoniyaları, quşların civiltilərini dinləyən, gülü qoxulayan kimdir?

İnsanın gözlərindən, qulaqlarından, burnundan gələn siqnallar elektrik impulsu kimi beyinə ötürülür. Biologiya, fiziologiya və ya biokimya kitablarında bu görüntünün beyində necə əmələ gəlməsinə

dair bir çox şey oxuyursunuz. Ancaq bu mövzu haqqında ən mühüm həqiqətə heç bir yerdə rast gələ bilməzsiniz: beyində bu elektrik impulslarını görüntü, səs, qoxu və hiss kimi qavrayan kimdir? Beyinin içində gözə, qulağa, buruna ehtiyac hiss etmədən bütün bunları qavrayan bir şüur var. Bu şüur kimə aiddir?

Əlbəttə, bu şüur beyini təşkil edən sinirlər, yağ təbəqəsi və sinir hüceyrələrinə aid deyil. Elə buna görə, hər şeyin maddədən ibarət olduğunu zənn edən darvinist-materialistlər bu suallara heç cür cavab verə bilmirlər. Çünki bu şüur Allah'ın yaratdığı ruhdur. Ruhun görüntünü izləmək üçün gözə, səsi eşitmək üçün qulağa ehtiyacı yoxdur. Eyni zamanda, düşünmək üçün beyinə də ehtiyacı yoxdur.

Bu açıq və elmi həqiqəti oxuyan hər insan beyinin içindəki bir neçə sm³-lik, qapqaranlıq yerə bütün kainatı üçölçülü, rəngli, kölgəli və işıqlı şəkildə sıığışdıran uca Allah'ı düşünüb, Ondan qorxub Ona sığınmalıdır.

Materialist inanc

Bura qədər təhlil etdiklərimiz təkamül nəzəriyyəsinin elmi kəşflərə zidd iddia olduğunu göstərir. Nəzəriyyənin həyatın mənşəyi haqqındakı iddiası elmə ziddir, irəli sürdüyü təkamül mexanizmlərinin heç bir təkamül gücü yoxdur və fosillər nəzəriyyənin iddia etdiyi ara keçid formalarının yaşamadığını göstərir. Bu təqdirdə, əlbəttə, təkamül nəzəriyyəsi elmə zidd fərziyyə kimi bir kənara qoyulmalıdır. Belə ki, tarix boyu dünya mərkəzli kainat modeli kimi bir çox düşüncə tərz elmin gündəmindən çıxarılmışdır. Ancaq təkamül nəzəriyyəsi təkidlə elmin gündəliyində saxlanılır. Hətta bəzi insanlar nəzəriyyənin tənqid edilməsini elmə təcavüz kimi göstərməyə çalışırlar. Axı niyə? Bunun səbəbi təkamül nəzəriyyəsinin bəzi kütlələr üçün əl çəkilməz doqmatik inanc olmasıdır. Bu kütlələr materialist fəlsəfəyə kor-koranə bağlıdırlar və darvinizmi də təbiət haqqında ye-

ganə materialist açıqlama olduğu üçün mənimsəyiblər. Bəzən bunu açıq şəkildə etiraf edirlər. Harvard Universitetindən məşhur genetik və eyni zamanda, qabaqcıl təkamülçülərdən olan Riçard Levontin əvvəlcə materialist, sonra elm adamı olduğunu belə etiraf edir:

“Bizim materializmə bir inancımız var, bu “a priori” (əvvəlcədən qəbul edilmiş, doğru fərz edilmiş) inandır. Bizi dünya haqqında materialist açıqlama verməyə məcbur edən şey elmi metodlar və qanunlar deyil. Əksinə, materializmə olan “a priori” bağlılığımız səbəbi ilə dünya haqqında materialist açıqlama verən tədqiqat metodları və anlayışlarını uydururuq. Materializm mütləq doğru olduğuna görə də İlahi açıqlamanın səhnəyə çıxmasına icazə verə bilmərik”. (*Richard Lewontin, “The Demon-Haunted World”, The New York Review of Books, 9 Ocak, 1997, səh. 28*)

Bu sözlər darvinizmin materialist fəlsəfəyə bağlılıq uğrunda davam etdirilən bir doqma olduğunun açıq ifadəsidir. Bu doqma maddədən başqa heç bir varlıq olmadığını qəbul edir. Bu səbəbdən də cansız, şüursuz maddənin həyatı əmələ gətirdiyinə inanır. Milyonlarla müxtəlif canlı növünün, məsələn, quşların, balıqların, zürafələrin, pələnglərin, həşəratların, ağacların, çiçəklərin, balinaların və insanların maddənin öz daxilindəki reaksiyalarla, yəni yağan yağışla, çaxan şimşəklə, cansız maddədən əmələ gəldiyini qəbul edir. Əslində isə bu, həm ağıla, həm də elmə ziddir. Amma darvinistlər Allah’ın açıq-aşkar varlığını qəbul etməmək üçün bu ağıldan və elmdən kənar fikri cahilliklə müdafiə etməkdə davam edirlər.

Canlıların mənşəyinə materialist düşüncə ilə baxmayan insanlar isə bu açıq həqiqəti görəcəklər: bütün canlılar üstün güc, bilik və ağıla malik olan Yaradanın əsəridir. Yaradan bütün kainatı yoxdan var edən, ən qüsuruz şəkildə nizama salan və bütün canlıları yaradan Allah’dır.

Təkamül nəzəriyyəsi dünya tarixinin ən təsirli sehridir

Burada bunu da bildirmək lazımdır ki, heç bir ideologiyanın təsiri altında qalmadan, sadəcə ağılı və məntiqini işlədən hər insan elm və mədəniyyətdən uzaq xalqların xurafatlarını xatırladan təkamül nəzəriyyəsinə inanmağın qeyri-mümkün olduğunu asanlıqla anlayacaqdır.

Yuxarıda da bildirildiyi kimi, təkamül nəzəriyyəsinə inananlar böyük bir çənin içində bir çox atomu, molekulu, cansız maddəni döndürən və bunların qarışığından zaman ərzində düşünən, dərk edən, kəşflər edən professorların, universitet tələbələrinin, Eynşteyn, Həbl kimi elm adamlarının, Frank Sinatra, Çarlton Heston kimi aktyorların, bununla yanaşı, ceyranların, limon ağaclarının, qərənfillərin çıxacağına inanırlar. Həm də bu cəfəng iddiaya inananlar elm adamları, professorlar, mədəniyyətli, təhsilli insanlardır. Bu səbəbdən, təkamül nəzəriyyəsi haqqında dünya tarixinin ən böyük və ən təsirli sehri ifadəsini işlətmək yerinə düşər. Çünki dünya tarixində insanların bu dərəcədə ağılı başından alan, ağıl və məntiqlə düşünmələrinə imkan verməyən, gözlərinin qarşısına sanki bir pərdə çəkib çox açıq olan həqiqətləri görmələrinə mane olan başqa inanc və ya iddia yoxdur. Bu, afrikalı bəzi qəbilələrin totemlərə, Səba xalqının Günəşə tapınmasından, hz. İbrahimin qövminün düzəltdikləri bütlərə, hz. Musanın qövminün qızıldan düzəltdikləri buzova tapınmalarından daha qorxulu və ağlasığmaz korluqdur. Əslində, bu vəziyyət Allah'ın Quranda işarə etdiyi ağılsızlıqdır. Allah bəzi insanların anlayışlarının bağlı olacağını və həqiqətləri görməkdən məhrum olacağını bir çox ayəsində bildirir. Bu ayələrdən bəziləri belədir:

Həqiqətən, kafirləri əzabla qorxutsan da, qorxutmasan da, onlar üçün birdir, iman gətirməzlər. Allah onların ürəyinə və qulağına möhür vurmuşdur. Gözlərində də pərdə

vardır. Onları böyük bir əzab gözləyir! (Bəqərə surəsi, 6-7)

... Onların qəlbləri vardır, lakin onunla anlamazlar. Onların gözləri vardır, lakin onunla görməzlər. Onların qu-luqları vardır, lakin onunla eşitməzlər. Onlar heyvan kimidirlər, bəlkə də, daha çox zəlalətdədirlər. Qafil olan-lar da məhz onlardır! (Əraf surəsi, 179)

Allah “Hicr” surəsində də bu insanların möcüzələr görsələr də, inanmayacaq qədər sehrləndiklərini belə bildirir:

Əgər onlara göydən bir qapı açsaq və oradan durmadan yuxarı dırmaşsalar yenə də: “Gözümüz bağlanmış, biz sehrlənmişik”, - deyərlər. (Hicr surəsi, 14-15)

Bu qədər geniş kütləyə bu sehrin təsir etməsi, insanların həqiqət-lərdən bu qədər uzaq saxlanması və 150 ildən bəri bu sehrin pozul-maması isə sözlə ifadə edilməyəcək qədər heyrətli vəziyyətdir. Çünki bir və ya bir neçə insanın qeyri-mümkün ssenarilərə, cəfəng və mən-tiqsiz iddialara inanmalarını anlamaq olar. Ancaq dünyanın hər tər-əfindəki insanların şüursuz və cansız atomların ani qərarla birləşib qeyri-adi mütəşəkkillik, nizam, ağıl və şüur nümayiş etdirərək qü-sursuz sistemlə işləyən kainatı, həyat üçün uyğun hər cür xüsusiyyətə malik olan Yer planetini və saysız-hesabsız kompleks sistemdən ibar-ət canlıları meydana gətirdiyinə inanmasının sehrdən başqa heç bir açıqlaması yoxdur.

Allah Quranda inkarçı fəlsəfənin tərəfdarı olan bəzi şəxslərin et-dikləri sehrlərlə insanlara təsir etdiklərini Hz. Musa ilə firon arasında baş verən bir hadisə ilə bizə bildirir. Hz. Musa firona haqq dini təbliğ etdikdə firon Hz. Musaya öz bilici sehrkarları ilə insanların toplaşdığı bir yerdə qarşılaşmasını söyləyir. Hz. Musa sehrkarlarla qarşılaş-dıqda əvvəlcə onların bacarıqlarını göstərməsini əmr edir. Bu hadi-sənin danışıldığı ayə belədir:

(Musa:) “Siz atın”, - dedi. Onlar (əsalarını yerə) atdıqda, adamların gözlərini bağlayıb (sehrləyib) onları qorxutdu-lar və böyük bir sehr göstərdilər. (Əraf surəsi, 116)

Göründüyü kimi, fironun sehrkarları hz. Musa və ona inananlar-dan başqa insanların hamısını sehrləyə bilməmişdilər. Ancaq onların at-dıqlarına qarşı hz. Musanın ortaya qoyduğu dəlil onların bu sehrini, ayədəki ifadə ilə uydurduqlarını udmuş, yəni təsirsiz etmişdir:

Biz də Musaya: “Əsanı tulla!” - deyə vəhy etdik. Bir də (baxıb gördülər ki,) əsa onların uydurub düzəltmələri bütün şeyləri udur. Artıq haqq zahir, onların uydurub düzəltmələri yalanlar isə batil oldu. (Sehrbazlar) orada məğlub edildilər və xar olaraq geri döndülər. (Əraf surəsi, 117-119)

Ayələrdə də bildirildiyi kimi, əvvəllər insanlara sehrləyərək təsir göstərən bu şəxslərin etdiklərinin saxtakarlıq olmasının başa düşül-məsi ilə sözügedən şəxslər alçalmışlar. Dövrümüzdə də bir sehrin tə-siri ilə elmilik adı altında olduqca cəfəng iddialara inanan və bunları müdafiə etmək üçün həyatlarını qurban verənlər əgər bu iddialardan əl çəkməsələr, həqiqətlər tam mənası ilə üzə çıxdıqda və sehr pozul-duqda alçalacaqlar. Belə ki, təqribən 60 yaşına qədər təkamülü mü-dafiə edən və ateist filosof olan, ancaq sonradan həqiqətləri görə-n Malkolm Maqeric təkamül nəzəriyyəsinin yaxın gələcəkdə düşəcəyi vəziyyəti belə açıqlayır:

“Mən özüm təkamül nəzəriyyəsinin xüsusilə tətbiq edil-di-yi sahələrdə gələcəyin tarix kitablarındakı ən böyük yumor hədəflərindən biri olacağına inandım. Gələcək nə-sillər bu qədər çürük və qeyri-müəyyən hipotezin inanılmaz saflıqla qəbul edilməsini heyrətlə qarşılayacaqlar”. (Malcolm Muggeridge, *The End of Christendom, Grand Rapids: Eerd-mans, 1980, səh. 43*)

Bu gələcək uzaq deyil, əksinə, çox yaxın gələcəkdə insanlar “təsadüf”lərin ilah olmasının mümkünsüzlüyünü anlayacaqlar və təkamül nəzəriyyəsi dünya tarixinin ən böyük yalanı və ən güclü sehri kimi tərif ediləcəkdir. Bu güclü sehr böyük sürətlə dünyanın hər tərəfində insanlar üzərində təsirini itirməyə başlamışdır. Təkamül yalanının sirrinin öyrənən bir çox insan bu yalana necə aldandığını heyrət və təəccüblə qarşılayır.

**...Sənin bizə öyrətdiklərimdən
başqa bizdə heç bir bilik yoxdur!
Həqiqətən, Sən Bilənsən,
Müdriksən! (Bəqərə surəsi, 32)**